

**DIE MAN WAT
LANK GENOEG
GEBLY HET
OM TE SIEN**

'n Lewensverhaal oor bly, sien en herbou

Geskryf deur Alec P Daschner

Afrikaanse Meestermanuskrip — Geanonimiseerde Uitgawe

Kopiereg © 2026 Alec P Daschner

Alle regte voorbehou.

Hierdie lewensverhaal is gegrond op die skrywer se geheue en geleefde ervaring. Waar presiese datums, mediese rekords, name, institusionele besonderhede of aangehaalde woorde onseker bly, stel die teks daardie onsekerheid of weerspieël dit. Gebeure waarby ander mense betrokke is, word vanuit die skrywer se perspektief en herinnering beskryf.

Hierdie saamgestelde manuskrip bring die vertelling van Die Man Wat Gebly Het en die besinnende beweging van Die Man Onder die Boom saam. Die oorspronklike manuskripte bly afsonderlike werke. Hierdie uitgawe is 'n saamgestelde meesterweergawe. Hierdie geanonimiseerde uitgawe vervang of veralgemeen persoonname, organisasies, adresse en spesifieke plekke om privaatheid te beskerm. Die verhoudings, volgorde en betekenis van die lewensverhaal bly onveranderd.

OPDRAG

Vir my vrou, wat saam met my in die huis gebly het terwyl die ou kamers name gekry het.

Vir die stille getrouheid, die moeë moed, die gewone liefde en die genade dat ons steeds saam hier is.

En vir elke ongesiene kind en moeë man wat nog 'n veilige plek nodig het om net te wees.

SKRYWERSNOTA

Hierdie meestermanuskrip is een verhaal wat in twee bewegings vertel word. Die eerste beweging vertel wat gebeur het: die huis, die breuk, die paaie, die werk, die liggaam, die huwelik, die familiekrisis en die pa wat ek steeds wou bereik. Die tweede beweging keer van onder die boom af na daardie gebeure terug. Dit vra nie net wat gebeur het nie, maar ook wat die gebeure in my gevorm het, wat dit my gekos het, wat dit my geleer het en wat ek nie meer hoef te dra nie.

Waar 'n toneel weer verskyn, word dit nie as nuwe getuienis herhaal nie. Daar word na die betekenis daarvan teruggekeer. Die eerste vertelling onthou die kamer. Die latere vertelling vra wat die kamer bly doen het binne-in die man wat dit verlaat het. Ek het dit as herinnering geskryf, nie as 'n hofverslag nie. Sommige dinge keer deur beeld, atmosfeer en liggaam terug voordat hulle deur presiese datums terugkeer. Ek het probeer om elke herinnering met waarheid en genade vas te hou — om nie sonder genade te beskuldig nie, en om ook nie te vergewe deur weg te steek wat gebeur het nie.

My pa en ma is deel van my oorsprong. Hulle is nie my identiteit nie. Die mense op hierdie bladsye is menslik: geliefd en beperk, gewond en verantwoordelik, op sekere maniere teenwoordig en op ander afwesig. Ek is ook menslik. Dit is nie die verhaal van 'n voltooide man nie, maar van 'n man wat lank genoeg gebly het om te sien, en wat leer om te bou sonder om meganies, bitter of gevoelloos te word. Dit is die beweging van Gebly, na Gesien, op pad na Gebou.

INHOUD

VOORSPEL

Onder die Boom

DEEL EEN — DIE HUIS EN DIE BREUK

Proloog: Ek Het My Pa Geslaan

1. Te Groot vir Jou Skoene

Onder die Boom: Die Huis Wat Gemengde Boodskappe Gestuur Het

Onder die Boom: Skoene Te Groot

2. Die TV-Kamer

Onder die Boom: Die Klap

3. Aan die Staat Behoort

Onder die Boom: Die Kind Wat Nie Gesien Is Nie

Onder die Boom: Woorde Het 'n Vonnis Geword

Onder die Boom: Die Eerste Sigbare Kraak

DEEL TWEE — AFSTAND EN VERBOND

4. In die Buiteland

Onder die Boom: Afstand Was Nie Vrede Nie

5. Hier Is Ek

6. Ek Het My Vrou Gekies

DEEL DRIE — WERK, VERLIES EN STILTE

7. Die Draak Gejaag

8. Die Kus

9. Die Plek

DEEL VIER — DIE LIGGAAM, DIE HUIS EN DIE PA

10. Die Liggaam Stop

Onder die Boom: Die Liggaam Het die Waarheid Vertel

11. Twee Tasse

12. Ek Het Gebel om te Sê Ek Is Lief vir Jou

Besinning: Die Man Wat Gebly Het

DEEL VYF — DIE BOOM

- 13. Die Boom
- 14. My Vrou en die Huis Wat Ons Moet Beskerm
- 15. Die Vader deur die Seun
- 16. Wees Vol, Word Dan Leeg
- 17. Die Volgende Regte Ding

DEEL SES — DIE HERBOU

- 18. Skoon Brood
- 19. Die Hek
- 20. 'n Huis Waar Vrees Nie Regeer Nie
- 21. Die Bladsy Wat My Vasgehou Het
- 22. Die Gewone Dissipline om Standvastig te Word
- 23. Dit Moet by My Stop

DEEL SEWE — GESIEN

- 24. Gesien
- 25. Die Stadige Werk van Bou
- 26. Die Man Wat Ek Besig Is om te Word
- 27. Net Ons Is Genoeg
- 28. Wat in My Hande Oorbly
- 29. Die Man Onder die Boom Keer Terug
- 30. Genoeg Lig vir die Volgende Bladsy

VOORSPEL

Onder die Boom

Daar is plekke waardeer 'n man beweeg, en daar is plekke wat vir hom wag. Ek het nie geweet die boom wag nie. Aanvanklik was dit net skaduwee: 'n plek om te sit en 'n stil kol waar die geraas van die lewe om my kon beweeg in plaas daarvan om deur my te beweeg. Ek het my skootrekenaar, my gedagtes en die vreemde moegheid gehad van 'n man wat meer oorleef het as wat hy in een sitting kon verduidelik, en ek was nie daar omdat ek gewen het nie, maar omdat ek opgehou hardloop het.

Vir jare het ek deur huise, paaie, lande, werke, verantwoordelikhede, verliese, gebede, foute en stiltes beweeg. Ek het geleer om dinge te dra. Ek het geleer om aan te hou. Ek het geleer om sterker te lyk as wat ek gevoel het, maar daar kom 'n tyd wanneer oorlewing self te klein word. 'n Man kan oorleef en steeds nie weet hoe om te leef nie. Hy kan bly en steeds nie weet waar hy hoort nie. Hy kan almal dra en steeds homself uit die oog verloor. Onder die boom het ek dit begin verstaan.

Dit het stadig gekom, nie in een groot oomblik van openbaring nie, maar soos ware waarheid dikwels kom — deur stilte, deur wag, deur dieselfde gedagte wat terugkeer totdat ek dit nie langer kon ignoreer nie. Ek het gebly. Nou moes ek sien: die seun wat ek was, die huis wat my gevorm het, die wonde wat ek sonder taal gedra het en die man wat ek geword het terwyl ek probeer het om nie uitmekaar te val nie. Miskien was die moeilikste van alles om myself sonder haat te sien.

Dit is nie maklik vir 'n man wat jare lank probeer bewys het dat hy nie die probleem is nie. Ek het uit 'n huis gekom wat meer as een boodskap op 'n slag gegee het. Daar was liefde, maar dit was nie altyd eenvoudig nie, en daar was geloof, maar dit was nie altyd lig nie, en daar was dissipline, maar nie altyd begrip nie, en daar was familie, maar ook eensaamheid. 'n Kind weet nie wat om daarmee te doen nie: hy noem dit nie verwarring nie, maar word verward.

Eers jare later sit hy onder 'n boom en begin hy die waarheid van die erfenis skei. My pa en ma is deel van my oorsprong. Hulle is nie my identiteit nie. Ek het uit hulle gekom, maar ek hoef nie in hulle onvoltooide lewens te verdwyn nie, ek kan die waarheid vertel sonder wreedheid en ek kan genade hê sonder om te lieg,

en ek kan onthou sonder om terug te keer en weer daar te gaan woon. Daarom begin hierdie boek hier—nie in die huis nie, maar onder die boom.

Want onder die boom het ek lank genoeg opgehou om myself te verduidelik sodat ek kon luister. Daar het die geraas sagter geword. Daar het die ou kamers teruggekom, nie om my vas te vang nie, maar om gesien te word, en daar het ek begin verstaan dat 'n man die helfte van sy lewe kan deurbring om 'n kinderjare te oorleef wat hy nooit volledig benoem het nie. Tog kon ek, deur genade, weer begin. Dit is nie die verhaal van 'n volmaakte man nie. Dit is die verhaal van 'n man wat lank genoeg aan die lewe gebly het om stil te sit.

'n Man met 'n skootrekenaar voor hom. 'n Vrou vir wie hy lief is. 'n Huis wat hy wil beskerm. 'n Verlede wat hy nie meer agter hom kan aansleep sonder om daarna te kyk nie. Die boom het my nie reggemaak nie. Dit het my 'n plek gegee om die waarheid te vertel, en soms is dit waar genesing begin.

DIE MAN WAT LANK GENOEG GEBLY HET OM TE SIEN

DEEL EEN

Die Huis en die Breuk

Die lewe soos dit geleef is, en die kamers wat later sou vra om gesien te word.

PROLOOG

Ek Het My Pa Geslaan

Ek het my pa geslaan. Daar is geen sagter manier om te begin nie, en ek was in my vroeë twintigs en het in die stad as 'n leerlinggoudsmid gewerk. My pa was 'n diamantslyper. Albei ambagte het presisie vereis. Goud moes versigtig gemeet, verhit en gevorm word. 'n Onverskillige beweging kon iets klein en kosbaar beskadig. 'n Diamantslyper moes die steen bestudeer voordat hy 'n permanente besluit geneem het. Elke hoek het saak gemaak, en wanneer 'n snit eenmaal gemaak is, kon dit nie eenvoudig teruggeneem word nie.

Ons was twee mans wat noukeurige werk verstaan het. Binne die huis het ons nie altyd geweet hoe om mekaar met dieselfde sorg te hanteer nie. Dit het oor 'n naweek gebeur. Ek het van iewers af na die familiehuis teruggekeer, en ek kan nie presies onthou waar ek was nie. My pa was in die TV-kamer. Hy was kwaad oor 'n stuk gereedskap in die motorhuis. Dit was moontlik 'n tang. Presies watter stuk gereedskap dit was, het onseker geword.

Ek onthou die stelsel duideliker as die voorwerp. Die gereedskap het vaste plekke gehad. Prente of buitelyne het aangedui waar elke item hoort, en ek het gehelp om baie daarvan te organiseer. Die motorhuis was een van die min plekke waar dinge vir my sin gemaak het. 'n Stuk gereedskap was óf daar óf weg, en as dit weg was, het die leë plek gewys wat ontbreek. 'n Probleem kon geïdentifiseer word. Die gereedskap kon gevind word. Dit kon teruggesit word. Die motorhuis het my ook 'n plek gegee om heen te gaan sonder om die erf te verlaat. Ek kon werk, beplan, orden en nuttig word.

Binne 'n praktiese stelsel kon 'n klein fout 'n klein fout bly. Binne ons huis was dit nie altyd waar nie. My pa het begin skree. Ek onthou nie die presiese woorde nie. Die geheue het nie die gesprek as 'n transkripsie bewaar nie. Dit het sy stem bewaar: die volume, die woede en die gevoel dat die kamer kleiner geword het. Ek het daardie woede al voorheen gehoor, as kind het ek geleer om die veranderinge wat dit voorafgegaan het, raak te sien: 'n stemtoon, 'n deur, 'n beweging en die oomblik wanneer 'n gewone probleem iets groter geword het.

Vir jare het ek daarop gereageer deur stil te word, te kyk, te wag, te probeer verstaan wat van my verwag word voordat die woede my bereik, maar ek was nie meer 'n klein seuntjie nie. My pa het aangehou skree. Toe slaan ek hom een keer

in die gesig. Hy het geval en stil gelê. Vir my het dit gelyk of hy bewusteloos was, hoewel ek medies nie kan weet wat sy toestand op daardie oomblik was nie. Die geskree het opgehou. Daar was stilte, maar nie vrede nie—dit was die stilte wat volg wanneer ’n grens oorgesteek is.

Jare tevore het my pa my geslaan, en nou was hy op die vloer omdat ek hom geslaan het. Die posisies het verander. Die geweld het nie geëindig nie. Dit het voortbeweeg. My ma was moontlik in die kombuis, maar ek kan nie duidelik onthou of sy die hou gesien het of eers daarna ingekom het nie. Ek het na my pa op die vloer gekyk, en ek het hom nie opgehelp nie, en ek het nie gebly om te sien of hy reg was nie, en ek het die huis verlaat, en ek het in my motor geklim en weggeroep.

Ek het na die stil plek by ’n nabygeleë dam gegaan. Dit was waarheen ek gegaan het wanneer ek afstand van die huis nodig gehad het. Die pad het my iets gegee waarna ek as kind dikwels verlang het, naamlik ’n uitweg, maar omdat ek kon weggaan, het dit nie beteken dat ek geweet het wat om met myself te doen wanneer ek daar aankom nie. Ek onthou nie elke gedagte wat ek by die dam gehad het nie. Miskien het ek die oomblik oor en oor afgespeel. Miskien het ek dit geregverdig. Miskien was ek bang vir wat ek gedoen het. Miskien was ek steeds te kwaad om enigiets anders duidelik te voel.

Ek sal nie ’n emosie uitdink bloot omdat ’n boek ’n volledige verduideliking verkies nie, en ek onthou die motor, die pad, die water en die stilte, en ek onthou dat ek afstand tussen myself en die TV-kamer wou hê. Maar afstand kon nie die hou ongedaan maak nie. Ek wou hê die geskree moes ophou. Dit het opgehou omdat ek my pa geslaan het. Daardie waarheid het saam met my gereis. Ek dink nie ek het daardie nag huis toe gegaan nie, en ek kan nie met sekerheid sê waar ek geslaap het nie.

Sommige dele van die herinnering bly skerp, ander verdwyn onmiddellik ná die oomblik van impak. My pa en ek het ongeveer ’n week later weer gepraat. Daar was geen behoorlike afrekening nie. Ek onthou nie dat ek voor hom gestaan en gesê het wat gesê moes word nie: “Ek moes jou nie geslaan het nie. Ek was verkeerd, en ek is jammer.” Ek het hom nooit daardie direkte verskoning gegee nie. Die ontbrekende verskoning het tussen ons gebly, soos die leë plek van ’n stuk gereedskap teen die motorhuismuur, het die afwesigheid daarvan sigbaar gebly.

Vir baie jare het ek nie geweet hoe om die volle waarheid van daardie kamer vas te hou nie. Ek het tussen woede en geweld grootgeword. My pa het my

seergemaak. Ek was bang vir hom. Ek het jare se verwarring daardie naweek saam met my gedra. Daardie dinge het verduidelik hoe die druk binne-in my opgebou het. Dit het nie die hou reggemaak nie. Vir 'n lang tyd het ek geglo ek moes tussen twee weergawes van die verhaal kies. Óf my pa was vir alles verantwoordelik, óf ek was bloot die slegte seun wat hom aangeval het.

Die waarheid was moeiliker. Hy het my skade aangedoen. Ek het hom skade aangedoen. Sy dade het aan hom behoort. Die hou het aan my behoort. Om te verstaan wat vóór die TV-kamer gebeur het, het nie my verantwoordelikheid vir wat binne daardie kamer gebeur het, verwyder nie. Om verantwoordelikheid te aanvaar, kon ook nie vereis dat ek moes voorgee die hou het uit die niet verskyn nie. Albei waarhede moes bly staan. 'n Man kan die waarheid oor sy wonde vertel en steeds wegkruip vir die wonde wat hy veroorsaak het. Ek wil dit nie hier doen nie.

Hierdie verhaal begin met die ergste ding wat ek gedoen het, want niks wat hierna volg, kan eerlik wees as ek dit tot later wegsteek nie. Ek het my pa geslaan. Hy het geval en stil gelê. Ek het hom op die vloer gelos, en ek het na die dam gery, en ek het nie om verskoning gevra toe ek moes nie, en ek kan nie na daardie kamer terugkeer en my hand keer nie. Ek kan nie die ontbrekende verskoning laat gebeur in die week waarin dit gehoor het nie, en ek kan myself nie onskuldig skryf nie.

Ek kan die waarheid vertel, en ek kan aanvaar wat aan my behoort. Wat gebeur het, het nie uit die niet gekom nie, maar dit het steeds uit my hand gekom, en ek het my pa geslaan. Toe het ek na die dam gery. Dit is waar hierdie verhaal begin.

HOOFSTUK EEN

Te Groot vir Jou Skoene

Een van my vroegste herinneringe is dat ek in my pa se skoene gestaan het. Ek was ongeveer vier jaar oud. Die skoene was te groot vir my. My voete het daarin verdwyn, en ek moes versigtig beweeg sodat hulle nie afgly nie. My pa het na my gekyk en iets gesê wat ek só onthou: Jy dink jy is te groot vir jou skoene. Miskien het hy dit as 'n grap bedoel. Miskien het hy net 'n klein seuntjie gesien wat voorgee hy is 'n groot man. Ek onthou die woorde omdat hulle gebly het lank nadat ek uit die skoene geklim het.

'n Kind verstaan nog nie wat dit beteken om soos sy pa te word nie. Hy sien die grootte van die skoene. Die hande wat werk, die stem wat 'n kamer beheer. Hy kyk sonder om te weet wat hy leer. Op vierjarige ouderdom het ek nie geweet wat my pa gedra het nie. Ek het net geweet hy was groter as ek en dat die skoene aan hom behoort het.

* * *

My ouers het ses kinders gehad. My oudste suster was eerste, toe my oorlede broer. Ná hom het my ouers nog 'n seun deur 'n miskraam verloor. Daarna het nog 'n suster gekom, toe ek en toe my jonger suster. Drie seuns en drie dogters is gebore, en vier van ons het volwassenheid bereik. My broer is voor my geboorte in 'n ongeluk dood. Ek het hom nooit geken nie, maar ek het grootgeword binne 'n familie wat sy verlies geken het. My pa het my ma baie jare lank vir sy dood blameer.

Ek kan nie die volle waarheid vertel van 'n ongeluk wat vóór my geboorte gebeur het nie, en ek kan nie alles weet wat my pa ervaar het toe sy seun dood is nie, en ek weet die hartseer het nie binne hom gebly nie. Dit het die huwelik binnegegaan, en dit het die huis binnegegaan, en dit het blaam geword: woede en stilte. 'n Kind kan grootword in die skadu van 'n broer wat hy nooit geken het nie. Niemand hoef te sê dat dit gebeur nie. Die gestorwe kind bly teenwoordig deur die hartseer van die lewendes.

Ek het my oorlede broer nie geken nie, maar ek het die atmosfeer geken wat rondom sy afwesigheid gevorm het. My pa was lief vir sy kinders. Hy het ook pyn

swak gedra. Albei waarhede behoort aan hom. Om sy hartseer te verstaan, vereis nie dat ek moet voorgee wat daarna gevolg het, was onskadelik nie.

* * *

Daar was 'n dag toe my pa skaapvleis gaan haal het. Ek het agter op die bakkie gesit. Die voertuig het om 'n draai gegaan. Ek het nie behoorlik vasgehou nie. Ek het afgeval. Die pad en die lug het plekke geruil terwyl ek gerol het. Toe ek tot stilstand kom, was daar bloed. Ek onthou nie elke besonderheid daarna nie. Ek onthou nie presies wie eerste by my gekom het of wat gesê is nie, en ek onthou hoe ek agter op die bakkie gesit het, die draai, hoe my greep meegegee het, die grond, die lug en toe die bloed.

Volwassenes onthou so 'n gebeurtenis dalk as 'n ongeluk wat geëindig het toe die kind weer opgestaan het. Die kind onthou dit deur sy liggaam. Vir 'n paar sekondes het die wêreld opgehou om my vas te hou. Toe het die lewe aangegaan.

* * *

Daar was nog 'n dag waarby my pa, 'n bakkie en bloed betrokke was. Teen daardie tyd was ek in Standerd Vyf. My beste vriend was my jeugvriend. Ons was in 'n woonbuurt, waar my pa gebrandskilderde glasvensters herstel het. Dit het gereën. My pa was vaardig met sy hande. Hy het gereedskap, glas en metaal verstaan. Gebrandskilderde glas moet versigtig hanteer word. Afsonderlike gekleurde stukke word deur smal lyne lood bymekaargehou. Te veel druk kan die ding kraak wat jy probeer herstel. My pa het my gevra om 'n tang te gaan haal. Ek het dit gaan haal.

Ek het te lank geneem. Toe kom ek met die verkeerde een terug. Hy het kwaad geword. Hy het my deur die gesig geklap, hard. My neus het begin bloei. My jeugvriend het dit sien gebeur. Daarna het ons saam agter op die bakkie gesit, maar nie een van ons het geweet wat om te sê nie. Ek onthou die reën: die bloed en my jeugvriend langs my, en ek onthou dat ek hom om verskoning gevra het, maar nie omdat ek hom seergemaak het nie, omdat hy gesien het hoe my pa my seermaak.

Ek was die een wat gebloei het, maar ek het verantwoordelik gevoel vir die ongemak van die persoon wat dit gesien het, en ek het nie geweet hoe om te sê nie: Dit moes nie gebeur het nie. Ek het net geweet hoe om te sê: Ek is jammer jy moes dit sien. My pa het na die gebrandskilderde glas teruggekeer, en ek en my jeugvriend het op die bakkie bly sit. Die reën het aangehou. My pa het geweet hoe

om gekleurde glas wat deur lyne lood bymekaargehou word, te herstel. Daar was daardie dag geen herstel tussen ons nie.

* * *

Die verkeerde tang was 'n klein fout. Die woede rondom dit was nie. Wanneer 'n gewone fout gevaarlik word, begin 'n kind fyn dophou: hy merk veranderinge in stemtoon op, hoe iemand 'n voorwerp neersit, die geluid van 'n voertuig wat aankom en die manier waarop 'n deur toegaan. Hy probeer verstaan wat verwag word voordat die volwassene kwaad word. Destyds het ek dit nie waaksamheid genoem nie. Ek het bloot probeer veilig bly. Ek wou die regte ding bring, vinnig genoeg wees. Op die regte plek staan. Verhoed dat ek die rede word waarom die kamer verander.

Kinders glo dikwels dat die volwassenes rondom hulle kalm sal bly as hulle volmaak optree. Wanneer die volwassene steeds kwaad word, neem die kind aan dat hy gefaal het. Ek het die verkeerde tang gebring. Ek het te lank geneem. Daardie dinge was waar, maar nie een het die klap reggemaak nie. Dit het my jare geneem om daardie onderskeid te verstaan.

* * *

My pa was nie net die man wat my geslaan het nie. Dit was deel van wat hom so moeilik gemaak het om te verstaan. Hy kon geduldig werk, bou, herstel en orden. Hy het die waarde van presisie geken. Hy kon ook met geweld op sy seun se fout reageer. Die goeie dele het nie die skadelike oomblikke denkbeeldig gemaak nie. Die skadelike oomblikke het nie elke goeie ding wat hy ooit gedoen het, uitgewis nie. 'n Kind weet nie hoe om daardie teenstrydighede vas te hou nie. Hy vra eenvoudiger vrae. Is my pa veilig, is hy kwaad en wat moet ek nou doen?

Soms het die antwoord te vinnig verander. 'n Kalm kamer kon gevaarlik word. 'n Praktiese taak kon persoonlik word. 'n Versoek vir 'n tang kon met bloed eindig. Ek het nie grootgeword met die geloof dat elke oomblik gewelddadig sou wees nie. Ek het grootgeword sonder om te weet watter oomblik een kon word. Daardie onsekerheid leer sy eie lesse. Kyk: berei voor en ontspan nooit heeltemal nie. Moenie aanneem dat 'n klein fout klein sal bly nie.

* * *

Daar was ook gewone dae. Geen kinderjare bestaan net uit die ergste tonele daarvan nie, en daar sou etes gewees het: familiekuier, skoologgende en gelag. Tye

wanneer my pa stil gewerk het. Tye wanneer niemand geslaan is nie. Die goeie dae het saak gemaak. Hulle het die slegte dae ook moeiliker gemaak om te verstaan, as iemand die hele tyd wreed is, kan die kind uiteindelik weet wat om te verwag. Wanneer liefde, vaardigheid, humor en vrees dieselfde mens bewoon, begin die kind sy eie oordeel bevraagteken.

Miskien was dit nie so ernstig nie. Miskien het ek dit verdien. Miskien was hy net onder druk. Miskien moes ek geweet het watter tang hy wou hê. Miskien was ek die probleem. Die kind begin homself verhoor. Jare later versamel die volwassene moontlik steeds getuienis teen die seun wat hy was. Hy kon vinniger beweeg het. Aan die bakkie vasgehou het. Die regte gereedskap gebring het. Die skooljaar geslaag het. Die lys kan vir altyd aanhou. Maar 'n kind se fout dra nie 'n volwassene se verantwoordelikheid na die kind oor nie.

Daardie waarheid maak die kind nie onskuldig aan elke fout nie. Dit plaas verantwoordelikheid waar dit hoort.

* * *

Die skool het my nog 'n manier gegee om myself te meet. Ek was vir Standaard Ses by 'n tegniese hoërskool. Ek het die jaar gedruip. Daarna het ek na 'n ander hoërskool gegaan en standaard Ses herhaal. Hoewel my suster jonger as ek was, was ons in dieselfde standaard. Toe ek die jaar herhaal, het sy een standaard voor gebly. Van toe af het my jonger suster 'n jaar voor my deur die skool beweeg: 'n skoolrapport gebruik eenvoudige taal, slaag, druipt, bevorder en herhaal.

Die bladsy wys nie wat die kind die klaskamer binnegedra het nie. Dit teken nie die atmosfeer by die huis aan nie. Die energie wat daaraan bestee is om volwassenes dop te hou: die verwarring en die vrees. Die moeite wat dit verg het om teenwoordig te bly terwyl die gedagtes elders was. Dit beteken nie die huis was vir elke swak punt verantwoordelik nie. Ek het my eie swakhede gehad. Miskien het ek nie in elke vak hard genoeg gewerk nie. Miskien het ek nie verstaan wat verwag word nie, maar kinders los nie hulle huislewe by die skoolhek nie.

Hulle dra dit die klaskamer binne. Ek het myne gedra. Om Standaard Ses te druipt, het nog 'n feit geword waarmee ek myself beoordeel het. My jeugvriend het gesien hoe ek geslaan word. My jonger suster het vooruitbeweeg. Ek het 'n nuwe skool binnegegaan met die wete dat ek nie soos verwag deur die vorige jaar gekom het nie, en ek het agtergeraak. Die gevoel was bekend. Eenkeer het ek agter van 'n bakkie afgeval, en nou het ek uit pas geraak met die jaar wat myne moes wees. In albei gevalle het die lewe bly beweeg.

* * *

'n Gedruippte skooljaar lyk van buite nie dramaties nie. Niemand sien 'n man op die vloer lê nie. Daar is geen bloed nie, geen ambulans nie. Die kind keer bloot na dieselfde standerd terug terwyl die ander aanbeweeg, maar skaamte het nie 'n openbare ramp nodig nie. Dit kan stil groei: in 'n klaskamer en in die vergelyking tussen broers en susters. In die oomblik wanneer iemand vra in watter standerd jy is. In die wete dat die verwagte pad sonder jou voortgegaan het. Ek het begin leer om te vergoed. Word elders nuttig: doen iets met my hande en los 'n probleem op. Help iemand.

As een deel van die lewe gesê het ek is agter, moes 'n ander deel bewys dat ek steeds waarde het. Ek het daardie gedagte destyds nie duidelik gevorm nie. Dit het 'n patroon geword voordat dit taal geword het. Werk hard. Word noodsaaklik. Moenie mense nog 'n rede gee om aan jou te twyfel nie. Later sou daardie patroon my dien. Dit sou my help om stelsels te bou, produksie te organiseer en risiko's raak te sien wat ander mense misgekyk het, en dit sou dit ook vir my moeilik maak om op te hou wanneer nuttigheid te veel begin kos het.

Maar dit het aan die toekoms behoort. In Standerd Ses was ek net 'n seun wat 'n jaar herhaal het terwyl sy jonger suster vooruitbeweeg het.

* * *

Toe ek jonk was, wou ek dikwels weghardloop. Ek het nie geweet waarheen ek sou gaan nie. 'n Kind kan lank droom om weg te gaan voordat hy die middele het om dit te doen: hy verbeel hom 'n ander huis, 'n ander pad en 'n plek waar niemand die reëls van sy oorspronklike huis ken nie. Tog bly die kind omdat hy min keuse het. Hy eet aan die tafel, gaan skool toe, keer terug, luister vir die voertuig, meet die kamer en wag om te ontdek watter weergawe van die dag aangekom het.

Om te bly was toe nie moed nie. Dit was afhanklikheid. Ek het gebly omdat ek 'n kind was. Jare later sou ek lande, werke en huise verlaat. Ek sou afstand meer as een keer met vryheid verwar, maar voor enige van daardie vertrekke was daar die seun wat nêrens anders gehad het om heen te gaan nie, die seun in sy pa se skoene. Die seun op die pad nadat hy van die bakkie afgeval het, die seun langs my jeugvriend in die reën. Die seun wat Standerd Ses herhaal het.

* * *

Vir 'n lang tyd het ek geglo dat manword beteken om groot genoeg te word om my pa se skoene vol te staan. Om te werk soos hy gewerk het, te verduur wat hy verduur het. Verantwoordelikheid te dra. Stil te bly oor pyn. Woede vas te hou totdat dit krag geword het. Ek het nie verstaan dat erfenis nie dieselfde as identiteit is nie. 'n Pa gee vir 'n seun meer as 'n naam. Daar kan vaardigheid wees: temperament, krag, vrees en onvoltooide hartseer. Patrone wat die seun begin herhaal voordat hy weet dit is aan hom oorgedra.

Van wat ek van my pa ontvang het, het waardevol in my geword. Ek het geleer om met my hande te werk, om gereedskap te respekteer. Om besonderhede raak te sien, om orde en presisie te waardeer. Ander dinge moes by my stop, die vrees. Die geloof dat geweld 'n fout kon regstel. Die gedagte dat 'n man se pyn hom toestemming gee om die mense naaste aan hom te verwond. Ek sou dit vir baie jare nie ten volle verstaan nie. Aanvanklik het ek net geweet dat die skoene nie pas nie.

My pa was deel van my begin. Sy werk, hartseer, vaardigheid en woede het almal die huis binnegekom waarin ek grootgeword het, maar 'n seun eer nie sy pa deur alles te herhaal wat hom verwond het nie. Ek het uit hom gekom, en ek hoef nie hy te word nie.

ONDER DIE BOOM

*Die Huis Wat Gemengde Boodskappe
Gestuur Het*

Die vorige hoofstuk het die tonele bevat. Onder die boom het die huis as 'n taal teruggekeer — liefde, vrees, geloof, stilte en die gemengde boodskappe wat 'n kind vir sy eie aard aangesien het.

Die eerste huis waarin 'n kind woon, is nooit net 'n gebou nie. Dit word 'n taal voordat hy weet hoe om dit te praat. Dit leer hom waar om te staan, wanneer om stil te bly en hoeveel van homself veilig is om te wys, en dit leer hom hoe liefde voel wanneer dit die kamer binnekom, en hoe vrees voel wanneer dit langs hom gaan sit. As seun het ek niks daarvan geweet nie. Ek het net die huis geken.

Sy kamers: sy stemme, sy reëls en sy stiltes. Die gewone bewegings van die familie lewe wat van buite eenvoudig gelyk het, maar nie binne-in my eenvoudig gevoel het nie. Daar was dae wanneer alles normaal gelyk het, en miskien was dit vir iemand anders so. Mense het gepraat, kos is gemaak, dinge is verwag, gebede is gebid, die lewe het aangegaan, maar 'n kind leef nie net in wat gebeur nie. 'n Kind leef in hoe dit voel terwyl dit gebeur, en wat ek gevoel het, was moeilik om te verstaan.

Daar was liefde in ons huis. Ek sal dit nie ontken nie. Om dit te ontken, sou oneerlik wees, en hierdie boek kan nie op oneerlikheid gebou word nie, maar liefde was nie die enigste ding daar nie. Daar was ook druk. Daar was dissipline. Daar was vrees om verkeerd te doen. Daar was dinge wat 'n mens nie bevraagteken het nie, en daar was buie wat die temperatuur van 'n kamer verander het voordat iemand verduidelik het waarom. Só begin verwarring in 'n kind, maar nie altyd deur een groot ramp nie. Soms begin dit wanneer te veel boodskappe gelyk aankom.

Jy word liefgehe, maar wees versigtig. Jy hoort hier, maar moenie die vrede versteur nie: glo, maar moenie te veel vrae vra nie en wees jouself, maar nie só nie. Niemand hoef daardie sinne hardop te sê nie, hulle hoef nie. 'n Kind leer hulle uit die lug. Ek het goed geword daarmee om die lug te lees. Voordat ek volwassenes verstaan het, het ek hulle bestudeer. Voordat ek woorde vertrou het, het ek na gesigte gekyk. Ek het die gewig van 'n stilte geleer. Ek het geleer wanneer 'n stem

verander het, en ek het geleer dat 'n kamer dieselfde kon lyk en tog nie meer op dieselfde manier veilig wees nie.

Kinders behoort nie kundiges in atmosfeer te word nie, maar baie word. Hulle leer waar die gevaar is, selfs wanneer niemand dit gevaar noem nie. Hulle leer hoe om hulself kleiner te maak wanneer die huis vol voel, en hulle leer om hulle te gedra voordat hulle verstaan waarom gedrag soveel saak maak, en hulle leer om vroeë stil te dra omdat vroeë 'n kamer soms moeiliker kan maak om te oorleef. Ek is nie verward gebore nie.

Geen kind word reeds innerlik verdeeld gebore nie. 'n Kind kom die wêreld binne terwyl hy uitreik, nodig het, vertrou, en na die gesig soek wat vir hom sal sê wie hy is, as die gesig vriendelik is, rus hy. As die gesig onseker, kwaad, afwesig, bang of te moeg is om hom te sien, reik die kind steeds uit — maar nou begin hy ook aanpas. Ek het aangepas. Ek het probeer om goed te wees. Ek het probeer om die reëls te verstaan, en ek het probeer aanvoel wat verwag word voordat dit gesê hoef te word, en ek het probeer om nie nog gewig by te voeg by wat reeds swaar gevoel het nie. Iewers in daardie vroeë jare het ek begin glo dat vrede afhang van my vermoë om die kamer reg te lees.

Dit is te veel mag vir 'n kind om te dink hy het, en dit is ook te veel verantwoordelikheid. My ma het krag gedra op 'n manier wat die huis gevul het. Haar dissipline het gewig gehad. Daar was lyne wat 'n mens nie oorgesteek het nie, verwagtings wat 'n mens nie geïgnoreer het nie. Ek dink die lewe het haar geleer dat beheer nodig was, miskien selfs beskermend. Dalk het sy haar eie vrese, haar eie wonde, haar eie geskiedenis gehad wat agter haar woorde gedruk het. Ek kan dit nou sê omdat ek nie meer net die kind binne die verhaal is nie.

Maar die kind het nie geweet hoe om haar geskiedenis van sy eie vrees te skei nie. Hy het net die uitwerking geken. My pa was daar, maar daar is verskillende maniere om daar te wees. 'n Man kan in die huis wees en steeds nie staan waar 'n kind hom nodig het nie. Hy kan liefhê en steeds nie beskerm nie, en hy kan op een manier voorsien en op 'n ander afwesig wees, en hy kan sy eie pyn so diep dra dat hy nie die kleiner pyn sien wat langs hom groei nie. Ek skryf dit nie om hom te veroordeel nie.

Ek skryf dit omdat stilte reeds genoeg geneem het. Vir baie jare het ek gedink waarheid is dieselfde as oneer, en ek het gedink dat ek my ouers sou verrai as ek eerlik praat oor wat ek nodig gehad en nie ontvang het nie. Daarom het ek dinge versag. Ek het dit wegverduidelik. Ek het vir myself gesê almal het hul bes gedoen, wat dalk waar is, maar dit is nie die volle waarheid nie. Mense kan hul bes doen en

steeds wonde agterlaat. Dit is een van die moeilikste waarhede om met genade te dra.

Ek het my pa se beskerming nodig gehad, maar nie volmaaktheid nie, maar nie 'n heldhaftige pa uit 'n storieboek nie. Net die soort teenwoordigheid wat raaksien wanneer 'n seun te versigtig begin word. Die soort wat woede sien en vra watter pyn daaronder wegkruip. Die soort wat tussen 'n kind en die dinge staan wat hom alleen laat voel binne sy eie huis. Soms het 'n seun nie raad nodig nie. Hy het iemand nodig wat lank genoeg na hom kyk om te weet dat dit nie goed gaan nie.

Ek onthou nie elke besonderheid nie. Geheue werk nie altyd soos 'n kamera nie. Soms behou dit die atmosfeer en verloor dit die datum. Dit behou die gevoel van die kamer, die styfheid in die bors, die gevoel dat daar na jou gekyk word maar dat jy nie verstaan word nie, en dit behou die vraag lank nadat dit die dag vergeet het waarop die vraag die eerste keer verskyn het. Waar pas ek hier in? Daardie vraag het my soos 'n skadu deur my kinderjare gevolg.

Ek het dit nie hardop gevra nie, en ek twyfel of ek eens geweet het ek vra dit, maar ek het daaruit geleef, en ek het my plek probeer vind deur nuttig, gehoorsaam en versigtig te word. Soms stil, soms kwaad. Ek wou gesien word, maar ek het nie geweet hoe om daarvoor te vra sonder om skaam te voel oor die behoefte nie. Die behoefte het dus sywaarts uitgekom. Dit is wat gebeur wanneer 'n kind geen veilige plek vir sy innerlike lewe het nie: sy pyn verdwyn nie en dit trek ander klere aan, en dit word gedrag, en dit word bui, en dit word spanning in die liggaam. Dit word 'n vreemde skuldgevoel omdat hy te hard bestaan, en dit word die voortdurende werk om te probeer bewys dat hy nie die probleem is nie.

In baie huise word gedrag gesien voordat pyn verstaan word. Die kind word oor die rook reggehelp terwyl die vuur naamloos bly. Ek dink dit het met my gebeur, en omdat niemand die vuur duidelik benoem het nie, het ek begin dink die rook is my identiteit. Miskien was ek moeilik. Miskien was ek te sensitief. Miskien moes ek harder probeer. Miskien sou die huis minder verwarrend voel as ek beter, kalmer, sterker, nuttiger en gehoorsamer word. 'n Kind sal homself blameer voordat hy die mense blameer wat hy nodig het.

Dit is nie swaakheid nie, en dit is oorlewing. Die kind is van die huis afhanklik, daarom moet die huis in sy gedagtes goed genoeg bly, as iets verkeerd voel, draai hy daardie verkeerdheid dikwels na binne. Hy sal eerder glo dat hy die probleem is as om die verskrikking in die oë te kyk dat die plek wat hom moes beskut, ook die plek is wat hom verwar. Só begin die skeuring. Een deel van die kind het die huis

lief, een deel vrees dit. Een deel wil behoort. Een deel wil ontsnap: een deel gehoorsaam en een deel weier stilweg om te verdwyn.

Vir jare het ek daardie verdeelde dele gedra sonder om te weet wat hulle was. Ek het gedink hulle is bewys van mislukking, en nou sien ek hulle as getuies van 'n seun wat meer probeer oorleef het as wat hy kon verduidelik. Die huis het my gevorm, maar nie net deur wat gesê is nie, maar deur wat ongesê gebly het, maar nie net deur dissipline nie, maar deur die afwesigheid van begrip, maar nie net deur geloof nie, maar deur die manier waarop geloof soms swaarder as genade gevoel het. Nie net deur familie nie, maar deur die eensaamheid wat binne 'n familie kan bestaan wanneer niemand weet hoe om onder die oppervlak te sien nie.

Dit is moeilik om te skryf, want ek stel nie daarin belang om my ouers skurke te maak nie, en dit sou te klein vir die waarheid wees. My pa en ma was nie net my pa en ma nie. Hulle was mense met geskiedenis, vrese, teleurstellings, wonde en onvoltooide kamers van hul eie. Ek kan dit nou duideliker sien. Ouderdom het 'n manier om ouers menslik te maak, soms pynlik so, maar om hulle menslikheid te sien, vereis nie dat ek my eie moet uitwis nie. Dit is die balans wat ek probeer leer: waarheid met genade.

Genade weerhou my van wreedheid, waarheid weerhou my van stilte, sonder genade word herinnering 'n wapen, sonder waarheid word barmhartigheid 'n toesmeerdery. Ek het te lank onder dinge geleef wat nie gesê is nie, en ek wil nie nog so 'n kamer binne-in myself bou nie. Daarom keer ek versigtig na die huis terug, maar nie om weer daar in te trek nie, maar nie om iemand te straf nie. Nie om die wond lewendig te hou bloot sodat ek 'n wond kan hê nie. Ek keer terug omdat 'n man nie vry kan wees van 'n plek wat hy weier om te sien nie.

Daardie huis het my patrone geleer wat ek jare lank gedra het. Dit het my geleer om aan te hou selfs wanneer ek moeg was. Dit het my geleer om reëls te volg, en dit het my geleer om risiko te lees, en dit het my geleer om vinnig verantwoordelikheid te aanvaar, soms té vinnig, en dit het my geleer om my waarde deur uithouvermoë te bewys. Sommige van daardie lesse het my gehelp oorleef. Sommige het my amper vernietig.

Dit is die ingewikkelde erfenis van 'n huis met gemengde boodskappe, en dit gee en neem tegelyk, en dit bou krag met die een hand en vrees met die ander, en dit leer 'n kind om te staan, maar nie altyd hoe om te rus nie. Dit leer hom om te dra, maar nie altyd hoe dit voel om vasgehou te word nie. Ek het dit duideliker begin sien. Die boom het my nie op dramatiese wyse na die verlede teruggeneem

nie. Dit het my bloot genoeg stilte gegee sodat die verlede kon ophou wegkruip. Ou kamers het teruggekeer. Ou gevoelens het taal gevind. Die seun wat ek was, het vorentoe begin tree, nie met beskuldigings nie, maar met getuienis.

Hy was daar: in die huis, in die stilte en in die verwarring. In die liefde wat swaar gevoel het. In die geloof wat soms sonder sagtheid gekom het. In die familie wat hom gevorm het voordat hy geweet het hy word gevorm, en vir die eerste keer het ek hom nie weggestuur nie. Ek het geluister. Dit is waar hierdie hoofstuk begin, maar nie met blaam nie, met luister. Die huis waaruit ek gekom het, het met meer as een stem gepraat, en vir 'n lang tyd het ek gedink die verwarring is myne. Ek het dit gedra asof dit aan my naam, my aard, my mislukking behoort.

Maar nou weet ek dat verwarring soos meubels geërf kan word. Dit kan jare lank in dieselfde kamer staan totdat iemand uiteindelik vra waarom dit daar is, ek vra nou. Ek kyk na die huis, nie as 'n kind wat dit probeer oorleef nie, maar as 'n man wat probeer verstaan wat dit my gegee het, wat dit van my geneem het en wat ek nie meer hoef te dra nie. My ouers is deel van my oorsprong. Hulle is nie my identiteit nie.

Ek het uit daardie huis gekom, maar ek hoef nie volgens sy gemengde boodskappe aan te hou leef nie, ek kan eer wat goed was sonder om te ontken wat seergemaak het en ek kan benoem wat gebreek was sonder om bitter te word. Ek kan uit die ou taal tree en met my eie stem begin praat. Die verwarring was nie my naam nie. Dit was die taal van die huis, en onder die boom het ek 'n ander taal begin leer.

ONDER DIE BOOM

Skoene Te Groot

Die skoene het reeds in die verhaal verskyn. Wat oorgebly het, was om die las te verstaan wat hulle verteenwoordig het, en om die seun toestemming te gee om uit te klim uit wat hom nie gepas het nie.

Daar is 'n beeld van myself wat ek nie kan agterlaat nie. 'n Klein seuntjie wat in sy pa se skoene staan. Ek weet nie of die foto nog êrens bestaan nie, en of die geheue dit vir my bewaar het omdat dit geweet het ek sou dit later nodig hê nie. Maar ek kan dit duidelik genoeg sien: die kind se bene, die oorgroot skoene, die ongemaklike balans van 'n seun wat binne die vorm van 'n man probeer staan. Aanvanklik is dit 'n onskuldige prentjie: 'n Seun wat speel, 'n pa se skoene en 'n familie-oomblik.

Mense glimlag oor sulke dinge omdat dit onskadelik lyk. 'n Kind klim in skoene wat te groot vir hom is, en vir 'n oomblik sien almal die toekoms in die kleine. Eendag sal hy groei. Eendag sal hy hulle volstaan. Eendag sal hy die man word wat daardie skoene voorgee hy reeds is, maar nie elke kind wat in groot skoene speel, speel net nie. Soms weet 'n foto meer as die mense daarin. My pa het iets gesê soos: “Te groot vir my skoene.”

Miskien het hy gelag. Miskien het iemand anders gelag. Miskien het die sin deur die kamer beweeg en soos gewone familiepraatjies verdwyn, maar dit het by my gebly, maar nie luid nie, aanvanklik nie as 'n wond nie. Meer soos 'n klein voorwerp wat in die sak van die geheue ingeglip het en jare lank gedra is sonder dat ek geweet het waarom, te groot vir my skoene. Eers later het ek verstaan dat hy meer as die foto benoem het.

Die skoene was te groot, ja, maar so ook die lewe rondom my. Die stiltes was te groot. Die verwagtings was te groot. Die dinge wat volwassenes die kamer binnegedra het sonder om dit te verduidelik, was te groot. Die buie, die reëls, die behoefte om goed te wees, die vrees om dit verkeerd te kry — alles het soos meubels vir groter liggame rondom my gestaan, en tog het ek probeer staan.

Dit is wat kinders doen wanneer hulle geen ander keuse kry nie: hulle pas aan en hulle wankel. Hulle leer om balans te hou op plekke wat hulle nie pas nie, en hulle raak versigtig met hulle treë, en hulle ontdek watter dele van die vloer kraak en watter kamers stilte vereis. Niemand hoef te sê: “Word nou groot” nie. Soms sê

die huis dit sonder woorde. 'n Kind merk op wanneer volwassenes moeg is. Hy merk op wanneer geld swaar voel. Hy merk op wanneer liefde saam met druk kom, en hy merk op wanneer 'n pa teenwoordig maar ver is, wanneer 'n ma se stem meer as instruksie dra, wanneer vrede daarvan afhang dat almal op 'n bepaalde manier optree.

Hy verstaan dalk niks daarvan nie, maar hy voel dit, en as hy dit lank genoeg voel, begin hy verantwoordelikheid daarvoor aanvaar. Ek dink dit is waar 'n deel van my ouer geword het as wat ek was, maar nie in wysheid nie, in gewig. Wysheid groei stadig in 'n kind wat gelei word. Gewig kom vroeg na 'n kind wat te veel alleen moes vertolk. Wysheid gee 'n kind wortels. Gewig buig hom voordat hy klaar gegroei het. Ek het geleer om gewig te dra.

Ek het die behoefte gedra om goed te wees, en ek het die vrees gedra dat ek dinge erger sou maak, en ek het vrae gedra wat ek nie kon vra nie. Ek het die vreemde skaamte gedra dat ek nie geweet het waarom ek so onrustig gevoel het in juis die plek wat my veilig moes laat voel nie, en omdat ek 'n kind was, het ek dra met behoort verwar.

As ek dit kan dra, het ek miskien 'n plek hier, as ek my kan gedra, sal die huis miskien kalm bly, as ek nuttig kan wees, sal ek miskien gesien word, as ek nie te veel vra nie, sal die liefde miskien bly. Niemand het my daardie sinne geleer nie. Ek het hulle geleer deur te leef. Só begin 'n seun binne verantwoordelikheid verdwyn, stadig, maar nie dramaties nie. Hy word bloot die een wat kyk, die een wat aanvoel, die een wat probeer om nie te veel nodig te hê nie. Volwassenes noem hom dalk volwasse, maar soms is volwassenheid net kinderjare in 'n jas wat nie pas nie.

Vir jare het ek gedink my vermoë om te verduur, was die suiwerste ding van my. Ek kon aanhou. Ek kon hard werk. Ek kon reëls volg. Ek kon druk hanteer. Ek kon op moeilike plekke staan sonder om alles te wys wat binne-in my gebeur het. Later, in fabriek, op terrein, in vreemde lande, in werke waar veiligheid, risiko en verantwoordelikheid saak gemaak het, het daardie deel van my nuttig geword. Ek het geweet hoe om 'n kamer te lees, en ek het geweet hoe om gevaar vooruit te sien, en ek het geweet hoe om meer te dra as wat mense verwag het.

Maar wat 'n man help oorleef, kan hom ook gevange hou. Dieselfde vaardigheid wat 'n kind leer om te verduur, kan 'n man leer om nooit te rus nie. Dieselfde instink wat gevaar lees, kan vrede verdag laat voel. Dieselfde behoefte om nuttig te wees, kan liefde onseker laat voel tensy dit verdien word. Dit is die verborge koste van skoene wat te groot is. Jy leer loop, maar nie vry nie. Jy leer

staan, maar nie gemaklik nie. Jy groei rondom die vorm van iets wat nooit vir jou gemaak is nie, en eendag noem jy daardie vorm jou persoonlikheid.

Ek was betroubaar, ja, maar ek was ook moeg, en ek was sterk, ja, maar van daardie krag het vrees binne-in gehad, en ek kon dra, ja, maar dra het so bekend geword dat ek nie altyd geweet het wanneer iets nie meer myne was nie. Wanneer ek nou aan my pa dink, probeer ek om hom nie net deur die oë van die seun in daardie skoene te sien nie. Daardie seun se oë is waar, maar hulle is nie die hele waarheid nie. My pa was ook 'n man met sy eie geskiedenis. Hy het sy eie stiltes, sy eie druk en sy eie wonde gehad wat vir my verborge was, en hy het ook êrens vandaan gekom.

Dit maak saak, en dit wis nie uit wat ek nodig gehad het nie, maar dit hou my eerlik. 'n Pa kan sy kind liefhê en steeds nie sien wat die kind dra nie. 'n Pa kan in die kamer wees en steeds nie verstaan dat sy seun leer om alleen te staan nie. 'n Pa kan meer as sy naam oordra sonder om dit te weet — 'n houding, 'n vrees, 'n stilte, 'n manier van oorleef. Ek weet nie wat my pa gedink het toe hy my in sy skoene gesien het nie. Miskien het hy 'n seun sien speel.

Ek wens iemand het, net een keer, ook die ander ding gesien. 'n Kind wat staan in iets wat hom nie pas nie. 'n Kind wat binne 'n lewe te groot vir hom probeer balans hou. 'n Kind wat reeds die vorm van 'n las leer ken. Daar is oomblikke wanneer 'n seun sy pa nodig het om af te kniel, nie om hom reg te help of die lewe te verduidelik nie, maar bloot om die skoene uit te trek en te sê: “Nog nie. Jy hoef hulle nie nou te dra nie.” Ek dink ek het dit nodig gehad.

Nie in presies daardie woorde nie. Miskien sou geen kind dit so duidelik kon vra nie, maar ek het iemand nodig gehad wat verstaan dat ek nie gereed was om so versigtig te wees soos wat ek geword het nie. Ek was nie gereed om so bewus van die weer tussen volwassenes te wees nie, en ek was nie gereed om verantwoordelik vir vrede te voel nie, en ek moes 'n kind kon wees, dit klink eenvoudig. Dit is nie eenvoudig wanneer kinderjare reeds 'n plek van dophou geword het nie.

Ek het dus gegroei, soos seuns doen, die liggaam haal in. Die voete word groter. Die gesig verander. Die stem word dieper. Mense hou op om die kind te sien en begin met die man praat, maar ouer word gee nie vanself terug wat te vroeg gedra is nie. Soms bly die seun binne die man, steeds besig om balans te hou. Steeds besig om nie te probeer val nie. Steeds besig om vir toestemming te wag om uit te klim. Onder die boom het ek hom begin sien.

Ek het gesien hoeveel van my lewe in geërfde skoene geleef is, maar nie net my pa se skoene nie, maar die skoene van verwagting, oorlewing, familieplig, stilte,

vrees en bewyslewing, en ek het gesien hoe maklik ek swaarte met roeping verwar het. Hoe dikwels ek druk aanvaar het omdat dit bekend gevoel het. Hoe lank ek geglo het om goed te wees beteken om sonder klagte te dra, en ek het 'n vraag begin vra wat ek baie vroeër toegelaat moes word om te vra: Wat pas my? Nie wat almal kalm hou nie, maar nie wat bewys dat ek sterk is nie.

Nie wat 'n ander man se onvultooide lewe herhaal nie. Wat pas die man wat ek nou besig is om te word? Die vraag was nie rebellie nie. Dit was herstel. Daar is 'n manier om 'n pa te eer sonder om in hom te verdwyn. Daar is 'n manier om die waarheid te vertel oor wat seergemaak het sonder om genade weg te gooi, en daar is 'n manier om te sê: “Ek het uit jou gekom,” en steeds te sê: “Ek moet anders loop.” Dit is waar die lyn vir my helder word. My pa is deel van my oorsprong.

Hy is nie my identiteit nie. Sy skoene het my dalk iets gewys oor waar ek vandaan kom, maar hulle kan nie besluit waarheen ek moet gaan nie. Sy stilte hoef nie my stilte te word nie, en sy pyn hoef nie my patroon te word nie, en sy onvultooide lewe hoef nie my erfenis te word tensy ek instem om dit te dra nie, ek stem nie meer in nie, maar nie met woede nie. Met helderheid.

Die seun in die skoene hoef nie te bewys dat hy kan balans hou nie. Hy het dit lank genoeg gedoen. Hy het nie applous nodig omdat hy te vroeg volwasse geword het nie, en hy hoef nie geprys te word omdat hy oorleef het wat ligter moes gewees het nie, en hy moet gesien word. Daarom sien ek hom nou: klein voete en groot skoene. 'n Dapper klein lyfie wat in die skadu van 'n man probeer staan, en ek sê vir hom wat hy iemand moes hoor sê: Jy kan nou uitklim.

Jy hoef nie 'n man te word deur die kind te verloor nie. Jy hoef nie te dra wat nie vir jou gemaak is nie. Jy hoef nie jou plek te verdien deur onbeweeglik in pyn te staan nie. Ons sal van hier af loop, maar nie in bitterheid nie, maar nie in ontkenning nie, maar nie kaalvoet nie: maar in waarheid, in genade en in skoene wat uiteindelik pas.

HOOFSTUK TWEE

Die TV-Kamer

Destyds het ek in die stad as 'n leerlinggoudsmid gewerk. My pa was 'n diamantslyper. Ons het nie saamgewerk nie, maar albei ambagte het presisie vereis. Goud moes versigtig gemeet, verhit en gevorm word. 'n Diamantslyper moes die steen bestudeer voordat hy 'n permanente besluit geneem het. Daardie naweek het nie een van ons die ander met die sorg hanteer wat ons werk vereis het nie. Voor die TV-kamer was daar nog 'n voertuig wat met my pa en die werk van my eie hande verbind was. My pa het vir my 'n ou bakkie gekoop.

Hy het gesê dit is my voertuig, maar ek moes dit self herbou. Ek het byna twee jaar daaraan gewerk. Die bakkie het my 'n projek gegee wat ek kon verstaan: metaal, onderdele en gereedskap. Probleme wat een vir een opgelos kon word. 'n Beskadigde onderdeel kon verwyder word. 'n Plaasvervanger kon gevind word. Iets wat nie gewerk het nie, kon uitmekaargehaal en herbou word. Vir byna twee jaar het ek tyd en moeite in daardie voertuig gesit. Toe daag die polisie op. Binne ongeveer tien minute het hulle dit weggesleep. Hulle het gesê die bakkie is gesteel.

Ek het geglo mense binne die polisie was betrokke by 'n sindikaat wat op daardie manier gewerk het, en ek kan dit nie nou bewys nie, en ek sal die geloof nie as 'n bevestigde feit aanbied nie. Wat ek wel weet, is dat iets wat my pa gesê het myne is, en iets wat ek byna twee jaar herbou het, binne minute verdwyn het. Die werk van my hande het dit nie beskerm nie. Die verduideliking wat ek ontvang het, het dit nie teruggebring nie. Daar is verliese wat stadig aankom. Ander word weggeneem voordat 'n mens tyd het om te verstaan wat gebeur.

Die bakkie was weg. Ek het die woede en magteloosheid saam met my gedra.

* * *

Die voorval in die TV-kamer het oor 'n naweek in die stad gebeur. Ek het van iewers af na die familiehuis teruggekeer. My pa was in die TV-kamer. Hy was kwaad oor 'n stuk gereedskap in die motorhuis. Dit was moontlik 'n tang. Ek onthou nie meer die presiese stuk gereedskap of die presiese woorde wat hy gebruik het nie, en ek onthou die stelsel. Die gereedskap het gemerkte plekke gehad, met prente of buitelyne wat aangedui het waar elke item hoort. Ek het gehelp om baie daarvan te organiseer, en ek het van die stelsel gehou.

Die motorhuis was een van die plekke waar ek orde kon skep. Binne die huis was orde moeiliker om te vind. 'n Stuk gereedskap was óf daar óf weg. 'n Probleem kon gesien word. Mense was moeiliker. Hulle pyn het nie netjies binne 'n buitelyng gehang nie, en hulle woede kon aankom voordat ek verstaan het wat verkeerd gegaan het. My pa het begin skree. Die volume van sy stem het groter as die vermiste gereedskap geword. Dit het al voorheen gebeur. 'n Praktiese fout het persoonlik geword. Die persoon wat die fout gemaak het, het die probleem geword.

Ek het 'n groot deel van my kinderjare daarop gereageer deur stil te word. Kyk, wag en probeer verstaan wat vereis word, maar ek was nie meer in Standaard Vyf nie, en ek was 'n jong man wat 'n vaardige ambag geleer het. Ek het met vuur, gereedskap en edelmetale gewerk, en ek het werk toe gereis, en ek het 'n lewe buite die huis begin bou. Tog, wanneer my pa geskree het, het 'n deel van my teruggekeer na die kind wat nêrens gehad het om heen te gaan nie. 'n Ander deel het hom teëgestaan. Die twee dele het mekaar in die TV-kamer ontmoet.

Hy het aangehou skree. Ek het hom een keer in die gesig geslaan, en hy het geval en stil gelê. Vir my het dit gelyk of hy bewusteloos was, hoewel ek medies nie kan weet wat sy toestand op daardie oomblik was nie. Die kamer het stil geword. Jare tevore het ek langs my jeugvriend gesit met bloed wat uit my neus kom nadat my pa my geslaan het, en nou was my pa op die vloer omdat ek hom geslaan het. Die posisies het verander. Die geweld het nie geëindig nie. Dit het voortbeweeg. Dit is een van die moeilikste waarhede in my verhaal.

'n Mens kan haat wat aan hom gedoen is en steeds in staat word om iets soortgelyks te doen. Hy kan homself belowe dat hy nooit soos die persoon sal word wat hy vrees nie, net om te ontdek dat vrees en woede sonder taal binne hom versamel het. Dit maak die daad nie onvermydelik nie, dit verwyder nie verantwoordelikheid nie. Dit openbaar die gevaar van pyn wat nooit in die oë gekyk word nie. My ma was moontlik in die kombuis, maar ek kan nie duidelik onthou of sy die hou gesien het of eers daarna ingekom het nie.

Ek het my pa nie opgehelp nie, en ek het uit die huis gestap, en ek het in my motor geklim en na die stil plek by 'n nabygeleë dam gery. Die motor het my die ontsnapping gegee wat ek as kind verbeel het. Ek het nou êrens gehad om heen te gaan, maar omdat ek kon weggaan, het dit nie beteken dat ek geweet het wat om met myself te doen wanneer ek daar aankom nie. Die geheue het die beweging duideliker as die emosie bewaar. Die huis, die motor, die pad, die dam en die stilte.

Ek dink nie ek het daardie nag huis toe gegaan nie, hoewel ek nie met sekerheid kan sê waar ek geslaap het nie. My pa en ek het ongeveer 'n week later weer gepraat. Daar was geen behoorlike afrekening nie, geen direkte verskoning van my kant nie. Vir baie jare het ek moontlik geglo dat om verskoning te vra sou beteken dat ek alles ontken wat vóór die hou gebeur het. Asof erkenning van my oortreding my pa onskuldig sou verklaar. Ek het nog nie verstaan dat twee mense albei verantwoordelik kan wees vir wat deur hulle eie hande gekom het nie.

My pa se geweld het aan hom behoort. My geweld het aan my behoort. 'n Verskoning sou nie die jare van vrees, vernedering of geskree uitgewis het nie. Dit sou my eie daad erken het. Ek kon dit toe nie doen nie. Die ontbrekende verskoning het sigbaar tussen ons gebly, soos die leë plek van 'n stuk gereedskap teen die motorhuismuur. Families kan rondom 'n gebeurtenis voortgaan sonder om ooit daardeur te beweeg: mense eet en ry. Werk, herstel dinge. Die stilte sit tussen hulle. Niemand benoem wat gebeur het nie, maar die verhouding het verander.

Ná die TV-kamer kon my pa my nie meer net sien as die seun wat hy kon oorweldig nie. Ek het fisiek gevaarlik vir hom geword. Dit was nie krag nie. Dit was nie vryheid nie. Dit was bewys dat ek beheer verloor het. Vir jare het ek gevaar gemeet volgens wat my pa moontlik sou doen, en nou moes ek ook met die vraag leef: Wat sou ék moontlik doen? 'n Man kan nie heel word terwyl hy net die skade ondersoek wat aan hom gedoen is nie.

Op 'n stadium moet hy ook kyk na die skade wat hy veroorsaak het terwyl hy gewond was. Dit beteken nie die wonde was onbelangrik nie, en dit beteken hulle kan nie permanente toestemming word nie. My werk as leerlinggoudsmid het selfbeheersing vereis. Ek kon 'n klein voorwerp versigtig vashou: konsentreer en 'n ontwerp volg. Hitte gebruik sonder om toe te laat dat dit die stuk vernietig. By die huis het ek versuim om dieselfde selfbeheersing op myself toe te pas. My pa se beroep het 'n soortgelyke teenstrydigheid gedra. Hy kon 'n diamant bestudeer en versigtige besluite oor elke snit neem.

Tussen ons het presisie verdwyn. Daar was geen afgemete taal nie, geen versigtige pouse nie. Geen begrip van waar druk moes ophou nie. Twee mans wat met kosbare materiaal gewerk het, het mekaar behandel asof niks broos meer oorgebly het nie. Ná die voorval kon ek nie meer hanteer wat rondom of binne-in my gebeur het nie. Ek het vir iets gevra om my te kalmeer, en ek het tydelike verligting verwag. In plaas daarvan is ek ingespuut. 'n Ambulans het opgedaag. Die volgende plek wat helder in my geheue staan, is 'n groot saal by die instelling.

DIE MAN WAT LANK GENOEG GEBLY HET OM TE SIEN

ONDER DIE BOOM

Die Klap

Die vertelling het die reën, die bloed en my jeugvriend langs my onthou. Die boom het gevra wat die vernedering die liggaam geleer het, en watter waardigheid steeds daaronder oorgebly het.

Sommige herinneringe begin nie by die hand nie. Hulle begin by die kamer, die lug voordat dit gebeur: die nabyheid van 'n ander mens. Die gevoel dat iets op die punt staan om vinniger te beweeg as wat jy kan verstaan. 'n Stem, 'n kyk, 'n verskuiwing in die liggaam. Dan die oomblik self — skerp, openbaar, onmoontlik om terug te neem. My pa het my voor my jeugvriend deur die gesig geklap. Ek skryf die sin eenvoudig, want daar is geen sagte manier om dit eerlik te maak nie.

Vir sommige mense is 'n klap 'n klein ding. Hulle praat daarvan as dissipline, as teregwyding, as iets wat in daardie dae gebeur het. Hulle sê kinders het erger oorleef. Hulle sê 'n man moenie te veel van ou dinge maak nie, maar die liggaam onthou wat ander mense verklein. Dit onthou die geluid. Dit onthou die hitte in die gesig. Dit onthou die skok voordat die pyn selfs besluit het waar om te land, en dit onthou die vreemde stilte daarna, wanneer die kamer iets gesien het en almal moet besluit wat om te doen met wat hulle gesien het.

Dit was die deel wat by my gebly het, maar nie net die klap nie, die blootstelling. Om deur jou pa geslaan te word, is een ding. Om voor iemand anders geslaan te word, is iets anders. Die pyn is nie meer privaat nie. Dit word 'n toneel. Jou waardigheid word in die oopte ingetrek voordat jy die krag het om dit te verdedig. 'n Kind weet nie waar om daarna sy gesig te sit nie.

Hy kan nie uit sy liggaam tree nie, en hy kan nie die oomblik ongedaan maak nie, en hy kan nie die getuie laat verdwyn nie, en hy staan daar en dra twee wonde tegelyk: die brand van die hand en die skaamte om so gesien te word. Nie gesien as 'n kind in pyn nie. Gesien as 'n kind wat op sy plek gesit word. Ek onthou nie elke besonderheid rondom dit in volmaakte orde nie: geheue behou nie altyd die meubels nie, soms behou dit die temperatuur en dit behou die vernedering. Dit behou die manier waarop tyd vir 'n sekonde stilstaan en dan voortgaan asof dit niks agtergelaat het nie.

Wat ek onthou, is die betekenis wat my liggaam daaruit geneem het. My pa se hand het die afstand tussen ons oorgesteek, en in daardie oomblik het ek nie deur

hom beskerm gevoel nie. Ek het deur hom blootgestel gevoel. Selfs nou wil ek hom nie kleiner maak as wat hy was nie. Hy was nie net daardie hand nie, en hy was 'n man met sy eie pyn, sy eie geskiedenis, sy eie mislukkings en laste. Ek weet nou genoeg van die lewe om te verstaan dat ouers dikwels optree vanuit plekke in hulself wat hulle nooit ondersoek het nie.

Maar begrip is nie dieselfde as uitwissing nie. Ek kan genade vir die man hê en steeds die waarheid oor die seun vertel. Die seun was skaam. Die seun was geskok. Die seun het daardie dag iets geleer, selfs al het niemand bedoel om dit te leer nie. Hy het geleer dat 'n pa se krag teen hom kon draai, en hy het geleer dat teregwyding sonder beskerming kon kom, en hy het geleer dat vernedering deur die mense met die mag om dinge te benoem, dissipline genoem kon word.

Miskien het niemand anders daardie oomblik gedra soos ek nie. Vir hulle het dit moontlik verbygegaan en een van vele voorvalle in 'n familie se lewe geword. Dit is dikwels hoe wonde reis: lig vir die een wat dit gee, swaar vir die een wat met die afdruk daarvan moet leef. Vir 'n lang tyd het ek nie geweet wat om met daardie herinnering te doen nie. Ek kon dit nie op die regte plek sit nie, as ek dit te groot gemaak het, het ek skuldig gevoel, as ek dit te klein gemaak het, het iets in my geweier. Dit het dus onopgelos binne-in my gebly, nie as 'n dramatiese verhaal wat ek dikwels vertel het nie, maar as een van daardie verborge stukke wat stilweg 'n man se begrip van homself vorm.

'n Openbare klap tref nie net die gesig nie. Dit tref die kind se gevoel van veiligheid. Dit sê vir hom, reg of verkeerd, dat sy waardigheid onderbreek kan word. Dat liefde hom in die verleentheid kan stel. Dat die persoon wat naby hom behoort te staan, hom ook voor ander alleen kan laat voel, en wanneer dit gebeur, sluit iets toe. Die kind word op 'n nuwe manier versigtig. Hy leer om sy eie gesig te beskerm, nie net teen hande nie, maar teen blootstelling. Hy begin verstaan dat skaamte vinnig kan kom, dat kamers kan draai, dat die mense wat kyk hom moontlik nie sal red nie.

Ek dink 'n deel van my het ná sulke oomblikke harder geword, maar nie sterk in die suiwer sin nie, hard. Krag kan steeds voel. Hardheid probeer om nie te voel nie. Krag kan vergewe sonder om te lieg. Hardheid sê dit maak nie saak nie. Krag staan in waarheid. Hardheid maak asof niks gebeur het nie. Vir jare het ek die twee verwar. Ek het gedink dat om nie daaroor te praat nie, beteken ek het dit oorwin, en ek het gedink dat om dit stil te dra, beteken ek is volwasse. Ek het gedink dat om ruimte vir almal anders se menslikheid te maak, beteken ek moet my eie laat vaar.

Maar die seun in daardie kamer het nie verdwyn net omdat die volwassenes aangegaan het nie. Hy het gebly. Hy het gebly in die hitte van die gesig, in die stilte ná die impak. In die vraag wat hy nie kon vra nie. In die waardigheid wat nêrens gehad het om heen te gaan nie. Ek het hom daar gevind, maar nie skreeuend nie, maar nie op soek na wraak nie. Net daar waar ek hom gelos het, steeds besig om te probeer verstaan waarom die man wat hom moes bedek, hom eerder ontbloot het. Ek het lank daarmee gesit.

Daar is herinneringe wat jy nie kan genees deur hulle weg te verduidelik nie. Jy moet hulle toelaat om die waarheid te vertel wat hulle gedra het. Jy moet ophou om van die kind te verwag om redelik te wees voordat hy vertroue is. Jy moet ophou om hom te vra om die volwasse weergawe van die verhaal te beskerm. Daarom het ek die herinnering laat praat. Dit het gesê: Ek is seergemaak. Dit het gesê: Ek was skaam. Dit het gesê: Ek het beskerming nodig gehad, en dit het gesê: Ek het iemand nodig gehad om te sien dat dit nie net dissipline was nie.

Dit is nie bitterheid nie, en dit is getuigenis. Ek weet nie wat my pa oor daardie dag sou sê nie. Miskien sou hy dit anders onthou. Miskien sou hy dit glad nie onthou nie. Daardie moontlikheid is op sy eie manier pynlik — dat iets wat my gevorm het, vir iemand anders vergeetlik kon wees, maar vergeet bepaal nie wat werklik was nie. My liggaam het onthou. My gees het onthou. Die seun het onthou, en nou moet die man eerlik genoeg wees om saam met hom te onthou.

Hier word genade moeilik. Dit is maklik om oor genade te praat wanneer die wond vaag is. Dit is moeiliker wanneer die herinnering 'n gesig, 'n hand, 'n getuie en 'n kamer het. Tog kies ek genade, maar nie die soort wat alles verskoon nie. Die soort wat weier dat pyn my wreed maak. Ek kan sê my pa moes dit nie gedoen het nie sonder om hom 'n monster te maak. Ek kan sê ek is gewond sonder om die wond my hele identiteit te maak, en ek kan sê die klap het saak gemaak sonder om dit die mag te gee om die res van my lewe te skryf.

Dit is die smal pad, want die doel van hierdie hoofstuk is nie om my pa te straf nie, maar om waardigheid aan die kind terug te gee. Die kind wat daar moes staan. Die kind wat geen taal vir vernedering gehad het nie, en die kind wat geleer het dat om gesien te word ook kon beteken om beskaam te word. Ek sien hom nou anders, maar nie as die seun wat op sy plek gesit is nie. As die seun wie se plek nooit onder skaamte moes wees nie, en ek sê vir hom wat die kamer nie gesê het nie:

Dit moes nie só gebeur het nie. Die hand wat jou geslaan het, het jou nie kleiner gemaak nie. Jou waardigheid het jou nie verlaat omdat iemand versuim

het om dit te beskerm nie. Jy was steeds 'n kind, steeds waardig. Steeds deur God gesien, steeds meer as daardie oomblik. 'n Klap kan jare lank eggo as niemand die waarheid daaroor vertel nie. Daarom vertel ek die waarheid hier, maar nie luid nie, duidelik. My pa het my voor my jeugvriend geklap. Dit het meer as my gesig seergemaak. En onder die boom, baie jare later, het ek uiteindelik opgehou voorgee dat dit nie seergemaak het nie.

HOOFSTUK DRIE

Aan die Staat Behoort

Ek het vroeg in 'n groot saal by die instelling wakker geword. Daar was meer as twintig beddens. Helder ligte. Mans wat rondom my wakker geword het, en ek het inrigtingsklere aangehad wat nie myne was nie. 'n Indiese personeellid het my baard begin skeer. Ek het nog nie die volle verloop verstaan tussen my versoek vir iets om my te kalmeer, die inspuiting, die rit in 'n ambulans en die wakker word in daardie saal nie, en ek het net geweet ander mense het beheer oor my liggaam geneem. My klere is verander. My voorkoms is verander.

Ek was nou binne 'n plek waarvan ek nie eenvoudig die deure kon oopmaak en weggaan nie. Voor die inspuiting was ek 'n jong man in 'n krisis binne sy familiehuis. Toe ek wakker word, was ek 'n pasiënt.

* * *

Die oggendroetine het vroeg begin. Ons is gedwing om te bad of te stort. Privaatheid was beperk. Keuse was beperk. Jy het gedoen wat vir jou gesê is. Jy was gelukkig as jy 'n koekie seep kon kry. Jy was gelukkig as jy 'n tandeborsel kon vind. Dinge wat buite gewoon was, het klein vorme van voorreg geword: seep, 'n tandeborsel en skoon klere. Die vermoë om self te besluit wanneer jy wou was. Die inrigting het die lewe tot basiese behoeftes gereduseer en toegang daartoe beheer. Nadat ons gewas het, het ons die hospitaalklere aangetrek wat aan ons gegee is.

Daarna het die dag volgens die inrigting se roetine beweeg. Ons het in 'n eetsaal geëet. Soms was dit moeilik om die kos te vertrou. Soos ek dit onthou, was jy gelukkig as daar nie wurms in was nie. Jy het geëet omdat kos voor jou neergesit is en omdat daar min alternatiewe was. Snags, kort voor slaaptyd, het die mans met mekaar gepraat. Bedags was daar lang ure om te vul. Sommige mans was ernstig siek. Sommige was teruggetrokke. Sommige het op maniere gepraat wat moeilik was om te volg. Sommige het hulle nood sigbaar gedra.

Miskien sou die mense buite ons almal in dieselfde kategorie geplaas het, mal mense. Miskien het ek in ander se oë ook daar hoort. Ek het geweet iets het in my gebreek, en ek het my pa geslaan, en ek het oorweldig geraak, maar ek het steeds anders as baie van die mans rondom my gevoel, en ek kon werk, instruksies volg.

Help. Verhoudings bou. Daardie verskil het een van die maniere geword waarop ek aan myself vasgehou het.

* * *

'n Personeellid het na my omgesien. Hy het uit 'n ander agtergrond gekom, my gehelp en my toegelaat om hom ook te help, onder meer deur sy motor te was. Ek is in personeelareas toegelaat om skottelgoed te was en groente te skil, en is vertrou om pasiënte na ander afdelings van die hospitaal te vergesel. Hierdie verantwoordelikhede het saak gemaak, want binne 'n inrigting gee vertrou 'n klein deel van 'n mens se identiteit aan hom terug. Daar is nie net na my gekyk nie. Daar kon ook op my staatgemaak word. Iemand kon my 'n taak gee en verwag dat ek dit sou voltooi.

Dit was bekende terrein, wanneer die lewe verwarrend geword het, het ek nuttig geword, en dit was wat ek geweet het om te doen. Was die skottelgoed, skil die groente. Maak die motor skoon. Help om iemand van die een afdeling na 'n ander te neem. Die take was klein, maar hulle het vorm aan die dag gegee. Hulle het my ook toegelaat om deur dele van die hospitaal te beweeg waar ander pasiënte moontlik nie gekom het nie. Die personeel het my vertrou. Ek het geglo hulle het van my gehou, en ek het nie net soos 'n nommer in die saal gevoel nie.

Ten minste nie die hele tyd nie.

* * *

Ons het sokker gespeel. Dit het nog 'n plek geword waar ek buite die rol van pasiënt kon bestaan, wanneer spanne gekies is, wou mense my aan hulle kant hê. Vir die duur van die wedstryd het die inrigting 'n veld geword. Daar was 'n bal: twee kante, beweging en 'n duidelike doel. Die spelers hoef nie te weet watter diagnose vir my oorweeg is nie. Hulle wou weet of ek kon speel. Ek het baie van die mans daar gehelp, wit en swart. Die saal het mense uit verskillende agtergronde bevat, maar lyding het ons binne dieselfde stelsel geplaas.

Buite het my tuisland sy verdeeldhede gehad. Binne het ons almal inrigtingsklere gedra. Ons het almal dieselfde kos geëet. Ons het almal gewag vir medikasie, toestemming en die moontlikheid van ontslag. Sommige mans het meer hulp as ander nodig gehad. Ek het gegee wat ek kon. Miskien het dit my ook gehelp om te glo dat ek nie verdwyn het nie. 'n Pasiënt wat steeds 'n ander mens kon help, het 'n mens gebly.

* * *

Medikasie was deel van die roetine. Ek onthou dat die middels wat ek gekry het, my swaar bedwelm het. Die medikasie het my liggaam en verstand beïnvloed. Dit het nie altyd gevoel asof ek na helderheid gehelp word nie. Soms het dit gevoel asof ek bloot onderdruk word. Soos ek dit onthou, het dokters diagnoses soos skisofrenie en bipolêre versteuring oorweeg. Ek het nie die oorspronklike mediese rekords voor my nie. Ek kan nie met sekerheid sê wat formeel gediagnoseer is, wat neergeskryf is en wat net bespreek is nie, en ek weet ek het medikasie ontvang.

Ek weet ek was verward, en ek weet ek het deur iets ernstigs geleef, en ek weet ook dat die etikette nie die hele geskiedenis kon bevat van die huis waaruit ek gekom het nie. 'n Diagnose kon beskryf wat ander mense in my waargeneem het. Dit kon nie die volledige verhaal vertel van vrees, woede, familiedruk en die hou in die TV-kamer nie, en dit het nie beteken dat ek geen hulp nodig gehad het nie. Dit het beteken die mens wat hulp nodig gehad het, was meer as die gedrag wat hom daar gebring het.

* * *

Daar was 'n klein winkeltjie. Die telefoon was naby, 'n munttelefoonhokkie. Soms, as ek mooi gevra het, is ek ook toegelaat om van binne die saal oproepe te maak. Eendag het ek my oudste suster gebel. Ek wou net genoeg geld hê vir iets kleins uit die winkeltjie: 'n pakkie skyfies, 'n koeldrank en iets gewoons, en ek het haar nie gevra om my uit die hospitaal te kry nie, en ek het haar nie gevra om my lewe op te los nie. Ek wou 'n bietjie geld hê sodat ek een klein ding vir myself kon koop.

Haar antwoord was iets soos: Wat wil jy hê? Ek kan nie nou praat nie, en ek het verstaan dat ek haar pla. Die oproep was kort, en ek het uitgereik na iemand wat ek geglo het ek kon vertrou. Die antwoord het vir my gesê dat ek 'n fout gemaak het. Dit is wat by my gebly het. Dit was 'n fout om van haar afhanklik te wees. Miskien het sy haar eie druk gehad. Miskien het sy nie verstaan waar ek was of wat ek nodig gehad het nie. Ek kan nie haar kant van die gesprek vertel nie.

Ek weet wat die oproep binne-in my gedoen het. Dit het bevestig dat selfs 'n klein versoek my 'n las kon maak.

* * *

My jonger suster het anders gereageer. Toe sy hoor wat my ouers gedoen het en waarheen ek geneem is, was sy diep ontsteld. Sy kon dit nie glo nie. Sy het alles binne haar vermoë gedoen om my te probeer uitkry, en sy het advokate en prokureurs gekontak, en sy het iemand gesoek wat kon ingryp. Teen daardie tyd het gebeur reeds te ver en te vinnig beweeg. Sy kon nie omkeer wat gebeur het nie. Haar reaksie moet nie met die telefoonoproep aan my oudste suster verwar word nie. Hulle was twee verskillende susters met twee baie verskillende reaksies.

Die een het my laat voel dat om vir 'n pakkie skyfies of 'n koeldrank te vra, 'n ongerief was. My jonger suster het van buite probeer om teen die stelsel te veg. Destyds het haar pogings my nie uitgekry nie, maar dit het gewys dat iemand in my familie gehoor het wat gebeur het en geglo het dit is verkeerd.

* * *

Soms is ek toegelaat om huis toe te gaan. My pa het my kom haal. Ek het teruggekeer na dieselfde familie-omgewing waaruit ek verwyder is. Die hospitaal was beperkend, maar sy verwagtings was duidelik. By die huis het die ou emosionele atmosfeer gebly. Ek het geweet ek moes uit daardie huis kom. Terselfdertyd wou ek nie na die instelling terugkeer nie, en ek was vasgevang tussen twee plekke waar ek nie veilig gevoel het nie. Gedurende een van daardie tye het ek familie gekontak. My niggie en nog 'n familielid het bande met die polisie gehad. My oom het toe nog geleef.

Daar is vir my gesê ek moet liever na die hospitaal terugkeer, as ek dit nie doen nie, sou die polisie na die huis kom en my haal. Ek weet nie of dit regtens korrek was nie. Dit was ander tye, en ek wou nie die dreigement toets nie, en ek het geglo hulle kon die polisie stuur. Die woorde het 'n nuwe begrip binne-in my geskep: Ek het nou aan die staat behoort. My bewegings was nie meer heeltemal myne nie. Selfs buite die hospitaal was ek steeds daaraan vasgemaak. Uiteindelik het ek vir my ouers gesê ek wil teruggaan.

Nie omdat ek die saal wou hê nie, omdat ek uit die huis wou kom en geen ander beskikbare plek kon sien nie. Soms keer 'n mens na 'n inrigting terug omdat die wêreld buite nie veiliger voel nie. Ek het teruggegaan.

* * *

Daar was verskillende sale. Sommige was erger as ander. Uiteindelik was ek in wat ek as die rofste afdeling onthou. Die mense daar was meer afgesonder. Die atmosfeer was harder. Die deur kon gesluit word. Die gevoel van beheer was sterker. Dit was daar waar ek geglo het personeellede was besig om voor te berei om my seksueel aan te rand. Drie personeellede was teenwoordig. Hulle het beweeg om die deur te sluit. Ek is beveel om my broek af te trek. Dit was nie vae gevoelens wat uit die niet gekom het nie. Daar was woorde.

Instruksies. Mense wat die ruimte rondom my fisiek beheer het. Ek het geglo ek was op die punt om gemolesteer te word. Ek het niemand onmiddellik vertel nie. Binne so 'n saal kon die mense aan wie jy moes rapporteer, verbind wees met die mense vir wie jy bang was. 'n Pasiënt se weergawe kon maklik van die hand gewys word. Vrees kon as nog 'n simptoom beskryf word. Ek het stilgebly totdat my pa kom kuier het.

* * *

My pa en ek het saam buite geloop. Dit is waar ek hom vertel het: “Pa, hulle wou my molesteer.” Hy het ontsteld en kwaad geraak. Die soort woede wat ek in hom gevrees het, het gedraai na die mense wat ek geglo het my bedreig het. Hy het onmiddellik opgetree, na die bestuur gegaan en geëis dat ek ontslaan word. Dit het vinnig gebeur. Soos ek dit onthou, was 'n personeellid by die situasie betrokke. Ek het later gehoor dat hy afgedank is.

Ek kan nie elke administratiewe besonderheid bevestig van wat gebeur het nadat my pa gekla het nie, en ek weet wat tussen ons gebeur het, en ek het vir hom gesê ek is in gevaar. Hy het my geglo. Hy het opgetree. Daardie waarheid maak saak. Dit wis nie die ander dinge uit wat tussen my en my pa gebeur het nie. Dit staan langs hulle. Die pa wat my bang en seergemaak het, was ook die pa wat woedend geword het toe ek hom vertel iemand anders het my bedreig. Mense is selde net een ding.

My pa was nie.

* * *

Ek is ontslaan. My medikasie het saamgekom, en ek was steeds swaar daardeur beïnvloed. Om die hospitaal te verlaat, het nie beteken dat ek veilig gevoel het nie. Dit het nie beteken my gedagtes was helder nie, en dit het beteken die deure het

oorgegaan en my pa het my weggeëem. Hy het die klein bakkie bestuur. Ons was op pad na my oupa se ou plot. My neef het die plot by my ouers gekoop en hulle maandeliks daarvoor betaal. My pa was moontlik op pad daarheen om geld te gaan haal of iets te bespreek wat met daardie betalings verband gehou het.

Ek onthou nie elke praktiese rede vir die reis nie, en ek onthou waar ek binne die bakkie was: voor op die vloer en opgekrul soos 'n bal, en ek het nie regop gesit soos 'n man wat uit vrye wil êrens heen reis nie. Ek het myself klein gemaak, en ek het skaam gevoel: bang, angstig, naar en verward. Die pad het my weer êrens heen geneem, en ek wou nêrens heen geneem word nie: hospitaal, huis en die plot. Nog 'n bestemming wat deur iemand anders besluit is. My liggaam het nie verstaan dat ontslag vryheid beteken nie. Dit het net beweging sonder beheer verstaan.

Ek het myself in die kleinste ruimte moontlik opgekrul. My pa het bestuur. Dit was net ons twee. Die medikasie was steeds in my. Die verwarring was steeds in my. Die inrigting het my liggaam vrygelaat. Dit het nie my gevoel van rigting teruggegee nie.

* * *

Die personeellid het nie uit my lewe verdwyn toe ek die instelling verlaat het nie. Hy het my verskeie kere by die huis kom besoek. Ek het hom ook in die gemeenskap waar hy gewoon het, besoek, en ons het kontak behou. Hy was 'n goeie man wat my binne die hospitaal gehelp het en my daarna steeds as 'n mens behandel het, lank nadat ek nie meer onder die instelling se beheer was nie. Hy het uit 'n ander geloofsagtergrond gekom en wou hê ek moes sy geloof verstaan. Soms het hy my probeer oorreed om sy oortuigings aan te neem.

Hy het vir my 'n eksemplaar van die Koran gegee, en hy het my van die basiese gebruike geleer. Hoe Moslems hulself voor gebed was: hoe hulle hul liggame posisioneer en hoe hulle bid. Hy het my woorde geleer wat met Islam verband hou en verduidelik wat dit beteken. Ek het geluister. Ek het geleer. Ek het respek gehad vir die erns waarmee hy sy geloof beoefen het, maar ek het my nie bekeer nie. Die personeellid het my gewys dat 'n verhouding wat binne 'n psigiatriese hospitaal ontstaan het, nie by die hospitaalhek hoef te eindig nie.

Hy het my nie net as 'n pasiënt bly sien nie. Hy het my by die huis besoek, my in sy gemeenskap verwelkom en my behandel as iemand wat kon luister, dink en self besluit. Dit het saak gemaak. Die instelling het etikette om my geplaas: pasiënt, skisofrenie, bipolêre versteuring en staat. Sonder die oorspronklike rekords kan ek nie met sekerheid verklaar wat formeel gediagnoseer is nie, maar

daardie woorde was nooit my geheel nie. Ek was anders, het anders gedink, dinge diep opgemerk en kon oorweldig raak.

Ek het trauma, verwarring, woede en vrees ervaar, maar ook steeds die vermoë tot vriendskap, lojaliteit, werk, medelye en onafhanklike denke behou. 'n Etiket kan 'n deel van 'n mens se ervaring beskryf, maar mag nooit die mens se hele naam verswelg nie. Ek was nie net wat die instelling my genoem het nie. Ek was steeds myself, en die personeellid het genoeg daarvan verstaan om my vriend te bly.

* * *

Mense verbeel hulle dikwels dat ontslag 'n einde is, 'n pasiënt stap uit. Die krisis is verby, die lewe hervat. Dit is nie hoe dit vir my gebeur het nie. Ek het vertrek met die medikasie, vrees en onsekerheid steeds by my. Ek het teruggekeer na 'n familie wat steeds nie geweet het hoe om oor die TV-kamer te praat nie, en ek is behandel, waargeneem en beheer, maar ek het nog nie verstaan wat binne-in my gebeur het nie, en ek het ook nie geweet wat volgende sou gebeur nie. Ek het geweet ek het die saal oorleef.

Ek het geweet ek kon mense help. Die personeellid het my vertrou, en pasiënte wou my in hulle sokkerspan hê. Personeel het my op plekke toegelaat omdat hulle geglo het ek sou die werk voltooi wat aan my gegee is. Daardie dinge het saak gemaak en my herinner dat ek steeds bekwaam was. Bekwaamheid was egter nie dieselfde as veiligheid nie. Ek kon 'n motor was, groente skil en 'n ander pasiënt help, en steeds soos 'n bal op die vloer van 'n bakkie opkrul. Albei was waar. Ek was nuttig, maar ook diep bang, en die instelling het ander mense woorde vir my gegee.

Pasiënt. Diagnose. Staat. Probleem. Sommige van daardie woorde was moontlik pogings om te verstaan. Ander het maniere geword om te beheer wat volgende gebeur. Ek het nog nie my eie taal gehad nie en het net die ervarings geken: die gedwonge stort, die tekort aan seep, die helder ligte, die kos, die medikasie, die sokker, die personeellid wat my vriend geword het, die telefoon naby die winkeltjie en my oudste suster se ongeduld. My jonger suster wat my probeer uitkry het. Die waarskuwing dat die polisie my sou kom haal. Die geslote deur, die bevel om my broek af te trek en my pa se woede toe ek hom vertel.

Die klein bakkie: die vloer onder my en my liggaam opgekrul soos 'n bal. Dit was die feite waardeur ek myself destyds verstaan het. Die hospitaaldeure het oopgegaan. My liggaam het nog nie verstaan dat ek vry was om weg te gaan nie. Ek was nie meer binne die saal nie. Ek het steeds nie geweet waar ek hoort nie,

maar nie aan die staat nie, maar nie volledig aan die huis nie, nog nie aan myself nie. Toe die geleentheid kom, sou ek doen wat ek jare lank verbeel het, en ek sou ver weggaan.

DEEL TWEE

Afstand en verbond.

ONDER DIE BOOM

Die Kind Wat Nie Gesien Is Nie

Inrigtings het gedrag, rekords, simptome en gehoorsaamheid gesien. Die dieper vraag het gebly: het enigiemand die kind gesien onder dit wat reggestel is?

'n Kind kan verdwyn sonder om die kamer te verlaat. Hy kan op elke gewone manier daar wees — by die tafel sit, in kerkklere staan, antwoord wanneer daar met hom gepraat word, deur die huis beweeg met sy liggaam sigbaar vir almal — en steeds ontbreek op die plek waar dit die meeste saak maak. Ek bedoel nie dat niemand my ooit gesien het nie. Hulle het die buitekant gesien. Hulle het gesien of ek my gedra, of ek luister, of ek ingepas het by wat die kamer verwag, en hulle het die seun gesien wat reggehelp, opdrag gegee, beoordeel, aangespreek, weggestuur en weer teruggeroep kon word.

Maar daar is 'n ander soort sien. Die soort wat verby die gedrag kyk en vra wat daaronder gebeur. Die soort wat 'n stilte hoor en dit nie met vrede verwar nie. Die soort wat woede sien en wonder watter pyn daardie klere aangetrek het. Die soort wat raaksien wanneer 'n kind te versigtig geword het. Ek het daardie soort sien nodig gehad. Ek het nie geweet hoe om daarvoor te vra nie.

Kinders doen dit selde. Hulle staan nie in die middel van 'n familie en verduidelik hulle innerlike lewe nie. Hulle sê nie: “Ek voel ongesien,” of “Ek dra verwarring,” of “Iets in hierdie huis maak my bang om myself te wees” nie, en hulle praat op ander maniere: deur hulle oë, deur hulle skouers, deur stilte en deur woede. Deur te hard te probeer. Deur terug te trek voordat iemand hulle kan wegstuur. Die probleem is dat volwassenes dikwels op die sein reageer en die boodskap mis.

As 'n kind kwaad is, stel hulle die woede reg, as hy stil is, los hulle hom daar, as hy weerstand bied, noem hulle dit rebellie, as hy te hard probeer, prys hulle die poging en mis die vrees daarin. Ek dink 'n groot deel van my kinderjare het in daardie gaping geleef tussen wat ek gewys het en wat niemand verstaan het nie. Daar was kamers waar ek geleer het om nie te veel ruimte op te neem nie, en daar was oomblikke wanneer ek na gesigte gekyk het voordat ek woorde vertrou het. Ek het geweet wanneer iets in die lug verskuif het, en ek het geweet wanneer om

versigtig te wees, wanneer om stil te bly, wanneer om nuttig te word, wanneer om uit die pad te bly.

Niemand het dit as 'n les vir my geleer nie. Die huis het my sonder woorde geleer. 'n Kind wat nie behoorlik gesien word nie, word 'n waarnemer. Hy bestudeer die volwassenes rondom hom omdat hulle buie deel van sy veiligheid word. Hy leer om die weer van die kamer te lees, en hy leer die verskil tussen gewone stilte en gevaarlike stilte, en hy leer dat vrede broos kan wees en dat hy dit op een of ander manier moet help beskerm. Dit is 'n eensame opvoeding.

Van buite lyk niks dalk ongewoon nie. Daar kan kos op die tafel wees, mense in die huis, familiegewoontes, kerk, skool, gewone dae. 'n Foto kan wys hoe almal saam staan, maar 'n foto kan nie wys of 'n kind voel dat hy geken word nie. Om in die foto te wees, is nie dieselfde as om gesien te word nie. Vir jare het ek daardie verskil sonder taal gedra.

Ek het net geweet dat iets in my 'n getuie wou hê, maar nie 'n gehoor nie, maar nie aandag ter wille van aandag nie, 'n getuie. Iemand wat na die seun agter die gedrag sou kyk en sê: “Daar is jy. Ek sien wat dit aan jou doen.” Ek dink elke kind het dit nodig. Iemand wat hom help om homself te verstaan voordat skaamte die verduideliking begin doen, wanneer niemand 'n kind help om te benoem wat hy voel nie, benoem hy homself dikwels verkeerd. Hy sê nie: “Dit is swaar” nie. Hy sê: “Ek is te veel.” Hy sê nie: “Dit is verwarrend” nie, en hy sê: “Ek is verward.” Hy sê nie: “Ek word nie verstaan nie.” Hy sê: “Daar moet iets met my verkeerd wees.”

Só kom skaamte stil binne, maar nie altyd deur wreedheid nie: soms deur afwesigheid, deur die gesprek wat ontbreek en deur die vraag wat niemand vra nie. Deur die lang gewoonte om die kind se gedrag te sien, maar nie sy las nie. Ek het goed geword daarmee om dinge stil te dra. Destyds het ek moontlik selfs gedink dit is krag. Later het ander mense dit dalk ook so gesien, die een wat aanhou. Die een wat weer probeer. Die een wat nie 'n toneel maak nie. Die een wat nuttig kan wees wanneer dinge moeilik word.

Maar nuttigheid is 'n swak plaasvervanger vir geken word. Ek was jare lank betroubaar terwyl iets jonger binne-in my steeds gewag het om raakgesien te word. Hy kan hard werk, ver reis, verantwoordelikheid dra, lojaal bly, druk verduur en steeds die ou vraag in hom voel opkom wanneer die lewe te swaar word: Kan jy my nou sien? Ek het nie geweet daardie vraag was daar nie, en ek het net die uitwerking daarvan geken.

Ek het die behoefte geken om myself te veel te verduidelik, en ek het die vrees geken om misverstaan te word, en ek het die vreemde paniek geken wat gekom het wanneer stilte op 'n bepaalde manier terugkeer. Ek het die pyn geken om volgens die oppervlak van iets beoordeel te word wanneer die dieper waarheid nie gehoor is nie. Die kind het steeds gepraat, en ek het bloot geleer om sy stem nie te herken nie. Dit het begin verander.

Die stilte het die verlede nie netjies gemaak nie. Dit het my nie volmaakte geheue of maklike antwoorde gegee nie, maar dit het my genoeg stilheid gegee om raak te sien wat jare lank binne-in my beweeg het. Daar was 'n seun wat ek agtergelaat het, maar nie omdat ek hom wou verlaat nie, maar omdat oorlewing vereis het dat ek moes aanhou loop. Ek het die man geword wat gebly het, die man wat gedra het, die man wat uit die stukke iets probeer bou het, maar érens agter daardie man was die kind wat nooit behoorlik ontvang is nie.

Hy was steeds in die kamer. Steeds besig om gesigte dop te hou. Steeds besig om te wag om te weet of dit veilig was om ten volle daar te wees. Ek wil nie met selfbejammering oor hom skryf nie. Dit sou die wond kleiner maak as wat dit is. Bejammering kyk neer. Sien kniel. Daarom kniel ek nou, in herinnering, langs die kind wat ek was, en ek sê nie vir hom om harder te word nie. Ek sê nie vir hom ander mense het dit erger gehad nie, en ek sê nie vir hom om dankbaar te wees en stil te bly nie, en ek sê nie vir hom almal het hul bes gedoen, asof dit die gesprek moet beëindig nie.

Ek sê nie vir hom iets suiwerder. Jy was daar. Jy het nie die swaarte verbeel nie. Jy was nie verkeerd omdat jy verstaan wou word nie. Jy was nie swak omdat stilte jou bang gemaak het nie. Jy was nie sleg omdat woede jou bereik het voordat taal dit kon doen nie. Jy was 'n kind. Daardie sin het vir my belangrik geword, 'n kind, maar nie 'n probleem wat opgelos moes word nie, maar nie 'n bui wat reggestel moes word nie. Nie 'n klein volwassene wat moes geweet het hoe om ingewikkelde dinge met genade te dra nie. 'n Kind met 'n siel, met vrae, met vrees, met liefde, met 'n behoefte om deur meer as dissipline vasgehou te word.

Daar is genade daarin om hom só te sien. Dit verander die verhaal sonder om die feite te verander. Die huis bly wat dit was. Die mense bly menslik. Die verlede word nie skielik onskadelik nie, maar die blaam beweeg. Nie na ander as 'n wapen nie, en nie na myself as 'n vonnis nie. Dit beweeg die lig in, waar waarheid en genade albei kan staan. Ek kan nou sê dat my ouers hulle eie wonde gehad het, en ek kan ook sê dat ek myne gehad het. Albei dinge kan waar wees.

Dit is die smal pad wat hierdie boek moet loop, maar nie bitterheid nie, maar nie ontkenning nie, maar nie die soort vergifnis wat die gewonde kind vra om weer te verdwyn sodat almal anders gemaklik kan voel nie. Ek sal hom nie weer laat verdwyn nie. Hy het lank genoeg gewag. Die kind wat nie gesien is nie, het nie wraak nodig nie. Hy het erkenning nodig. Hy het die man wat ek nou is nodig om na hom terug te draai en te sê: “Ek weet jy was daar. Ek weet jy het alleen gevoel. Ek weet jy het probeer goed wees. Ek weet jy het die kamer dopgehou omdat die kamer nie geweet het hoe om jou vas te hou nie.”

Dit is nie swakheid nie, en dit is herstel. Ek kan nie heel word terwyl ek steeds my eie kinderjare as ’n ongerief behandel nie. Ek kan nie ’n vreedsame huis bou as ek steeds die ou geloof dra dat my innerlike lewe nie saak maak nie, en ek kan nie goed liefhê terwyl ek liefde in die geheim, weer en weer, vra om te bewys dat ek nie onsigbaar is nie. Daarom begin ek met sien, maar nie om alles volmaak te sien nie. Net om genoeg te sien om op te hou om myself te verlaat.

Die kind in die kamer, die seun by die tafel. Die een wat gesigte dopgehou het. Die een wat wou behoort sonder om te verdwyn. Ek sien hom nou, en miskien is dit waar genesing begin — nie wanneer die verlede verskoon word of elke vraag beantwoord is nie, maar wanneer die ongesiene kind uiteindelik toegelaat word om in die verhaal te bestaan. Nie as skaamte nie, maar nie as blaam nie, as waarheid. Hy was daar. Ek was daar, en ek is nie meer onsigbaar nie.

ONDER DIE BOOM

Woorde Het 'n Vonnis Geword

Sommige kamers eindig wanneer 'n man hulle verlaat. Hulle woorde kan as 'n innerlike uitspraak voortleef. Die bladsy het die plek geword waar 'n ou vonnis met 'n ander sin beantwoord kon word.

'n Huis word met meer as bakstene gebou. Dit word met woorde gebou. Sommige word oor tafels uitgespreek, sommige deur deure, sommige in woede, sommige in gebed. Sommige word so dikwels herhaal dat hulle deel van die meubels word. Ander word een keer gesê en bly vir jare, nie omdat hulle luid was nie, maar omdat hulle 'n plek in die kind binnegegaan het wat nog geen verdediging gehad het nie. Woorde lyk nie altyd kragtig wanneer hulle die mond verlaat nie. Hulle is klein dinge in die lug, maar hulle kan gaan lê.

Hulle kan die atmosfeer word, en hulle kan wet word, en hulle kan die stem word wat 'n man later vir sy eie aansien. Ek het dit stadig geleer. Aan die begin was woorde bloot woorde: instruksies, teregwyings, waarskuwings en reëls. Die gewone taal van 'n huis wat probeer om homself bymekaar te hou, maar iewers langs die pad het sekere woorde opgehou om deur my te beweeg en in my begin bly. Hulle het 'n sin begin vorm, maar nie 'n sin op papier nie: 'n sin soos 'n oordeel en 'n vonnis.

Dit is die vreemde ding van taal. In Engels kan 'n sentence iets wees wat jy skryf. In Afrikaans kan 'n vonnis ook wees wat oor 'n mens uitgespreek word: 'n besluit, 'n straf, 'n verklaring deur iemand met gesag en 'n kind ken aanvanklik nie die verskil nie. Hy hoor die woorde en ontvang hulle as waarheid, as die woorde sê hy is moeilik, dra hy moeilik, as hulle sê hy is verkeerd, dra hy verkeerd, as hulle sê hy moet versigtig wees, dra hy vrees. As hulle sê hy moet goed wees, dra hy die druk van goedheid.

Nie al daardie woorde is bedoel om skade te doen nie. Dit is wat dit ingewikkeld maak. Sommige word deur moeë mense gesê, sommige deur bang mense. Sommige deur mense wat probeer dissiplineer, lei, beskerm, reghelp, oorleef. 'n Ouer kan iets vinnig sê en dit teen die aand vergeet, maar 'n kind kan jare lank daarin leef. Ek onthou nie elke woord wat my gevorm het nie. Geheue is op sekere maniere genadig en op ander wreed, dit verloor hele gesprekke maar behou die stemtoon. Dit vergeet die presiese sin maar onthou die skaamte, en dit

kan nie altyd getuienis lewer nie, tog reageer die liggaam steeds asof die hof nooit verdaag het nie.

Só weet ek dat woorde meer as klank geword het. Hulle het 'n atmosfeer geword wat ek gedra het. Daar was woorde in ons huis wat vir my gesê het hoe om op te tree, en daar was woorde wat vir my gesê het wat aanvaarbaar is, en daar was woorde wat aan geloof behoort het, en sommige daarvan was mooi. Maar selfs mooi woorde kan swaar word wanneer hulle sonder sagtheid aankom. 'n Kind kan van God hoor en steeds bang voel.

Hy kan van reg en verkeerd hoor en begin glo dat liefde daarvan afhang dat hy dit nooit verkeerd kry nie, en hy kan van gehoorsaamheid hoor en die vermoë verloor om eerlike vrae te vra. Hy kan van sonde hoor voordat hy veiligheid, genade of teerheid geleer is. Dan begin geloof, wat die hart moes oopmaak, die bors toetrek. Ek moes daardie dinge versigtig van mekaar skei. God was nie die vrees nie, maar vrees het soms God se Naam in die kamer gedra.

Dit is nie maklik om te skryf nie, en dit klink gevaarlik, asof 'n mens met modderige skoene te naby aan iets heiligs kom, maar miskien is eerlikheid nie oneerbiedigheid nie. Miskien is dit die begin van die vloer skoonmaak, want ek glo steeds in heilige dinge. Ek glo woorde kan seën, en ek glo waarheid kan genees, en ek glo genade kan 'n sin binnegaan en die lewe daarin verander, maar ek weet ook woorde kan sonder genade gebruik word, en wanneer dit gebeur, lei hulle nie 'n kind nie. Hulle dryf hom in 'n hoek.

Vir 'n lang tyd het ek geleef asof ek onder 'n vonnis was wat ek nie kon lees nie. Ek het hard gewerk. Ek het die reëls probeer volg. Ek het probeer om korrek, verantwoordelik en nuttig te wees, en ek het probeer bewys dat ek nie onverskillig, lui, sleg of daardie ding is wat 'n verborge stem binne-in my gevrees het ek dalk kon wees nie, altyd volgens die reëls gespeel. Selfs wanneer die reëls verander het. Selfs wanneer niemand hulle verduidelik het nie. Selfs wanneer die regter nie meer in die kamer was nie en die stem my eie geword het.

Só reis ou woorde. Hulle verlaat die mond van die mens wat hulle eerste gesê het en beweeg die gedagtes binne van die mens wat hulle gehoor het. Jare later hoef niemand meer die sin te sê nie. Die man sê dit vir homself: wees versigtig, moenie misluk nie, moenie teleurstel nie, moenie te veel wees nie, moenie te veel nodig hê nie en moenie dit verkeerd kry nie. 'n Lewe kan baie klein word onder woorde soos dié.

Van buite kan dit steeds aktief lyk. 'n Man kan reis, werk, trou, bou, oorleef, planne maak en verantwoordelikhede dra. Hy kan soos iemand lyk wat vorentoe

beweeg, maar binne kan hy steeds antwoord aan 'n hof wat in sy kinderjare gevorm is. Ek dink 'n deel van my het daar gewoon, maar nie elke dag nie, maar nie in elke oomblik nie, maar genoeg. Genoeg dat druk bekend gevoel het. Genoeg dat rus verdag gevoel het. Genoeg dat ek verantwoordelikheid makliker kon dra as wat ek vriendelikheid kon ontvang. Genoeg dat mislukking minder soos 'n gebeurtenis en meer soos 'n uitspraak gevoel het.

Dit is wat 'n vonnis doen, en dit straf nie net wat gebeur het nie, en dit probeer bepaal wie jy is. Later het ek die ou woorde anders begin hoor. Die stilte het vir hulle vorm gegee. Aanvanklik het hulle eerder as gevoelens as taal gekom — skuld, vrees, swaarte, die bekende behoefte om myself te verduidelik. Toe, stadig, het ek begin vra waar daardie gevoelens leer praat het, maar nie alles binne 'n man behoort aan hom nie.

Sommige dinge is oorgedra. Sommige is opgeneem. Sommige is geleer voordat hy geweet het hy leer. Sommige is so dikwels herhaal dat hulle die mure van sy innerlike huis geword het, en as woorde daardie mure gebou het, sou woorde hulle ook moes oopmaak, maar nie goedkoop woorde nie, maar nie positiewe denke wat oor ou wonde geplak word nie: ware woorde en skoon woorde. Woorde met genoeg eerlikheid om die vonnis te benoem en genoeg genade om dit te breek. Ek moes leer om anders oor die seun wat ek was, te praat. Hy was nie sleg nie.

Hy was nie te veel nie, en hy is nie verward gebore nie, en hy was nie verantwoordelik om die hele huis bymekaar te hou nie. Hy was 'n kind wat die taal van volwassenes probeer oorleef het wat self vonnisse gedra het wat hulle moontlik nooit bevraagteken het nie. Daardie laaste deel maak saak, want ek glo nie die vonnis het by my begin nie. My ouers het ook woorde geërf. Hulle het maniere van praat, reghelp, vrees en stilbly geërf. Hulle het uit geskiedenis gekom wat ek net gedeeltelik kan verstaan. Miskien het hulle ook onder vonnisse geleef wat uitgespreek is deur mense wat vergeet het waar die oordeel begin het.

Pyn praat dikwels die taal wat dit geleer is. Tensy iemand dit stop. Dit is een van die redes waarom ek skryf, maar nie om 'n argument met die verlede te wen nie. Om op te hou om sy grammatika te herhaal. Dit moet by my stop — nie omdat ek sterker is as almal voor my nie, maar omdat genade my uiteindelik verantwoordelik gemaak het vir wat ek nou kan sien.

As ek nie die woorde ondersoek wat my gevorm het nie, sal ek hulle weer praat: miskien nie met dieselfde mond nie en miskien nie in dieselfde stemtoon nie, maar ek sal die atmosfeer oordra. Ek sal ou vrees my stem laat leen, en ek sal

nog 'n kamer bou waar iemand anders versigtig moet word, en ek wil dit nie hê nie, en ek wil hê my woorde moet skuiling word, nie 'n vonnis nie.

Dit beteken nie net sagte woorde nie. Waarheid is nie altyd sag nie. Soms moet waarheid regop in die kamer staan en weier om te beweeg, maar selfs harde waarheid kan sonder wreedheid gesê word. Selfs teregwyding kan waardigheid beskerm. Selfs pyn kan benoem word sonder om 'n mens in die wond te verander. Dit is wat ek laat in die lewe leer. 'n Woord kan 'n deur of 'n slot wees. 'n Sin kan 'n man vrylaat of hom in die tronk hou.

Vir jare het ek onder woorde geleef wat ek nie geweet het ek gehoorsaam nie, en nou leer ek om elkeen te vra wie dit gestuur het, wat dit van my wil hê, of dit aan die waarheid behoort, of net vrees is wat soos gesag aangetrek het. Sommige woorde moet teruggestuur word. Sommige moet begrawe word. Sommige moet vergewe word. Sommige moet beantwoord word, en sommige moet vervang word. Daarom begin ek hier, in my eie mond, onder die boom, met die bladsy oop voor my. Ek is nie die vonnis wat oor my uitgespreek is nie.

Ek is nie die ou uitspraak nie, en ek is nie die kind wat steeds wag dat die kamer besluit of hy aanvaarbaar is nie, en ek is 'n man wat leer om waarheid sonder wreedheid en genade sonder stilte te praat. Die woorde wat my eens vasgevang het, kry nie die laaste woord nie, maar nie meer nie. Ek skryf nou 'n ander sin, maar nie 'n vonnis nie. 'n Begin.

ONDER DIE BOOM

Die Eerste Sigbare Kraak

Nie elke breek begin met ineenstorting nie. Soms gee 'n uiterlike ongeluk sigbare vorm aan 'n onstabiliteit wat die kind reeds jare lank gevoel het.

Sommige dinge breek lank voordat iemand die geluid hoor. 'n Familie kan voortgaan. Mense kan steeds praat, eet, werk, bid, kuier en met die gewone pligte van die lewe aangaan. Van buite lyk dit dalk asof niks verander het nie, maar êrens onder die oppervlak het 'n kraak oopgegaan. Ek dink die ongeluk in 'n buurland was een van daardie krake. Alles het nie daar begin nie. Die huis het reeds jare lank sy gemengde taal gepraat. Die stiltes was reeds daar. Die vrees, die druk, die vreemde verwarring van liefde en swaarte — dit alles het reeds die kamers agter ons gevorm.

Maar soms gee die lewe vir 'n innerlike kraak 'n uiterlike gebeurtenis. 'n Oomblik waarin iets verborge sigbaar word. Die motor het gerol. Dit is die sin: eenvoudig en liggaamlik. Amper te klein vir wat dit dra. 'n Motor het gerol, en skielik het die liggaam geweet wat die siel jare lank probeer sê het: dinge kan vinnig omkeer. 'n Pad kan gevaar word. 'n Reis kan impak word. Die wêreld kan sy balans verloor sonder om toestemming te vra.

Daar is oomblikke wanneer tyd van tekstuur verander. Die een sekonde beweeg die lewe vorentoe. Die volgende is dit metaal, glas, stof, geraas, skok. Die liggaam reageer voordat die verstand verstaan. Hande soek iets om vas te hou. Asem word skerp. Die hart beweeg vinniger as gedagte, daarna vertel mense die verhaal met feite. Waar dit gebeur het. Wie daar was. Wat beskadig is. Wie seergekry het. Wat kon gebeur het. Wat wel gebeur het. Feite is nodig. Hulle gee die verstand 'n plek om te staan, maar hulle vertel nie altyd die hele waarheid van 'n gebeurtenis nie.

Daar is nog 'n rekord, die liggaam se rekord. Die liggaam onthou die geweld van skielikheid. Dit onthou hoe vinnig beheer kan verdwyn. Dit onthou die vreemde stilte ná geraas, wanneer almal nog probeer verstaan dat hulle leef. Ek wil nie die ongeluk in iets verander wat dit nie was nie. Ek wil nie ter wille van drama betekenis daarop afdwing nie, maar ek kan ook nie ignoreer hoe dit as 'n teken in my bly nie, 'n sigbare kraak. My ma was daar, en dit maak saak.

'n Ma is nie net 'n mens in 'n motor nie. Sy is 'n hele wêreld vir 'n kind, selfs wanneer daardie kind ouer is, selfs wanneer die verhouding ingewikkeld is, selfs wanneer liefde vrees saamgedra het, wanneer iets rondom 'n ma gebeur, raak dit plekke in 'n seun wat nie altyd redelik is nie. Dit raak oorsprong, en dit raak afhanklikheid, en dit raak die ou vraag van veiligheid. Miskien is dit waarom die ongeluk op 'n ander manier by my gebly het, en dit het nie net oor die pad gegaan nie. Dit het oor broosheid gegaan: die broosheid van liggame en die broosheid van familie. Die broosheid van die verhaal wat ons vir onself vertel dat alles steeds onder beheer is.

'n Omgerolde motor vertel 'n ander verhaal. Dit sê beheer was nooit so sterk as wat ons gedink het nie. Dit sê die lewe kan omkeer. Dit sê wat verborge is, kan skielik gesien word. Vir jare het ek met 'n gevoel geleef wat ek nie volledig kon benoem nie — die gevoel dat iets in ons familiestelsel onder die oppervlak onstabiel was, maar nie altyd sigbaar nie. Nie altyd luid nie: maar daar, 'n bewing onder die vloer en 'n spanning in die mure. 'n Wete in die maag dat vrede nie altyd vertrou kon word om vrede te bly nie.

Toe, in 'n buurland, was daar 'n werklike omkeer. Die innerlike gevoel het 'n uiterlike vorm gevind. Dit is wat ek met die eerste sigbare kraak bedoel, en dit het nie alles verduidelik nie, en dit het niks genees nie, en dit het homself nie as 'n hoofstuk in 'n toekomstige boek aangekondig nie, en dit het bloot gebeur. En soos baie dinge wat gebeur, het dit meer as die feite agtergelaat. Dit het 'n beeld agtergelaat. 'n Motor wat nie meer regop was nie. 'n Reis wat onderbreek is. 'n Familie wat gedwing is om, al was dit net kortliks, te kyk hoe vinnig dinge die pad kan verlaat.

Later in die lewe sou ek ander vorme van omrol leer ken, maar nie met wiele nie, maar met werk, gesondheid, vertrou, geld, familie en die liggaam self. Ek sou leer dat 'n man van buite goed kan lyk terwyl iets binne-in hom reeds omgeslaan het, en ek sou leer dat ineenstorting nie altyd skielik is nie, selfs wanneer dit skielik lyk. Soms is ineenstorting die laaste beweging van iets wat jare lank skuins gestaan het. Maar 'n buurland het my 'n vroeë beeld gegee. Die wêreld kan omkeer, en nadat dit omgekeer het, kan jy nie voorgee dat jy dit nie gesien het nie.

Ek dink elke familie het sulke oomblikke. Gebeure wat blootlê wat almal besig was om te bestuur. Dit kan ongelukke, siektes, verraad, sterftes, verhuisings, mislukkings of woorde wees wat op die verkeerde tyd gesê is. Die gebeurtenis self is dalk nie die hele wond nie, maar dit maak die muur oop en laat die ouer dinge asemhaal. Vir my was dit een van daardie oomblikke. Dit het my gewys dat

veiligheid nie gewaarborg is nie. Dit het my gewys dat die lewe nie in sy baan bly bloot omdat ons dit wil hê nie.

Dit het my gewys dat die liggaam die waarheid binnegegooi kan word voordat die verstand 'n sin voorberei het, en tog gaan mense ná sulke oomblikke dikwels aan, en dit is wat families doen. Hulle herstel wat herstel kan word. Hulle praat oor wat bespreek moet word, en hulle vermy wat niemand weet hoe om vas te hou nie, en hulle dank God dat dit nie erger was nie, en hulle keer terug na die pad. Die lewe gaan voort, maar iets het die kraak gesien. Ek het dit gedra.

Nie altyd bewustelik nie, maar nie as 'n voortdurende gedagte nie. Meer as 'n private wete wat later sou terugkeer wanneer die lewe onstabiel gevoel het. 'n Deel van my het geleer dat die pad sonder waarskuwing kan verander en dat die mense vir wie jy lief is binne die omkeer kan wees. Dit het my nog meer waaksaam gemaak. Miskien was ek reeds voorheen waaksaam. Miskien het die huis dit in my geoefen. Maar ná genoeg oomblikke soos dié word waaksaamheid meer as 'n gewoonte. Dit word 'n manier van leef. Jy begin soek na wat verkeerd kan loop. Jy begin vir impak voorberei voordat daar impak is. Jy begin verantwoordelik voel om dinge te voorkom wat geen enkele mens kan beheer nie.

Dit is 'n swaar manier om te leef, en dit is ook verstaanbaar. 'n Mens wat deur onstabiliteit gevorm is, vertrou gewone kalmte nie maklik nie. Kalmte voel tydelik. Kalmte voel soos die pad voor die rol. Onder die boom het ek begin sien hoeveel van my lewe ek deurgebring het terwyl ek my skrap gesit het, maar nie net geleef nie. My skrap gesit: vir die volgende verandering, die volgende stilte, die volgende finansiële druk, die volgende familiekrisis en die volgende liggaamlike mislukking. Die volgende ding wat dalk kan omkeer.

En ek het begin verstaan dat om my skrap te sit my eens gehelp het om te oorleef, maar dat dit my nie vrede kon leer nie, vrede vereis iets anders. Dit vereis die moed om op te hou leef asof elke pad op die punt staan om te rol: dit vereis vertrou, maar nie blinde vertrou nie en dit vereis waarheid, maar nie paniek nie. Dit vereis dat 'n man erken wat gebeur het sonder om die herinnering toestemming te gee om elke reis daarna te bestuur. Veral wanneer die liggaam die ou les so getrou bewaar het.

Die liggaam sê: Wees gereed. Genade sê: Wees teenwoordig. Vrees sê: Dit kan weer gebeur. Waarheid sê: Ja, maar jy is nie nou daar nie. Dit is die gesprek wat ek steeds met myself voer. Ek kan 'n buurland nie uit die verhaal verwyder nie. Ek kan nie voorgee dat die motor nie gerol het of dat die beeld nie gebly het nie, en ek kan nie ontken dat dit deel van my begrip van die lewe se broosheid geword het

nie, maar ek kan besluit wat dit nou beteken. Dit hoef nie te beteken dat ek vir altyd op 'n ramp moet wag nie.

Dit hoef nie te beteken dat elke stilte gevaar, elke pad 'n bedreiging en elke kalm oomblik 'n lokval is nie, en dit kan iets eerliker en minder wreed beteken, en dit kan beteken dat die lewe broos is. Dit kan beteken dat ek dinge sien omkeer het en steeds oorleef het, en dit kan beteken dat die kraak werklik was, maar nie finaal nie. Die kraak was werklik, maar dit was nie finaal nie.

'n Kraak kan swakheid blootlê. Dit kan vrees inlaat. Dit kan wys waar die struktuur onder spanning was, maar dit kan ook wys waar die lig inkom, waar herstel moet begin, waar voorgee moet ophou. Vir baie jare het ek net die vrees van die kraak geken, en nou leer ek om die genade daarvan te sien, die kraak vertel die waarheid. Dit sê iets het aandag nodig. Dit sê dit kan nie vir altyd weggesteek word nie, en dit sê daar moet na die struktuur gekyk word voordat die hele ding meegee.

Miskien is dit waarom ek hier, in hierdie deel van die boek, na 'n buurland terugkeer, maar nie om die ongeluk weer te beleef nie, maar om te eer wat dit blootgelê het. Die motor het gerol, ja, maar iets anders het ook sigbaar geword. Die familie was nie so veilig soos wat dit gelyk het nie. Die pad was nie so seker soos wat dit voorgekom het nie. Die seun binne-in my het hom nie die onstabieleit verbeel nie. Iets het lank reeds skuins gestaan, en nou het ek dit sien omkeer.

Onder die boom skryf ek dit nie as beskuldiging nie, maar as getuienis. Die ongeluk behoort aan die verhaal omdat dit vorm gegee het aan wat voorheen geen vorm gehad het nie. Dit het een van die eerste sigbare tekens geword dat die wêreld waaruit ek gekom het, nie vir altyd sonder krake kon hou nie, en miskien is dit waar breek begin, maar nie wanneer alles uitmekaar val nie. Maar wanneer die eerste verborge lyn in die muur verskyn en 'n man uiteindelik erken: Ek het dit gesien. Ek het dit gevoel. Iets was nie heel nie.

En ek hoef nie voor te gee dat dit was nie.

DEEL TWEE

Afstand en Verbond

Vertrek, reis, erkenning en die leer dat vrede nie dieselfde as afstand is nie.

HOOFSTUK VIER

Die buiteland

Toe ek my tuisland uiteindelik verlaat, het ek nie met 'n sorgvuldig ontwerpte toekoms vertrek nie. Ek het vertrek omdat ek afstand nodig gehad het van die instelling, die huis, die etikette wat ander mense oor my geplaas het en die gevoel dat my lewe deur familie, dokters en inrigtings besluit kon word voordat ek self verstaan het wat gebeur. Die buiteland het 'n opening geword. Twee vriende het my besoek terwyl ek by die instelling was. Hulle besoeke het saak gemaak, omdat hulle 'n plek binnegegaan het waarheen baie mense buite liever nie sou gaan nie en my steeds as 'n vriend behandel het.

'n Vriend se pa het later gehelp reël dat geld tydelik in my bankrekening verskyn sodat ek die finansiële staat kon toon wat vir die reis vereis is. Die geld is daarna terugbetaal. 'n Ondersteuningswerker, deur 'n hulporganisasie, het met die reëlings gehelp. Ek het my tuisland met baie min verlaat. Wat ek wel gehad het, was die geloof dat 'n ander land my dalk genoeg ruimte sou gee om iemand te word buite die verhaal wat mense reeds van my geken het. In die buiteland het niemand geweet dat ek my pa geslaan het nie. Niemand het van die ambulans of die saal geweet nie.

Niemand het van die moontlike diagnoses geweet nie. Niemand het geweet dat ek eens soos 'n bal op die vloer van my pa se klein bakkie opgekrul het nie. Hulle het 'n man uit my tuisland gesien wat werk nodig gehad het. Vir 'n tyd lank was dit genoeg.

* * *

Die werksdae het baie vroeg begin. Ons het in koshuise of werkersverblyf gebly en in klein busse na werksplekke gereis. Bestuurders het ons opgelaai en geneem na watter plaas, fabriek of werksterrein daardie dag arbeid nodig gehad het. Die plekke het verander. Die werk ook. Die roetine het soortgelyk gebly. Word wakker voordat die dag gereed voel: trek aan en klim in die voertuig. Ry deur die koue Engelse oggend saam met ander werkers wat ook te moeg was om veel te praat. Begin dan. Ons het dinge gepluk: dinge opgetel en dinge van die grond af versamel.

Gepak. Gedra. Dieselfde beweging herhaal totdat die liggaam ophou vra het of dit wou voortgaan. Baie van die werk kon met die hande gedoen word. Dit was een rede waarom ek dit kon hanteer. Die opdrag was liggaamlik en duidelik: pluk dit en skuif dat. Maak die houer vol. Dra dit soontoe, ek hoef myself min te verduidelik. Die lewe in die buiteland was koud: nat en modderig. Die weer het jou klere binnegedring en daar gebly. Die grond het aan jou skoene vasgehou. Die hande het styf geword. Soms het die werk blaarslaai behels. Soms aartappels. Daar was fabrieke, meulens, padwerk en 'n glasfabriek.

Ek het gehelp om paaië te teer, en ek het gewerk waar werk beskikbaar was, en ek het gedurende my tyd in die buiteland tussen verskeie plekke beweeg, en ek kan nie nou 'n volmaakte kaart van elke dorp, koshuis en werkgewer skep nie. Daar was moontlik vier of vyf plekke waar ek vir tye gebly of gewerk het. Die besonderhede het verander, die behoefte nie. Werk: eet en slaap. Beweeg weer wanneer die werk geëindig het of 'n ander geleentheid verskyn het. Kos was nie 'n sosiale geleentheid nie. Jy het geëet wat gegee is of wat jy kon bekostig.

Daar was altyd iemand anders aan die tafel. Werkers het gekom en gegaan. Mense het uit verskillende lande en verskillende dele van my tuisland gekom. Aan die einde van 'n skof was almal moeg. Die bus het ons na die koshuis teruggeneem. Liggame wat die hele dag gebuk, opgetel en gedra het, het stil gesit terwyl die pad onder hulle verbybeweeg het. Ek was uitgeput, maar die uitputting het sin gemaak. My spiere was seer omdat ek gewerk het. My hande was vuil omdat ek hulle gebruik het. Dit was makliker om te verstaan as die uitputting wat ek in my tuisland gedra het.

Daar kon 'n mens moeg word van wag vir woede. Van probeer om 'n kamer te lees, van jou eie geheue verdedig. Van wonder of jy die mens is wat ander mense sê jy is. In die buiteland het moeg beteken die skof is verby. Daarmee kon ek leef.

* * *

Ek het 'n man uit 'n ander dorp ontmoet, en hy het my eerste ware vriend daar geword. In 'n ander land kan 'n bekende stem uit jou tuisland onmiddellik 'n band skep. Jy herken die ritme voordat jy die mens ken, en vir 'n tyd lank is die gedeelde land agter julle genoeg. Ons het saam dagga in die werkersverblyf gerook. Dit was die eerste keer dat ek dit gerook het. Vir 'n kort tyd het die druk binne-in my stil geword, die verlede teruggetrek en die behoefte om myself te verduidelik, verdwyn. Dit was die aantrekkingskrag.

Nie wysheid nie, maar nie genesing nie, afwesigheid. Toe die uitwerking eindig, het die lewe gebly. Die liggaam het na die buiteland gereis. Die huis het steeds binne-in my geleef. Ek kon die hele dag werk en steeds snags terugkeer na die vroeë wat my oor die oseaan gevolg het. Wie was ek, wat het werklik met my gebeur en was daar iets met my verkeerd? Het my familie my beskerm, gestraf, of bloot nie geweet wat anders om te doen nie? Sou ek ooit kon terugkeer sonder om weer dieselfde mens te word. Dagga kon die vroeë stiller maak.

Dit kon hulle nie beantwoord nie.

* * *

Ek het kontak met my ma behou. Op 'n stadium het ek vir haar 'n faks gestuur. Dit is hoe 'n boodskap toe gereis het. Jy het dit op papier geskryf en die bladsy in 'n masjien gevoer. Die bladsy het in 'n proses verdwyn wat jy nie kon sien nie en êrens ver weg weer verskyn. Een van die growwer mans het gesien wat ek doen. Hy het vir my gesê dat ek nie meer in my tuisland is nie en moet ophou om soos 'n mammasêuntjie op te tree. Die opmerking het die teenstrydigheid in my gevind.

Ek het oor die wêreld gereis omdat ek van die huis wou wegkom. Tog wou ek hê my ma moes weet waar ek was, en ek wou hê 'n draad tussen ons moes bly. Om weg te gaan, het my nie laat ophou om 'n seun te wees nie. Woede het nie die behoefte verwyder om onthou te word nie. 'n Man kan afstand van 'n huis wil hê en steeds wil hê dat iemand daarin moet omgee of hy leef. Destyds het ek nie geweet hoe om dit te verduidelik nie. Ek het net geweet ek bly terugreik.

* * *

Daar was 'n tyd toe ek in 'n woonbuurt was en nie wou teruggaan na waar ek gebly het nie. Vir verskeie nagte het ek buite in die sneeu geslaap, maar nie naby die sneeu nie, maar nie terwyl sneeu êrens in die verte gelê het nie. Ek het buite daarin gelê. Ek het vis uit blikkies geëet en probeer om deur die nag te kom. Die koue het alles binnegedring. Daar was geen koshuisbed wat vir my gewag het nie en geen beweging van 'n werksdag om my liggaam warm te hou nie.

Tog het ek verkies om buite in die sneeu te slaap eerder as om terug te gaan. Só sterk het ek die gedagte weerstaan om huis toe te gaan — nie net na die plek waar ek in die buiteland gebly het nie, maar uiteindelik ook na my ouers se huis in my tuisland. Laat een nag het 'n jong vrou bo my opgemerk dat ek daar was. Sy

het 'n boekie van haar werk met 'n nota daarin na my afgegooi. Ek het na haar geroep en probeer verduidelik waarom ek nie huis toe wou gaan nie.

Sy het nie my hele geskiedenis geken nie, en sy het 'n man buite in die sneeu sien slaap en na hom uitgereik. Dit het niks opgelos nie, maar in daardie koue het haar klein daad beteken dat iemand my gesien het.

* * *

Ek het aangehou beweeg, ander verblyf. Ander werk, ander mense. Op 'n stadium het ek werk as 'n kroegman in 'n welgestelde gebied gekry. Die omgewing was baie anders as die modderige lande. Daar was kliënte met geld. 'n Restaurant of kroeg ingerig vir mense wat diens verwag het: glase, bestellings, tafels en stemme. 'n Mens wat agter 'n kroeg werk, moet verskeie dinge tegelyk dophou. Wie wag. Wat bestel is. Wat geskink moet word. Watter kliënt aandag nodig het. Ek het daardie soort bewustheid verstaan. Ek kon aanpas. Op die fabrieksvloer het ek produksie gevolg.

In die lande het ek die liggaamlike taak gevolg. Agter 'n kroeg het ek mense en beweging gelees. Die lewe in die buiteland het my gewys dat ek onbekende omgewings kon binnegaan en vinnig leer. Ek het nie my familie nodig gehad om my bekend te stel nie. Ek kon werk, verdien. Beweeg. Besluite neem. Alles wat ek nodig gehad het, het ek self gereël. Totdat die telefoonoproep gekom het.

* * *

Die restaurantbestuurder het na my toe gekom. Hy het gesê daar is 'n telefoonoproep uit my tuisland. Dit was my pa. Sy stem het dringendheid en vrees gedra. Daar was ernstige moeilikheid by die huis. Kon ek terugkom? Hy het nie vir my 'n volledige verduideliking gegee waarmee ek elke feit versigtig kon opweeg nie. Of miskien was ek te ontsteld om alles in te neem. Wat ek gehoor het, was: Iets is ernstig verkeerd. Jy moet huis toe kom. Die familie se ou aanspraak het die afstand onmiddellik oorgesteek. Ek het deur my eie moeite 'n lewe in die buiteland gebou.

Werk gekry. Tussen verblyf beweeg, my eie geld en besittings bestuur. Toe kom my pa se stem die restaurant binne en trek die familiehuis saam die vertrek in. Ek het bang geword. Ek het nie geëet nie. Ek wou weet wat gebeur. Die onsekerheid was erger as 'n duidelike antwoord. My ouers se huwelik het rondom daardie breër tydperk uitmekaar begin val, moontlik in 1998 of 1999. Ek het nog

nie die volle situasie geken nie, en ek het net geweet my pa glo ek moet terugkeer. Binne ongeveer vier-en-twintig uur was ek op pad terug my tuisland toe.

* * *

Ek moes vinnig met die lewe afhandel wat ek in die buiteland gebou het. Alles wat aan my behoort het, moes gepak, agtergelaat of aan iemand anders toevertrou word, en ek het 'n televisie op huurkoop gekoop. Daar was steeds 'n ooreenkoms daaraan verbonde. Ek het een van die sjefs gevra om dit terug te neem na die winkel waar ek dit gekry het. Hy het nie. Later, nadat ek na my tuisland teruggekeer het, het ek 'n prokureursbrief uit die buiteland ontvang oor die televisie wat nie terugbesorg is nie: selfs 'n noodvertrek laat los drade agter en 'n onbetaalde verpligting.

Besittings wat agterbly, 'n versoek wat iemand anders nie uitvoer nie. 'n Brief wat later aankom om jou te herinner dat 'n haastige vertrek nie elke verantwoordelikheid laat verdwyn nie. Destyds was die televisie nie die hoofsaak nie. My familie was in die moeilikheid. My pa het gebel. Ek was op pad huis toe. Ek het deels na die buiteland gereis om te ontsnap aan die rol waarin familiekrisis altyd my verantwoordelikheid geword het. Een telefoonoproep het my weer daarbinne geplaas, en ek het nie stilgestaan om te vra of ek kon regmaak wat daar gewag het nie.

Ek het nie genoeg geweet om te vra watter deel werklik aan my behoort nie, en ek het beweeg. Dit was die patroon, wanneer die familie geroep het, het ek gegaan.

* * *

Die reis terug het so vinnig gebeur dat die buiteland nie tyd gehad het om 'n voltooide hoofstuk te word nie. Die een oomblik het ek in 'n restaurant in 'n welgestelde deel van die land gewerk. Die volgende het ek gepak, instruksies oor 'n televisie gelos. Die reis gereël: na die lughawe teruggekeer en toe my tuisland. Ek het byna alles self gedoen terwyl ek oorsee was. Ek het gewerk. Beweeg. Verblyf gevind, modder, fabrieke, koshuise en nagte buite oorleef. Ek het bewys dat ek buite die huis kon leef, maar ek het nog nie geleer hoe om afsonderlik van sy noodsituasies te bly nie.

Toe ek in my tuisland aankom, het ek nie met vrede aangekom nie. Ek het met vrees aangekom. Wat het gebeur, waarom het my pa my so dringend gebel en wat sou ek vind? Sou daar van my verwag word om kant te kies, om die huwelik

te herstel en om een ouer teen die ander te beskerm? Om die verantwoordelike man te word binne 'n familie wie se probleme lank voor my geboorte begin het? Ek het nog nie verstaan dat 'n seun nie die ontbrekende struktuur binne sy ouers se huwelik kan word nie. Hy kan nie hulle hartseer absorbeer en dit lojaliteit noem nie.

Hy kan nie elke mens in die regte posisie terugsit asof die familie die gereedskapmuur in 'n motorhuis is nie. Daar was geen buitelyn wat wys waar liefde hoort nie. Geen gemerkte plek waarheen blaam teruggesit kon word nie. Geen prosedure om te herstel wat jare se stilte beskadig het nie. Tog het ek teruggekeer.

* * *

Die buiteland het my iets werkliks gegee. Dit het my gewys dat ek bekwaam is. Ek kon tussen vreemdelinge werk, by onbekende plekke aanpas. Leef sonder dat my familie die eerste indruk beheer wat mense van my vorm. Ek was nie net die pasiënt nie, maar nie net die seun wat sy pa geslaan het nie, maar nie net die mens wat volgens familie aan die staat behoort het nie. Ek was 'n werker, 'n vriend. 'n Man wat voor sonsopkoms 'n land kon binnegaan, in koue modder werk en uitgeput terugkeer.

'n Man wat agter 'n kroeg kon staan en mense bedien in 'n wêreld ver verwyder van sy eie begin. 'n Man wat nagte buite in sneeu met blikkies vis kon oorleef. Daardie ontdekkings het saak gemaak, maar die buiteland het my ook die beperking van afstand geleer. Ek kon 'n oseaan oorsteek en steeds wou hê my ma moes van my hoor, en ek kon buite slaap eerder as om huis toe te gaan en steeds antwoord wanneer my pa roep. Ek kon onbekend word vir almal rondom my en steeds emosioneel georganiseer bly deur die familie wat ek verlaat het.

Afstand was nie vrede nie. Beweging was nie vryheid nie. Ek het my tuisland verlaat om uit te vind of ek elders kon oorleef. Ek het teruggekeer omdat die ou huis steeds geweet het hoe om my terug te roep. Die lewe in die buiteland het my gewys dat die wêreld groter as my familie was. Ek het nog nie geleer dat my lewe groter as hulle krisis kon wees nie.

ONDER DIE BOOM

Afstand Was Nie Vrede Nie

Die paaie en lande was werklik. So ook die les wat hulle gedra het: die onvoltooide huis het saam met my gereis totdat ek lank genoeg stilgestaan het om te luister.

Vir 'n lang tyd het ek gedink beweging beteken vooruitgang, as ek ver genoeg van een plek kon wegkom, sou ek dalk ook ver genoeg wegkom van dit wat my daarheen gevolg het, nog 'n dorp. Nog 'n werk: nog 'n land en nog 'n pad. Nog 'n kamer waar niemand die hele storie geken het nie. Aan die begin het afstand 'n manier om soos vryheid te voel. Die pad gaan oop. Die ou huis raak agter. Die name, die reëls, die verwagtings, die stiltes — alles word kleiner in die truspieël. 'n Man kan amper glo dat weggaan hom verander het bloot omdat die landskap verander het.

Ek het ver genoeg gereis om te leer dat dit nie so werk nie. Vrede wag nie by die grens nie. Jy kan 'n ander land binnegaan met dieselfde vrees in jou bors. Jy kan op 'n lughawe, by 'n myn, in 'n fabriek, op 'n vreemde straat, in 'n buitelandse kamer staan en steeds die ou huis binne-in jou voel. Die paspoort verander. Die taal rondom jou verander. Die weer verander, maar onvoltooide dinge reis goed, hulle pak hulleself stilweg in.

Ek het deur plekke beweeg wat groter was as die lewe wat ek as kind geken het: 'n buurland, die buiteland, verskeie ander lande en 'n kort tussenlanding elders. Paaie deur my tuisland het my deur nywerheidsdorpe, myndorpe, groot projekterreine, kusstede en ander stede gedra voordat ek uiteindelik die kus bereik het. Elke plek het my iets gegee: party het my werk gegee, party druk, party skoonheid, party honger en party vrees. Ander het my bewys gegee dat ek meer kon oorleef as wat ek ooit gedink het.

Maar nie een van hulle het my vrede gegee nie, maar nie die soort waarna ek gesoek het nie. Ek het dit aanvanklik nie geweet nie. Ek het gedink ek bou 'n lewe, en op baie maniere het ek. Ek het gewerk, en ek het stelsels, veiligheid, risiko, verantwoordelikheid, beplanning, mense, fabriek, terreine, myne, prosedures en reëls geleer, en ek het nuttig geword op plekke waar gevaar bestuur moes word en mans moes dink voordat dinge skeefloop. Daar was 'n vreemde passing daarin. 'n

Seun wat geleer het om 'n vertrek te lees, het grootgeword tot 'n man wat risiko kon lees.

Ek het geweet hoe om dop te hou, en ek het geweet hoe om vooruit te sien, en ek het geweet stilte kan gevaar wegsteek, dat 'n klein kraak saak maak, dat mense dikwels ignoreer wat later vanselfsprekend word. In veiligheidswerk het daardie instinkte waarde gehad. Wat my eens in 'n huis senuweeagtig gemaak het, het my op 'n terrein waaksaam gemaak. Die lewe kan gebruik wat jou gewond het, maar gebruik is nie dieselfde as genesing nie.

Ek het goed geraak daarmee om verantwoordelikheid te dra, en ek het geweet hoe om onder druk te funksioneer, en ek het geweet hoe om op plekke te staan waar ander antwoorde nodig gehad het. 'n Deel van my het myself selfs meer in 'n krisis as in kalmte vertrou. 'n Krisis het reëls gehad. 'n Krisis het optrede geëis. 'n Krisis het nuttigheid duidelik gemaak. Vrede was moeiliker. Vrede het my gevra om teenwoordig te wees sonder om myself staalhard te maak. Vrede het my gevra om stil te sit sonder om iets te bewys. Vrede het my gevra om te glo dat ek nie my reg om asem te haal hoef te verdien nie.

Ek het nie geweet hoe om dit te doen nie. Dus het ek beweeg. Die lewe in die buiteland was een van die plekke wat die illusie van my afgestroop het. Daar is 'n soort eensaamheid wat kom wanneer 'n man ver van die huis af is en ontdek dat die huis nooit net agter hom was nie. Dit is in sy senuweestelsel. Dit is in die manier waarop hy voetstappe hoor, geld bereken, vreemdelinge bestudeer en sy waardigheid bymekaarhou wanneer die dag te veel geneem het. Oorlewing in 'n vreemde plek kan 'n man tegelyk trots en moeg maak.

Trots omdat hy nie ineengestort het nie. Moeg omdat om nie ineen te stort nie, nie dieselfde is as om vasgehou te word nie. Ek het dit geleer op strate waar niemand my enigiets geskuld het nie, en ek het dit geleer in die koue wete dat ver weg wees 'n man nie nuut maak nie, dit verwyder net die bekende getuies. As hy gebreek is, is hy gebreek onder 'n ander hemel. Tog het ek aangehou.

Daar was werk om te doen. Paaie om te neem, plekke om te bereik. Mans aan wie ek moes antwoord. Stelsels om te verstaan, risiko's om te bestuur. Ek het gereis met die dissipline van iemand wat lank tevore geleer het dat stilstaan gevaarlik is. In 'n ander land, in 'n ander land, in die nywerheidsplekke, in die myne en bedrywigheide en projekte het ek gesien hoe mans wêreld bou met beton, staal, prosedure, uitputting en ambisie. Ek het verantwoordelikheid gesien wat in masjiene, tekens, verslae, inspeksies, vergaderings, voorvalle en byna-

ongelukke ingeskryf is, en ek het gesien hoe maklik mense deel van 'n stelsel kan word en die klank van hulle eie innerlike lewe kan verloor.

Ek het stelsels verstaan. Dalk omdat ek binne een grootgemaak is. 'n Familie is ook 'n stelsel. Dit het reëls, uitgespreek en onuitgesproke. Dit het gevare. Dit het beheermaatreëls. Dit het mislukkings wat mense te laat ondersoek, en dit het voorvalle wat niemand aanteken nie, en dit het patrone wat herhaal word totdat iemand uiteindelik vra waarom dieselfde ding aanhou gebeur. Ek het toe nie so daaraan gedink nie, maar nou, onder die boom, is die verband duidelik, en ek het jare daaraan bestee om ander stelsels veiliger te maak terwyl my eie innerlike stelsel steeds vol alarms was.

Dit is nie mislukking nie, en dit is menslik. Soms kan 'n man gevaar buite homself raaksien voordat hy die gevaar binne-in hom raaksien. Soms kan hy prosedures vir ander mense skryf terwyl sy eie lewe geen veilige werksinstruksie het nie. Soms kan hy 'n werkplek beskerm en steeds nie weet hoe om die kind binne-in hom te beskerm nie. Dit was deel van my reis. Ek het gereis, maar ek het ook gesoek.

Nie altyd bewustelik nie. Ek sou nie gesê het: "Ek soek vrede" nie. Ek sou gesê het ek werk, verdien, oorleef, bou ervaring op, maak 'n plan, doen wat gedoen moet word, mans versteek dikwels hulle soeke binne praktiese taal, maar die siel weet. Die siel het geweet ek soek 'n plek waar ek uiteindelik kon ophou om krag te vertoon. 'n Plek waar ek nie elke gesig hoef te lees nie. 'n Plek waar stilte nie 'n bedreiging is nie. 'n Plek waar liefde nie aankom met 'n toets wat daarin versteek is nie.

Ek het gedink afstand sou dit vir my gee. Dit het nie. Afstand het my perspektief gegee. Dit het my stories gegee. Dit het my bewys gegee dat die wêreld groter was as die huis waaruit ek gekom het, en dit het my vaardighede, letsels, herinneringe, paaie en 'n soort uithou vermoë gegee, maar vrede was nie in die afstand nie. Vrede sou 'n terugkeer vereis, maar nie noodwendig 'n terugkeer na die ou plekke nie, maar 'n terugkeer na myself. Terug na die seun in die kamer, die kind in die skoene, die man onder druk, die eggenoot wat steeds probeer, die skrywer wat vir taal wag. Ek moes terugkeer na die dele van myself wat ek probeer uithardloop het.

Dit is die vreemde genade van ver reis, as jy ver genoeg gaan, ontmoet jy jouself uiteindelik daar. In 'n ander land, onder 'n ander hemel, aan die einde van nog 'n werksdag wag die ou vrae steeds. Wie is jy wanneer niemand jou nodig het om nuttig te wees nie? Wat bly oor wanneer die werk eindig, die pad stil word, die

kamer sluit en daar niemand oor is om te beïndruk nie? Wat as dit waarvoor jy vlug, al die tyd in jou eie bors saamreis? Daardie vrae het nie almal tegelyk gekom nie.

Hulle het stadig gekom, soos weer wat verander. Daar was oomblikke wanneer ek die ou leegheid gevoel het, selfs nadat ek alles reg gedoen het. Oomblikke wanneer prestasie my nie tot rus gebring het nie. Oomblikke wanneer harde werk nie genees het wat dit my gehelp vermy het nie. Oomblikke wanneer ek besef het dat 'n man ver van die huis kan wees en steeds onder die dak van sy kinderjare kan leef. Dit was moeilik om te erken.

Want beweging het 'n soort hoop geword, as die volgende plek my nie kon red nie, sou die een daarna dalk, as hierdie werk my nie tot rus kon bring nie, sou die volgende verantwoordelikheid dalk. As hierdie pad nie na vrede gelei het nie, sou die volgende pad dalk, maar paaie gee nie vrede bloot omdat hulle êrens heen gaan nie. Hulle openbaar net wat saam met jou reis. Teen die tyd dat ek by die boom gekom het, het ek genoeg paaie agter my gehad om dit te verstaan.

Die boom was nie indrukwekkend op die manier waarop vreemde plekke indrukwekkend kan wees nie. Dit het nie die drama van lughawens, die gevaar van terreine, die druk van projekte of die vreemdheid van lande gehad waar ek my voete moes vind nie, en dit was gewoon: stil en rustig. Dalk is dit waarom dit die waarheid kon vertel. Onder daardie boom was daar nêrens om op te tree nie, geen afstand om na te jaag nie. Geen nuwe plek waar ek 'n ander weergawe van myself kon word nie. Net skaduwee, 'n skootrekenaar, herinnering en die stadige vernedering van die besef dat vrede nooit 'n bestemming was nie.

Dit was 'n manier van wees wat ek nog moes leer. Ek betreur die reis nie. Ek kan nie. Daardie paaie is deel van my. Hulle het my geleer dat ek bekwaam is, en hulle het my wêreld verbreed, en hulle het my bewys gegee dat ek buite die grense van die lewe waarin ek gebore is, kon oorleef. Hulle het my mense, stelsels, gevaar, skoonheid en die eensaamheid gewys van 'n man wat aanhou beweeg omdat stilstaan soos val voel, maar ek verwar beweging nie meer met genesing nie. Afstand het my gehelp om te sien.

Dit het my nie heel gemaak nie. Die seun wat weggegaan het, was steeds by my. Die huis was steeds by my. Die woorde, die klap, die skoene, die gemengde boodskappe — hulle het almal leer reis. Hulle was nie aan 'n dorp of 'n van of 'n kinderadres vasgebind nie. Hulle het gewag dat ek lank genoeg stilhou om te luister. Dit is waarom hierdie deel van die boek saak maak, want die reis was

werklik, maar die les was nie wat ek verwag het nie. Ek moes reis om te weet hoe vrede lyk.

En wat ek geleer het, was dit: Vrede het nie soos 'n ander land gelyk nie. Dit het nie soos nog 'n werk gelyk nie, en dit het nie soos nog 'n pad gelyk nie, en dit het, vreemd genoeg, gelyk soos 'n man wat stil onder 'n boom sit en nie meer van homself probeer ontsnap nie. 'n Man met nêrens meer om heen te vlug wat sou help nie. 'n Man wat uiteindelik begin huis toe kom.

HOOFSTUK VYF

Hier Is Ek

Op 'n stadium gedurende daardie onrustige jare het ek dit oorweeg om 'n klooster of 'n ander plek van afsondering te vind. Ek het nie na 'n godsdienstige titel gesoek nie, en ek wou stilte hê. 'n Plek waar niemand skree nie. 'n Plek waar die reëls van die een dag na die volgende dieselfde bly. Dalk het gekose alleenheid veiliger gevoel as om steeds tussen mense alleen te wees. Ek het nie 'n monnik geword nie. Die lewe het aangehou beweeg. Reis het my gewys dat ek buite die familiehuis kon oorleef, maar dit het nie die vraag beantwoord wat my gevolg het nie:

Wie was ek onder alles wat gebeur het, was ek die bang kind, die seun wat sy pa geslaan het, die pasiënt, die reisiger, die werker en die familieprobleem? Ek het nog nie geweet hoe om my identiteit te skei van die gebeure wat aan my naam vasgeheg was nie. Uiteindelik het ek kursusse begin bywoon wat oor identiteit, trauma en persoonlike ontwikkeling gehandel het. Een daarvan was aan dr. 'n Spesialis verbonde en is binne daardie breër werkkring aangebied. Ek het die identiteitskursus drie keer bygewoon.

Dalk het ek gehoop dat herhaling my uiteindelik 'n duidelike antwoord sou gee op die vraag wie ek was. Die kursus het my taal gegee. Dit het my gehelp om patrone raak te sien, maar identiteit kon nie binne 'n opleidingslokaal voltooi word nie. Die vraag het my huis toe gevolg. Wie is jy wanneer iemand kwaad word? Wie is jy wanneer vrees vir jou sê om te vlug? Wie is jy wanneer iemand anders jou nodig het om teenwoordig te bly?

* * *

In 2001, tydens een van daardie kursusse, het ek my vrou raakgesien. Die eerste ding wat ek opgemerk het, was haar vroulike gesig. Iets aan haar het my aandag getrek. Ek het na haar gekyk en gesê: Hier is ek. Sy het gelag. Dit was 'n klein oomblik, geen verklaring nie. Geen sekerheid oor wat sou volg nie. Net 'n man wat homself sigbaar maak aan 'n vrou wat hy raakgesien het. Vir 'n groot deel van my lewe het raakgesien word dikwels beteken dat mense ondersoek wat met my verkeerd was. Hierdie keer het dit anders gevoel.

Ek het nie met 'n verdediging of 'n verduideliking opgedaag nie, en ek het eenvoudig gesê: Hier is ek, en ek het toe nie geweet hoeveel daardie woorde uiteindelik van my sou vereis nie.

* * *

My vrou het reeds 'n lewe van haar eie gehad. Sy was 'n onderwyseres. Sy het hartseer, verantwoordelikheid en eensaamheid beleef voordat sy my ontmoet het. Haar broer is tydens 'n kaping doodgemaak, en sy het met die gevolge van daardie verlies saamgeleef. Ek sal nie haar pyn bloot gebruik om my eie storie dieper te maak nie. Dit was deel van die vrou wat ek begin leer ken het. Sy het nie vir 'n gewonde man gewag om haar lewe betekenis te gee nie, en sy het besluit of ek in die lewe behoort wat sy reeds gehad het.

Sy het later vir my gesê sy dink ek is 'n mooi mens. Daardie woorde het 'n deel van my bereik wat jare lank geglo het mense sien die probleem voordat hulle die man sien, en sy het my telefoonnommer gehad, en sy het dit gehou. Sy het later vir my gesê sy het van my gedroom.

* * *

Op 28 Mei, my verjaardag, het my vrou gebel. Ek het 'n seminar by 'n konferensiesentrum bygewoon en gedurende 'n pouse buitentoe gestap. Haar oproep het soos die beste verjaardaggeskenk gevoel wat ek kon ontvang. Sy het nie gebel omdat daar 'n krisis was nie. Sy het gebel omdat sy my onthou het. Daar was baie oproepe in my lewe wat moeilikheid gebring het. Iets is verkeerd by die huis. Kom terug. Iemand het iets nodig. Haar stem het eerder moontlikheid gedra. Ek het vir haar gesê ek sou haar graag wou besoek. Ons het gereël om koffie te drink.

'n Eerste koffie is 'n gewone gebeurtenis: 'n tafel en twee koppies. 'n Gesprek tussen mense wat nog nie weet wat hulle vir mekaar kan word nie. Tydens daardie ontmoeting het ek geweet ek wil met haar trou. Ek het nie geweet waar ons sou woon nie. Watter werk ons sou doen nie. Watter moeilikhede sou volg nie. Ek het net geweet ek wou haar weer sien. Voor my vrou het beweging my toegelaat om onbekend te word. Met haar het 'n ander moontlikheid verskyn, en ek wou geken word. Dit was angswekkender as om 'n grens oor te steek.

'n Vreemdeling kan jou vermoëns bewonder sonder om ooit jou stilte te ontmoet. 'n Tydelike vriend ken dalk net die weergawe van jou wat by die oomblik pas. 'n Vrou ontmoet uiteindelik die dele wat beweging en werk kan wegsteek: die vrees, die onttrekking, die woede en die behoefte aan gerusstelling.

Die gewoonte om gereed te maak om te vertrek voordat enigiets geëindig het. Ek het dit alles nie oor koffie verstaan nie. Ek het net geweet ek wou naby haar bly. Toe ek haar die eerste keer raakgesien het, het ek gesê: Hier is ek.

Die eerste koffie het nog 'n ontmoeting geword, en geleidelik het herkenning 'n gedeelde lewe geword.

HOOFSTUK SES

Ek Het My Vrou Gekies

Ons eerste praktiese lewe saam is in klein plekke gebou. Een van ons vroeë huise was 'n klein woonstel op dieselfde erf as 'n goudsmidsbesigheid. Ek het as tekenaar by 'n ontwerponderneming gewerk, my vrou het by 'n plaaslike skool skoolgehou en ons het onself onderhou. Die woonstel was nie groot nie, maar dit het behoort aan die lewe wat ons saam begin het. Daar was waardigheid daarin om ons eie pad te betaal en te besluit watter soort huis ons wou skep. 'n Nuwe huis skep nie vanself 'n nuwe mens nie. Ek het my geskiedenis saamgebring.

My vrou ook. Ons was lief vir mekaar, maar liefde het nie die gewoontes en verhoudings verwyder wat voor ons ontmoeting gevorm is nie. In daardie tyd het ek nog rowwe vriende gehad. Rondom hulle kon drink, gevaar en konfrontasie maklik normaal word. Ek het geweet hoe om in daardie wêreld in te pas. Aanpassing het my gehelp om baie verskillende omgewings te oorleef. Dit kon my ook terugtrek na 'n mens wat ek nie meer wou bly nie. Ek het probeer om twee lewens tegelyk vas te hou. Daar was die klein huis saam met my vrou.

Werk: verantwoordelikheid en 'n toekoms, en dan was daar die ouer wêreld van vriendskappe, rusteloosheid en mans wat verwag het dat ek die mens moes bly wat hulle reeds geken het. My vrou het gesien wat daardie verhoudings aan ons gedeelde lewe doen. Uiteindelik het sy gesê: Jy moet kies tussen jou vriende en my. Dit was nie 'n eis dat ek myself van almal moes afsonder nie, en dit was 'n grens rondom die huis wat ons probeer bou het. Ek het haar gekies. Meer akkuraat: ons het mekaar gekies. Sy het gekies om voort te gaan om 'n lewe saam met my te bou.

Ek het gekies om nie aan te hou voed wat dit bedreig het nie. Die besluit het nie alles binne-in my onmiddellik verander nie. 'n Man kan 'n vriendskap beëindig en steeds die redes dra waarom hy dit nodig gehad het. Ek moes nog verstaan waarom gevaar bekend gevoel het. Waarom intensiteit soms lewendiger as vrede gevoel het. Waarom 'n stil huis 'n deel van my rusteloos kon maak, wanneer 'n mens grootword deur spanning dop te hou, kan kalmte aanvanklik onnatuurlik voel. Die liggaam wag dat iets moet gebeur. My vrou het nie daardie reaksie veroorsaak nie.

Maar sy sou met die gevolge daarvan moes saamleef as ek geweier het om dit in die oë te kyk.

* * *

Gedurende daardie vroeë jare het ek na 'n ander land gereis. My vrou het my genoeg vertrou om my te laat gaan. Sy het nie liefde gebruik om my beweging te beheer nie, maar ek het nie meer as 'n volkome losstaande man gereis nie. Iemand het vir my terugkeer gewag. Dit het die betekenis van weggaan verander. Ek het gegaan, en ek het teruggekeer. Die terugkeer het saak gemaak. My vroeëre reise was dikwels pogings om te ontsnap. Hierdie keer het ek na 'n gedeelde lewe teruggekeer. Daarna het ek as produksiebeplanner by 'n vervaardigingsonderneming begin werk.

Die werk het my gepas: bestellings, grondstowwe, tydsberekening en beweging deur die fabriek. Ek kon sien hoe afsonderlike dele binne een proses hoort. Die professionele vermoë was werklik. So ook die huis waarheen ek aan die einde van die dag teruggekeer het.

* * *

Voordat ek my vrou ontmoet het, het seks en verbintenis nie altyd in my lewe bymeekaargehoort nie. Tussen ongeveer een-en-twintig en sewe-en-twintig was ek seksueel aktief met 'n aantal verskillende volwasse vroue. Party was ouer as ek. Party was jonger. Ek sal hulle nie tot 'n lys verklein of daardie ontmoetings as bewys aanbied van die soort man wat ek was nie. Hulle was mense met lewens wat verder gestrek het as die tyd toe ons paaie gekruis het, maar ek moet die waarheid oor myself vertel. Gedurende daardie tyd kon seks begeerte sonder permanensie beteken. Nabyheid sonder om ten volle geken te word.

Die tydelike gerusstelling dat iemand my wou hê. Die liggaam kon 'n intieme ruimte binnegaan terwyl 'n groot deel van die dieper mens verborge gebly het. Fisieke nabyheid is nie altyd dieselfde as om gesien te word nie. Vir 'n tyd lank het daardie verskil my gepas. 'n Ontmoeting het nie dieselfde oorgawe vereis as 'n lewe wat met iemand anders gedeel word nie. Die ontmoeting met my vrou het begin verander wat intimiteit vir my beteken het. Fisieke nabyheid het verbind geraak aan vertrou, behoort en 'n lewe wat ons doelbewus gebou het. Toe het ons troudag gekom.

Iets het verander wat ek nie tot 'n regsdocument of openbare seremonie kan verklein nie. Wat ons gedeel het, het heilig geword. Die huwelik het 'n grens

rondom ons intimiteit geplaas. Dit het die liggaam aan die belofte verbind. Seks was nie meer van trou, huis en verbond geskei nie. Ek het een vrou gekies, my vrou. Daardie keuse het gewig gedra omdat ek 'n ander manier van leef geken het. Op ons troudag het iets heilig geword, punt.

* * *

'n Goeie vriend was my strooijonker en was voor die seremonie by my. Ons lewens het sedertdien verskillende paaie gevolg, maar daardie dag het hy langs my gestaan terwyl ek my gereedgemaak het om met die vrou vir wie ek lief was, te trou. My jonger suster was my vrou se hoofstrooimeisie. Ek het geweet dit was werklik: nie nog 'n kursus, reis of plek waardeur ek sou beweeg voordat ek weer vertrek nie, maar 'n gebeurtenis wat my lewe in voor en ná sou verdeel. Die seremonie het by 'n tuinvenue op die platteland plaasgevind.

Dit was 'n klein venue, byna tussen plante en bome weggesteek. Die kapel het onder 'n grasdak gestaan. Daar was fonteine en groenigheid rondom ons, wat die plek soos 'n klein woud laat voel het. Dit was intiem. Slegs 'n beperkte aantal mense kon binne pas, hoewel ons dié genooi het wat vir ons saak gemaak het. Die Oktoberweer was warm en mooi. Kort voor die seremonie het my toekomstige skoonma langs my gestaan. Toe het ek iets deur my hele liggaam voel beweeg, energie, maar nie net senuweeagtigheid nie, maar nie vrees nie, iets sterker. Dit het deur my beweeg voordat die kapeldeur oopgegaan het.

Ek het op ander tye in my lewe ongewone energie in my liggaam ervaar, maar hierdie keer was dit anders, en ek het geweet iets belangriks was op die punt om te gebeur. Toe het die deur oopgegaan. Ek het my vrou gesien: haar trourok, haar oë en die vrou wat na my toe stap. Vir 'n oomblik het die ander mense gelyk asof hulle verdwyn. Daar was gaste rondom ons, maar niemand het naby gevoel nie. Daar was net sy. Sy was mooi op die manier waarop 'n sprokie skoonheid beskryf, behalwe dat sy werklik was en na my toe gestap het.

Ek het geweet sy was vir my, van God, en ek bedoel nie dat sy geen lewe of wil van haar eie gehad het nie, of dat sy net geskep is om my te voltooi nie. Sy was 'n volledige vrou wat haar eie besluit geneem het, maar terwyl ek haar na my toe sien stap het, het ek geweet ons ontmoeting was nie betekenisloos nie, die identiteitskursus. Die eerste keer toe ek haar vroulike gesig raakgesien het. Hier is ek, haar lag. Die telefoonnommer wat sy gehou het: die verjaarsdagoproep en die koffie. Alles het ons na die kapel gebring.

Ek het voor my vrou baie vroue geken. Daardie oggend het ek nie voor in die kapel gestaan as 'n man wat nooit 'n ander vrou geken het nie, en ek het daar gestaan as 'n man wat die verskil tussen 'n ontmoeting en 'n keuse geken het. My vrou was my keuse. Toe sy my bereik, het ek in haar oë gekyk. Dit is die beeld wat ek die duidelikste onthou, maar nie die gaste nie, maar nie die program nie, maar nie elke woord wat tydens die seremonie gesê is nie, haar oë. Ek het aanvanklik haar gesig raakgesien.

Op ons troudag het ek die vrou gesien wat haar toekoms langs myne geplaas het. Ons het voor die predikant gestaan en ons beloftes gemaak. Die woorde was openbaar, maar wat tussen ons gebeur het, was dieper as wat die mense rondom ons kon aanskou. 'n Huweliksertifikaat kon die datum aanteken. 24 Oktober 2003. Dit kon ons name aanteken. Dit kon wetlik bewys dat ons getroud is, maar dit kon nie aanteken wat binne-in my gebeur het nie. Iets het heilig geword. Die huwelik het die liggaam aan die belofte verbind. Intimiteit was nie meer van loyaliteit, huis en permanensie geskei nie.

Ek het een vrou gekies: my vrou. Ek was agt-en-twintig en sy ses-en-dertig. Die ouderdomsverskil het nie tussen ons gestaan nie. Die geskiedenis wat ons gedra het, was belangriker as die jare tussen ons geboortes. My vrou het hartseer en verantwoordelikheid beleef voordat sy my ontmoet het. Ek het die huis waarin ek grootgeword het, die instelling, die buiteland en die vele vorme van vlug saamgedra waardeur ek myself probeer vind het. Nie een van ons het leeg opgedaag nie, en die geloftes het daardie geskiedenis nie uitgewis nie. Hulle het 'n verbond geplaas rondom dit wat ons daaruit sou bou.

Voor daardie dag kon ek my lewe steeds hoofsaaklik as my eie beskou, my beweging. My werk: my besluite en my gevolge. Die huwelik het die betekenis van daardie dinge verander. Waarheen ek gegaan het, sou haar raak. Wat ek in die huis ingebring het, sou haar raak, my vriendskappe. Werk: geld, woede, stilte en seksuele trou, maar nie een van hierdie dinge het meer net aan my behoort nie. Dit het nie beteken ek het myself verloor nie, en dit het beteken my vryheid dra nou 'n belofte. 'n Heilige grens is rondom ons geplaas, maar nie 'n tronk nie.

'n Verbond. Die verskil maak saak. 'n Tronk hou mense deur dwang bymekaar. 'n Verbond sê: Ek bly omdat ek jou gekies het, terwyl ons onder die grasdak, tussen plante en water, gestaan het, het ek geweet die keuse was reg. Ek het nie geweet hoe dikwels die lewe dit sou toets nie, en ek het nie geweet dat werk eendag van my sou verwag om tussen die maatskappy en my vrou te kies nie. Ek

het nie geweet dat my liggaam sou ingee en my vrou ons huishouding aan die gang sou moes hou nie.

Ek het nie geweet van die skuld, die afleggings, die kusdorpie, die nabygeleë dorpie of die moeilike familieseisoene wat nog voorlê nie. Dalk is dit genade dat 'n paartjie nie elke toekomstige las kan sien terwyl hulle hulle geloftes aflê nie. Ons het net geweet wat aan daardie dag behoort het. Sy het deur die kapeldeur gekom. Ek het haar na my toe sien stap. Ons het mekaar gekies. Ná die seremonie en die tyd saam met ons gaste het ons teruggekeer na die plek waar ons tussen die omgewing en Kempton Park gebly het voordat ons vir ons wittebrood na 'n kusbestemming gereis het.

Ons behuisingsreëlins is reeds deur familieverlies gevorm. Nadat my vrou se pa gesterf het, het ons vir 'n tydperk by haar ma gebly. Haar ma was diep geskok deur sy dood, en die reëling het nie verloop soos verwag nie. Ons moes trek en weer ons eie plek vestig, en ons het nie 'n denkbeeldige lewe sonder hartseer, huur of huishoudelike verantwoordelikheid betree nie, en ons het man en vrou geword binne 'n werklike lewe. Die pad na 'n kusbestemming was anders as die paaie wat ek tevore gereis het. Party paaie het my van pyn weggeneem. Party het my na werk geneem.

Party het my teruggeneem omdat familie geroep het. Hierdie pad het my saam met my vrou gedra. Daardie woord was nuut, my vrou. Die belofte is uitgespreek. Die grens is getrek. Die verbond het begin. Om 'n vrou te kies, word nie op die troudag voltooi nie. Die keuse moet herhaal word wanneer vriendskappe die huis bedreig, wanneer werk te veel eis, wanneer stilte makliker as eerlikheid word: wanneer trots 'n verskoning weerstaan en wanneer nog 'n familielid se krisis aankom. Die troue het die belofte openbaar gemaak. Die gewone lewe sou wys of ek dit bedoel het.

My vrou was nie bloot die vrou wat my gesien laat voel het nie. Sy het haar eie waardigheid, grense en reg op veiligheid gehad, as ek 'n ander huis wou hê as die een waarin ek grootgeword het, moes ek help om dit te skep. Haar grens was nie geweld nie. Dit was nie verwerping nie. Dit was 'n poging om te beskerm wat ons gekies het. By die tuinvenue of green, tussen die bome, het ons 'n belofte gemaak wat groter was as wat enigeen van ons ten volle verstaan het. Ek het my vrou gekies.

Sy het my gekies. Ons het nie geweet wat alles die keuse sou kos nie. Ons het geweet dit was ons s'n. Ek het eens tydens 'n identiteitskursus na haar geëyk en

gesê: Hier is ek. Op ons troudag het die betekenis verander. Dit het nie meer net beteken nie: Sien my, en dit het beteken: Hier is ek, en ek kies om te bly.

DEEL DRIE

Werk, verlies en stilte.

DEEL DRIE

Werk, Verlies en Stilte

*Die stelsels wat ek kon herstel, die werk wat my gedra het, en die stil plekke
waar nuttigheid nie meer genoeg was nie.*

HOOFSTUK SEWE

Die Draak Najaag

Daar was 'n tyd toe ek na 'n ongeorganiseerde proses kon kyk en sien wat dit kon word. By die vervaardigingsonderneming binne die nywerheidsgroep-omgewing is 'n groot deel van die produksiebeplanning steeds op stukkies papier gedoen. Mense het dinge neergeskryf. Inligting van die een mens na die ander aangegee, en dan verwag dat iets volledig van die fabrieksvloer af moes kom. Daar was geen betroubare manier om die hele proses tegelyk te sien nie.

'n Bestelling kon op papier bestaan, maar die mense wat dit moes vervaardig, het nie altyd geweet waar dit was, watter materiaal dit vereis het of wat reeds voltooi is nie. Die stelsel was te afhanklik daarvan dat mense moes onthou, vra en soek. Ek het 'n databasis in databasisprogrammatuur begin skryf. 'n Kollega het my gehelp om dit aan die gang te kry. Ons het nie bloot stukkies papier na 'n rekenaar oorgedra nie. Ons het 'n manier gebou om die hele produksieproses te sien: die bestellings, grondstowwe, beplanning en vordering op die fabrieksvloer.

Wat voltooi is. Wat nog uitstaande was. Wat die kliënt moes bereik, en wanneer. Dit het die afsonderlike dele in een stelsel saamgebring. Die filosofie was naby aan wat ek van Japannese net-betyds-produksie verstaan het: die regte materiaal, op die regte stadium en op die regte tyd. Inligting moes beweeg voordat die fisiese produk behoorlik kon beweeg. Toe die stelsel begin werk, was die verskil onmiddellik. Mense kon sien wat gebeur. Hulle hoef nie meer te wag dat die fabrieksvloer 'n antwoord uit verspreide papier voortbring nie, en hulle het geweet wat die stelsel binnegegaan het. Waar dit was.

Wat nog moes gebeur. Dit was nie 'n klein verbetering nie. Na my mening het dit die proses honderdduisend persent beter gemaak. Mense het gekyk na wat die databasis kon doen en gevra: Wat gaan hier aan? Ons het nie geweet dit kan gedoen word nie. Toe ek uiteindelik uit daardie omgewing wegstap, het die fabrieksvloer soos 'n switserse horlosie gewerk: tik, tik en tik. Elke deel het in verhouding tot die volgende beweeg. Dit was nie verbeelding nie. Dit was nie 'n opgeblaaide titel op 'n CV nie. Ek het wanorde geneem en gehelp om dit in 'n werkende produksiestelsel te verander.

Ek was goed daarmee.

* * *

Werk het my 'n vorm van helderheid gegee wat die lewe by die huis nie altyd gebied het nie. Binne 'n produksiestelsel kon die vrae beantwoord word. Wat het ingekom, waarheen het dit gegaan, wie was verantwoordelik, wat het misluk en wat moet volgende gebeur? As die inligting akkuraat was, kon die proses reggestel word. Ek het die verhoudings tussen dele verstaan. Ek kon sien dat een vertraging 'n ander sou veroorsaak, en ek kon die ontbrekende punt tussen 'n bestelling en die voltooide produk vind. Dieselfde vermoë het my later na gesondheids-, veiligheids- en omgewingswerk gelei.

Ek het 'n internasionaal erkende gedragsveiligheidspraktisyn geword, mense opgelei en as proseskampioen in verskillende organisasies en omgewings gewerk. Gedragsveiligheid het nie net oor tekens, reëls of beskermende toerusting gegaan nie. 'n Groot deel daarvan was sielkunde. Waarom neem iemand 'n risiko selfs wanneer hy die reël ken, en waarom laat 'n toesighouer onveilige gedrag toe? Waarom oorheers produksiedruk dit wat almal beweer hulle oor veiligheid glo? Wat wen 'n werker deur die kortpad te neem, en wat vrees hy sal hy verloor as hy weier? Ek het probeer om mense te help om hulle gedrag tot hulle eie voordeel te verander.

Nie bloot omdat die maatskappy 'n beter syfer wou hê nie. Die werker was die mens wie se liggaam beseer sou word as die proses misluk. Soms het die werk geslaag. Soms nie. Mense verander nie bloot omdat hulle opleiding bygewoon het nie. 'n Mens kan die regte gedrag verstaan en steeds na 'n onveilige gewoonte terugkeer as die omliggende stelsel spoed, stilte of gehoorsaamheid beloon. Dit was waar gedragsveiligheid meer geword het as die aanbidding van inligting, en dit het begrip van mense vereis: luister en waarneem. Die verskil herken tussen wat 'n organisasie sê en wat sy daaglikse besluite aanmoedig.

Ek het gedragsprobleme in die werkplek aangespreek, en ek het mense afgerig, en ek het veiligheidsbeamptes opgelei, en ek het probeer om regverdig te wees: eerlik en konsekwent. Party van die mense wat onder my gewerk het, het my met groot respek behandel. Ek het hulle nie bloot as ondergeskiktes beskou nie. Ek het hulle probeer lei. Soms was ek amper soos 'n pa vir hulle. Dalk het ek probeer aanbied wat ek self nodig gehad het. 'n Mens in gesag wat kon reghelp sonder om te verneder. Wat reguit kon wees sonder om wreed te word. Wat verantwoordelikheid verwag het, maar regverdig gebly het.

Ek het nie oral altyd geslaag nie, maar die werk het vir my saak gemaak.

* * *

In 2012 het die bedryf die beste veiligheidsprestasie binne 'n groot konstruksiegroep behaal. 'n Senior bestuurder het die erkenning ontvang. Ek het 'n groot deel van die grondwerk gedoen, soos ek dit onthou: die stelsels, opleiding, gedragswerk, opvolg en die werk saam met mense op grondvlak. Die erkenning het boontoe gegaan. Dit is dikwels hoe organisasies werk. Die mens bo ontvang die toekenning vir resultate wat deur baie hande onder hom geskep is. Ek sê dit nie om alle krediet van hom weg te neem nie. Leierskap dra ook verantwoordelikheid, maar ek het geweet wat ek bygedra het.

Toe die erkenning kom, het dit nie veel binne-in my verander nie. Ek het persoonlik niks ontvang nie. Dit het nog 'n item geword wat afgehandel is. Nog iets wat die organisasie kon sê bereik is. Topbestuur uit verskillende dele van 'n groot konstruksiegroep was teenwoordig. Toe was die geleentheid verby. Ek het huis toe gegaan. Daar was geen groot gevoel van aankoms nie. Geen gevoel dat ek uiteindelik my waarde bewys het nie. Die volgende werksdag het steeds gewag: nog 'n risiko en nog 'n vereiste. Nog 'n stelsel wat aandag nodig gehad het. Dit was die draak.

Nie een werkgewer nie, maar nie een bestuurder nie. Die geloof dat ek uiteindelik 'n plek sou bereik waar my waarde veilig was as ek net nuttig genoeg bly, hard genoeg werk en genoeg probleme oplos. Die draak het altyd beweeg. Prestasie het my nog 'n teiken gegee. Verantwoordelikheid het meer verantwoordelikheid voortbring. Die mens wat druk gedra het, is meer gegee om te dra.

* * *

Teen 2013 het ek binne 'n groot konstruksiegroep by 'n vervaardigingsafdeling gewerk. Die probleem het uiteindelik baie prakties geword, petrol. Ek moes na terreine reis om my werk te doen. Dit het brandstof vereis, en ek het vir 'n petrolkaart gevra. Hulle het geweier. Die werk moes steeds gedoen word. Die terreine moes steeds besoek word. Die verwagting het gebly dat ek sou reis, maar die maatskappy wou nie die basiese middele voorsien waardeur ek die rol kon uitvoer nie.

Ek het die punt bereik waar ek geld moes leen of persoonlike skuld moes maak bloot om petrol in my motor te gooi en namens die maatskappy na werkterreine te ry. Dit was waar die situasie vir my onmoontlik geword het, ek beskryf dit nie bloot as uitbranding nie. Ek kon steeds dink. Ek kon steeds die

werk verstaan. Ek het steeds geweet wat gedoen moes word, maar ek kon nie langer voortgaan onder 'n reëling waarin daar van my verwag is om die maatskappy se bedryfsvereistes uit my eie sukkelende huishouding te finansier nie.

Daar kom 'n punt waar toewyding uitbuiting word as die werker sy eie huis moet beskadig om vir die werkgewer nuttig te bly. Een oggend kon ek nie die petrol in die motor gooi nie. Ek kon nie langer voorgee dat die volgende terreinbesoek net nog 'n professionele plig was nie. Dit het 'n huishoudelike besluit geword. Sou ek geld leen sodat die maatskappy my êrens heen kon stuur? Sou ek en my vrou meer skuld dra sodat ek kon aanhou bewys dat ek toegewyd is? Ek het die grens bereik. My vrou het dit gesien. Sy het in wese gesê: Dit het nou gebeur.

Dit is hoe dit is. Sy het nie die krisis geskep nie. Sy het benoem wat reeds waar was. Ek kon nie langer voortgaan nie.

* * *

Die gesprek oor my vrou het in die uitvoerende hoof se kantoor plaasgevind. Die HR-bestuurder was ook teenwoordig. Die gesprek is aangebied asof hulle my wou help, maar die maatskappy kon, of wou, nie die brandstofondersteuning gee waarvoor ek gevra het nie. Ek onthou dat daar vir my gesê is 'n mens moet soms kies. Dalk moes ek van my vrou skei en daar bly om vir hulle te werk. Die woorde was verstommend. Die maatskappy het nie die praktiese hulpbron aangebied wat ek nodig gehad het om my rol uit te voer nie. Tog is my huwelik as die struikelblok voorgestel.

Die probleem was nie dat daar van my verwag is om sakereise persoonlik te finansier nie. Volgens daardie redenasie was die probleem dat ek 'n vrou en 'n huishouding gehad het wie se behoeftes my verhinder het om alles aan die werk oor te gee. My antwoord het onmiddellik gevorm. Binne-in my was dit stomp: Fok julle. Ek kies my vrou, en ek het nie 'n lang tyd van nadenke nodig gehad om te besluit nie. Daar was oggende wanneer ek persoonlik aangenaam met die bestuurder gepraat het. Ons het soms goeie gesprekke gehad. Hy was nie iemand met wie ek oor alles verskil het nie.

Maar daar was besluite en gedrag wat ek nie kon ondersteun nie. Die voorstel oor my vrou was die laaste geveg. Ek het jare daaraan bestee om 'n huwelik te bou. My vrou het my reeds gevra om te kies tussen haar en vriendskappe wat die huis bedreig het. Ek het haar toe gekies, en nou het 'n maatskappy dieselfde oorgawe

geëis onder die taal van professionele toewyding. My antwoord het dieselfde gebly, my vrou bo alles. Dit was die einde van die debat binne-in my.

* * *

Ek en my vrou het berading by die berader in 'n ander dorp ontvang. Haar spreekkamer was by haar huis, en ek onthou 'n groot bank waar ek en my vrou saam gesit het. Daar was skilderye in die vertrek, en ek dink ons het ongeveer drie keer gegaan. Terwyl die berader met ons gepraat het, het sy vir ons 'n versameling dokumente gegee. Ek het hulle steeds. Dit maak vir my saak. Hulle was nie weggooibare werkvelle van 'n vergete afspraak nie, en hulle het deel geword van die rekord van 'n tyd toe ons probeer verstaan het wat nodig was vir ons huwelik en huishouding om te oorleef.

Die berader het gesê die situasie kon nie voortgaan soos dit was nie. Sy het ons ook gesê om nie ons sekuriteit en volhoubaarheid prys te gee nie. Die basiese dinge moes in plek bly as ons wou oorleef: inkomste, stabiliteit en die fundamente van die huishouding. Sy was reg. Toe doen ons presies wat sy ons gewaarsku het om nie te doen nie. Ons het die sekuriteit prysgegee. Dit is een van die pynlike teenstrydighede van daardie tyd, en ons het die beginsel verstaan, maar die bestaande werkreëling was ook nie meer volhoubaar nie.

Om te bly het beteken om geld te leen om na terreine te reis. Om te bly het beteken om die huwelik as 'n probleem te behandel. Om te bly het beteken om voort te gaan met 'n reëling wat reeds die basiese sekuriteit beskadig het wat ons veronderstel was om te beskerm. Soms dra elke beskikbare keuse verlies. Die vraag word dan met watter verlies jy kan saamleef. Ek kon saamleef met die verlies van die maatskappy. Ek kon nie saamleef met die opoffering van my vrou om daar te bly nie.

* * *

Ek het die besluit bereik: Tot hier, maar nie verder nie. Ek sou nie persoonlike skuld uit my eie sak skep om my werkgever se werk te verrig nie. Ek het die bedankingsbrief geskryf, gedruk en ook per e-pos gestuur. Ek kan nie nou onthou of ek die gedrukte afskrif aan een van die senior bestuurders of die HR-bestuurder oorhandig het nie. Die presiese ontvanger het onduidelik geword, maar die besluit nie. Ek het bedank en onthou nie 'n dramatiese reaksie van hulle nie. Wat kon hulle doen? Die maatskappy sou voortgaan en iemand anders kon die rol vul.

Die stelsels en werk waartoe ek bygedra het, sou agterbly. Ek het geweet ek gaan 'n moeilike tydperk binne. My vrou het geweet ek gaan bedank. Ek het vir haar gesê ek sal 'n ander werk kry, en ek het geglo ek sou, en ek het vaardigheid gehad: ervaring en 'n bewese rekord, en ek het stelsels gebou: mense opgelei, veiligheid verbeter en verantwoordelikheid bestuur. Sekerlik sou 'n ander pos oopgaan, maar vaardigheid beskerm nie 'n huishouding gedurende die tyd tussen salarisse nie. Die rekeninge gaan voort terwyl die mens soek. Dit is waar beginsel duur word.

* * *

Ek het vir 'n onderhoud by 'n pa-en-seun-besigheid in 'n nywerheidsgebied gegaan. Die pos het tekenwerk en beplanning behels, en ek kon sien dat die situasie nie vir my sou werk nie. Ons het ook 'n geleentheid ontvang om 'n buitelandse stad toe te gaan. Ná 'n lang proses het die kontrak uiteindelik gekom, maar die aanbod het ernstige bekommernisse ingehou. Ek en my vrou het dit oorweeg en besluit dat dit nie vir ons sou werk nie, en ek het in my tuisland bly aansoek doen, en ek het 'n onderhoud vir werk in 'n ander land gehad. Ek het ook 'n pos op 'n konstruksieterrein in 'n nywerheidsdorp vir 'n hidro-elektriese kragprojek aanvaar.

My vrou het saam met my daarheen gereis. Ek is deur 'n man uit 'n ander land as hoof-HSEQ-beampte oor die terrein aangestel. Die titel het belangrik geklink, maar die werklikheid was moeilik. Ons is in 'n uiters klein leefruimte op die terrein geplaas en het omtrent drie weke gehou. Ek kon nie daar bly nie: nog 'n titel, nog 'n poging en nog 'n omgewing wat van 'n afstand moontlik gelyk het, maar onmoontlik geword het toe ons daarin was. Om 'n vervaardigingsafdeling te verlaat, het nie 'n eenvoudige pad oopgemaak nie. Daar was geen onmiddellike plaasvervanger wat alles herstel het wat ons verloor het nie.

Daar was onderhoude, kontrakte. Reis: hoop en twyfel. Besluite om weg te stap van aanbiedinge wat nie die lewe beskerm het wat ek en my vrou probeer bou het nie. Ek het my vrou gekies. Dit het nie beteken elke volgende stap het duidelik geword nie.

* * *

Uiteindelik het 'n geleentheid in 'n kusstad oopgegaan. Die streeks- direkteur het gereël dat ek vir die onderhoud invlieg. Ek het die werk gekry. Hy het my ook gewaarsku oor die beginsel wat later op my van toepassing sou wees: Laaste in,

eerste uit. Ek het die pos betree met die wete dat ek die nuutste mens was. Tog het dit ons 'n pad vorentoe gegee, en ek en my vrou het getrek. Vir ongeveer 'n jaar het die werk goed gegaan. Ek het die veiligheidsbeampies afgerig. Ek het hulle ondersteun. Ek het probeer om regverdig en eerlik te wees.

Hulle het my met respek behandel. Ek was reguit. Dit was nog altyd tegelyk 'n krag en 'n probleem. 'n Veiligheidsman wat alles versag om bestuur se gemak te beskerm, hou uiteindelik op om werkers te beskerm. Ek het duidelik gepraat wanneer ek geglo het iets is verkeerd. Die groep-HSE-bestuurder het nie besonder van my gehou nie, en ek was te reguit met hom, en ek het nie altyd stilweg saamgestem bloot omdat iemand 'n senior titel gehad het nie. Ek het te veel geleer oor wat gebeur wanneer waarheid versag word totdat dit nutteloos raak.

* * *

Toe kom die dag toe verskeie mense ingeroep is. Twee kollegas was teenwoordig toe ek afgelê is. Hulle het my gevra wat ek volgende beplan om te doen, en ek het geantwoord: "Ek gaan nou 'n predikant word." Ek het dit deels as 'n grap gesê. Dalk was humor die enigste onmiddellike antwoord wat ek gehad het. Ek het die vertrek as 'n HSE-bestuurder binnegegaan en met 'n boks uitgestap. Die titel was weg, maar daar is steeds van my verwag om 'n plan gereed te hê vir die volgende weergawe van my lewe.

Ek het huis toe na 'n woonbuurt gery. My vrou het die voordeur oopgemaak en my met die boks in my hande daar sien staan. Daar was stilte. Die vraag tussen ons was eenvoudig: Wat nou? Ek het WVF geëis en vir ongeveer drie of vier maande by die huis gebly. Gedurende daardie tyd het iets weer kragtig deur my liggaam begin beweeg. Dit het soos energie of elektrisiteit gevoel. Ek hoef dit nie 'n mediese of geestelike naam te gee wat ek nie kan bewys nie. Dit is hoe ek dit beleef het, en ek het ernstig begin navorsing doen.

Ek het boeke gelees, en ek het vroeë gevolge van wat werk my tevore te moeg of besig gelaat het om te ondersoek. Vir jare was my energie na buite gerig: fabriek, terrein, veiligheidsbeampies, verslae en bestuur. Probleme wat aan ander mense en organisasies behoort het, en nou het ek by die huis in 'n kusstad gesit sonder 'n formele rol om daardie energie te bevat. Ek het dit begin rig na begrip, na my eie lewe. Na die patrone onder die werk, en ek het gespot dat ek 'n predikant sou word, en ek het nie 'n kerk betree of van 'n kansel af begin preek nie.

Maar iets in my het ernstiger na betekenis begin soek.

* * *

Gedurende ons tyd in 'n kusstad het ek ook vir my swaer, my vrou se broer, gehelp. Hy het daar werk gekry en het 'n plek nodig gehad om te begin. Ons het vir hom die meeste van ons meubels gegee, en ons het hom 'n blyplek gegee. Ek het gehelp om 'n woonstel vir hom te reël, en ek het die deposito en sy eerste maand se huur betaal, en ek het dit toe nie as 'n saketransaksie beskou nie. Hy was familie. Hy het hulp nodig gehad om op sy voete te kom, en ons het iets gehad wat ons kon gee.

My oudste suster het sterk verskil van wat ek gedoen het. Sy het my swaer gebel en vir hom gesê hy sou elke sent wat hy my skuld, moes terugbetaal. Ek was kwaad oor haar inmenging. Dit het gevoel asof 'n daad van hulp onmiddellik verander is in 'n rekening wat ingevorder moes word, maar daardie woede behoort aan daardie tyd. Vandag weet ek nie hoe haar lewe ontvou het nie. Ek hoop dit gaan goed met haar. Om my swaer te help, het iets geopenbaar wat later weer sou verskyn toe my jonger suster na ons huis gekom het.

My instink was om plek te maak, te gee wat ek gehad het. Iemand te help om werk, huisvesting en stabiliteit te bereik. Daar was goedheid in daardie instink. Daar was ook 'n vraag wat ek nog moes leer vra: Hoeveel kan ek gee sonder om die huis te verswak wat ek en my vrou verantwoordelik is om te beskerm? Op daardie stadium was ek steeds gemakliker daarmee om iemand anders te help as om stil met my eie onsekerheid te sit. My swaer het 'n werk gehad en 'n woonstel nodig gehad. Dit was praktiese probleme.

Ek kon hulle oplos. My eie toekoms was minder duidelik, en ek het die boeke gehad, die navorsing. Die vreemde energie wat deur my liggaam beweeg het, die WVF-betalings. Die stilte nadat die werkslewe tot stilstand gekom het. Ek het eens gehelp om 'n fabriek soos 'n switserse horlosie te laat werk, en nou was ek by die huis en het probeer verstaan wat binne die man gebeur het wat die stelsel gebou het: die werk het geëindig, die soeke nie.

* * *

Die moeilikste deel was nie om te glo dat ek by elke werk misluk het nie. Ek het geweet dit was nie waar nie, en ek het bewyse gehad van wat ek kon doen, en ek het 'n produksiedatabasis gebou wat die manier waarop werk deur 'n fabriek beweeg, verander het, en ek het mense opgelei: gedragsrisiko aangespreek en veiligheidsbeamptes afgerig. Bedrywighede gehelp om uitstekende veiligheidsprestasie te bereik. Ek het regverdig gelei. Mense het my gerespekteer.

Die probleem was dat bekwaamheid nooit permanensie gewaarborg het nie. 'n Stelsel kon pragtig werk en steeds agterbly wanneer ek vertrek. 'n Werkgewer kon resultate prys en steeds 'n petrolkaart weier.

'n Senior bestuurder kon die organisasie 'n familie noem en dan voorstel dat ek my werklike vrou laat vaar. 'n Mens kon die grondwerk doen terwyl iemand anders die erkenning ontvang. 'n Span kon my respekteer en die maatskappy kon my steeds aflê. Daardie waarhede het die werk nie betekenisloos gemaak nie. Hulle het verander wat die werk toegelaat is om te beteken. Dit kon deel van my identiteit wees. Dit kon nie die finale bewys van my waarde word nie. Ek het die draak nagejaag omdat elke prestasie sekuriteit belowe het: die databasis en die veiligheidsresultate.

Die bestuurstitel, die volgende aanstelling. Die draak het altyd vorentoe beweeg. Toe ek uiteindelik ophou jaag, het ek nie onmiddellik by vrede aangekom nie. Ek het met 'n boks by die voordeur aangekom. My vrou het dit oopgemaak. Ons het in stilte gestaan. Toe moes ons besluit wat volgende kom. My skoonma en 'n familielid het 'n klein eenslaapkamerwoonstel in die kusdorpie gehad. Ons het nêrens veiliger gehad om heen te gaan nie. Hulle het die deur oopgemaak. Die loopbaan het ons nie daarheen gedra nie. Familie het. Ek het 'n kusstad verlaat sonder die titel wat ek gehoop het ons lewe sou herstel.

Ek het steeds my vrou gehad, en ek het haar gekies toe die maatskappy my gevra het om te kies, en nou sou ons ontdek wat oorbly wanneer die werk weer verdwyn.

HOOFSTUK AGT

Die kUSDorpie

Ons het nie die kusdorpie toe getrek omdat ons 'n kusleefstyl gesoek het nie, en ons het getrek omdat ek afgelê is en ons 'n blyplek nodig gehad het. Ek het met 'n boks na ons huis in 'n woonbuurt teruggekeer. My vrou het die deur oopgemaak. Die werk was weg. Die salaris was weg. Die vraag tussen ons was eenvoudig: Wat nou? My skoonma en 'n familielid het naby die kusdorpie gewoon. Hulle het 'n klein eenslaapkamerwoonstel beskikbaar gehad. Hulle het ons toegelaat om daar te bly. Dit het ons 'n dak gegee. Op daardie stadium het 'n dak meer as trots saak gemaak.

Vir jare het ek myself deur werk beskryf: produksiebeplanner, veiligheidspraktisyn en hSE-bestuurder. Ek het stelsels gebou, mense opgelei en verantwoordelikheid oor groot werkplekke heen gedra, en nou was ek 'n werklose man wat saam met sy vrou in 'n klein woonstel gewoon het wat familie aangebied het. Die verskil was moeilik om te verwerk, maar die huishouding het steeds kos nodig gehad. Rekeninge het steeds gekom. Die motor het steeds petrol nodig gehad. 'n Vorige titel kon ons nie dra nie. Ons moes werk met wat oorgebly het.

* * *

Ek het rekenaars geken en kon foute identifiseer, komponente vervang, sagteware installeer en mense help wie se masjiene opgehou werk het. Ek en my vrou het rekenaarherstelwerk in die kusdorpie en omliggende gebiede begin adverteer. Mense het skootrekenaars en tafelrekenaars na ons gebring. Die werk was kleiner as die bedrywigheide wat ek eens bestuur het. Daar was geen uitvoerende vergaderings, nasionale stelsels of veiligheidspanne wat aan my gerapporteer het nie. Net 'n mens met 'n masjien wat nie meer gewerk het nie. Die probleem was gewoonlik sigbaar: 'n rekenaar het stukkend opgedaag, en ek het ondersoek ingestel.

Herstel wat ek kon, dit terugbesorg. Daar was waardigheid daarin. 'n Huishouding oorleef nie op die belangrikheid van die werk nie. Dit oorleef op die vraag of die werk eerlik is en of dit iets huis toe bring. Ek het eens 'n databasis ontwikkel wat 'n fabriek gehelp het om soos 'n switserse horlosie te werk, en nou het ek een mens op 'n slag gehelp om weer 'n werkende rekenaar te hê. Die skaal

het verander. My behoefte om die werk behoorlik te doen, nie. Toe het ek 'n ernstige fout gemaak. Ek het per ongeluk 'n kliënt se skootrekenaar uitgegee.

Ek het nie nou genoeg inligting om presies te sê wat herwin kon of nie kon word nie. Wat ek weet, is dat die mislukking plaasgevind het terwyl die masjien in my sorg was. Die kliënt het my vertrou. Ek het verantwoordelik gevoel. Die fout het die deel van my bereik wat altyd op bekwaamheid staatgemaak het. Ek het jare daaraan bestee om risiko te identifiseer: mislukking te voorkom en beheermaatreëls te skep, en nou het ek self 'n mislukking veroorsaak. Dalk kon ek strenger rugsteunprosedures gebou en voortgegaan het. Dalk kon ek die voorval as 'n harde les behandel het eerder as 'n finale oordeel.

Ek het nie. Dit het die laaste kliëntrekenaar geword waaraan ek gewerk het. Skaamte het die werk beëindig voordat 'n sakebesluit dit gedoen het. Die inkomste het gestop. Weer moes ek en my vrou kyk wat oorgebly het.

* * *

Die strand het vir ons klippe gegee, gewone klippies. Stukkies waarby die meeste mense verbygeloop het sonder om dit raak te sien. Ons het saam klipkuns begin maak. 'n Ronde klip kon 'n kop word. 'n Langer klip kon 'n liggaam word. Twee stukkies langs mekaar kon 'n paartjie word. Verskeie klippe kon 'n familie word. 'n Tak kon 'n boom word. Ons het die stukkies gerangskik totdat hulle 'n storie begin vertel het. Die werk was eenvoudig. Dit het geduld vereis, aandag. Die bereidwilligheid om moontlikheid te sien in materiaal wat geen vanselfsprekende waarde gehad het nie.

Dalk was dit ook wat die kUSDorpie ons gevra het om met ons lewens te doen. Ons het nie die professionele struktuur gehad wat ons eens vertrou het nie, en ons het nie voorspelbare inkomste gehad nie, en ons het 'n klein woonstel gehad: ons hande, klippe, 'n huwelik en die volgende praktiese ding, en ons het gemaak wat ons kon. Probeer verkoop wat ons gemaak het, aangehou. Dit was nie 'n groot sakeplan nie. Dit was oorlewing deur klein dade: een herstelwerk, een kunswerk, een verkoop, een maaltyd en nog 'n week.

* * *

Toe ek later nadink oor wat ons finansiële verloor het, was die eenvoudigste antwoord: Alles, maar nie elke besitting het op een dag verdwyn nie. Wat verdwyn het, was die struktuur wat ons verwag het ons sou dra: gereelde inkomste en loopbaanvordering. Die geloof dat harde werk altyd tot groter

sekuriteit sou lei. Geldonsekerheid het die wêreld vernou. Elke besluit het berekening vereis: kos, petrol, herstelwerk en die volgende onverwagse uitgawe. 'n Mens kan homself begin meet aan wat hy nie kan voorsien nie. Ek het. My vrou het binne dieselfde onsekerheid geleef.

Dit is maklik vir 'n man sonder werk om te dink dat hy die enigste mens is wat onder die verlies ly. Die vrou sien dit ook. Sy hou die rekeninge dop. Die selfvertroue wat haar man verlaat. Die toekoms wat kleiner word. Sy moedig hom aan terwyl sy haar eie vrees dra. Ons woonstel was klein. Daar was nêrens om die onsekerheid vir mekaar weg te steek nie. Ons moes saam daarin leef.

* * *

Die kUSDorpie het teen 'n stadiger tempo beweeg as die professionele omgewings waaruit ek gekom het. Daar was wind: seelug, oop ruimte en minder dringende oproepe. Aanvanklik het die stadiger ritme nie vreedsaam gevoel nie. 'n Liggaam wat aan druk gewoond is, bly vir die volgende eis wag: die oproep, die vergadering, die probleem op die terrein en die mens wat 'n onmiddellike antwoord verwag. Selfs nadat die druk verdwyn, bly die liggaam hom daarvoor gereedmaak. Stadig het ek beter begin asemhaal. Die finansiële onsekerheid het gebly. Ek wou steeds werk hê. Ek wou steeds voorsien.

Maar die aanhoudende professionele gejaag het nie meer elke uur aangedryf nie. Ek het jare lank geglo beweging beteken vooruitgang: meer verantwoordelikheid, nog 'n terrein, nog 'n titel en nog 'n probleem opgelos. Die kUSDorpie het ons lewe kleiner gemaak. Aanvanklik het daardie vermindering net soos mislukking gevoel: minder inkomste, minder status en minder opsies, maar dit het ook geopenbaar wat oorbly wanneer die professionele identiteit verdwyn. My vrou het gebly. Die huwelik het gebly. Ek kon steeds met my hande werk. Ons kon steeds saam iets maak. Ek het gebly, maar nie die bestuurder nie, maar nie die toekenningwenner nie.

Nie die man met die antwoord vir 'n hele bedryf nie. 'n Eggenoot wat saam met sy vrou in 'n klein woonstel woon en probeer om die volgende eerlike pad vorentoe te vind.

* * *

My skoonma het 'n advertensie vir 'n onderwyspos by 'n plattelandse laerskool gesien. My vrou het per e-pos aansoek gedoen. Sy is vir 'n onderhoud genooi. Sy het die werk gekry. Haar aanstelling het die volgende pad vir ons huishouding

ooggemaak. Dit moet duidelik bly. Dit was my vrou se werk wat vir ons rigting gegee het. Ek het verligting gevoel. Ek het ook skaamte gevoel. 'n Deel van my het geglo ek moes die mens wees wat die veilige volgende stap skep. Ek was die bestuurder, die beplanner. Die mens wat vir ander verantwoordelik was, en nou het my vrou se aanstelling ons vorentoe gedra.

Maar skaamte kon nie die huishouding ondersteun nie. Haar werk kon. Daar is seisoene in 'n huwelik wanneer een mens meer dra. Die waardigheid behoort aan die huishouding, nie net aan die mens wie se naam op die salarisstrokie verskyn nie. My vrou se werk het ons inkomste gegee: roetine en 'n bestemming. Dit het ook 'n praktiese probleem geskep. Ons het een voertuig gehad. Vir ongeveer ses maande het sy gedurende die week van die kUSDorp na die nabygeleë dorp gereis. Ons het vroeg wakker geword, die lang pad gery. Sy het sewe-uur begin skoolhou.

Ek het êrens nodig gehad om te bly totdat die skooldag omstreeks kwart oor twee geëindig het. Die eienaar het my toegelaat om op die eiendom te wag. Daar was bome: plante en 'n ou bank. Ons het dit die plek genoem. Toe was dit nie 'n simbool nie. Dit was êrens om te sit. Die kUSDorp het die gejaag stadiger gemaak. Die nabygeleë dorp sou van my vereis om stil te bly.

* * *

Ons het ongeveer drie jaar by die woonstel gewoon. Die klein woonstel het ons vasgehou gedurende 'n tyd toe die vorige struktuur van ons lewe misluk het. Dit het nie alles herstel wat ons verloor het nie, en dit het my nie 'n nuwe titel gegee nie, en dit het ons tyd gegee, 'n dak. Ruimte om klein vorme van werk te probeer. 'n Stadiger ritme waarin my liggaam weer begin asemhaal het. Toe het my vrou se aanstelling nog 'n pad ooggemaak. Uiteindelik het sy 'n permanente departementele onderwyspos met voordele ontvang. Ons het na die kUSDorp getrek.

Die kUSDorp-tydperk het geëindig. Ek het nie vertrek met die professionele lewe wat ek eens gedink het ek daar sou herbou nie. Ek het vertrek met 'n ander begrip van oorlewing. Herstel wat jy kan. Maak iets uit die klippe. Aanvaar die dak wat vir jou aangebied word. Laat jou vrou se werk die huishouding dra wanneer dit moet. Haal asem. Neem dan die pad wat oopgaan. Ons het in die kUSDorp aangekom omdat ons nêrens veiliger gehad het om heen te gaan nie, en ons het vertrek omdat my vrou se werk 'n toekoms geskep het.

Tussen daardie twee deure het ons geleer dat om byna alles te verloor nie beteken dat niks oorbly nie.

HOOFSTUK NEGE

Die Plek

In 2019 het my vrou by 'n plattelandse laerskool begin skoolhou. Ons het steeds in die kUSDorpie gewoon en net een voertuig gehad. Op weekSdae het ons vyfuur soggens wakker geword en die nabygeleë dorpie toe gery sodat sy sewe-uur kon begin werk. Die huis was nog donker toe ons vertrek. Die pad het deel van ons roetine geword. My vrou het die skool binnegegaan. Ek het agtergebly. Die eienaar het my toegelaat om op die eiendom te wag totdat my vrou omstreeks kwart oor twee klaargemaak het. Daar was verskeie bome, plante en 'n ou bank. Ons het dit die plek genoem.

Die plek het nie as 'n toevlug of 'n simbool begin nie. Ek het êrens nodig gehad om te wag. Dit was nie op die skoolterrein nie. Dit was 'n plek op die eiendom waar ek kon sit sonder om enigiemand te steur. Die dieper betekenis het later gekom. Aanvanklik was daar net die praktiese reëling: my vrou het skoolgehou. Ek het gewag. Toe het ons saam huis toe gery.

* * *

Ek het geen skootrekenaar gehad nie, en ek het my foon gehad en deur 'n oudioboekdiens na boeke geluister. Party dae was warm. Ander was koud, nat en winderig, en ek het gedurende winter en somer daar gesit. Die bank was nie altyd gemaklik nie. Die ure was nie altyd vreedsaam nie. Soms het ek aandagtig geluister. Soms het my gedagtes van die boek af weggedryf. Soms het ek die tyd herhaaldelik nagegaan en gewag dat die skooldag eindig. Die weer het hom nie rondom my behoefte aan gemak gerangskik nie. Reën het deurgekom. Wind het tussen die bome beweeg.

Koue het in die liggaam ingetrek. Daar was dae wanneer wag soos 'n praktiese bydrae tot ons huishouding gevoel het. Daar was dae wanneer dit soos bewys gevoel het dat ek geen behoorlike plek gehad het om heen te gaan nie. My vrou het 'n klaskamer, 'n salaris en 'n duidelike rol gehad. Ek het 'n bank onder bome gehad. Daardie verskil was vir my moeilik. Ek het eens in poste gewerk waar mense van my besluite afhanklik was, en nou het die meeste mense nie geweet waar ek was nie, maar wag was deel van wat ons huishouding vereis het.

Ons het een voertuig gehad. My vrou se werk het ons vorentoe gedra. Ek het saam met haar gery, naby gebly en haar aan die einde van die dag gaan haal. Dit was nie indrukwekkend nie. Dit was nodig.

* * *

Vir jare het werk my dae in take verdeel: oproepe, vergaderings, verslae, probleme en sperdatums. By die plek was daar geen stelsel wat besluit het wat die volgende uur moes bevat nie. Ek moes daarin bly. Aanvanklik het stilte nie vreedsaam gevoel nie. My liggaam het geleer om vir die volgende eis of verandering in stemtoon te wag. 'n Stil kamer in my kinderjare kon my laat luister vir my pa se stem. 'n Stil werkplek kon beteken 'n probleem het hom nog nie aangekondig nie. By die plek het niks dramaties gebeur nie. Die bome het beweeg.

Reën het geval, die oudioboek het voortgegaan en die skooldag het verbygegaan. Toe het ek my vrou gaan haal, en die volgende oggend het ek teruggekeer. Stadig het ek geleer dat stilte nie altyd beteken gevaar is op pad nie. 'n Herinnering kon opdaag sonder om die hede te word. Ek kon die huis onthou sonder om daarin te wees, die instelling onthou sonder om daaraan te behoort en my loopbaan onthou sonder om steeds die titel te dra. Die verlede het deel van my gebly, maar dit hoef nie elke uur te beheer nie.

* * *

Ek het na ander mense se woorde geluister en my eie gedagtes toegelaat om rondom hulle te beweeg, en ek het nog nie onder daardie bome 'n boek geskryf nie, en ek het nie wortels, identiteit of die dieper betekenis verstaan wat die plek later sou dra nie. Dit behoort aan 'n ander deel van die storie. In 2019 was die waarheid eenvoudiger. Daar was 'n ou bank. Ek het my foon gehad, en dit was dikwels koud. Ek het vir my vrou gewag: die seun in sy pa se skoene, die leerlinggoudsmid en die seun in die TV-kamer.

Die pasiënt: die werker in die buiteland, die eggenoot, die HSE-bestuurder en die afgelêde man in die kusedorpie. Hulle was nie afsonderlike mense nie. Hulle was een lewe. Vir jare het ek vinnig genoeg beweeg om te vermy dat ek met daardie hele lewe tegelyk moes sit. Die plek het my nêrens anders gegee om gedurende die skooldag heen te gaan nie. Dus het ek gesit, maar nie elke dag wys nie, maar nie elke dag vreedsaam nie. Ek het eenvoudig lank genoeg gebly dat die vlug stadiger kon word.

* * *

Kwart oor twee het ek die eiendom verlaat en skool toe gery. My vrou het met haar eie dag by die voertuig ingeklim: kinders, lesse, kollegas en verantwoordelikhede. Toe het ons saam na die kUSDorpie teruggereis. Soms het ons gepraat. Soms was ons stil. Die volgende oggend het die wekker weer gekom: vyfuur, dieselfde pad, dieselfde skool en dieselfde plek. Daardie herhaling het sy eie vorm van trou geword. My vrou se werk was die pad wat voor ons oopgegaan het. My teenwoordigheid het die daaglikse reis moontlik gemaak. Die bydraes was nie finansiell gelyk nie. Albei was deel van ons huishouding.

Ek moes leer dat om vir 'n seisoen gedra te word, nie my waardigheid verwyder nie. 'n Huwelik is nie 'n permanente kompetisie oor wie meer verdien of die groter las dra nie. Daar is seisoene. Een mens werk terwyl die ander wag. Een bly sterk terwyl die ander herbou. Later, toe my liggaam ophou loop, sou my vrou veel meer dra as die pad tussen die kUSDorpie en die nabygeleë binnelandse dorp. By die plek het ek eers begin verstaan hoe moeilik ontvang kan wees. Ek het verkies om die nuttige mens te wees, die mens met die antwoord.

Die mens wat iemand anders help. Om op die bank te sit, het my nie toegelaat om agter nuttigheid weg te kruip nie. Party dae het ek niks sigbaars voortgebring nie. Tog het ek deel van 'n huwelik en 'n lewe gebly. Dit was 'n noodsaaklike les. 'n Man is nie waardeloos omdat een seisoen meer wag as prestasie bevat nie.

* * *

Vir ongeveer ses maande het ek na die plek teruggekeer. Daar was geen sertifikaat aan die einde nie: geen titel nie en geen sigbare prestasie nie. Die reëling het geëindig toe my vrou 'n permanente departementele aanstelling ontvang en ons na die kUSDorp getrek het. Die bank het op die eiendom gebly. Die bome het sonder my voortgegaan. Die plek het nie my loopbaan herstel nie. Dit het my geleer dat ek op een plek kon bly sonder om elke uur my waarde te bewys. Vir jare het ek oorleef deur weg te gaan. By die plek het ek begin leer hoe om te bly.

Nie om aan elke werk vas te hou nie, maar nie om in elke skadelike kamer te bly nie. Om terug te keer na die lewe wat werklik myne was. Toe was die waarheid eenvoudig. Daar was 'n ou bank onder die bome. Ek het my foon gehad. Dit was dikwels koud. Soms het dit gereën. Ek het van die oggend af daar gesit totdat die skooldag geëindig het. Toe het ek my vrou gaan haal. Vir ses maande het ek teruggekeer. Die plek het my nie gevra om indrukwekkend te word nie. Dit het my gevra om te bly.

Drie jaar nadat die wag in die nabygeleë dorpie geëindig het, het my liggaam beweging self tot stilstand gebring.

DEEL VIER

Die Liggaam, die Huis en die Pa.

DEEL VIER

Die Liggaam, die Huis en die Vader

*Toe die liggaam tot stilstand kom, het die huishouding aangegaan, en die
ou vraag oor vaderskap het na die telefoon teruggekeer.*

HOOFSTUK TIEN

Die Liggaam Hou Op

'N VUURDOOP

Op 12 Januarie 2022 het ek met pyn wakker geword en ontdek dat ek nie van die bed af kon opstaan nie. Ek het probeer. My liggaam wou homself nie op lig na die gewone posisie waaruit 'n dag begin nie. Tot toe het staan geen besluit vereis nie. Jy swaai jou bene oor die rand van die bed. Sit jou voete op die vloer, druk jouself regop. Daardie oggend was die beweging nie meer vir my beskikbaar nie. Die pyn was ernstig. Dit was nie swakheid ná 'n slegte nag se slaap nie.

Dit was nie die soort styfheid wat 'n mens ná 'n paar versigtige treë uitstap nie. Ek kon nie staan nie. My vrou het haar vir skool gereedgemaak. Sy het 'n werksdag voor haar gehad, kinders wat in 'n klaskamer gewag het en verantwoordelikhede wat nie bloot kon verdwyn omdat my liggaam daardie oggend ingegee het nie. Ek het self die ambulans gebel. My vrou het vir my 'n hospitaaltas gepak sodat dit die volgende dag deurgeneem kon word. Toe is sy skool toe. Dit mag vreemd klink vir iemand wat van buite na die toneel kyk.

'n Man wat nie kan staan nie. 'n Vrou wat werk toe gaan, maar ons lewe het nie nog iemand bevat wat eenvoudig haar verantwoordelikhede kon oorneem nie. Ons het nie geweet hoe lank die krisis sou duur nie. Die huishouding het steeds inkomste nodig gehad. Haar leerlinge het steeds hulle onderwyseres verwag. Sy het gedoen wat gedoen moes word, ek ook. Ek het vir die ambulans gewag.

* * *

Die paramedici het die draagbaar die huis binnegebring. Ek kon nie uitstap om hulle te ontmoet nie. Hulle moes ons private ruimte binnegaan en my verskuif van die plek waar ek gelê het. Daar is 'n besondere verlies aan beheer daarin. 'n Man is gewoond daaraan om te besluit wanneer hy staan, waarheen hy loop en hoe hy sy eie huis verlaat. Daardie oggend het vreemdelinge besluit hoe my liggaam opgelig en deur die deur gedra sou word. Ek was in pyn van die huis tot by die ambulans, en ek was in pyn terwyl hulle my vasgemaak het.

Ek was in pyn vir die hele reis van die kUSDorp na 'n streekshospitaal in die kusstad. Die afstand is lank wanneer jy gesond is. In pyn word elke beweging van

die voertuig deel van die reis. Elke verandering in die pad dring die liggaam binne. Daar was nêrens om daarvan weg te beweeg nie. Ek kon myself nie verskuif en gemak vind nie. Ek moes op die draagbaar bly en binne die pyn reis. Die ambulans het my weggeneem van die huis waar ek wakker geword het en nie kon staan nie. Ek het nie geweet wanneer ek sou terugkeer nie.

Ek het nie geweet of ek weer deur die deur sou stap nie.

* * *

Ek het drie dae by die hospitaal gebly. 'n MRI is gedoen, en ek wou hê iemand moes duidelik verduidelik wat in my liggaam gebeur, en ek het geweet wat serebrospinale vloeistof is, en ek het geweet wat ek ervaar. Ek het my eie liggaam geken en geweet iets ernstigs het gebeur. Die spesialis het my nie 'n verduideliking gegee wat my toestand verklaar het nie. Die neurochirurg het een keer met my gepraat. Dit is die kontak wat ek gedurende daardie drie dae onthou. Ek het in erge pyn en sonder die vermoë om te staan aangekom, en ek het ondersoek verwag.

Vrae. 'n Noukeurige verduideliking van wat gebeur het en waarom my bene my nie meer kon dra nie. In plaas daarvan het dit vir my gevoel asof die aandag te vinnig na die oopmaak van my liggaam beweeg het. Vir my het dit gelyk asof hy meer belangstel om te opereer as om te verduidelik. Ek wou nie hê my liggaam moes behandel word asof chirurgie die antwoord is bloot omdat dit die prosedure was wat vir hom beskikbaar was nie. My jare in veiligheid en risiko het my iets belangriks geleer: Voordat drastiese regstellende optrede geneem word, moet die oorsaak behoorlik verstaan word.

Jy sny nie in 'n stelsel omdat jou geduld met die ondersoek opgeraak het nie, 'n menslike liggaam verdien minstens dieselfde sorg. Ek het 'n dokument onderteken wat toestemming vir 'n operasie gegee het, en ek was toe in erge pyn, kon nie loop nie en was afhanklik van die mense rondom my. Gelukkig het daardie toestemmingsdokument ook 'n vervaldatum gehad. Die operasie het nie plaasgevind nie. Ek bly dankbaar daarvoor.

* * *

Toe dit tyd geword het om die hospitaal te verlaat, het ek vir vervoer terug na die kUSDorp gewag. Ek was steeds kwaad. Ek was steeds in pyn. Ek het steeds nie die verduideliking gehad waarvoor ek daarheen gegaan het nie. By ontvangs het ek my arms in die lug gegooi en gesê dit is 'n verdomde dom dokter en 'n dom

hospitaal. Dit was die woorde van 'n man wat gevoel het niemand hoor hom nie. Hulle was nie kalm nie. Hulle is nie diplomaties gekies nie, maar hulle het uit iets werkliks gekom. Ek het aangekom sonder om te kan staan.

Ek het vertrek sonder om te verstaan waarom, en ek het daar en dan 'n klagte gelê. 'n Klagte kan soos 'n klein administratiewe handeling lyk: 'n vorm en 'n naam. 'n Verslag van wat gebeur het. Vir my was dit 'n weiering om stilweg te verdwyn. Ek het genoeg van my lewe in stelsels deurgebring waar ander mense besluit het wat my ervaring beteken. By die instelling het ek geleer hoe dit voel om die pasiënt te word wie se eie weergawe moontlik verwerp word. By die hospitaal sou ek nie bloot aanvaar dat die spesialis se posisie my kennis van my eie liggaam irrelevant maak nie.

Ek het gekla.

* * *

'n Paar weke later wou die neurochirurg ons weer sien. Ek en my vrou het reëlings getref en al die pad van die kUSDorp na die kusstad gereis. Daardie reis het geld, petrol, tyd en fisieke inspanning vereis. Ek was steeds ernstig beperk. Ons het gegaan omdat ons geglo het daar sou uiteindelik 'n behoorlike gesprek oor my toestand wees. In plaas daarvan het die ontmoeting gegaan oor die moeilikheid wat my klagte vir hom veroorsaak het. Hy het vir my gesê ek het probleme vir hom gemaak, en hy het gesê alles by ontvangs is op kamera vasgelê en dat hy in ernstige moeilikheid was.

Ek het terug gereis en mediese antwoorde verwag, en ek is berispe omdat ek beswaar gemaak het teen die manier waarop ek behandel is. Hy het steeds nie vir my 'n verduideliking gegee wat my tevrede gestel het nie. Die middelpunt van die gesprek was nie my onvermoë om te loop nie. Dit was die gevolg van my klagte vir hom, en dit het my woedend gemaak. Ek het nie vir vermaak gekla nie. Ek het nie terug gereis om berispe te word nie.

Ek het gekla omdat ek die hospitaal binnegegaan het sonder om te kan staan en vertrek het sonder die noukeurige verduideliking wat ek geglo het my toestand vereis. Die stelsel wou hê ek moes skuldig voel omdat ek gepraat het. Ek het nie.

* * *

Ek het met 'n zimmerdraad huis toe teruggekeer. Dit was hoe ek die huis binnegegaan het, maar nie vrylopend nie, maar nie genees nie, en ek het aan 'n metaalraam vasgehou en een beperkte beweging op 'n slag deur die deur gegaan.

Dieselfde huis waaruit die draagbaar my gedra het, moes my nou in 'n ander liggaam ontvang. Die eerste dae het die werklikheid vasgelê van wat voorlê. Daar was geen span voltydse versorgers nie. Daar was my vrou. Sy moes steeds werk. Sy het die basiese hulp gegee wat sy kon. Die res van die tyd moes ek binne die ernstige beperkings van my liggaam klaarkom.

Vir ongeveer vier maande het ek in 'n bottel geurineer. Daardie sin is nie vir skok ingesluit nie. Dit is deel van wat die verlies van beweeglikheid beteken. Onafhanklikheid verdwyn deur die privaatste dele van die gewone lewe. Om badkamer toe te gaan was nie meer iets wat ek vanself kon doen nie. Elke nou en dan het ek dit reggekry om te stort, wanneer ek my ingewande moes leegmaak, moes ek die moeilike reis toilet toe aanpak. Daardie bewegings het beplanning, pyn en inspanning vereis. Die badkamer was net 'n kort afstand weg. Dit kon soos 'n ander land voel.

'n Gesonde mens steek 'n vertrek oor sonder om die gebeurtenis aan te teken. Wanneer die liggaam ingegee het, word elke meter bewys. Kan ek dit bereik, kan ek regop bly, sal die been my ondersteun en sal ek kan terugkeer? Die huis het nie groter geword nie. My wêreld het kleiner geword.

* * *

My linkerbeen het erg opgeswel. Dit het gebeur ná dit wat by die hospitaal in my liggaam ingespuut is. Die swelling het die vrees en moeite vergroot. Die been het nie meer gelyk of gevoel soos iets wat ek kon vertrou nie. Ek het nie net pyn en die onvermoë om normaal te loop hanteer nie, maar ook 'n liggaam wat sigbaar gereageer en verander het, en ek het geweet serebrospinale vloeistof is ernstig, en ek het geweet wat dit doen en waarom dit saak maak. Ek was nie 'n leë houer wat vir 'n dokter wag om te sê of my eie ervaring werklik was nie.

Ek het navorsing gedoen, waargeneem. Gedink. Probeer verstaan. Dit het nie beteken ek het elke mediese antwoord geken nie. Dit het beteken ek het geweier om my eie bewustheid prys te gee bloot omdat iemand anders 'n titel gehad het. Daar is 'n verskil tussen respek vir mediese kundigheid en die prysgawe van jou eie stem. Ek het reeds 'n deel van my lewe deur instellings laat definieer. Hierdie keer het ek betrokke gebly by wat met my gebeur.

* * *

'n Fisioterapeut het verskeie kere na die huis gekom. Sy het ondersoek wat ek kon doen en vir my instruksies en oefeninge gegee. Sy het 'n elektriese-pulsmasjien as

deel van die fisioterapie gebruik. Ek het my eie eenheid gekoop sodat ek die elektriese stimulasie by die huis kon voortsit. Herstel het meer as wag vereis. Dit het herhaalde inspanning vereis, selfs wanneer die beweging klein gelyk het. Ek het ook 'n stilstaande oefenfiets gekry. Aanvanklik was die gebruik daarvan nie bloot 'n saak van opklim en normaal begin trap nie. Ek het myself daarop gesleep.

Dit was die beweging wat vir my beskikbaar was: sleep en plaas. Probeer. My liggaam het eens deur lande gereis. Op nywerheidsterreine gewerk. Deur fabriekse geloop. Tussen vergaderings en noodgevalle beweeg, en nou was dit 'n prestasie om myself op 'n stilstaande fiets te kry. Die fiets het my nêrens heen gedra nie. Dit was nie sy doel nie. Dit het my liggaam toegelaat om beweging te begin onthou terwyl dit op een plek gebly het. Ek het gewerk met wat ek gehad het: die elektriese pulse, die fisioterapeut se instruksies, die oefeninge, die fiets, die Zimmerraam en die pyn.

Die bottel langs my. Daar was geen dramatiese oomblik waarin alles omgedraai het nie. Daar was herhaling: poging, mislukking, rus en nog 'n poging.

* * *

My vrou het deur hierdie tydperk bly werk. Sy het gehelp met die basiese dinge wat sy kon hanteer, maar sy kon nie elke uur van die dag langs my bly nie. Haar werk het die huishouding gedra. Sy moes 'n man wat skaars kon beweeg, agterlaat en 'n klaskamer binnegaan waar ander mense verwag het dat sy moes funksioneer. Toe moes sy huis toe terugkeer. Die werksdag het nie geëindig toe sy die skool verlaat nie. Die situasie wat by die huis gewag het, het steeds aandag nodig gehad. Ek was die mens in pyn.

Sy was die mens wie se lewe rondom my pyn moes rek. Daardie onderskeid maak saak, wanneer iemand ernstig siek word, word die lyding nie gelyk verdeel nie, maar dit word verdeel. My liggaam het die fisieke krisis gedra. Ons huwelik het die gevolge daarvan gedra. Ek was gefrustreerd: kwaad en bang. Ek het geweet wat ek geglo het gebeur het, maar ek het nie die verduideliking of behandeling gehad wat ek gevoel het voorsien moes word nie. Daardie emosies het nie netjies van my vrou geskei gebly nie. Die mens naaste aan jou ontvang dikwels wat die dokters, hospitaal en omstandighede geskep het.

Ek was nie altyd maklik om te help nie. Pyn het my nie vanself geduldig gemaak nie. Afhanklikheid het my nie elke dag sag gemaak nie. Die vuur het nie net getoets of ek fisieke lyding kon verduur nie. Dit het getoets wat ek sou toelaat dat die lyding binne ons huis doen.

* * *

Op 'n stadium het ek na die vullis gekyk. Om die vullis uit te neem was nog altyd my werk. Dit was 'n klein huishoudelike taak: geen toekenning nie, geen salaris nie en geen professionele titel nie. Jy haal die vol sak uit die huis en sit dit waar dit hoort. Voor Januarie sou ek dit gedoen het sonder om te dink, en nou het dit tussen die mens wat ek fisiek geword het en die eggenoot wat ek steeds wou wees, gestaan. Ek het 'n besluit geneem, en ek sou die vullis uitneem, maar nie omdat my liggaam skielik gereed was nie.

Omdat ek my vrou moes begin help met wat ek kon. My vrou het die huishouding gedra terwyl ek gesukkel het om myself te dra. Ek kon nie onmiddellik terugkeer na die man wat ek was nie, en ek kon een taak kies. Die vullis het aan my behoort. Dus het ek besluit om dit te beweeg. Daardie besluit het een van my eerste betekenisvolle treë terug geword in die lewe van ons huis. Die handeling was gewoon, die betekenis nie. Ek het nie 'n vullissak uitgeneem om te bewys dat ek nie meer hulp nodig gehad het nie.

Ek het steeds hulp nodig gehad, en ek het nie verklaar dat ek genees is nie, en ek het gekies om vanuit my beperkings by te dra. Daar is 'n verskil. Trots sê: Ek sal alles self doen. Waardigheid sê: Ek sal doen wat ek eerlik kan. Daardie dag was die uitneem van die vullis wat ek kon probeer. Dit was my werk, my keuse. My eerste beweging om weer iets te dra.

* * *

Ek het met die oefenfiets voortgegaan, en ek het met die elektriese-pulseenheid voortgegaan, en ek het die fisioterapie-instruksies gevolg, en ek het deur pyn beweeg. Stadig het my liggaam meer toegelaat. Herstel was nie 'n reguit lyn nie. 'n Beter dag kon gevolg word deur een waarop die been weer onbetroubaar gevoel het. Krag en selfvertroue het nie saam teruggekeer nie. Die spiere kon dalk 'n beweging hanteer terwyl die verstand steeds ineenstorting ver wag het. Nadat die liggaam jou eenmaal verrai het, bevat elke tree 'n vraag. Sal dit hou? Die enigste manier om te leer was om weer gewig daarop te plaas.

Versigtig: herhaaldelik en 'n bietjie verder. Ek moes vertroue in my eie liggaam een handeling op 'n slag herbou. Staan, hou die raam vas, beweeg, rus en probeer weer: klim op die fiets en trap. Neem die vullis uit. Gaan terug binne. Die bewegings was klein genoeg om vir die groter wêreld onsigbaar te wees. Binne ons huis het hulle saak gemaak.

* * *

Wat met my gebeur het, het my wyser gemaak, maar nie omdat pyn vanself 'n onderwyser is nie. Pyn kan vernietig sonder om enigiets te verduidelik. Dit kan 'n mens bitter, bang of wreed maak. Wysheid het gekom deur dit wat ek gedwing is om in die oë te kyk. Ek het geleer dat 'n professionele titel nie waarborg dat die mens wat dit dra, sal luister nie, en ek het geleer dat 'n pasiënt die reg het om vrae te vra, beswaar te maak en te kla. Ek het geleer dat toestemming wat in pyn en afhanklikheid gegee word, noukeurige ondersoek verdien.

Ek het geleer dat my kennis van my eie liggaam saak gemaak het, en ek het geleer dat woede nodig kan wees, maar steeds verantwoordelik hanteer moet word. Ek het geleer dat my vrou nie sonder koste my liggaam, die huishouding, haar werk en elke emosie wat ek op die situasie gerig het, kon dra nie, en ek het geleer dat om sorg te aanvaar nie my waardigheid verwyder nie. En ek het geleer dat waardigheid met iets so gewoon soos die uitneem van die vullis kon begin. Dit was 'n vuurdoop. Ek het dit binnegegaan sonder om te kan staan.

Ek het met 'n zimmeraam huis toe gekom. Vir vier maande is my lewe verklein tot bottels, moeilike reise badkamer toe, oefeninge, elektriese pulse, swelling, pyn en herhaalde pogings om te beweeg, en ek is op 'n draagbaar uit my eie bed gedra, en ek het 'n hospitaal uitgedaag. Ek het 'n spesialis in die oë gekyk wat nie die antwoorde gegee het wat ek nodig gehad het nie, en ek het huis toe teruggekeer in 'n liggaam wat ek nie meer vertrou het nie. Toe het ek weer begin, maar nie deur te hardloop nie, maar nie deur 'n groot prestasie nie.

Deur myself op 'n stilstaande fiets te sleep: deur die fisioterapeut se instruksies te volg en deur my gewig op my bene te plaas. Deur te kies om die vullis uit te neem omdat dit een ding was wat ek steeds vir my vrou kon doen. My liggaam het opgehou, ons lewe nie. My vrou het dit aan die gang gehou terwyl ek geleer het hoe om dit weer binne te gaan. Selfs die man wat gebly het, moes soms gedra word, maar om gedra te word was nie die einde van my verantwoordelikheid nie. Die vuur het my geleer om 'n ander vraag te vra.

Nie: Kan ek alles doen wat ek eens gedoen het, en maar: Wat kan ek nou doen. Doen dit dan, en begin môre weer.

ONDER DIE BOOM

Die Liggaam Het die Waarheid Vertel

Die eerste vertelling het die ineenstorting en herstel aangeteken. Die latere vertelling het na die liggaam as getuie geluister — nie as 'n vyand nie, maar as die plek waar 'n ou manier van leef nie meer kon voortgaan nie.

Die liggaam het sy eie eerlikheid: dit redeneer nie soos die verstand nie en dit verduidelik homself nie netjies nie. Dit berei nie 'n toespraak voor of versag die feite vir die gemak van die kamer nie. Op 'n stadium begin dit eenvoudig die waarheid vertel. Vir jare het my verstand my gehelp oorleef. Dit het my gehelp redeneer, beplan, werk, reis, probleme oplos, reëls volg, gevaar lees en verantwoordelikheid dra, en dit het my gehelp om regop te bly op plekke waar uitmekaarval nie 'n opsie was nie. Ek het geleer om aan te hou beweeg, en omdat ek aangehou beweeg het, het ek gedink ek is steeds in beheer.

Maar die liggaam het 'n ander rekord gehou. Dit was van die begin af daar: in die huis en in die stilte. In die skoene wat te groot vir 'n seun was, in die skaamte van die klap. In die paaie, die terreine, die vreemde kamers, die druk, die vrees, die aanhoudende werk om alles bymekaar te hou. Die verstand kan vergeet om voort te gaan. Die liggaam gaan voort om te onthou. Ek het dit aanvanklik nie verstaan nie.

Toe die liggaam begin praat, het ek gedink iets het skielik verkeerd geloop. Dit is hoe ineenstorting dikwels verskyn — as 'n gebeurtenis, 'n grens wat oorgesteek word, 'n dag wanneer die bene nie gehoorsaam nie, wanneer die senuwees brand, wanneer die ruggraat 'n boodskap word, wanneer loop iets word wat jy nie meer vanselfsprekend kan aanvaar nie. Maar baie min ineenstortings is werklik skielik. Die meeste het jare lank opgebou.

'n Man kan funksioneel lyk terwyl sy liggaam alarms dra wat hy homself geleer het om nie te hoor nie. Hy kan werk, bestuur, oproepe beantwoord, besluite neem, op die regte oomblikke glimlag en steeds op geleende krag leef, en hy kan dit dissipline noem, en hy kan dit uithouvermoë noem, en hy kan dit selfs geloof noem, totdat die liggaam die taal weier. Daar het 'n tyd gekom toe myne dit gedoen het.

Ek onthou die vernedering daarvan om nie my eie bene te kon vertrou nie. 'n Man dink loop is eenvoudig totdat dit nie is nie. Hy dink staan is gewoon totdat

staan 'n onderhandeling met pyn, vrees en swakheid word. Die vloer word iets om oor na te dink. 'n Deur word afstand. 'n Badkamer, 'n stoel, 'n bed — al die klein aardrykskundes van die lewe word groter as wat hulle die vorige dag was. Daar is 'n besondere soort stilte daarin. Die stilte van 'n man wat sy eie grense ontmoet.

Nie die grense wat hy gekies het nie, maar nie die edele grense van wysheid of selfbeheersing nie, die wrede grense. Dié wat aankom sonder om te vra of die rekeninge betaal is, of die huwelik moeg is, of die verstand gereed is, of waardigheid nog 'n verkleining kan oorleef. Die liggaam sê: Stop. En die man wat 'n lewe op voortgaan gebou het, weet nie wie hy is wanneer hy nie kan nie.

Ek was sterk op die manier waarop mans dikwels verwag word om sterk te wees: stil, prakties en nuttig, en ek het geweet hoe om druk te dra, en ek het geweet hoe om deur onsekerheid te bly beweeg, maar hierdie keer was anders. Dit was nie 'n probleem wat ek met 'n plan kon oplos nie, en dit was nie 'n terreinrisiko, 'n kontrolelys, 'n prosedure of 'n pad om te ry nie, en dit was binne-in my, en dit was die angswekkende deel.

'n Man kan die wêreld makliker beveg as sy eie liggaam. Die wêreld staan ten minste buite hom. Die liggaam is nader as dit. Dit is die huis waarin hy van geboorte af woon, wanneer daardie huis begin bewe, is daar nêrens anders om te staan nie. Ek onthou mediese kamers, vroeë. Wag. Die vreemde gesag van masjiene en skanderings en woorde wat jy nie wil hoor nie, want sodra hulle uitgespreek word, word hulle deel van jou lewe. Ek onthou hoe 'n mens in 'n hospitaalomgewing kleiner word, verklein tot simptome, beelde, moontlikhede en toetsuitslae.

En tog het iets ouer onder dit alles gebeur. My liggaam was nie meer bereid om die stilte te dra nie. Dit beteken nie elke siekte word deur herinnering veroorsaak nie. Die lewe is nie so eenvoudig nie, en ek sal dit nie ter wille van betekenis vals maak nie. Liggame gee om baie redes in. Senuwees, bene, bloed, ongelukke, ouderdom, siekte, spanning — alles behoort ook aan die waarheid, maar ek weet ook dit: wat nie uitgespreek word nie, leef steeds êrens. Vir my het baie daarvan in die liggaam geleef: die ou gereedstaan en die waaksaamheid.

Die druk om goed te wees: die vrees om te misluk, die woede sonder 'n veilige kamer en die hartseer sonder 'n naam. Die behoefte om te bly staan lank nadat die kind toegelaat moes word om te gaan sit. Dalk het die liggaam uiteindelik gesê wat die mond nie kon sê nie: Dit is te veel. Aanvanklik het ek daardie sin nie as genade ontvang nie. Dit het soos verraad gevoel.

Hoe kon my liggaam dit nou aan my doen? Hoe kon dit ingee terwyl ek steeds moes werk, beskerm, voorsien, dink, beweeg, help, staan? Hoe kon dit van my die einste ding wegneem waarop ek staatgemaak het — die vermoë om aan te hou? Maar later, onder die boom, het ek begin wonder of die liggaam my nie dalk verrai het nie. Dalk het dit my beskerm op die enigste manier wat oorgebly het, as ek nie wou stop nie, sou dit my stop.

Daardie gedagte is moeilik om te aanvaar. Dit neem die ou trots van uithouvermoë weg en vervang dit met iets nederiger. Dit stel voor dat 'n man se oorlewingsmetodes gevaarlik kan word wanneer hulle nooit bevraagteken word nie, en dit stel voor dat krag sonder rus 'n vorm van geweld teen die self word. Ek het dit gedoen, maar nie omdat ek myself gehaat het nie. Omdat ek geen ander manier geken het nie.

Ek het vroeg geleer dat dra veiliger as nodig hê was. Dat staan beter as val was. Dat nuttig wees vir my 'n plek gegee het. Dat ek moes voortgaan totdat iets nie meer saak maak nie wanneer dit seermaak, maar pyn verdwyn nie omdat 'n man sy sagtheid uithardloop nie. Dit wag in die spiere. Dit wag in die ruggraat, en dit wag in die asem, en dit wag in die senuweestelsel, getrou soos 'n hond by die deur. Eindag vra dit om ingelaat te word.

Toe ek nie behoorlik kon loop nie, toe my liggaam swak en onseker geword het, is ek in 'n ander soort lewe gedwing: stadiger, kleiner en meer afhanklik, en ek het nie daarvan gehou nie. Ek het nie daarvan gehou om hulp nodig te hê nie, en ek het nie daarvan gehou om verklein te word nie, en ek het nie van die vrees in my vrou se oë of die gewig wat dit op die huis geplaas het, gehou nie. Daar is liefde daarin om versorg te word, en daar is ook skaamte, as 'n man geglo het sy waarde hang daarvan af dat hy die sterk een is.

Daardie skaamte moes in die oë gekyk word, want liefde word nie net deur dra bewys nie. Soms word liefde bewys deur toe te laat dat jy gedra word sonder om jou swakheid in woede te verander. Ek het dit nie altyd goed gedoen nie. Geen eerlike boek behoort die gewonde man te edel te laat lyk nie. Pyn maak 'n mens nie vanself sag nie. Soms maak dit hom bang. Soms maak dit hom kort van draad, onttrokke, verdedigend, skaam. Soms ontbloot die liggaam se ineenstorting nie net swakheid nie, maar ook trots. Ek het iets daarvan in myself gesien.

Ek het gesien hoe diep ek waardigheid aan nuttigheid vasgebind het, en ek het gesien hoe bang ek geword het wanneer ek nie op die maniere kon funksioneer wat ek vertrou het nie. Ek het gesien hoe moeilik dit was om stil te wees sonder om soos 'n las te voel. Daardie woord het baie mense gevolg, las. Dit is een van die

wreedste woorde wat 'n man oor homself kan uitspreek wanneer hy reeds ly, en dit verander pyn in skuld, en dit laat sorg onverdiend voel, en dit laat swakheid soos mislukking voel, maar onder die boom het ek dit stadig begin antwoord.

'n Man is nie 'n las omdat hy gewond is nie. 'n Man is nie nutteloos omdat hy nie kan doen wat hy tevore gedoen het nie. 'n Man is nie klaar omdat die liggaam hom gedwing het om te luister nie. Daar is waarhede wat jy net kan leer wanneer krag die kamer verlaat. Ek sou nie daardie pad gekies het nie, en ek sal dit nie nou mooi aantrek en pragtig noem nie. Dit was angswekkend. Dit was vernederend. Dit het te veel gekos. Dit het verander hoe ek myself, my werk, my toekoms, my huwelik, my liggaam en God gesien het.

Maar dit het ook 'n leuen afgestroop. Die leuen dat ek vir altyd kon oorleef deur aan te hou. Ek kon nie. Geen man kan nie, op 'n stadium vertel die liggaam die waarheid. En as genade teenwoordig is, hoor die man nie net 'n vonnis van mislukking nie. Hy hoor 'n uitnodiging na 'n ander manier van leef: stadiger, waaragtiger, minder trots en minder deur vrees aangedryf. Meer bereid om te vra wat die pyn sê voordat hy dit terug in stilte dwing. Dit is deel van waarom ek nou skryf.

Skryf het 'n manier geword om te luister sonder om weer ineen te stort. 'n Manier om die druk leeg te maak voordat die liggaam dit alleen moes dra. 'n Manier om taal te gee aan wat in senuwees en herinnering opgegaan is. 'n Manier om op papier te sê wat die liggaam reeds in pyn gesê het. Die liggaam het eerste die waarheid vertel. Die skryfwerk het daarna gekom, en dalk is dit waarom die woorde nou vir my soveel saak maak. Hulle is nie versiering nie. Hulle is nie vertoon nie. Hulle is nie 'n stokperdjie om stil ure te vul nie.

Hulle is deel daarvan om eerlik aan die lewe te bly. Onder die boom, met die skootrekenaar voor my, het ek begin verstaan dat die liggaam nie my storie beëindig het nie. Dit het die valse een onderbreek. Die een waarin ek net sterk was: net nuttig en net verantwoordelik. Net die man wat kon dra. Die onderbreking het seergemaak, maar dit het ook 'n deur oopgemaak. Anderkant daardie deur was 'n man wat ek nog nie goed geken het nie — 'n man wat steeds waardigheid kon hê wanneer hy swak was, steeds waarde wanneer hy nie verdien het nie, steeds doel wanneer die ou tempo weg was, steeds 'n stem wanneer die liggaam sy sekerheid weggeneem het.

Ek leer steeds om daardie man te wees, party dae doen ek dit swak. Party dae keer die ou vrees terug, en wil ek myself weer bewys deur te veel te dra, party dae vererg die grense my. Party dae kyk ek na die lewe wat ek gedink het ek sou hê en

voel die pyn van wat verander het, maar ek glo nie meer die liggaam is my vyand nie. Dit is die plek waar waarheid aangekom het toe ek op geen ander manier wou luister nie, en waarheid, selfs wanneer dit seermaak, is steeds genade.

Die liggaam het die waarheid vertel. Dit het gesê die ou manier kon nie voortgaan nie. Dit het gesê die man wat deur staan oorleef het, moes leer hoe om te leef sonder om altyd gereed te staan vir die volgende hou, en dit het gesê die stilte was te swaar vir vlees. Dus het ek geluister, maar nie volmaak nie, maar genoeg om te begin.

HOOFSTUK ELF

Twee Tasse

Omstreeks 19 Maart 2026 het my jonger suster met twee tasse by 'n streekslughawe aangekom, niks anders nie. Die besonderhede van die krisis wat haar daarheen gebring het, behoort gedeeltelik aan haar. Ek hoef nie elke private deel van haar lewe in hierdie boek te plaas nie. Wat aan my storie behoort, is wat ek en my vrou gesien het: My suster was diep ontwrig. Sy moes wegkom van 'n onstabiele situasie. Sy het geen veilige volgende stap gehad nie, en sy het êrens veilig nodig gehad om heen te gaan. Voordat sy die streek bereik het, was sy oornag by 'n ander lughawe gestrand.

Ek en my vrou het telefonies met haar gepraat, en ek het geluister na wat gebeur en die punt bereik waar ek nie meer kon voorgee dat die situasie homself dalk sou oplos nie, en ek het vir haar gesê: Dit kan nie so aangaan nie. Kom na ons toe. Ons het nie spaargeld gehad wat vir 'n familie-noodgeval gewag het nie. Ek het geld by familielede geleen om die vlug en die petrol te betaal wat nodig was om haar te gaan haal. Toe het ek na 'n streekslughawe gery, en ek het gewag dat my suster deur die deure kom.

Sy het twee tasse gehad. 'n Hele tydperk van 'n mens se lewe verklein tot dit wat sy op 'n vliegtuig kon saambring. Ek het haar huis toe geneem.

* * *

Om die deur oop te maak was die maklike deel. Om saam te leef met wat daardeur ingekom het, het meer vereis. Ons huis in die kusedorp was nie groot nie. My jonger suster het in die solderkamer geslaap. Daar was geen afsonderlike woonstel waarin nog 'n volwassene kon woon sonder om die res van die huishouding te raak nie. Sy het deel van ons maaltye geword: ons slaap, die gebruik van kamers, die internet, die geraas in die huis, ons geldsake en ons emosionele ruimte. 'n Familiekrisis bly nie net vas aan die mens wat dit beleef nie.

Dit versprei na die huis wat die mens ontvang, en dit was nie net my besluit nie. Die huis het aan my en my vrou behoort. My vrou sou 'n deel dra van wat ek ook al deur die voordeur ingebring het. Daardie waarheid moes sigbaar bly. Dit is maklik om 'n storie te vertel van 'n broer wat sy suster help en die broer vrygewig

te laat lyk. Die vollediger waarheid is dat my vrou ook haar huis oopgemaak het. Sy het haar privaatheid gedeel: haar roetines en haar tyd.

Sy het met haar eie verantwoordelikhede voortgegaan terwyl 'n ander volwassene se nood deel geword het van die atmosfeer waarin sy geleef het. My jonger suster was my suster. Die huis was ons s'n. Albei waarhede moes beskerm word.

* * *

Toe my jonger suster die eerste keer aankom, was sy erg geskud. Om die onmiddellike gevaar te verlaat, het nie beteken haar liggaam het onmiddellik verstaan dat sy veilig is nie. Sy het 'n stiller plek bereik. Die vrees en verwarring het saam met haar gereis. Aanvanklik het sy baie min vir haarself gedoen. Sy het praktiese hulp nodig gehad: rigting, rus en tyd, wanneer iemand in daardie toestand aankom, is daar 'n versoeking om alles oor te neem. Elke besluit te neem: elke probleem op te los en elke oproep te beantwoord. Die mens van een dag na die volgende te dra.

Dit kan soos liefde lyk, en dit kan ook nog 'n vorm van afhanklikheid skep. Ons moes my jonger suster help sonder om die permanente bestuurders van haar lewe te word. Die doel van 'n veilige plek is nie om 'n mens magteloos te hou nie. Dit is om genoeg stabiliteit te gee sodat die mens weer haar eie krag kan begin gebruik, en dit kon nie sonder grense gebeur nie.

* * *

Ons huis het reëls nodig gehad: geen mans wat die huis besoek nie en geen alkohol nie. Foonkennisgewings en onnodige geraas moes beperk word. Ná agtuur saans moes die huis en die internet stiller word. Dit was nie strawwe nie. Dit was nie bedoel om my jonger suster te verneder of haar te herinner dat sy in iemand anders se huis woon nie, en dit was die voorwaardes waaronder ons huishouding stabiel kon bly. 'n Grens sê twee dinge tegelyk: Jy is welkom hier, en dit is hoe ons hier leef, sonder verwelkoming word 'n grens verwerping. Sonder 'n grens kan verwelkoming die mense verteer wat dit aanbied.

My jonger suster het uit onstabiliteit gekom. Om meer onstabiliteit in die huis toe te laat, sou haar nie gehelp het nie. Sy moes 'n huis ervaar waar die verwagtings nie volgens die emosies van die dag verander het nie. Waar 'n telefoon nie die atmosfeer beheer het nie. Waar slaap saak gemaak het. Waar nog 'n mens se krisis nie toegelaat is om elke uur binne te kom nie. Waar geen man eenvoudig

kon opdaag en die emosionele veiligheid van die huis verander nie. Die reëls het my en my vrou beskerm. Hulle het my jonger suster ook beskerm.

'n Kalm huis het haar liggaam iets anders gegee om te leer.

* * *

Ek het 'n deel verstaan van wat sy beleef het, en ek het geweet hoe dit voel om beheer oor die rigting van jou eie lewe te verloor, en ek het geweet hoe dit voel om wakker te word op 'n plek wat ander mense gekies het. Om dopgehou te word. Gedefinieer te word. Vertel te word waar jy hoort. Verklein te word tot die slegste tydperk van jou lewe. Ek wou nie dieselfde aan my suster doen nie. Sy was nie net die vrou wat met twee tasse aangekom het nie. Sy was steeds 'n volwassene.

Steeds bekwaam. Steeds verantwoordelik vir die lewe wat sou volg, maar om te sê 'n mens is bekwaam, beteken nie dat jy eis sy moet onmiddellik funksioneer asof niks gebeur het nie. Agentskap keer soms stadig terug, eers rus die mens. Dan neem sy een besluit: voltooi een taak en woon een afspraak by. Gaan werk toe: ry alleen êrens heen en betaal self vir iets. Elke handeling gee 'n bietjie terug van die lewe wat aan vrees en krisis begin behoort het. Ons kon die omstandighede vir daardie terugkeer skep, en ons kon dit nie namens haar uitvoer nie.

* * *

Die eerste belangrike praktiese stap was werk. 'n Werk sou meer as geld beteken. Dit sou die dae struktuur gee. 'n Plek om heen te gaan. Mense wat my jonger suster geken het deur wat sy kon doen eerder as deur die familiesituasie waaruit sy ontsnap het. Sy het werk by 'n plaaslike onderneming gekry. Dit het die ritme verander. Daar was nou 'n rede om vir die dag gereed te maak. 'n Plek waar sy verwag is: verantwoordelikheid buite ons huis en inkomste. Die begin van 'n lewe wat nie heeltemal op ons staatgemaak het nie. Werk het nie alles genees nie.

Dit het herstel 'n praktiese plek gegee om te begin. Daar is waardigheid in verdien. Daarin om verwag te word. Daarin om 'n werksdag te voltooi en huis toe te kom met die wete dat die dag iets meer as vrees bevat het. My jonger suster het sonder 'n duidelike volgende stap aangekom, en nou was daar werk.

* * *

Haar voertuig en besittings was steeds in die stad. Die werk het 'n deel van haar roetine herstel, maar beweging het moeilik gebly terwyl haar motor

honderde kilometers ver was, 'n voertuig beteken meer as eienaarskap. Dit beteken om by die werk te kan kom: kos te koop en 'n afspraak by te woon. Een plek te verlaat en 'n ander te bereik sonder om elke keer hulp te vra. Om die motor die kUSDorp toe te kry, het die volgende praktiese taak geword. Ek het R4 500 by my vriend 'n vriend geleen. Ek het die stad toe gevlieg.

Daar was geen groot trekoperasie nie. Geen vragmotor waarin 'n hele huishouding gepak kon word nie. Ons het geneem wat in my jonger suster se motor kon pas. Die beskikbare ruimte het die besluite geneem. Wat was belangrik genoeg om saam te bring, wat kon pas en wat sou moes agterbly? Weer is haar lewe verklein volgens wat gedra kon word: eers die twee tasse op die vliegtuig en nou die binnekant van 'n motor. Toe het ek die voertuig van die stad na die kUSDorp gery. Dit was 'n lang reis. Maar die motor was nie bloot nog 'n besitting wat aan haar teruggegee is nie.

Dit het beweging terug in haar hande geplaas. Sy sou nie meer heeltemal van ons vir vervoer afhanklik wees nie. Die volgende stadium van haar lewe het meer moontlik geword omdat sy dit nou self kon bereik.

* * *

Om my jonger suster te help, het ook verander hoe ek na dele van ons kinderjare gekyk het. Sy was my jonger suster. Toe ek Standerd Ses gedruip het, het sy een standerd voor my gebly. Vir jare het daardie feit êrens geleef binne die manier waarop ek myself gemeet het. My jonger suster het vooruitbeweeg. Ek het agtergeraak, en nou was ons nie meer kinders op skool nie. Daar was geen standerd wat ons geskei het nie, en daar was 'n suster in nood en 'n broer met 'n deur wat hy kon oopmaak. Ek was nie die skoolseun wat gedruip het nie.

Sy was nie die jonger suster wat by my verbygegaan het nie. Daardie ou maatstawwe het geen gesag gehad oor wat nou gebeur het nie, maar nog 'n gevaar het gebly. 'n Broer wat sy suster help, kan begin optree asof hy haar pa geword het. Dit was nie my rol nie. Ek kon help om 'n begin te skep, en ek kon nie die finale gesag oor haar besluite word nie, en ek kon geld leen. Haar by die lughawe gaan haal: 'n bed voorsien en huishoudelike reëls instel. Haar motor bring. Haar werk aanmoedig. Dan moes haar lewe na haar terugkeer.

Gesonde hulp hou nie aan die mens vas om te bewys dat die hulp saak gemaak het nie. Dit maak vertrek moontlik.

* * *

My vrou het baie hiervan stilweg gedra. Haar bydrae was nie een dramatiese daad nie. Dit was die daaglikse koste daarvan om nog 'n volwassene in die huis te hê. Om met haar eie werk voort te gaan. Na 'n veranderde huishouding terug te keer, roetines te handhaaf. Rus te beskerm, kos en ruimte te deel, te praat wanneer 'n grens nodig was, maar nie toe te laat dat medelye die huwelik uitwis nie. Die mens wat die deur oopmaak, ontvang dalk die dankbaarheid. Die mens wat die huis laat funksioneer, verrig die langer daad van vrygewigheid.

Ek moes dit onthou. My jonger suster se krisis kon nie die middelpunt word waarom elke deel van ons huwelik beweeg nie. Ons het haar gehelp vanuit 'n huis wat reeds 'n geskiedenis, verantwoordelikhede en behoeftes gehad het, as die huis onder die gewig van die hulp ineestort, sou niemand veiliger wees nie. Die hek het saak gemaak, maar nie 'n hek wat my jonger suster buite gehou het nie. 'n Hek wat bepaal het wat nog saam met haar kon binnekom: die oproepe, die geraas, die mense en die chaos. Ons kon ons suster ontvang.

Ons hoef nie alles te ontvang wat verbind was aan die lewe wat sy verlaat het nie.

* * *

Vir 'n groot deel van my lewe het ek na familieprobleme toe beweeg. Toe my pa my in die buiteland gebel en gesê het daar is 'n ernstige probleem by die huis, het ek binne ongeveer vier-en-twintig uur teruggekeer. Toe het ek steeds geglo dat ek dalk kon herstel wat ook al daar gewag het: my ouers se huwelik, die familie en die atmosfeer in die huis. Jare later, toe my jonger suster hulp nodig gehad het, het ek weer na familieprobleme toe beweeg, maar iets het verander. Ek het nie meer geglo ek kon 'n ander volwassene se lewe van binne af herstel nie.

Ek kon praktiese ondersteuning bied, en ek kon onmiddellike struikelblokke help verwyder, en ek kon 'n stil plek voorsien. Dan moes die besluite hare word. Die verskil tussen red en ondersteun word mettertyd sigbaar. Red sê: Ek sal jou vir altyd dra. Ondersteuning sê: Ek sal jou help om die vermoë terug te kry om te dra wat aan jou behoort, die een skep afhanklikheid. Die ander maak waardigheid moontlik. Dit was wat ons vir my jonger suster wou hê, maar nie bloot veiligheid vir een week nie, die terugkeer van haar eie lewe.

* * *

My jonger suster het tot 8 Junie 2026 by ons gebly. Teen daardie tyd was die situasie anders as die een wat haar deur 'n streekslughawe gebring het. Sy het werk gehad. Sy het haar voertuig gehad. Sy het genoeg stabiliteit herwin om na haar eie plek te trek. Die dag het gekom toe sy ons huis verlaat. Die solderkamer was weer leeg. Die ruimte het na die huishouding teruggekeer. Die huis het stiller geword. Daar was verligting. Verligting beteken nie dat dit 'n fout was om die deur oop te maak nie. Dit beteken die hulp het sy bedoelde einde bereik.

'n Veilige plek hoef nie die mens vir altyd te hou om te bewys dat dit veilig was nie. Dit hou haar gedurende die tyd wanneer sy nog nie stewig kan staan nie. Dan laat dit haar gaan. Ons het nie nodig gehad dat my jonger suster van ons afhanklik bly sodat ons belangrik kon voel nie. Haar onafhanklikheid was die bewys dat die seisoen gewerk het. Sy het met twee tasse aangekom. Sy het nie vertrek met elke probleem opgelos nie, en sy het vertrek met werk: vervoer en 'n plek van haar eie. Die reg en verantwoordelikheid om te besluit wat volgende kom.

* * *

Nadat sy vertrek het, het die huis weer aan my vrou, my en die lewe wat ons gebou het, behoort. Dit het nie beteken my jonger suster het nie meer aan ons familie behoort nie, en dit het beteken die noodgeval het nie meer permanent in ons kamers gewoon nie. Die hek kon sluit. Die huwelik kon weer asemhaal. Daar is vorme van liefde wat deure oopmaak, en daar is vorme van liefde wat help tasse dra, en daar is vorme van liefde wat geld leen en deur die land ry, en daar is ook vorme van liefde wat sê: Jy kan nou staan.

Jou volgende besluit behoort aan jou. Dit is dalk die moeilikste deel van help, maar nie die begin nie, die loslaat. Om op te hou vashou sonder om koud te word. Om terug te tree sonder om te verlaat. Om die mens toe te laat om sowel die waardigheid as die gevolge van die lewe vorentoe te besit. Die storie is nie dat ek en my vrou vir my jonger suster gered het nie. Ons het nie. Ons het haar 'n plek gegee wat veilig genoeg was om haar eie agentskap te begin herwin, en ons het die deur oopgemaak.

Ons het die hek bewaak, en ons het haar gehelp staan. Toe het ons toegelaat dat haar lewe weer hare word. Sy het met twee tasse aangekom. Sy het vertrek met die verantwoordelikheid vir haar eie volgende stap.

HOOFSTUK TWAALF

Ek Het Gebel om te Sê Ek is Lief vir Jou

Ek en my pa het nooit 'n maklike taal vir liefde gevind nie. Praktiese dinge was eenvoudiger. Werk: voertuie, gereedskap en geld. 'n Probleem wat opgelos moes word. Daardie onderwerpe het vir ons iets stewig gegee om vas te hou. Liefde het 'n ander soort eerlikheid vereis. Dit het vereis dat 'n mens praat sonder om te weet wat sou terugkom. Vir 'n groot deel van my lewe het ek nie geweet hoe om dit met my pa te doen nie.

KYK NA MEKAAR

Toe my jonger suster by my en my vrou kom woon, het my pa onlangs 'n operasie aan sy rug of ruggraat ondergaan, terwyl ek in die stad was om my jonger suster se besittings en voertuig te gaan haal, het ek hom kortliks in die hospitaal besoek. Hy was nou ouer. Die man wat eens fisiek magtig gelyk het, het in 'n hospitaalbed gelê. Ouderdom en siekte het die balans tussen ons verander. Ek was nie meer die kind wat gewag het dat sy stem opstyg nie. Hy was nie meer bloot die pa wat 'n kamer met woede kon vul nie.

Hy was 'n bejaarde man wie se liggaam hom in die steek gelaat het. Dit het nie ons geskiedenis verwyder nie. Dit het die vorm verander waarin ek dit gesien het. Later, nadat ek na die kUSDorp teruggekeer het, het ek gebel om te vra hoe dit ná die operasie met hom gaan. Gedurende die gesprek het hy gesê: Kyk na mekaar. Hy het van ons as familie gepraat, en veral van my jonger suster. Daardie woorde het by my gebly. Hulle was nie 'n liefdesverklaring nie. Hulle was nie 'n verskoning nie. Hulle het nie die verlede opgelos nie.

Maar hulle het iets gedra wat ek verstaan het: verantwoordelikheid en sorg. Die opdrag om mekaar te beskerm waar moontlik. My pa het homself dikwels deur praktiese plig eerder as emosionele taal uitgedruk. Dalk was kyk na mekaar een van die vorme wat liefde in hom kon aanneem. Ek hoef die sin nie mooier te maak as wat dit was nie, en ek hoef dit ook nie kleiner te maak nie. Hy het dit

gesê, en ek het hom gehoor. My jonger suster het toe in ons huis gewoon, en ek en my vrou het reeds na haar gekyk. Ons het ons deur oopgemaak.

Grense ingestel. Haar gehelp om werk te kry. Ek het na die stad gereis om terug te bring wat in haar voertuig kon pas. My pa se woorde het daardie handeling nie geskep nie. Hulle het ons ontmoet terwyl ons dit reeds gedoen het. Tog het hulle saak gemaak. Kyk na mekaar. Vir jare het familie dikwels blaam, verpligting en druk beteken om te herstel wat ek nie kon herstel nie. Hierdie opdrag het anders gevoel. Dit het my nie gevra om almal te red nie, en dit het ons gevra om mekaar nie te verlaat nie.

Daar is 'n verskil. Om na iemand te kyk, vereis nie dat jy jou hele lewe prysgee nie. Dit beteken nie dat jy elke gevolg van hulle keuses moet dra nie, en dit kan beteken om vir 'n seisoen 'n deur oop te maak. Iemand te help staan, die hek te bewaak, en hulle dan toe te laat om op hulle eie voete voort te gaan. Dit was wat ek en my vrou vir my jonger suster probeer doen het. My pa was lewendig, en dit was nie 'n sterfbedverklaring of die einde van ons verhouding nie, en dit was een oomblik binne 'n verhouding wat ingewikkeld gebly het.

* * *

EK HET GEBEL OM TE SÊ EK IS LIEF VIR JOU

My pa het geleef. Daar was geen finale versoening nie. Geen sterfbedgesprek waarin die verlede netjies geword het nie. Ons verhouding het voortgegaan soos dit jare lank was: Teenwoordig, ingewikkeld. Met oomblikke van besorgdheid en lang gebiede van stilte. Sy operasie het my bewus gemaak dat tyd nie meer onbeperk was nie. 'n Mens kan jare lank wag vir die regte oomblik om iets te sê. Dan begin ouderdom die aantal moontlike oomblikke verminder. Eendag, terwyl my jonger suster nog by ons gewoon het, het ek my pa gemis. Daar was geen krisis nie. Niemand het my aangesê om hom te bel nie.

Ek het nie 'n toespraak voorberei nie, en ek was by die huis in die kusedorp. My vrou en my jonger suster was naby, en ek het die foon opgetel en hom gebel. Hy het geantwoord, en ek het eenvoudig begin: Hoe gaan dit, pa? Ek het vir hom gesê ek dink aan hom, en ek het vir hom gesê ek is lief vir hom. Dit was waarom ek gebel het, niks meer nie, en ek het hom nie gevra om my kinderjare te verduidelik nie, en ek het nie 'n verskoning geëis nie. Ek het nie gebel om geld te bespreek nie.

Ek wou hê my pa moes weet sy seun het aan hom gedink en gekies om dit hardop te sê. Sy antwoord was: Ek het nie geld vir jou nie. Vir 'n oomblik het die

doel van die oproep onder die aanname verdwyn. Hy het geglo ek wou iets hê: geld en hulp. Dalk nog 'n probleem wat hy moes oplos. Ek het vir hom gesê ek het nie vir geld gebel nie, en ek het gebel om te sê ek dink aan hom en dat ek lief is vir hom, maar frustrasie het my reeds binnegekom.

Ek het myself hoor vra waarom ek nie eens my eie pa kon bel sonder dat hy aanvaar ek wou geld hê nie. Die teerheid waarmee ek die oproep begin het, was besig om te verdwyn. Die ou patroon het vinnig opgedaag. Ek het na hom uitgereik. Hy het homself verdedig teen 'n versoek wat ek nie gerig het nie. Ek het kwaad geword omdat hy nie kon ontvang wat ek probeer gee het nie. Toe het hy gesê: Ek ken jou beter as gister. Die sin het anders geland as wat hy dalk bedoel het.

Dalk het hy bedoel dat hy my te goed geken het om die rede wat ek gegee het, te aanvaar. Dalk het hy geglo ervaring het hom geleer wat om van my te verwag. Ek kan nie namens dit praat wat binne-in hom was nie. Ek weet wat binne-in my duidelik geword het. My pa het my geskiedenis geken. Hy het die seun in sy huis geken. Die seun wat Standaard Ses gedruip het. Die jong man wat hom geslaan het. Die mens wat die instelling toe gestuur is. Die reisiger wat teruggekeer het. Die seun wat soms gesukkel het.

Die man wie se lewe nie 'n eenvoudige pad gevolg het nie. Hy het geweet waar ek vandaan kom, maar hy het nie die mens geken wat ek geword het nie. Hy het nie die jare geken wat ek en my vrou saam gebou het nie. Die keuses wat ons gemaak het. Die werk wat ek gedoen het. Die druk wat ek oorleef het. Die manier waarop ek my vrou gekies het toe vriende en loopbaan die huwelik bedreig het. Hy het nie die man geken wat ses maande onder bome gesit het nie.

Die man wat sy vermoë om te loop verloor en geleer het om hulp te ontvang. Die broer wat sy huis vir my jonger suster oopgemaak en die huishouding met grense beskerm het. Die skrywer wat probeer om die waarheid te vertel sonder om genade te verwyder. Hy het gebeurde uit my verlede geken. Hy het nie die innerlike werk geken waardeur ek sedertdien geleef het nie. Ek het dit alles nie vir hom gesê nie. Die besef het binne-in my gebly, en hy ken waar ek vandaan kom, en hy ken nie die man wat ek geword het nie.

Of in die taal waarin ek dit die duidelikste geken het: Hy ken waar ek vandaan kom. Hy ken nie die man wat ek geword het nie.

* * *

Die gesprek het nie weer sag geword nie. Ek was woedend. My oorlede broer se naam en die ou familiehartseer was dikwels êrens agter gesprekke met my pa teenwoordig, hoewel ek nie presies kan sê wat gedurende hierdie spesifieke oproep oor my oorlede broer gesê is nie. Ek sal nie woorde uitdink bloot om die toneel te voltooi nie. Wat ek weet, is dat my pa die dood van sy seun vir die grootste deel van sy lewe gedra het. My oorlede broer het in 1968 gesterf, voordat ek gebore is. My pa het my ma jare lank geblameer.

Die hartseer het die familie binnegekom lank voordat ek verstaan het ek is daarin gebore. 'n Kind kan grootword en met 'n gestorwe broer meeding sonder dat enigiemand sê dit gebeur. Die gestorwe kind bly onskuldig. Die lewende kinders ontmoet die hartseer wat rondom hom agtergebly het. My oorlede broer se dood kan iets help verduidelik van my pa se woede, vrees en vasklou aan verlies. Dit verskoon nie die skade wat gevolg het nie. Konteks is nie onskuld nie. Genade is nie ontkenning nie.

Ek kan erken dat my pa 'n gewonde man was sonder om voor te gee dat sy wonde nie ander gewond het nie, en ek kan ook erken dat ek hom gewond het. Albei waarhede moet bly.

* * *

Ek het die oproep eerste beëindig, en ek het die foon neergesit. Toe het ek met my vrou gepraat. Sy was deur genoeg van my lewe teenwoordig om te verstaan waarom die gesprek saak gemaak het. Ek het nie gebel om te stry nie, en ek het gebel om te sê: Ek dink aan jou, en ek is lief vir jou. Die oproep het my teruggebring na die ou posisie waarin ek my bedoeling moes verdedig. Die woede wat ek gevoel het, het nie net oor geld gegaan nie. Dit het gegaan oor nie gesien word nie.

Ek het 'n groot deel van my lewe gewens dat my pa die mens voor hom moes herken eerder as die weergawe van my wat hy in sy gedagtes gedra het. Die moeilike waarheid was dat ek ook 'n vaste weergawe van hom gedra het: die kwaai pa en die man in die TV-kamer. Die mens wat my weggestuur het. Die pa wat nie kon sê wat ek nodig gehad het om te hoor nie. Daardie dinge was waar. Hulle was nie die geheel van hom nie.

Hy was ook die man wat opgetree het toe ek vir hom gesê het ek is by die instelling in gevaar. Die man wie se werk groot vaardigheid en presisie vereis het, die bejaarde pa in 'n hospitaalbed, en die man wat vir ons gesê het: Kyk na

mekaar. Mense raak vasgevang binne die weergawes wat families onthou. Die seun wat gedruip het: die kwaai pa en die suster in 'n krisis. Die vrou wat alles dra. Sodra 'n rol toegeken is, word elke nuwe daad daardeur vertolk. My pa het my oproep deur sy weergawe van my gehoor.

'n Seun wat waarskynlik geld nodig gehad het. Ek het sy antwoord deur my weergawe van hom gehoor. 'n Pa wat nie liefde sonder agterdog kon ontvang nie. Dalk het albei weergawes waarheid bevat, maar nie een het die hele mens bevat nie.

* * *

Vir jare het ek geglo genesing sou vereis dat my pa my verstaan. Dat hy weet wat sy woorde gedoen het. Dat hy die vrees in die huis erken. Dat hy die man sien wat ek ondanks alles geword het, maar 'n mens kan sy hele lewe wag om reg verstaan te word deur iemand wat nie die taal, bereidwilligheid of tyd het om dit te doen nie. Daardie wag word nog 'n vorm van gevangenskap. My pa se begrip sou saak maak het. Ek sal nie anders voorgee nie. Daar is woorde wat 'n seun net van sy pa wil hoor.

Erkenning van 'n ander mens kan hulle nie ten volle vervang nie, maar my identiteit kon nie langer afhanklik bly daarvan of hy dit gesien het nie. Ek het geweet wie ek geword het. My vrou het geweet. Ons huis het die bewys gedra, maar nie volmaaktheid nie, oefening. Die mens wat ek geword het, het verskyn in die keuses wat ek herhaal het. Ek het my vrou gekies. Ek het 'n deur vir my suster oopgemaak en die hek bewaak, en ek het hulp aanvaar toe my liggaam ingegee het, en ek het geskryf, en ek het gebly, en ek het begin om liefde van redding te skei.

Verantwoordelikheid van blaam, oorsprong van identiteit. My pa was deel van my oorsprong. Hy was nie die finale gesag oor wie ek geword het nie.

* * *

Die oproep het nie met versoening geëindig nie. Dit is die eerlike einde. Ek het gesê ek is lief vir hom. Hy het geglo ek wou geld hê. Ek het kwaad geword. Hy het gesê hy ken my beter as gister. Ek het die foon neergesit. Toe het die lewe voortgegaan. My pa het geleef. Ek het sy seun gebly. Die afstand tussen ons is nie deur een poging tot teerheid opgelos nie, maar iets belangriks het steeds gebeur. Ek het die oproep maak. Ek het nie gewag dat hy die pa word wat ek wou hê voordat ek eerlik praat nie.

Ek het nie gebel om 'n antwoord uit hom te trek nie, en ek het gebel omdat ek lief was vir hom. Sy onvermoë om die woorde te ontvang, het hulle nie vals gemaak nie. Die liefde het myne gebly om te gee. Die grens het myne gebly om te hou. Ek hoef hom nie vir die regte antwoord na te jaag nie. Ek hoef nie my bedoeling te bewys totdat hy my glo nie, en ek hoef nie geld, redding of onderwerping aan te bied sodat die liefde kan tel nie, en ek kon my pa liefhê sonder om na die ou identiteit terug te keer.

Liefde het nie vereis dat ek die geweld ontken nie. Genade het nie vereis dat ek skade iets anders noem nie. Waarheid het nie vereis dat ek hom haat nie. Hierdie dinge kon saam staan. Hy was my pa. Hy het my seergemaak. Ek het hom seergemaak. Hy het my gehelp. Hy het my misverstaan. Ek was lief vir hom. Die verhouding het onopgelos gebly. Dalk is volwassenheid nie die bereiking van 'n volmaakte gevolgtrekking nie. Dalk is dit die vermoë om die waarheid te dra sonder om dit in een te dwing.

* * *

My pa het eens op die vloer gelê nadat ek hom geslaan het. Jare later het ek in my eie huis gesit en gebel om vir hom te sê ek is lief vir hom. Die afstand tussen daardie twee oomblikke is nie net in tyd gemeet nie. Dit is in keuses gemeet: weggaan en terugkeer. Werk: breek, trou, verloor, hulp ontvang en 'n deur oopmaak. Leer wanneer om een toe te maak. Skryf wat ek eens vermy het. Ek kon nie na die TV-kamer terugkeer en die hou keer nie, en ek kon nie die ontbrekende verskoning laat gebeur toe dit moes gebeur het nie.

Ek kon my pa nie dwing om te sien wie ek geword het nie, en ek kon steeds kies wat nou deur my eie hand kom: 'n telefoon en 'n oproep. Woorde wat ek bedoel het, en ek het aan jou gedink, en ek is lief vir jou. Hy het daardie woorde nie geantwoord soos ek gehoop het nie, maar ek het hulle uitgespreek. Dit het saak gemaak. My pa het geweet waar ek vandaan kom. Hy sal dalk nooit die man wat ek geword het ten volle ken nie, ek hoef nie meer daarom te verdwyn nie. Ek het 'n vrou gehad wat my geken het.

'n Huis waarin ek teenwoordig was. 'n Suster wat weer uitgestap het met haar eie lewe in haar hande. 'n Liggaam wat geleer het om te staan nadat dit opgehou het. Bladsye waarop ek die waarheid kon vertel. Ek het jare lank gevra of my pa my kon sien. Die finale verantwoordelikheid was nie syne nie. Dit was myne. Kon ek myself duidelik genoeg sien om te leef as die man wat ek geword het? Kon ek

liefhê sonder om my identiteit prys te gee? Kon ek onthou sonder om in die herinnering vasgevang te bly?

Kon ek na ander kyk sonder om die huis te verloor waaruit die hulp gekom het? Kon ek bly sonder om die geweld te herhaal? Dit was die werk wat nog voor my gelê het. Ek het my pa gebel om te sê ek is lief vir hom. Die oproep het nie alles genees nie. Dit het my gewys ek hoef nie te wag dat alles genees is voordat ek die waarheid kan praat nie.

NADENKE

Die Man Wat Gebly Het

Ek het hierdie storie begin met my pa op die vloer, en ek het hom een keer in die gesig geslaan. Hy het geval en stil gelê, en ek het die huis verlaat, in my die motor geklim en na 'n nabygeleë dam gery. Ek het nie om verskoning gevra toe ek moes nie. Dit bly waar. So ook die geskiedenis wat die hou voorafgegaan het. My pa het my seergemaak, en ek was bang vir hom. Woede het jare lank in ons huis gewoon. Daardie dinge verduidelik hoe druk binne-in my gevorm het. Hulle maak my daad nie reg nie.

Wat gebeur het, het nie uit nêrens gekom nie, maar dit het steeds uit my hand gekom. Vir 'n lang tyd het ek gedink ek moes tussen twee weergawes van die storie kies. Óf ek was net die gewonde seun, óf ek was net die skuldige seun, maar nie een was volledig nie. Ek was gewond. Ek het ook skade veroorsaak. Die waarheid het vereis dat ek albei vashou.

* * *

Voordat ek my vrou ontmoet het, het intimiteit en permanensie nie altyd in my lewe bymekaargehoort nie. Ek was seksueel aktief met verskillende volwasse vroue. Party was ouer as ek, party jonger. Ek vertel daardie deel van my lewe nie as 'n lys verowerings nie. Die vroue was mense, nie getalle nie, maar die patroon het iets van my gewys. Fisieke nabyheid kon gebeur sonder dat die dieper mens ten volle geken word. Met my vrou het dit begin verander. Op 24 Oktober 2003 het ek met haar getrou. Ek was agt-en-twintig. Sy was ses-en-dertig. Iets het op ons troudag heilig geword.

Die huwelik het die liggaam aan die belofte verbind. Intimiteit het aan trou, vertrouwe en huis verbind geraak. Ek het een vrou gekies: my vrou en punt. Daardie keuse het nie by die troue geëindig nie, en ek moes die huwelik weer kies toe vriendskappe dit bedreig het. Toe werk te veel geëis het. Toe siekte my afhanklik gemaak het. Toe familiekrisis ons huis binnegekom het. 'n Verbond oorleef deur keuses wat herhaal word.

* * *

Baie jare ná die TV-kamer het ek my pa gebel. Ek het nie vir geld gebel nie. Ek wou vir hom sê ek dink aan hom en is lief vir hom. Hy het gesê: Ek het nie geld vir jou nie, en ek het probeer verduidelik. Die gesprek het kwaad geword. Toe het hy vir my gesê: Ek ken jou beter as gister. Binne-in my het die waarheid duidelik geword. Hy het geweet waar ek vandaan kom. Hy het nie die man geken wat ek geword het nie. Vir jare wou ek hê hy moes my reg sien.

Die bang kind, die gewonde seun en die volwassene wat aanhou probeer herbou het, verstaan. Daardie erkenning sou saak gemaak het, maar ek kon nie langer toelaat dat my identiteit daarvan afhanklik is of hy dit gee nie. My pa was deel van my oorsprong. Hy was nie my identiteit nie. Ek het van hom gekom, ek hoef hom nie te herhaal nie. Ek kon die waarheid vertel oor wat hy gedoen het sonder om hom te haat, en ek kon verantwoordelikheid aanvaar vir wat ek gedoen het sonder om te glo dat die slegste oomblik die geheel van my was.

Ek kon hom liefhê sonder om myself prys te gee.

* * *

Die lewe wat ek nou beskerm, is nie dramaties nie. Dit is 'n huis, 'n huwelik. 'n Vrou wat gedurende moeilike seisoene meer as haar deel gedra het, twee honde. Kos in die kas wanneer ons dit kan regkry. Rekening wat steeds betaal moet word. Werk wat steeds herbou moet word, 'n liggaam met sy eie geskiedenis. Bladsye waarop ek leer om die waarheid te vertel. Die huis is nie volmaak nie. Dit is ons s'n. Dit maak saak. Ek het grootgeword in 'n huis waar 'n klein fout gevaar kon word. Die huis wat ek en my vrou bou, moet anders wees.

'n Plek waar verskil nie geweld word nie. Waar 'n grens nie vanself verwerping is nie. Waar om iemand anders te help nie vereis dat die huishouding prysgegee word nie. Waar liefde nie beteken dat jy permanente verantwoordelikheid vir 'n ander volwassene se lewe neem nie. Waar seks aan die verbond behoort wat ons gekies het. Waar stilte soms net stilte kan bly. Waar 'n man moeg, onseker of werkloos kan wees sonder om waardeloos te word. Dit is die lewe wat nou my teenwoordigheid vereis.

* * *

Vir jare het ek oorleef deur weg te gaan. Ek het die kamer verlaat: die huis, die land en werke. Plekke wat ondraaglik geword het. Party vertrekke was nodig.

Ander het net die landskap verander. Die lewe binne-in my het ook gereis. Om te bly beteken nie dat jy binne elke skadelike situasie bly nie. Dit beteken nie dat jy ander toelaat om jou te beheer of seer te maak nie. Bly beteken om te weier om prys te gee wat heilig is omdat 'n ou patroon teruggekeer het. Dit beteken om by die waarheid teenwoordig te bly.

Na die gesprek terug te keer. Die vrou langs my te kies eerder as die chaos agter my. Die huis te beskerm sonder om 'n tronk te bou. Hulp te aanvaar sonder om skaamte in woede te verander. 'n Ander mens se keuses toe te laat om hare te bly. Verantwoordelikheid te neem vir wat deur my eie hand kom. Dieselfde hand wat my pa geslaan het, kan skryf. Dit kan herstel: 'n deur oopmaak, 'n grens plaas, my vrou vashou en my pa se nommer skakel. Die verlede kan nie ongedaan gemaak word nie. Dit hoef nie herhaal te word nie.

Ek is nie die onskuldige man nie, en ek is nie net die skuldige man nie, en ek is die man wat bereid geword het om na albei te kyk, en ek het nie ontsnap nie, en ek het gebly. En bly het nie beteken om te bly waar die geweld begin het nie. Dit het beteken om lank genoeg teenwoordig te bly om op te hou om dit vorentoe te dra.

DEEL VYF

Die Boom

*Bly het my aan die lewe gebou. Sien sou vra watter soort man, eggenoot en
gelowige ek besig was om te word.*

HOOFSTUK DERTIEN

Die Boom

Die boom het niks van my gevra nie. Dit was sy eerste goedheid. Dit het my nie nodig gehad om te verduidelik waar ek was nie. Dit het nie gemeet wat ek verloor het nie, en dit het nie bewys gevra dat ek steeds nuttig, steeds sterk, steeds in staat was om iets van myself te maak nie, en dit het daar in sy eie stil lewe gestaan en sonder moeite skaduwee gehou. Aanvanklik het ek net daar gesit.

'n Man weet nie altyd wanneer 'n plek belangrik begin word nie. Hy dink hy rus, wag, laat tyd verbygaan, ontsnap vir 'n rukkie aan die geraas. Eers later verstaan hy dat die plek iets ontvang het wat hy nie geweet het hoe om neer te sit nie. Die boom het my so ontvang: geen seremonie nie, geen aankondiging nie en geen skielike genesing nie. Net skaduwee, stilte en die vreemde verligting dat daar nie van my vereis is om op te tree nie.

Ek het jare deurgebring op plekke waar prestasie saak gemaak het: werkplekke, terreine, vergaderings, paaie en familiekamers. Selfs in my eie gedagtes was daar altyd 'n private hof aan die gang wat gevra het of ek genoeg gedoen, genoeg gedra, genoeg bewys, genoeg verdien het. Onder die boom het die hof stiller geword, maar nie stil nie, stiller. Dit was genoeg. Ek het met 'n skootrekenaar daar gesit, maar ook met meer as 'n skootrekenaar, en ek het met herinnering gesit: met moegheid en met my vrou in my hart. Met die druk van huis, geld, werk, gesondheid, ouderdom en al die onvoltooide dinge wat 'n man dra wanneer hy nie meer jonk genoeg is om voor te gee die lewe sal homself eenvoudig uitsorteer nie.

Daar is 'n soort vrees wat in die middeljare kom. Dit is nie die vrees van 'n jong man wat wonder wie hy sal word nie, en dit is swaarder as dit, en dit is die vrees van 'n man wat reeds baie dinge geword het en steeds vra waar hy hoort. 'n Man wat gewerk, gereis, verduur, geval, opgestaan, liefgehad, misluk en weer probeer het — en steeds met die vraag sit: Wat nou? Die boom het nie vinnig geantwoord nie. Dit was nog 'n goedheid.

Vinnige antwoorde kan wreed wees wanneer 'n lewe lank geneem het om te breek. Hulle jaag 'n man verby die plek waar hy moet sit. Hulle sê vir hom om aan te beweeg voordat hy verstaan waarvan hy wegbeweeg, en hulle gee vir hom slagspreuke wanneer hy stilte nodig het wat groot genoeg is om die waarheid te

hou. Die boom het my stilte gegee. Aanvanklik was die stilte ongemaklik. Ek was aan beweging gewoond, selfs al was die beweging net binne my eie kop: beplan en bekommer. Onthou: verdedig, verduidelik en berou hê. Probeer om pyn nuttig te maak voordat ek selfs erken het dit is pyn.

Stilte het dit ontbloom, wanneer 'n man stil sit, begin die dinge wat hy uithardloop aankom. Die huis het teruggekom: die skoene, die klap, die woorde, die paaie en die liggaam. Die seun wat gesigte dopgehou het vanuit kamers waar niemand geweet het hoe om hom te sien nie. Hulle het nie in volgorde gekom nie, herinnering respekteer selde struktuur. Dit kom soos weer, een drukstelsel wat in 'n ander inbeweeg. 'n Gesig, 'n frase, 'n kamer, 'n land, 'n hospitaal, 'n pad, 'n stilte. Elkeen dra 'n stuk van die man wat ek geword het.

Ek wou sin maak van alles, maar die boom het my skynbaar iets stadiger geleer. Neem eers waar, moenie haastig verduidelik nie. Kyk na wat daar is. Dus het ek begin waarneem, maar nie net die verlede nie, maar myself in die hede. Die manier waarop my liggaam spanning vasgehou het voordat ek 'n rede gehad het. Die manier waarop vrees 'n gewone oggend kon binnekom. Die manier waarop ek alles tegelyk wou regmaak wanneer druk naby die huis gekom het. Die manier waarop ek my waarde gemeet het aan of ek produseer, verdien, help en dra.

Ek het die man onder die boom waargeneem. Hy was nie die man wat hy eens gedink het hy op hierdie ouderdom sou wees nie. Dit was moeilik om te erken. Daar is hartseer daarin om jouself eerlik te ontmoet, maar nie omdat jy die man haat wat jy is nie, maar omdat jy ook die man moet begrawe wat jy gedink het jy sou word: die sterker man, die gevestigde man en die man met minder onbeantwoorde vrae. Die man wie se werk, geld, liggaam en toekoms teen hierdie tyd alles sin gemaak het. Ek moes oor hom treur.

Stilweg, sonder om hartseer in selfbejammering te verander. Dit is 'n smal pad. Selfbejammering sê: “Kyk wat het die lewe aan my gedoen.” Hartseer sê: “Dit het seergemaak, en ek moet die waarheid daaroor vertel.” Bitterheid sê: “Ek sal hard word as gevolg hiervan.” Genade sê: “Ek sal nie lieg nie, en ek sal nie toelaat dat die wond my wreed maak nie.” Onder die boom het ek die verskil begin leer. Party dae het ek net daar gesit. Party dae het ek geskryf.

Party dae het ek na die skerm gestaar en die gewig van al die jare teen die eerste sin gevoel druk. Skryf klink romanties vir mense wat nie weet wat dit kos nie. Soms is dit nie inspirasie nie. Soms is dit uitgrawing. Jy kniel binne-in jouself met vuil hande en bring dinge na bo waaraan die wortels nog vassit. Ek wou nie altyd

skryf wat ek gevind het nie, maar ek het geweet ek kon dit nie ongeskryf bly dra nie.

Die bladsy het 'n plek geword waar die druk my liggaam kon verlaat sonder om gif in die huis te word. Dit het die ou dinge êrens gegee om heen te gaan, en dit het herinnering toegelaat om taal te word, en taal om afstand te word — nie die valse afstand van wegvlug nie, maar die skoon afstand van iets duidelik sien. 'n Sin kan 'n man op klein maniere red, maar nie omdat dit die feite regmaak nie, omdat dit vorm gee aan wat vormloos was.

Voor die sin is daar net swaarte. Ná die sin is daar iets waarna jy kan kyk. Iets wat jy kan bevraagteken. Iets wat jy teen die lig kan hou en vra: Is dit waar, en is dit myne? Moet ek dit aanhou dra soos ek dit dra? Dit was hoe die boom meer as 'n boom geword het, en dit het 'n getuie geword, maar nie 'n getuie wat gepraat het nie. 'n Getuie wat gebly het.

Ek dink elke man het so 'n plek nodig, maar nie noodwendig onder takke nie. Dit kan 'n stoel, 'n werkswinkel, 'n strand, 'n stoep, 'n pad met sonsopkoms, 'n lessenaar in die hoek van 'n klein kamer wees. 'n Plek waar die siel kan ophou voorgee en die waarheid toegelaat word om aan te kom sonder om weggejaag te word. Vir my was dit die boom. Die boom het tussen die ou lewe en die volgende een gestaan.

Agter my was jare van oorlewing. Voor my was iets wat ek nog nie geweet het hoe om te bou nie. Ek het geen groot plan, geen volmaakte inkomste, geen netjiese einde aan die storie gehad nie, en ek het my vrou gehad, en ek het geloof gehad, hoewel soms moeë geloof, en ek het 'n skootrekenaar gehad, en ek het woorde gehad. Ek het die hardnekkige genade van nog 'n oggend gehad, en dalk was dit genoeg om te begin, maar nie genoeg om alles op te los nie. Genoeg om te begin. Daardie onderskeid het my meer as een keer van wanhoop gered.

'n Man onder druk wil die hele antwoord hê omdat die hele vrees op hom skree. Hy wil die hele pad, die hele plan, die hele redding, die hele bewys hê dat alles sal uitwerk, maar meestal gee genade nie die hele pad nie. Dit gee die volgende regte ding. Maak die skootrekenaar oop. Skryf die sin, antwoord met waarheid. Beskerm die huis, moenie die ou vuur weer aansteek nie. Sit voordat jy vlug, asem voordat jy besluit. Begin klein, maar begin skoon. Dit het my werk onder die boom geword, maar nie net om die boek te skryf nie.

Om die soort man te word wat dit eerlik kon skryf, want 'n gewonde man kan uit wraak skryf. 'n Bang man kan skryf om homself te bewys. 'n Bitter man kan skryf om die verlede te straf. Ek wou nie hê hierdie boek moes dit wees nie, en ek

wou die waarheid hê, ja, maar ek wou die waarheid in genade gewas hê, nie daardeur verswak nie. Die boom het my gehelp wag totdat die woede eerlik geword het in plaas van skerp. Dit het my gehelp luister totdat die hartseer taal geword het in plaas van mis.

Dit het my gehelp sien dat my storie nie net gaan oor wat aan my gedoen is nie, maar ook oor wat ek nou sou doen met wat ek kon sien, en dit is waar verantwoordelikheid teruggekeer het, maar anders. Nie die ou verantwoordelikheid om almal se weer te dra nie, maar nie die kind se verantwoordelikheid om die kamer kalm te hou nie, maar nie die bang man se verantwoordelikheid om te bewys hy is nie 'n las nie, 'n skoner verantwoordelikheid. Die verantwoordelikheid om op te hou herhaal wat my gewond het. Die verantwoordelikheid om sonder wreedheid te praat.

Die verantwoordelikheid om my huwelik teen ou patrone te beskerm. Die verantwoordelikheid om te bou, selfs stadig. Die verantwoordelikheid om menslik te bly. Onder die boom het ek begin verstaan dat sien nie passief is nie. Sodra 'n man sien, moet hy kies. Hy kan die patroon nie weer onweet nie, en hy kan nie voorgee die ou taal is skadeloos nie, en hy kan nie teruggaan na 'n lewe asof oorlewing die hele opdrag is nie. Sien vra vir optrede, klein optrede, op die meeste dae, maar nie dramatiese verandering nie. Nie 'n toespraak nie, maar nie 'n skielike oorwinning oor elke ou vrees nie.

Net die volgende eerlike beweging. Dit is hoe herbou vir my begin het, maar nie met applous nie. Met 'n man wat onder 'n boom sit en erken hy is moeg: met 'n skootrekenaar wat oopgaan en met 'n sin wat vorm. Met 'n eggenoot wat oor die huis dink. Met 'n skrywer wat leer luister. Met 'n gewonde kind wat uiteindelik toegelaat word om in die storie te bestaan. Met 'n liggaam wat die waarheid vertel het. Met 'n lewe wat nie meer bereid was om net deur stilte te oorleef nie. Die boom het my nie genees nie.

Maar dit het die plek gehou waar genesing kon begin, en dalk is dit wat genade dikwels doen. Dit verwyder nie die verlede in een helder oomblik nie, en dit wis nie die wond uit of maak asof die pad maklik was nie. Dit gee 'n man 'n plek om te sit, genoeg lig om mee te sien en genoeg asem om die volgende sin te skryf, en dit was wat ek gehad het: skaduwee, stilte en 'n skootrekenaar. 'n Vrou vir wie ek lief was. 'n God wat nie laat los het nie, selfs toe ek nie geweet het hoe om behoorlik vas te hou nie.

En die stadige begin van 'n ander lewe, maar nie klaar nie: nog nie heel nie en maar nie meer op vlug nie. Onder die boom het ek opgehou om die pad te vra om my te red. Ek het eerder begin huis toe kom na myself.

HOOFSTUK VEERTIEN

My Vrou en die Huis Wat Ons Moet Beskerm

'n Man herbou nie in die lug nie. Hy herbou êrens. Vir my was daardie êrens die huis, maar nie 'n volmaakte huis nie, maar nie 'n stil huis onaangeraak deur druk nie. Nie 'n plek waar geld altyd sin gemaak of die toekoms netjies betyds aangekom het nie, 'n werklike huis. 'n Huis waarin geleef word. 'n Huis met rekeninge, moegheid, honde, roetines, klein irritasies, onvoltooide gesprekke en die daaglikse werk om te kies dat vrees nie die hardste stem in die kamer word nie, en in daardie huis was my vrou.

Party dae kom sy binne met die skooldag steeds op haar skouers — sleutels in die hand, sak neergesit, moegheid wat saam met haar beweeg voordat sy veel sê. Dit is nie agtergronddetail nie. Dit is die werklike lewe wat hierdie boek moet eer, en dit is onmoontlik om hierdie deel van die storie eerlik te skryf sonder om haar naam te skryf. Sy is nie 'n simbool nie. Sy is nie 'n karakter wat langs my geplaas is om die storie sakter te maak nie, en sy is 'n vrou met haar eie moegheid, haar eie krag, haar eie teleurstellings, haar eie lewe wat nie altyd verloop het soos sy dit dalk eens voorgestel het nie.

Ek dink ek het te lank my oorlewing gesien as iets wat ek meestal alleen gedra het. Dit is nie waar nie. 'n Man kan binne sekere wonde alleen wees, maar hy is nie die enigste een wat geraak word deur die manier waarop hy hulle oorleef nie. Die huis voel dit. Die huwelik voel dit. Die vrou langs hom voel dit wanneer die ou vrees opstaan, wanneer geld teen die mure druk. Wanneer die liggaam ingee, wanneer werk verdwyn. Wanneer die man wat haar wil beskerm nie weet hoe nie. My vrou het langs meer as my woorde geleef.

Sy het ook langs my stiltes geleef. Dit is 'n ander soort ken. Enigiemand kan 'n man hoor verduidelik wanneer hy taal het. 'n Vrou leef met die ure voordat die taal kom: sy ken die gesig en die stemming. Die manier waarop die kamer verander wanneer bekommernis binnekom. Sy ken die verskil tussen stille vrede en stille druk. Sy weet wanneer 'n man te hard dink, te veel dra, weer in homself verdwyn, ek romantiseer dit nie. Dit is nie maklik om met 'n man te leef wat herbou nie.

Herbou klink edel van 'n afstand. Van naby is dit dikwels ongerieflik. Dit is stadig. Dit het slegte dae. Dit kom met onsekerheid, geldvrae, ou gewoontes wat deur die agterdeur probeer terugkeer, en dit vra geduld van die mense wat nie die ding gebreek het nie en tog in die huis moet woon terwyl herstelwerk plaasvind. My vrou moes saam met my in daardie huis woon, maar nie net die fisieke huis nie, die innerlike een ook.

Die een met ou kamers wat ek nog nie klaar skoongemaak het nie. Die een waar kinderjare sommige dae steeds te hard gepraat het. Die een waar vrees hom as verantwoordelikheid vermom het. Die een waar ek tegelyk teenwoordig en ver weg kon wees. Die huwelik sien wat die openbare lewe nooit sien nie. Die openbare lewe sien 'n man se sinne. Die huwelik sien die pouses tussen hulle. Die openbare lewe sien die boek, die werk, die moeite, die gesig wat 'n man voorhou. Die huwelik sien of daardie moeite by die huis vriendelikheid word. Dit sien of waarheid hom sagter of net skerper maak. Dit sien of sy genesing die huis beskerm of nog iets word wat die huis moet dra.

Dit is waarom hierdie hoofstuk saak maak, want die boom het nooit net oor my gegaan nie, as die boom my gehelp het om te sien, het die huis my gewys waarvoor sien bedoel was. Sien is nie volledig as dit nie verander hoe 'n man liefhet nie. Ek kon onder die boom sit en mooi sinne skryf oor wonde, pa's, ma's, stilte, genade en oorlewing, maar as daardie sinne my nie versigtiger met my vrou, eerliker in die huis en meer verantwoordelik met vrees gemaak het nie, sou hulle net woorde bly.

En ek weet te goed wat woorde kan word wanneer hulle nie lewe word nie. Dus het die huis die toets geword, maar nie 'n dramatiese toets nie, 'n daaglikse een. Hoe praat ek wanneer ek bang is? Hoe dra ek druk sonder om haar my paniek te laat dra? Hoe vertel ek die waarheid sonder om die kamer in 'n hofsaal te verander? Hoe beskerm ek vrede wanneer geld nie genoeg is en die toekoms onseker is nie? Hoe bly ek 'n eggenoot, nie net 'n gewonde man wat homself probeer verduidelik nie. Dit is nie klein vrae nie.

Dit is die vrae wat bepaal of 'n huis veilig word. Ek wou my vrou beskerm. Daardie begeerte is waar, maar om iemand te wil beskerm, is nie dieselfde as om haar goed te beskerm nie. Soms probeer 'n man beskerm deur alles stilweg te dra, en word die stilte nog 'n las in die huis. Soms probeer hy beskerm deur te vinnig reg te maak, en word sy dringendheid druk. Soms probeer hy beskerm deur voor te gee dit gaan goed, en moet die vrou langs hom met die leuen in die lug saamleef. Ek moes leer dat beskerming skoon moet wees.

Nie beheer nie, maar nie paniek nie, maar nie geheimhouding wat soos krag aangetrek is nie. Skoon beskerming vertel die waarheid betyds. Dit steek nie die syfers weg totdat die syfers 'n krisis word nie. Dit laat nie die vrou raai watter storm binne die man gebeur nie, en dit verander nie moegheid in blaam nie, en dit straf nie die kamer omdat die man skaam is nie, en dit was nie altyd vir my maklik nie.

Skaamte is 'n gevaarlike gas in 'n huwelik, dit stel hom selde by die naam voor. Dit kom as verdediging: as onttrekking, as irritasie, as te veel woorde en as stilte, as die skielike behoefte om iets te bewys wanneer liefde nie vir bewys gevra het nie. 'n Man wat skaam voel, kan sy vrou se moegheid vir verwerping aansien. Hy kan gewone besorgdheid as beskuldiging hoor. Hy kan 'n praktiese vraag in 'n ou hofsaal verander. Dit is hoe die verlede die hede binnekom as dit nie versigtig dopgehou word nie.

Onder die boom het ek begin sien dat sommige van my reaksies ouer was as die oomblik voor my. My vrou kon iets eenvoudigs vra, en die kind in my kon gevaar hoor. Die huis kon 'n praktiese antwoord nodig hê, en die ou vrees kon ontstaan asof waardigheid self teregstaan. Dit is nie regverdig teenoor 'n huwelik nie. 'n Vrou behoort nie met elke ouderdom van 'n man tegelyk te hoef praat nie.

Dus was 'n deel van my herbou om te leer wag voordat ek uit die wond antwoord. Om myself te vra of die vrees aan hierdie kamer of aan 'n ander een behoort. Om op te merk wanneer ek ou weer in die huidige huis inbring. Neem waar. Dink, tree op. Dit het meer as 'n skryfmetode geword. Dit is 'n manier om by die huis menslik te bly. Neem die kamer waar. Neem my vrou se moegheid waar. Neem my eie vrees waar sonder om dit die mikrofoon te gee.

Dink oor wat werklik waar is, maar nie wat die ou wond sê nie, maar nie wat skaamte voorspel nie, maar nie wat paniek uitdink nie, tree dan skoon op. Praat sagter: vertel die waarheid vroeër en doen die volgende praktiese ding. Beskerm die huis teen chaos, moenie liefde vir vrees laat betaal nie. Dit is hoe 'n huis herbou word, maar nie net met geld nie, hoewel geld saak maak. Nie net met planne nie, hoewel planne saak maak. 'n Huis word herbou deur die klein morele besluite waarvoor niemand hande klap nie. Die besluit om nie die skerp ding te sê nie. Die besluit om die feite neer te skryf in plaas daarvan om gevoelens in die kamer te gooi. Die besluit om te rus voordat wrewel praat. Die besluit om te onthou dat die vrou langs jou nie die vyand van jou vrees is nie.

My vrou is nie my vyand nie. Sy is my getuie. Sy het my in krag en swakheid, in werk en onsekerheid, in skryf en stilte, in eenstorting en herbou gesien, en sy

het die man onder die boom gesien, nie as 'n romantiese figuur nie, maar as 'n werklike eggenoot wat probeer om stewiger as sy vrees te word. Daardie soort sien is nie altyd sag nie. Soms is dit moeg. Soms is dit prakties. Soms vra dit: "Wat nou?" wanneer die man eerder oor betekenis wil praat. Soms lyk liefde soos 'n vrou wat werk toe gaan, roetine handhaaf, haar deel van die huishouding dra terwyl die man weer sy voete vind.

Daar is ook heiligheid daarin, maar nie alle heiligheid voel soos 'n kerkdiens nie. Party daarvan klink soos sleutels in die deur ná 'n lang dag. Party daarvan is kos in 'n kas. Party daarvan is betaalde huur. Party daarvan is 'n hond wat naby die voete van twee moeë mense slaap wat steeds aan dieselfde huis behoort. Party daarvan is 'n vrou wat nie die kamer verlaat het nie, al het die kamer druk geken. Ons het nie kinders van ons eie gehad nie. Daardie sin dra sy eie stilte.

Daar is nagte wanneer ek dink aan die dinge wat ek nooit sal ken nie. Die klein stem wat uit 'n ander kamer roep, die oggendgroet van 'n kind. Die vreemde voortsetting van die lewe deur 'n seun of dogter wat iets van ons die wêreld indra. Dit is 'n hartseer sonder 'n foto, maar die lewe word nie net gemeet aan wat deur bloed gekom het nie. My vrou het liefgehad waar die lewe haar geplaas het. Sy het kinders gedra wat nie uit haar liggaam gebore is nie. Sy het dele van haarself gegee op maniere wat dalk nooit ten volle getel sal word nie, en nou, in hierdie seisoen, is dit ons.

Ek en my vrou, en dalk is dit nie minder nie. Dalk is dit bloot die lewe wat vir ons gegee is om te eer. 'n Man kan jare lank treur oor wat nie gebeur het nie en die mens mis wat steeds langs hom sit. Ek wil dit nie doen nie. Ek wil nie so besig wees om oor die denkbeeldige huis te treur dat ek nalaat om die werklike een te beskerm nie. Die werklike een het my vrou daarin. Dit is genoeg rede om te bou.

Nie omdat alles maklik is nie, maar nie omdat liefde druk verwyder nie, maar nie omdat die huwelik elke dag 'n sagte plek is nie. Die huwelik is dikwels die plek waar waarheid geen ruimte meer het om weg te kruip nie. Dit is waar die ou patrone óf herhaal óf uiteindelik onderbreek word. Ek wil hê hulle moet hier onderbreek word. Ek wil nie hê my pa se stilte moet my stilte in hierdie huis word nie, en ek wil nie hê my ma se vrees moet die lug word wat my vrou moet asemhaal nie. Ek wil nie hê ou skaamte moet besluit hoe ons oor geld, werk, familie, die toekoms of pyn praat nie.

Dit moet by my stop, maar om 'n patroon te stop is nie een groot besluit nie, en dit is daaglikse werk, en dit is die manier waarop ek antwoord wanneer ek moeg is. Die manier waarop ek beplan wanneer geld min is. Die manier waarop ek

erken wanneer ek bang is. Die manier waarop ek aanhou skryf sonder om skryf'n ontsnapping uit die praktiese lewe te maak. Die manier waarop ek werk soek sonder om toe te laat dat verwerping die huis vergiftig. Die manier waarop ek onthou waardigheid word nie deur voorgee bewys nie.

Die huis is waar die boek vlees moet word. Onder die boom kan ek sien. By die huis moet ek leef wat ek gesien het. Dit is moeiliker, en beter. Want die doel daarvan om gesien te word is nie om vir altyd binne my eie storie te bly nie. Die doel is om met duideliker oë lief te hê. Om veiliger te word. Om vrede te bou wat iemand anders werklik kan voel. Om die huis minder verwarrend te maak as die een waaruit ek gekom het. Dit is dalk een van die belangrikste dinge wat ek nog met my lewe kan doen.

Nie beroemd word nie, maar nie almal verkeerd bewys nie, maar nie pyn in applous verander nie. Bou 'n huis waar vrees nie die laaste woord kry nie. Beskerm die vrou langs my. Praat waarheid sonder wreedheid. Dra verantwoordelikheid sonder om hard te word, laat genade die gewone dinge binnekom. Ek weet nie alles van die toekoms nie, en ek weet nie hoe elke finansiële druk beantwoord, elke werkvraag opgelos of elke ou wond klaar sal praat nie. Ek weet genoeg om te weet die lewe word nie netjies bloot omdat 'n man die waarheid begin vertel het nie.

Maar ek weet ook dit: Ek herbou nie alleen nie. Daar is 'n vrou in die huis. Daar is liefde hier, soms moeg, soms onvolmaak, maar werklik, en daar is 'n huwelik wat meer as oorlewing verdien, en daar is 'n huis wat teen die ou chaos beskerm moet word. En daar is 'n man onder 'n boom wat uiteindelik begin verstaan het dat die volgende regte ding nie altyd ver weg is nie. Soms is dit binne die huis. Soms is dit die manier waarop hy praat wanneer sy moeg huis toe kom. Soms is dit die manier waarop hy die skootrekenaar toemaak en luister.

Soms is dit die manier waarop hy weier om skaamte hom wreed te laat maak. Soms is dit eenvoudig dit: Moenie die vrou verloor terwyl jy die wond probeer verduidelik nie, wees nou lief vir haar. Bou hier. Beskerm hierdie vrede.

HOOFSTUK VYFTIEN

Die Vader Deur die Seun

Daar is woorde waaraan 'n man nie te vinnig kan raak nie. Vader is een daarvan. Vir sommige mense gaan die woord maklik oop. Dit dra warmte, herinnering, veiligheid, 'n stem by die hek, 'n hand op die skouer, 'n teenwoordigheid wat naby gestaan het toe die wêreld te groot geword het. Vir ander is die woord ingewikkelder, en dit kom nie alleen nie. Dit bring stilte saam: afwesigheid, verlange, verwarring en liefde gemeng met pyn. Vir my was vader nooit net 'n woord nie, en dit was 'n wond en 'n vraag.

Ek het 'n aardse pa gehad. Dit is waar. Hy was deel van my oorsprong, deel van my bloed, deel van die storie wat my in die wêreld gebring het, en ek sal hom nie uitwis nie, en ek sal hom nie net sy mislukkings maak nie. Hy het sy eie pyn, sy eie geskiedenis, sy eie gevegte agter die gesig gehad wat ek as kind geken het, maar die woord vader het gewig in my gedra.

Dit het die plekke gedra waar ek beskerming nodig gehad en nie beskerm gevoel het nie, en dit het die stilte gedra, en dit het die verlange gedra om raakgesien te word. Dit het die klap, die skoene, die gemengde boodskappe, die oproepe, die sin aan die einde gedra: kyk na mekaar, en dit het liefde gedra, en dit het ook gebrek gedra, en dit is waarom God as Vader nie vir my eenvoudig was nie.

Mense praat soms maklik, asof die woord Vader homself genees wanneer dit voor God geplaas word, maar 'n gewonde seun weet nie altyd hoe om dit te ontvang nie. Hy kan God hoor en steeds vrees voel, en hy kan Vader hoor en die ou onsekerheid in hom voel opstaan voordat geloof tyd het om te antwoord. Dit beteken nie geloof is afwesig nie, dit beteken die wond luister ook. Vir baie jare dink ek ek in God geglo met 'n hart wat nog geleer het wat vaderskap beteken. Ek het gebid, probeer, gesoek na wat reg was, en ek het in heilige dinge geglo, maar geloof kan langs verwarring leef. 'n Man kan God vertrou en steeds ou vrees dra op die plek waar vertrouwe veronderstel is om te rus.

Dit is deel van die eerlikheid van my lewe. God het nie net as 'n idee my storie binnegekom nie. Hy het as Teenwoordigheid binnegekom, maar nie altyd dramaties nie, maar nie altyd hard nie. Nie altyd op die manier wat mense beskryf wanneer hulle geloof eenvoudig wil laat klink nie. Soms was God se

Teenwoordigheid stil genoeg om mis te kyk wanneer ek net vir redding gesoek het. Dit was in die feit dat ek aan die lewe gebly het, en dit was in die klein genade van nog 'n oggend, en dit was in die sin wat gekom het toe ek gedink het daar is geen woorde oor nie. Dit was in my vrou wat steeds in die huis was, en dit was in die boom wat my nie gevra het om op te tree nie.

Deur genade alleen is ek steeds hier. Ek sê dit nie as versiering nie. Ek sê dit omdat ek die gewig ken van wat my kon beëindig het. Daar was tye wanneer ek nie genoeg krag gehad het om myself van myself te red nie. Tye wanneer my verstand te moeg, my liggaam te onseker, my toekoms te onduidelik, my skaamte te hard geword het. 'n Man val nie altyd in een sigbare beweging nie. Soms word hy oor jare al hoe dunner. Hy word minder teenwoordig in sy eie lewe, en hy bly asemhaal, werk, antwoord, oorleef, maar êrens binne-in hom word die lig flouër.

Genade het iets aan die brand gehou, maar nie altyd helder nie, genoeg. Dit is wat ek van God begin respekteer het: Hy kom nie altyd as 'n verduideliking nie. Soms kom Hy as genoeg: genoeg asem en genoeg genade. Genoen krag om nie wreed te word nie, genoeg lig vir die volgende sin. Genoen waarheid om op te hou lieg. Genoen liefde om huis toe te gaan en weer te probeer.

Ek wou baie keer antwoorde hê: skoon antwoorde en finale antwoorde. Die soort wat die hele storie in lyn sou bring en die pyn sou laat ophou, maar God het my nie altyd antwoorde gegee nie. Dikwels het Hy vir my Teenwoordigheid gegee, en teenwoordigheid is moeiliker om te verduidelik. Jy kan dit nie tot 'n formule verklein nie. Jy kan dit nie in 'n stelsel verander en dit steeds lewend hou nie. Jy kan dit nie meganies maak nie. Dit is een van die gevare wanneer 'n gewonde man God probeer verstaan: hy kan geloof in beheer probeer verander omdat beheer veiliger as vertrouwe voel.

Maar God is nie 'n masjien nie. Geloof is nie data nie. 'n Siel kan nie genees word deur gevoelloos en georganiseerd te word nie. Ek was lief vir stelsels. Ek verstaan struktuur. Ek verstaan prosedures, dokumente, risiko, reëls, orde. Daar is goedheid in struktuur wanneer dit die lewe dien, maar daar is gevaar wanneer 'n man struktuur gebruik om oorgawe te vermy. Hy kan korrek word en steeds nie heel wees nie, en hy kan die taal van geloof ken en steeds nie in die Vader se hart rus nie.

Dit is waarom ek Christus weer moes ontmoet, nie as 'n godsdienstige idee nie, maar as die sigbare gesig van die Vader, die Vader deur die Seun. Daardie lyn maak vir my saak, want die woord Vader is deur die aarde ingewikkeld gemaak. Ek moes sien wat Vader beteken sonder die verdraaiing van menslike mislukking,

en ek het meer as 'n konsep nodig gehad, en ek het die Seun nodig gehad. Christus het my nie 'n Vader gewys wat 'n kind verneder om gesag te bewys nie. Hy het my nie 'n Vader gewys wat teenwoordig maar emosioneel ver is nie, en hy het my nie 'n Vader gewys wie se liefde verdien moet word deur nuttig te word nie. Hy het my die Vader gewys deur die gewondes aan te raak, die skaamtes te ontvang, sonder wreedheid reg te help, die onsienlikes te sien en naby dié te staan wat almal reeds veroordeel het.

Dit is die Vader wat ek moes leer ken, maar nie 'n Vader wat na die beeld van my wond gemaak is nie. 'n Vader wat deur die Seun geopenbaar is. Die Seun en die Vader is een. Ek kan die abstrakte daarvan nie ten volle verduidelik nie. Sommige dinge is te heilig om tot netjiese woorde plat te druk. Daar is misterie: onbekende en diepte verder as my vermoë om te organiseer, maar ek kan sê wat dit binne-in my gedoen het. Dit het die woord Vader aan God teruggegee, stadig, maar nie in een oomblik nie.

'n Gewonde woord word nie met geweld genees nie. Dit moet lank genoeg in waarheid vasgehou word om die ou gif te verloor. Vader moes weer skoon word, maar nie deur voor te gee my aardse pa was volmaak nie, maar nie deur hom met woede te vervang nie. Nie deur geestelike praat wat die kind in my gevra het om stil te wees nie. Die woord het skoon geword deur na Christus te kyk, as ek die Vader wil ken, kyk ek na die Seun.

Ek kyk na die Een wat die gekneusde riet nie gebreek het nie, en ek kyk na die Een wat mense raakgesien het by wie ander verbygeeloop het, en ek kyk na die Een wat geweet het wanneer stilte genade was en wanneer stilte gebreek moes word. Ek kyk na die Een wat waarheid gedra het sonder om wreed te word. Dit is waar my geloof minder bang geword het, maar nie swakker nie, minder bang.

Bang geloof probeer altyd 'n toets slaag. Dit hou homself dop, dit meet homself. Dit word gespanne, versigtig, vertonerig. Dit vra: Is ek goed genoeg, en het ek genoeg gedoen? Sal ek gestraf word as ek dit verkeerd doen? Maar genade klink nie so nie. Genade maak sonde nie klein nie, genade noem duisternis nie lig nie. Genade is nie sagte leuens wat in godsdienstige taal toegedraai is nie. Genade is sterker as dit. Genade vertel die waarheid en hou steeds die deur oop. Genade sê: Ja, dit is werklik. Ja, dit moet benoem word. Ja, dit moet verander, en steeds: kom.

Dit is die stem wat ek onder die boom gehoor het, maar nie hoorbaar nie, maar nie as iets wat ek aan enigiemand anders kan bewys nie, maar innerlik, op die plek waar 'n man weet wanneer hy ontmoet is. Kom. Bring die seun. Bring die

skaamte. Bring die woede. Bring die vaderwond. Bring die moederwond. Bring die liggaam wat ingegee het. Bring die huwelik onder druk. Bring die woorde wat 'n vonnis geword het. Bring die man wat nie weet hoe om weer te begin nie. Kom. Dit is nie die stem van vrees nie.

Dit is die stem van die Seun wat die Vader bekend maak. Ek dink dit is waarom die boom vir my heilige grond geword het, hoewel dit vir enigiemand wat verbygegaan het, gewoon gelyk het. God het dikwels gewone dinge gekies om buitengewone genade te dra: 'n krip, 'n tafel, brood, wyn, stof, water en 'n tuin. 'n Kruis wat van hout gemaak is. Waarom nie 'n boom in my eie lewe nie, en waarom nie skaduwee en 'n skootrekenaar nie? Waarom nie 'n moë man wat lank genoeg stil sit om gevind te word nie?

Die boom het nie God geword nie, ek ken die verskil, maar dit het 'n plek geword waar ek kon ophou vlug van God se Teenwoordigheid in my eie storie. Dit het 'n plek geword waar ek met die wonde kon sit sonder om hulle heer te maak. 'n Plek waar ek na die verlede kon kyk en steeds glo dat pyn nie die laaste woord gesprek het nie. Dit maak saak. Pyn wil God word: vrees ook en skaamte ook.

Hulle wil almal gesag oor die storie hê, en hulle wil besluit wat alles beteken. Skaamte sê: Jy is die probleem. Vrees sê: Jy sal nooit veilig wees nie. Pyn sê: Dit is wie jy nou is, maar Christus sê iets anders, hy ontken nie die wond nie. Hy gaan dit binne. Hy staan nie ver van lyding af en gee raad nie, en hy neem vlees aan, en hy ken honger, verwerping, verraad, stilte, bloed, verlating, dood, en hy gaan die menslike storie so diep binne dat geen gewonde man eerlik kan sê: "God weet nie waar ek is nie."

Daardie gedagte het my gedra. God weet waar ek is, maar nie net waar ek behoort te wees nie, maar nie net waar ek voorgee om te wees nie, maar nie net waar ander mense dink ek is nie. Waar ek is: onder die boom, in die huis, in die vrees, in die moë liggaam en in die huwelik. In die onvoltooide werk. In die skaamte dat ek nie alles uitgesorteer het nie, in die verlange om weer nuttig te wees. In die hartseer oor kinders wat nie uit ons gebore is nie: in die herinnering aan my pa en in die druk van die maand. In die stille geveg om nie hard te word nie.

God weet waar ek is, en hy het nie nodig dat ek meganies word om gered te word nie. Dit is nou belangrik, veral in 'n wêreld vol stelsels, skerms, geraas, spoed, data en prestasie. 'n Man kan begin voel soos 'n funksie: 'n nommer, 'n profiel, 'n lêer, 'n skuld, 'n CV en 'n produktiwiteitsprobleem. Selfs geloof kan

tot take verklein word as die hart moeg genoeg is, bid korrek. Werk korrek. Dink korrek: genees korrek en produseer korrek, maar die siel is nie gemaak om net as uitset te leef nie. Die siel is vir God gemaak.

Ek moet dit onthou, en ek moet in God wees, nie verlore in data nie, maar nie verlore in druk nie, maar nie verlore in die eindelose ontleding van my eie pyn nie, maar nie verlore in 'n poging om die wond te organiseer totdat dit hom gedra nie. Daar is 'n heilige plek onder al daardie geraas. Ek dink soms aan glas, gebrandskilderde glas. Lig wat deur kleur kom. Gebreekte stukkie wat in 'n patroon gehou word wat hulle nie alleen kon maak nie. 'n Venster is nie mooi omdat die glas nooit gesny is nie. Dit is mooi omdat die stukke geplaas is waar lig daardeur kan beweeg.

Dalk is dit deel van wat God met 'n lewe doen. Hy maak nie asof die stukke nooit gebreek is nie, hy versamel hulle in betekenis, maar nie vinnig nie, maar nie goedkoop nie, maar nie sonder hartseer nie, maar met lig. By 'n glaswerkswinkel het ek iets soortgelyks in 'n ander vorm gesien — die binnekamer van maak, die plek waar materiaal, kleur, hitte, hand, geduld en ontwerp iets meer as fragmente word, 'n heilige plek, op sy eie manier. 'n Herinnering dat skoonheid nie die afwesigheid van breek is nie. Soms is skoonheid wat gebeur wanneer gebrokenheid in die regte lig gehou word.

Dit is wat ek vir hierdie boek wil hê, maar nie 'n gepoleerde leuen nie, 'n venster. Iets waardeur lig kan beweeg, as God Teenwoordigheid is, moet hierdie boek nie net herinnering word nie, en dit moet getuigenis word. 'n Getuigenis dat die wond werklik was, maar nie finaal nie. 'n Getuigenis dat die Vader nie ten volle deur die mislukkings van vaders geken word nie, maar deur die Seun. 'n Getuigenis dat genade nie waarheid uitwis nie. Dit verlos wat waarheid openbaar, en eenheid maak ook hier saak. In eenheid sal ons wees.

Nie die valse eenheid wat pyn wegsteek sodat almal gemaklik kan voel nie, maar nie familie-eenheid wat op stilte gebou is nie, maar nie godsdienstige eenheid wat die gewondes vra om ter wille van vrede te verdwyn nie. Ware eenheid is anders. Dit begin in waarheid. Dit laat elke stuk toe om gesien te word. Dit laat die lig deurkom sonder om voor te gee dat die glas nooit gesny is nie, en dit is die soort eenheid waarna ek verlang. Eenheid in myself — die seun, die man, die eggenoot, die skrywer, die gewonde een, die gelowige, die een wat steeds bang word.

Eenheid in my huwelik — nie volmaaktheid nie, maar twee mense wat kies om in waarheid te staan sonder om die huis te vernietig. Eenheid met God — nie

as prestasie nie, maar as behoort. Dalk is dit hoe verlossing meer dikwels in my lewe gelyk het as wat ek besef het. Nie net om van iets gered te word nie, maar om terug versamel te word van al die plekke waar ek myself verstrooi het: versamel uit die huis en van die paaie. Van die werk: van die vrees, van die ou vonnis en van die liggaam se ineenstorting.

Van die stilte. Versamel onder die Vader se oog deur die Seun. Gesien, daardie woord weer. Gesien. Dalk was dit die dieper betekenis die hele tyd. Om deur God gesien te word voordat ek myself ten volle kan sien. Om gesien te word sonder om aan skaamte ontbloom te word. Om in waarheid gesien en steeds nie weggewerp te word nie. Dit is wat elke kind nodig gehad het, en dit is wat elke man steeds nodig het, maar nie die vlak troos dat daar niks verkeerd is nie, maar nie die wreedheid om verklein te word tot alles wat verkeerd is nie, iets heiliger.

Om ten volle geken en nie verlaat te word nie. Dit is genade. Dit is die Vader deur die Seun, en as dit waar is, gaan my storie nie net daaroor om my aardse pa se stilte te oorleef nie. Dit gaan daaroor om die ware Vader se stem te leer hoor, maar nie die stem van vrees nie, maar nie die stem van skaamte nie, maar nie die stem wat sê: bewys, verdien, dra, presteer nie. Die stem wat sê: Jy word gesien. Jy is nie jou oorsprong nie. Jy is nie jou wond nie. Jy is nie die vonnis wat oor jou uitgespreek is nie.

Kom huis toe. Ek weet nie altyd hoe om dit te ontvang nie. Party dae gryp ek steeds eerste na die ou vrees. Party dae probeer ek verdien wat net ontvang kan word. Party dae maak ek God te klein deur Hom deur die nou venster van my eie pyn te verbeel, maar selfs dan bly die Seun: geduldig en sigbaar. Menslik genoeg dat ek kan nader, heilig genoeg om my die Vader te wys. Dus bly ek daarheen kyk. Nie om uit my lewe te ontsnap nie. Om anders daarna terug te keer.

'n Man wat deur God gesien is, moet leer om sonder wreedheid te sien. Hy moet sy ouers eerlik sien. Hy moet sy vrou teer sien. Hy moet sy eie wonde sien sonder om hulle te aanbid, en hy moet sy werk, sy liggaam, sy grense, sy verantwoordelikhede, sy mislukkinge en sy hoop in die lig van genade sien. Dit is die dieper werk, maar nie net om 'n boek te skryf nie. Om minder verdeeld te word. Om meer heel te word. Om weer mens te word onder God.

Onder die boom het ek nie 'n God gevind wat geëis het dat ek myself volmaak verduidelik voordat Hy by my sou sit nie. Ek het Teenwoordigheid gevind, en in daardie Teenwoordigheid het die woord Vader stadig sy vrees begin verloor. Nie omdat die aarde dit goed verduidelik het nie, omdat die Seun Hom sigbaar gemaak het.

HOOFSTUK SESTIEN

Wees Vol, en Word Dan Leeg

'n Man kan net dra wat hy bereid is om leeg te maak. Ek het dit nie altyd geweet nie. Vir baie jare het ek gedink dra is die bewys van krag, as ek die herinnering, die druk, die woede, die stilte, die verantwoordelikheid kon hou, dan het ek dalk nog gestaan. Dalk was ek steeds nuttig. Dalk was ek steeds die soort man wat die lewe van my vereis het. Dus het ek gedra.

Ek het die huis gedra waaruit ek gekom het, die woorde wat oor my uitgespreek is, die kind wat nie gesien is nie, die wond van my pa, die wond van my ma, die liggaam se waarskuwings, die eensaamheid van die pad, die geldsdruk, die begeerte om my vrou te beskerm, en die ou behoefte om te bewys dat ek nie die probleem was nie. 'n Man kan vol raak van dinge wat hy nooit gekies het om te hou nie.

Aanvanklik voel volheid normaal. Mans dra en gaan aan. Hulle maak koffie, antwoord boodskappe, betaal wat betaal kan word, maak reg wat reggemaak kan word, hou die huis aan die gang, hou die gesig kalm, maar daar is 'n volheid wat druk word, dit styg stilweg. Jy voel dit in jou bors voordat jy dit in jou gedagtes verstaan. Jy voel dit in die klein irritasie, die moegheid wat slaap nie herstel nie, die manier waarop 'n gewone vraag soos 'n beskuldiging klink. Jy voel dit in die drang om te vlug, te rook, te verduidelik, te verdedig, reg te maak of te verdwyn.

Die siel het waarskuwingsligte, die liggaam ook. Ek het albei te lank geïgnoreer. Onder die boom het ek 'n ander ritme begin leer. Wees vol, en word dan leeg. Wees leeg, en word vol. Aanvanklik het dit te eenvoudig geklink vir die gewig wat ek gedra het, byna te sag. Ek was gewoond aan swaarder taal: oorlewing, verantwoordelikheid, dissipline, werk. Leegword het swak geklink, asof 'n man homself uitgiet en minder word, maar dit is nie wat dit beteken het nie.

Om leeg te word, was nie om te verdwyn nie. Dit was om op te hou toelaat dat die ongesproke dinge binne-in my ophoop totdat dit gif word, en dit was om die woede neer te skryf voordat dit wreedheid word. Om die vrees te benoem voordat dit beheer word. Om die skaamte te erken voordat dit 'n ander gesig in die huis begin dra. Dit het deel van my werk geword, maar nie dramatiese werk

nie. Daaglikse werk: 'n sin, 'n pouse, 'n asemteug, 'n bladsy en 'n gebed. 'n Besluit om nie ou pyn in 'n nuwe vertrek te gooi nie.

Skryf het my gehelp om leeg te word, maar nie omdat die bladsy alles opgelos het nie, maar omdat dit die druk 'n skoon plek gegee het om heen te gaan. Voor die bladsy het die herinnering oral tegelyk geleef — in die liggaam, in die bui, in die senuweestelsel, in die skielike swaarte van 'n gewone dag. Op die bladsy het dit iets geword waarna ek kon kyk sonder om heeltemal ingesluk te word. Iets wat neergeskryf is, is nie weg nie, maar dit is nie meer net binne-in jou nie. Dit maak saak.

Party mans drink hulle volheid weg, party rook dit. Party skree dit uit. Party begrawe dit in werk. Party verander dit in stilte so dig dat die hele huis daaromheen moet asemhaal. Ek het van daardie paaie geken. Ek skryf dit nie met trots nie. Ek skryf dit omdat waarheid nuttiger is as voorgee, 'n man onder druk soek verligting, as hy nie 'n skoon manier het om leeg te word nie, sal die druk 'n ander deur vind. Dus het ek die ritme begin respekteer, wees vol.

Moenie ontken wat daar is nie. Moenie voorgee die wond is kleiner as wat dit is nie: moenie vrees vrede noem nie, moenie uitputting luiheid noem nie en laat die waarheid teenwoordig wees. Word dan leeg. Skryf dit, bid dit. Praat dit versigtig uit, stap daarmee. Sit daarmee. Asem totdat die liggaam weet hy is nie terug in die ou vertrek nie. Gee die druk vir God voordat jy dit vir die mense gee vir wie jy lief is, wees dan leeg, maar nie leeg soos dood nie. Leeg soos hande wat nie meer gebal is nie. Leeg soos 'n vertrek nadat die storm daardeur getrek het.

En word dan weer vol, maar nie met die ou swaarte nie: met iets skoner, asem, genade, brood, oggend, die geluid van my vrou in die huis, die honde naby en 'n klein plan. 'n Rekening wat eerlik in die oë gekyk is. 'n Sigaret wat uitgestel is, 'n gebed sonder baie woorde. Die wete dat ek steeds hier is: daardie soort volheid verpletter nie en dit voed. Dit is deel van wat genade my laat in die lewe leer. Genade is nie net vergifnis ná mislukking nie. Dit is ook die ruimte om anders te leef voordat die volgende mislukking homself herhaal. Genade gee 'n man 'n pouse waar die ou patroon 'n outomatiese reaksie verwag het.

In daardie pouse kan 'n lewe verander: stadig, maar werklik. Die ou self wil vinnig reageer. Hy wil die wond beskerm, die skaamte verdedig, die vrees regmaak, die uitkoms beheer, en hy wil praat voordat hy luister omdat stilte eens gevaarlik gevoel het, en hy wil alles dra omdat dra eens soos behoort gevoel het, maar die nuwe ritme sê: Neem waar. Dink, tree op. Neem waar wat vol is. Dink oor wat dit beteken, tree skoon op.

Dit het vir my meer as skryfadvis geword, en dit is 'n manier om aan die lewe te bly sonder om my pyn die heerser van die huis te maak, wanneer ek eers waarneem, hoef ek nie die eerste gevoel te gehoorsaam nie. Wanneer ek dink, kan ek ou vrees van huidige waarheid skei, wanneer ek optree, kan ek die volgende regte ding kies in plaas van die ou bekende ding. Dit klink klein totdat 'n man dit probeer leef, en dit is nie klein nie.

Die ou patroon verdwyn nie omdat jy dit een keer verstaan het nie. Dit keer terug deur moegheid, geldsdruk, familieherinneringe, skaamte, die liggaam se ou alarmstelsel. Dit keer veral terug wanneer 'n man vol is. Daarom moet leegword 'n ritme word, nie 'n noodtoestand nie. Ek kan nie wag totdat ek breek voordat ek die waarheid vertel nie, ek kan nie wag totdat die huis die druk voel voordat ek erken ek is bang nie en ek kan nie wag totdat die liggaam skree voordat ek luister nie. Ek moet leeg word terwyl daar nog ruimte is.

Daar is dae wanneer ek steeds te vol raak. Ek ken die tekens nou beter: die ongeduld, die stywe bors, die begeerte om in rook of slaap of stilte te ontsnap, die ou hof wat weer in my gedagtes begin, wanneer dit gebeur, probeer ek om myself nie eerste te straf nie, en ek probeer luister. Wat is vol, vrees, skaamte, woede, hartseer, verantwoordelikheid, liefde met nêrens om heen te gaan nie en 'n sin wat wag om geskryf te word?

Soms kom die antwoord vinnig. Soms nie, maar selfs om die vraag te vra, vertraag die ou masjien. Dit herinner my dat ek nie net 'n reaksie is nie. Ek is 'n man met 'n siel. Ek kan kies. Ek kan asemhaal. Ek kan skryf. Ek kan bid. Ek kan leeg word, en wanneer ek leeg word, begin iets ruimte maak, maar nie altyd vreugde nie. Soms net stilte. Soms net genoeg ruimte om nie die skadelike ding te sê nie. Soms net genoeg genade om die volgende oggend weer te begin, maar genoeg is nie niks nie.

Genoeg het my aan die lewe gehou. Genoeg het die boek oopgehou. Genoeg het my laat terugkeer na die huis, na my vrou, na die bladsy, na God, na die volgende regte ding. Dalk is dit wat hierdie ritme werklik is. 'n Manier om terug te keer. Wees vol, en word dan leeg. Wees leeg, en word vol, ontvang en laat los. Dra en lê neer, vertel die waarheid en laat genade binnekom. Bly mens. Dit is nou die werk, maar nie net om te skryf wat gebeur het nie, maar om so te leef dat wat gebeur het, nie deur my bly gebeur nie.

Dus sit ek met die volheid, ek aanbid dit nie. Ek vra wat dit saamgebring het, en wanneer die tyd kom, laat ek dit vertrek deur woorde, asem, gebed, trane, of die klein eerlike daad om die waarheid te vertel. Dan wag ek, leeg, maar nie verlate

nie, oop. En stadig, sonder geraas, keer die lewe terug: 'n sin, 'n bietjie vrede, die geluid van die huis, die teenwoordigheid van God en genoeg lig vir die volgende bladsy.

HOOFSTUK SEWENTIEN

Die Volgende Regte Ding

Ek wou vroeër die hele pad hê, maar nie 'n tree nie, maar nie 'n klein genade nie, die hele pad. Ek wou weet waar die geld vandaan sou kom, hoe die werk sou oopgaan, hoe die liggaam sou hou, hoe die huis veilig sou bly, hoe die toekoms in die vroeë oggendure sou ophou om teen my bors te druk. Ek wou hê God moes vir my die volledige kaart wys, want die druk binne-in my het nie geduldig genoeg gevoel vir nóg 'n onbekende nie, maar die lewe het selde as 'n volledige kaart na my gekom.

Meer dikwels het dit gekom as die volgende regte ding. Dit klink klein totdat jy bang is, wanneer 'n man kalm is, kan die volgende regte ding soos 'n eenvoudige frase klink, wanneer hy onder druk is, word dit 'n tou. Iets om vas te hou wanneer die gedagtes gelyktydig na elke moontlike ramp wil hardloop: vrees stap nie en dit vermenigvuldig. Dit vat een rekening en verander dit in die hele toekoms, en dit vat een verwerping en verander dit in 'n vonnis, en dit vat een moeë oggend en sê die hele lewe misluk, en dit vat een moeilike gesprek en bring elke ou vertrek die hede binne.

Daarom maak die volgende regte ding saak. Dit bring 'n man terug uit die hele verbeelde storm na die een werklike tree voor hom. Maak die skootrekenaar oop. Skryf die bladsy. Was die koppie, antwoord sag. Kyk na die syfers: stuur die aansoek, stel die sigaret uit en vertel die waarheid voordat skaamte tande kry. Sit stil voordat vrees die huis bestuur. Dit is nie heldedade nie, maar die meeste herbouwerk is nie heldhaftig terwyl dit gebeur nie. Dit is gewoon, en dit word nie afgeneem nie, en dit gebeur in die kombuis, by die lessenaar, langs die bed, in die klein pouse voordat 'n man sê wat hy vroeër te vinnig sou gesê het.

'n Lewe verander nie altyd weens 'n groot besluit nie. Soms verander dit omdat 'n man om vieruur die middag nie die ou patroon gehoorsaam nie. Ek het dit begin respekteer. Onder die boom het ek geleer om te sien. By die huis moes ek leer om te leef wat ek gesien het. Dit was moeiliker. 'n Hoofstuk kan mooi op die bladsy klink terwyl die kombuis nog kalmte nodig het, die rekeninge nog in die oë gekyk moet word, die huwelik nog teerheid nodig het, en die liggaam steeds om genade vra.

God se Teenwoordigheid moes 'n daaglikse ritme word, nie net 'n geloof nie, maar nie net iets wat ek met my mond bely het nie, maar iets waarheen ek teruggekeer het met my liggaam, my asem, my woorde, my huwelik, my vrees, my werk en my stilte. Geloof moes die manier word waarop ek leef wanneer druk naby die huis kom. Dit is waar ek begin verstaan het dat die geestelike lewe nie altyd dramaties is nie. Soms is dit die dissipline om nie panikerig te raak nie. Soms is dit die genade om 'n lys te maak in plaas daarvan om 'n krisis te maak. Soms is dit die keuse om nie die vertrek te straf omdat ek skaam is nie.

Daar is heiligheid daarin, 'n stil heiligheid. Niemand klap hande vir 'n man wat na sy banksaldo kyk sonder om wreed te word nie. Niemand skryf liedjies oor 'n man wat eers wag voordat hy uit vrees vir sy vrou antwoord nie. Niemand sien die klein oorlog binne-in 'n man wat buitentoe wil hardloop en rook, maar eers gaan sit, asemhaal en vra wat hy werklik dra nie, maar God sien, en dalk is dit genoeg. Die volgende regte ding is nie vir God 'n klein ding nie. Dit is waar gehoorsaamheid vlees word.

Vir jare wou ek van druk verlos word. Soms wil ek dit steeds hê. Ek wil die duidelike antwoord hê, die oop deur, die inkomste wat betyds kom, die liggaam wat saamwerk, die toekoms wat ophou om die hede te bedreig. Daar is geen skaamte daarin om verligting te begeer nie, maar verligting is nie die enigste genade nie. Soms is genade dat jy genoeg standvastigheid ontvang om te doen wat gedoen moet word terwyl die druk steeds daar is. Daardie soort genade is minder dramaties, maar dalk dieper, dit vorm 'n man.

Dit leer hom om God se nabyheid nie net te meet aan of die probleem verdwyn het nie, en dit leer hom dat teenwoordigheid werklik kan wees te midde van onvoltooide dinge. Dit leer hom dat vrede nie altyd die afwesigheid van 'n storm is nie. Soms is dit die weiering om die storm jou meester te laat word. Ek moes dit leer, want ek het jare lank geleef asof gevaar die reg gehad het om my te organiseer.

As iets onseker was, het ek wakker geword, as geld min was, het my hele liggaam homself gespan, as werk onduidelik was, het skaamte begin praat. As iemand 'n praktiese vraag gevra het, het die ou hof in my gedagtes weer oopgegaan en my na die getuiebank geroep: verdedig jouself, verduidelik jouself en bewys dat jy nie misluk nie. Daardie ou hof was lank besig. Maar die volgende regte ding stry nie met die hele hof nie. Dit weier eenvoudig om die hele dag daar te staan. Dit vra: Wat is nou waar? Nie wat vrees sê dalk kan gebeur nie.

Nie wat skaamte sê dit beteken nie, maar nie wat die ou huis met hierdie druk sou gedoen het nie. Wat is nou waar? Daar is 'n huis, en daar is 'n vrou, en daar is 'n skootrekenaar, en daar is 'n bladsy, en daar is een aansoek wat gestuur kan word, en daar is een kas wat nagegaan kan word, en daar is een gesprek wat sagter gemaak kan word. Daar is een sigaret wat kan wag, en daar is een gebed sonder baie woorde, en daar is genade vir hierdie tree, maar nie vir die hele verbeelde toekoms nie, hierdie tree.

Dit was vir my moeilik omdat my gedagtes van stelsels hou. Hulle wil struktuur, planne, kategorieë, dokumente, prosedures en orde hê. Daardie dinge is nie verkeerd nie. Hulle het my gehelp. Hulle is deel van hoe ek die wêreld verstaan. 'n Man wat deur chaos geleef het, het goeie rede om orde lief te hê, maar orde kan vrees met 'n skoon hemp aan word. Dit kan 'n ander manier word om te probeer beheer wat net God kan dra. Dus moes ek die verskil leer tussen struktuur wat vrede dien en struktuur wat paniek dien.

'n Goeie lys help 'n man om te sien, 'n panieklis straf hom. 'n Goeie plan gee die volgende tree, 'n paniekplan eis die hele toekoms. 'n Goeie roetine beskerm die huis. 'n Paniekroetine word nog 'n hof. Dit was ook deel van my herbouwerk — nie om struktuur weg te gooi nie, maar om dit skoon te maak, laat orde die lewe dien. Laat die lys die man help asemhaal. Laat die dokument die feite hou sodat die hart hulle nie almal tegelyk hoef te dra nie.

Dit het belangrik geword met werk en inkomste. Ek kon nie bekostig om in vae hoop rond te dryf nie. Ons het praktiese beweging nodig gehad: aansoeke, dokumente en CV's. Klein betaalde werk. 'n Manier om te gebruik wat ek steeds kon doen: woorde, administrasie, struktuur, prosedures, vorms, skryfwerk, rekords, orde, maar ek het ook geweet ek kon nie chaosgeld jaag en dit voorsiening noem nie, maar nie elke oop deur is skoon nie.

'n Man onder geldelike druk kan kwesbaar raak vir enige belofte wat soos redding klink. Hy kan stukke van homself te goedkoop verkoop. Hy kan werk aanvaar wat die huis breek. Werk wat hom teen sy aard die hele dag aan die telefoon hou. Werk wat paniek eerder as waardigheid voed. Werk wat hom verander in iemand wat hy probeer om nie te word nie. Ek moes versigtig wees, maar nie passief nie, versigtig. Passiwiteit sê: Ek kan niks doen nie. Versigtigheid sê: Ek sal nie my vrede vernietig terwyl ek my lewe probeer red nie.

Dus het die volgende regte ding my beskerming teen sowel paniek as verlamming geword, maar nie twintig aansoeke in een desperate uitbarsting en dan ineenstort nie, een of twee skoon aansoeke, maar nie 'n heel nuwe identiteit

teen Vrydag nie, een eerlike profiel. Nie voorgee ek is iets wat ek nie is nie. Gebruik wat ek werklik gedra, geleer, gebou en oorleef het. Daar is waardigheid daarin. 'n Man hoef homself nie op te blaas om weer nuttig te word nie. Hy moet duidelik word.

Duidelik oor wat hy kan doen. Duidelik oor wat hy nie behoort te doen nie. Duidelik oor die soort werk wat die huis beskerm in plaas daarvan om dit te vergiftig. Duidelik dat inkomste saak maak, maar ook die manier waarop dit verdien word. Die ou oorlewingstem sê: Vat enigiets, maar wysheid vra: Teen watter koste? Ek het geleer dat koste nie net geld is nie. Koste kan die sensuuewessels wees. Koste kan huweliksvrede wees. Koste kan slaap wees. Koste kan die stadige terugkeer van ou patrone wees. Koste kan wees dat 'n man juis die self verloor wat hy probeer herbou.

Dus het ek beter vrae begin vra. Is dit goed, is dit waar, is dit reg en is dit mooi genoeg om mee te leef? Nie mooi in die dekoratiewe sin nie, mooi in die skoon sin. Die sin dat iets nie die siel skend terwyl dit vir die liggaam voorsien nie. Dit het deel van die maatstaf geword: waar, goed, reg en mooi. Die volgende regte ding moet daardeur gaan, selfs wanneer geld min is. Veral wanneer geld min is.

Druk wil waardes uit die vertrek verwyder. Dit sê waardes is luukshede. Dit sê waardigheid kan wag totdat die skuld betaal is. Dit sê vrede kan wag totdat die inkomste reg is, en dit sê waarheid kan wag totdat oorlewing veilig is, maar dit is hoe ou chaos wen, en dit oortuig 'n man om tydelik iemand anders te word, en vra hom dan jare lank rente. Ek wil dit nie hê nie, en ek wil skoon bou: stadig, indien nodig, onvolmaak, beslis en maar skoon.

Dit beteken nie ek voel altyd rustig nie. Ek voel nie. Daar is oggende wanneer die vrees reeds wakker is voordat ek is. Daar is dae wanneer die toekoms soos 'n geslote hek voel, en daar is ure wanneer ek na die skootrekenaar kyk en wonder of woorde werklik brood kan word, of struktuur inkomste kan word, of 'n man op hierdie ouderdom weer kan begin sonder om moed te verloor. Maar dan keer ek terug, maar nie na die hele pad nie, na die volgende regte ding, en dikwels is die volgende regte ding kleiner as wat my vrees graag wil hê.

Vrees wil drama hê omdat drama dit belangrik laat voel. Genade is dikwels prakties. Dit sê: Staand op, drink water. Maak die dokument oop, stuur die e-pos. Skryf die paragraaf: vertel my vrou die waarheid en moenie verdwyn nie. Moenie 'n krisis uit 'n oomblik maak nie. Begin. Begin klein. Begin skoon. Begin weer. Daardie frase het een van die maniere geword waarop ek aan die lewe bly. Begin weer, maar nie omdat gister volmaak was nie, maar nie omdat die ou patroon weg

is nie, maar nie omdat die antwoord gekom het nie. Omdat genade 'n man toelaat om terug te keer.

Die volgende regte ding is 'n vorm van terugkeer: terugkeer na God, terugkeer na die huis, terugkeer na die bladsy, terugkeer na die vrou langs my en terugkeer na my eie liggaam. Terugkeer na die waarheid sonder om dit toe te laat om my te verpletter. Dit is nou die werk, maar nie 'n dramatiese nuwe lewe nie, maar 'n meer waaragtige een. 'n Lewe waarin ek nie wag om heeltemal genees te wees voordat ek met integriteit optree nie. 'n Lewe waarin ek nie wag om dapper te voel voordat ek die skoon ding doen nie. 'n Lewe waarin ek nie vir die hele pad wag voordat ek die tree gee wat God werklik vir my gegee het nie.

Dalk is dit hoe geloof lyk in 'n man wat baie oorleef het, maar nie voortdurende sekerheid nie, getrouheid. Sekerheid wil weet. Getrouheid hou aan stap. Sekerheid wil die kaart hê, getrouheid vra vir die lamp. Sekerheid wil hê die vrees moet verdwyn. Getrouheid leer om dit nie te gehoorsaam nie. Ek leer steeds. Party dae wil ek weer die kaart hê. Party dae stry ek met die lamp omdat dit net die grond naby my voete verlig, maar dalk is dit ook genade. Dalk sou te veel toekoms my bang maak. Dalk gee God die volgende tree omdat die hele pad nie myne is om te dra nie.

Dit is 'n moeilike genade, maar dit is genade. Dus gee ek die tree. Ek skryf die bladsy. Ek kyk die syfer in die oë. Ek hou die huis kalmer as wat my vrees dit wil hê, en ek sit voordat ek hardloop, en ek haal asem voordat ek antwoord, en ek onthou dat my vrou nie die vyand van my skaamte is nie. Ek onthou dat werk gebou moet word, nie soos 'n vuur gejaag moet word nie, en ek onthou dat God nie net aan die einde van die pad wag nie. Hy is in die ritme, in die asem voor die optrede.

In die klein gehoorsaamheid, in die volgende regte ding, en dit is waar ek vandag weer begin.

DEEL SES

Die Herbou

*Sien word daaglikse lewe: kos, grense, bladsye, dissipline en die weiering om
die ou patroon verder te dra.*

HOOFSTUK AGTIEN

Skoon Brood

Geld het 'n reuk wanneer dit 'n huis binnekom, maar nie die reuk van papier of munte nie, iets stiller. Dit dra die manier waarop dit verdien is, en dit dra die druk, die kompromie, die verligting, die moegheid, soms selfs die skaamte. 'n Man voel dit voordat hy dit kan verduidelik. Ek het die honger na inkomste geken, maar nie as 'n idee nie: as 'n gewig in die oggend en as syfers op 'n bladsy, as die stille wete dat my vrou te lank te veel gedra het. As die gevoel dat ek iets skoon die huis wil inbring sonder om presies te weet waar die deur sal oopgaan.

Daarom gebruik ek die woorde skoon brood. Brood is gewoon: dit lewer nie toesprake nie en dit voed eenvoudig die huis. Dit staan op die tafel sonder dat dit iemand hoef te beïndruk. Daar is waardigheid daarin. 'n Man het nie eerstens glansryke werk nodig nie. Hy het werk nodig wat hy kan doen sonder om homself daarin te verloor. Ek het in moeilike plekke gewerk: fabrieke, terreine, stelsels, veiligheid, risiko en mense, dokumente, prosedures, oudits, masjiene, reëls, druk, verantwoordelikheid, en ek weet hoe dit is om 'n proses te lees en te sien waar iets verkeerd kan loop. Ek weet hoe dit is om orde te bring waar dinge los is, en ek weet hoe om 'n lys te maak, 'n rekord na te gaan, 'n prosedure te skryf, 'n grens te hou en te vra of wat aanvaarbaar lyk, werklik veilig is.

Daardie vaardighede het nie verdwyn omdat my lewe verander het nie, maar die ou manier van werk pas nie meer op dieselfde manier by my liggaam of my sensuweestelsel nie. Ek kan nie 'n toekoms bou deur voor te gee ek is steeds dieselfde man, in dieselfde toestand, met dieselfde vermoë om geraas te verdra nie. Dit sou nie krag wees nie. Dit sou 'n ander soort ontkenning wees. Dus word die vraag eerliker: watter werk kan hierdie man nou doen, uit hierdie huis, met die verstand en hande wat hy steeds het?

Dokumente, lysie, CV's, briewe, vorms, eenvoudige rekords, kontroleyste, prosedures, proeflees, uitleg, administrasie en stil ondersteuning: werk wat deur e-pos en boodskappe kan beweeg. Werk wat orde bring sonder om van my 'n masjien te maak. Werk wat die huis voed sonder om die vertrek te vergiftig. Dit maak saak, want nie elke geleentheid is skoon brood nie. Party geld kom met hake daarin. Party werk eis paniek en noem dit dringendheid. Party werk vra 'n man

om sy vrede terug te verkoop aan dieselfde chaos wat hy probeer verlaat. Party werk lyk soos voorsiening, maar bring 'n ander soort skuld die siel binne.

Ek wil nie chaosgeld hê nie, en ek wil eerlike brood hê, maar nie maklike brood nie, eerlike brood. Daar is geen skaamte in klein beginne nie. 'n Vorm wat behoorlik voltooi is. 'n Dokument wat netjies gemaak is. 'n Kontrolelys wat herstel is. 'n Brief wat geskryf is vir iemand wat nie die woorde het nie. 'n Proses wat sigbaar gemaak is. 'n Stuk administrasie wat van iemand anders se skouers afgehaal is. Hierdie dinge lyk dalk van buite klein, maar 'n huis word dikwels beskerm deur klein dinge wat getrou gedoen word. Ek het vroeër gedink waardigheid moes groter lyk as dit.

Nou is ek minder seker. Dalk is waardigheid 'n man wat by sy skootrekenaar sit en een skoon taak goed doen. Dalk is dit om een behoorlike aansoek te stuur in plaas van twintig desperate aansoeke. Dalk is dit om werk te weier wat die huis sal breek om dit te voed. Dalk is dit om te sê: Ek het inkomste nodig, maar ek sal nie toelaat dat vrees besluit watter soort man ek word terwyl ek daarna soek nie. Skoon brood gaan nie net oor geld nie. Dit gaan oor hoe die geld binnekom.

Dit gaan daaroor of my vrou vrede in die huis kan ervaar, nie net druk nie, en dit gaan daaroor of ek na die werk voor my kan kyk en weet ek het nie verrai wat waar is om dit te kry nie. Dit gaan daaroor om stadig te bou sonder om vir myself te lieg oor kapasiteit, vaardigheid, tyd en die soort werk wat pas by die lewe wat ons probeer beskerm. Werkloosheid is nie my identiteit nie. Ek is 'n man wat werk herbou.

Daardie sin is stiller as skaamte. Dit gee my ruimte om asem te haal, dit ontken nie die druk nie. Dit maak nie asof die geld nie saak maak nie, en dit weier eenvoudig om 'n gebrek aan inkomste die hele naam oor my te laat word. 'n Huis het brood nodig. 'n Man het waardigheid nodig. En deur genade moet die twee leer om mekaar skoon te ontmoet.

HOOFSTUK NEGENTIEN

Die Hek

'n Huis sonder 'n hek is nie liefdevoller nie. Dit is net meer blootgestel. Vir jare het ek gesukkel om dit te verstaan. Ek het gedink liefde beteken toegang. Ek het gedink om om te gee beteken om te dra, en ek het gedink dat, as iemand familie was, of gewond, of desperaat, of hard genoeg geraas het, een deel van my die deur moes oopmaak en die hele ding moes laat inkom. Maar 'n man wat alles laat inkom, het uiteindelik geen huis meer binne-in hom oor nie.

Die eienaar het 'n hek in my storie geword, maar nie omdat hy net dit was nie. 'n Mens is nooit net 'n simbool nie, maar soms gebruik die lewe een naam, een kontak, een herinnering, een drukpunt om vir 'n man te wys waar die grens werklik is. Die hek is nie haat nie. 'n Hek is nie 'n muur wat uit bitterheid gebou is nie. Dit is nie wraak nie. Dit is nie die koue plesier om mense buite te hou nie. 'n Hek is 'n punt van wysheid, en dit sê: tot hier, nie verder nie, en dit sê: wat buite hoort, kan erken word sonder dat dit toegelaat word om die vertrekke binne te regeer.

Daardie onderskeid het my meer as een keer gered. Daar is dinge waarvoor 'n mens kan omgee sonder om dit die liggaam binne te dra. Ek kan jammer wees dat iemand swaarkry. Ek kan bid. Ek kan reguit praat wanneer dit reg is, en ek kan genade betoon sonder om die atmosfeer van ons huis oor te gee. Om om te gee, hou die hart oop. Om te dra, laat iemand anders se krisis die lug word wat ek en my vrou moet inasem. Ek het te veel gedra.

Dit het deur die telefoon ingekom, deur ou familiepatrone. Deur 'n boodskap wat op die verkeerde tyd gekom het, deur skuldgevoel. Deur die gevoel dat ek as seun, broer, man of christen misluk het as ek nie reageer, regmaak, verduidelik, absorbeer of vrede maak nie. Dit was te swaar. God vra nie 'n man om sy huis te vernietig om te bewys dat hy medelye het nie. Die hek leer 'n ander manier. Dit laat my kennis neem sonder om eienaarskap te aanvaar. Ons neem kennis — maar ons dra dit nie alles nie.

Daardie sin is nie moeilik omdat dit wreed is nie. Dit is moeilik omdat dit skoon is. Dit laat ruimte vir genade, maar nie vir ineenstorting nie, en dit laat ruimte vir waarheid, maar nie dat ou patrone oor die vloer loop asof niks verander het nie, en dit laat ruimte vir liefde, maar nie dat vrees liefde as 'n sleutel gebruik

nie. Party mense sal 'n hek nie verstaan nie: hulle mag dit verwerping noem en hulle mag dit selfsug noem. Hulle mag sê jy het verander, asof dit altyd 'n beskuldiging is. Soms bedoel hulle eintlik dat die ou weergawe van jou makliker was om binne te gaan.

Daardie ou weergawe was moeg. Hy het te vinnig geantwoord. Hy het te veel verduidelik. Hy het vredemaak met vrede verwar. Hy het die senuweestelsel laat dra wat die siel nooit ingestem het om te dra nie, en hy het gedink 'n goeie man is altyd beskikbaar. Ek leer dat 'n goeie man ook verantwoordelik moet wees: verantwoordelik vir sy toon en verantwoordelik vir sy huwelik. Verantwoordelik vir die huis wat hy met my vrou deel. Verantwoordelik vir wat deur die deur kom. Verantwoordelik vir wat ou stemme toegelaat word om binne die hede te doen. 'n Hek beteken nie die hart is toe nie.

Dit beteken die huis word beskerm. Daar is dae wanneer ek steeds skuldig voel daaroor. Die ou opleiding verdwyn nie omdat een sin wys klink nie. My liggaam kan steeds styf trek wanneer 'n boodskap kom. Ek kan steeds die trek voel om te antwoord voordat ek asemgehaal het. Ek kan steeds wil regmaak wat nie myne is nie omdat regmaak my vir 'n oomblik nuttig laat voel, maar nuttigheid is nie altyd gehoorsaamheid nie. Soms is gehoorsaamheid die pouse.

Soms is dit om nie onmiddellik te antwoord nie. Soms is dit om minder te sê. Soms is dit om God te laat dra wat ek nie kan dra nie. Soms is dit om die vrede van die huis te kies bo die drama om nodig te wees. Die hek moet hou, maar nie omdat die mense buite nie saak maak nie, omdat die mense binne ook saak maak. My vrou maak saak. Die honde wat naby ons slaap, maak saak. Die stil oggend maak saak. Die tafel waar ons die geld eerlik tel, maak saak. Die skootrekenaar waar ek skryf en werk herbou, maak saak. Die klein, brose vrede wat ons leer beskerm, maak saak.

Ek wil nie 'n harde man word nie, en ek wil 'n duidelike man word. Die hek help my om dit te doen. Dit staan waar paniek vroeër gestaan het. Dit hou waar skuldgevoel vroeër oopgemaak het. Dit laat my na ou patrone kyk en sê: Ek sien julle, maar julle bestuur nie meer die huis nie. 'n Hek hoef nie te skree nie, en dit moet net hou.

HOOFSTUK TWINTIG

'n Huis Waar Vrees Nie Regeer Nie

Vrees ken die uitleg van 'n huis. Dit weet waar die rekeninge lê: dit ken die kas en dit ken die telefoon. Dit ken die stoel waar 'n man sit wanneer hy probeer kalm lyk, en dit ken die klein stilte tussen man en vrou wanneer albei moeg is en nie een nog 'n gewig by die vertrek wil voeg nie. Vrees kom nie altyd soos 'n vyand binne nie. Soms kom dit soos beplanning binne: soms soos verantwoordelikheid en soms soos dringendheid. Soms soos 'n vraag wat prakties klink: Wat gaan ons nou doen? Daardie vraag maak saak. Dit moet beantwoord word.

Maar vrees mag dit nie alleen beantwoord nie. Ek wil 'n huis hê waar vrees nie regeer nie, maar nie 'n huis waar vrees nooit besoek aflê nie. Dit sou oneerlik wees. Ons leef met werklike druk. Geld word nie minder werklik omdat ons mooi oor vrede skryf nie. Skuld verdwyn nie omdat 'n man taal het nie. Werk moet steeds herbou word. Die liggaam het steeds sy grense. Die huwelik het steeds moeë dae. Gewoontes trek steeds. Die lewe bly die lewe, maar vrees hoef nie die hoof van die huis te word nie.

Wanneer vrees regeer, verander alles van vorm. 'n Rekening word 'n profesie. 'n Vertraging word 'n ramp. 'n Klein fout word bewys dat die hele lewe misluk. 'n Stilte word verwerping. 'n Moeë gesig word 'n beskuldiging. 'n Gesprek word 'n verhoor, ek ken daardie vertrek. Ek het daarin gesit. Ek het vrees die huis ingebring en dit besorgdheid genoem, en ek het dringendheid 'n gesprek ingebring en verwag dat my vrou daardeur beskerm moes voel, en ek het môre probeer oplos met 'n liggaam wat vandag nie eens standvastig was nie. Ek het paniek met liefde verwar omdat die paniek die klere van verantwoordelikheid gedra het.

Dit is pynlik om te erken. 'n Man kan sê hy wil sy vrou beskerm en steeds die vertrek moeiliker maak vir haar om in asem te haal. Hy kan oor vrede praat terwyl sy toon 'n ander storie vertel, en hy kan oor genesing skryf en dan die mens vir wie hy lief is, antwoord asof sy die gevaar is. Die huis weet. Die huis weet of die woorde vlees word.

Dus begin herbou op klein, gewone plekke. 'n Lys wat kalm geskryf word. 'n Syfer wat sonder geskree in die oë gekyk word. 'n Sigaret wat uitgestel word. 'n Boodskap wat nie uit paniek beantwoord word nie. 'n Verskoning voordat trots 'n muur bou. 'n Koppie koffie wat gemaak word sonder om stilte as straf te gebruik. 'n Sin wat sagter uitgespreek word omdat die mens voor my nie die vyand is nie. Dit is nie dramatiese werk nie. Dit is huiswerk.

Die soort waarvoor niemand hande klap nie. Die soort wat bepaal of vrede werklik is. Die soort wat die senuweestelsel leer dat nie elke probleem 'n storm hoef te word nie. My vrou behoort nie binne my ou alarms te hoef te leef nie. Daardie sin is deel van die herbou. Sy het genoeg gedra. Sy het gewerk. Sy het gebly. Sy het haar eie moegheid, haar eie teleurstellings, haar eie stille gewigte gehad, en sy is nie net die vrou langs my herstel nie, en sy is 'n mens in die huis, en die huis moet ook vir haar veiliger word.

Dit beteken ek moet die verskil tussen eerlikheid en oorloop leer. Eerlikheid sê: Ek is bekommerd, oorloop laat die bekommernis die vertrek vul. Eerlikheid sê: Ons moet na die syfers kyk, oorloop laat die syfers soos ondergang klink. Eerlikheid sê: Ek het 'n oomblik nodig voordat ek antwoord. Oorloop praat eerste en herstel later. Ek wil nie aanhou herstel wat deur 'n pouse beskerm kon word nie. 'n Huis waar vrees nie regeer nie, word deur herhaalde keuses gebou, maar nie deur voorgee nie, maar nie deur geestelike woorde wat bo die tafel sweef nie. Deur waarheid wat neergeskryf word: deur gebed wat optrede nie vermy nie en deur optrede wat genade nie vergeet nie. Deur 'n man wat leer om teenwoordig te wees voordat hy probeer nuttig wees.

Party dae sal die huis steeds onrustig voel. Dit beteken nie die werk het misluk nie. 'n Veilige huis is nie 'n volmaakte huis nie. Dit is 'n huis waar vrees nie meer elke vertrek besit nie. Dit is 'n huis waar druk benoem kan word sonder om die meester te word, en dit is 'n huis waar die mense binne toegelaat word om mens te wees sonder dat hulle daarvoor gestraf word, en dit is die huis wat ek saam met my vrou wil hê. Nie groot nie, maar nie indrukwekkend nie, standvastig.

'n Huis waar waarheid sonder wreedheid aan die tafel kan sit, 'n huis waar genade nie vermyding beteken nie. 'n Huis waar die ou vertrekke nie die nuwe lug bepaal nie. 'n Huis waar die man wat oorleef het, stadig leer om oorlewing nie die atmosfeer te maak nie: vrees mag steeds klop en maar dit kry nie die sleutels nie.

HOOFSTUK EEN-EN-TWINTIG

Die Bladsy Wat My Gedra Het

Daar is dinge wat 'n man nie vir 'n ander mens kan sê die eerste keer dat hy dit voel nie, maar nie omdat dit onwaar is nie, omdat dit te rou is om die lug te oorleef. Party woorde het 'n stiller plek nodig voordat hulle spraak kan word. Hulle het 'n plek nodig waar hulle kan aankom sonder om te vinnig reggehelp, te haastig wegverduidelik, of gebruik te word teen die een wat uiteindelik die moed gehad het om hulle neer te skryf. Vir my het daardie plek die bladsy geword. Die bladsy het nie met my gestry nie.

Dit het my nie gejaag nie, en dit het nie met gevoude arms gestaan en wag dat ek sin moes maak voordat ek gereed was nie, en dit het die gebroke sin ontvang voordat ek die wond daaragter kon verstaan, en dit het die onvoltooide gedagte gehou. Dit het die woede gehou wat ek myself nie vertrou het om uit te spreek nie, en dit het die hartseer gehou wat geen duidelike vorm gehad het nie, en dit het die gebede gehou wat ek nie heilig kon laat klink nie. Dit het die vrae gehou wat te gevaarlik gevoel het om hardop te vra.

Daar was dae wanneer die bladsy nie mooi was nie. Dit was net eerlik, en soms is eerlikheid waar genesing begin. Ek het nie begin skryf omdat ek gedink het ek het iets indrukwekkends om te sê nie, en ek het begin omdat daar te veel binne-in my was en stilte te swaar geword het. 'n Man kan baie dinge vir baie jare dra, maar uiteindelik begin die dra hom verander. Dit verander sy gesig. Dit verander sy slaap. Dit verander hoe hy 'n stem in die huis hoor, en dit verander hoe hy 'n eenvoudige vraag beantwoord, en dit verander hoe hy in 'n vertrek sit saam met mense wat nie weet hoeveel van hom nog êrens anders staan nie.

Skryf het die gewig 'n plek gegee om heen te gaan, maar nie weg nie, net êrens heen. Dit het saak gemaak. Voor die bladsy het baie dinge sonder orde binne-in my geleef. Herinneringe het te na aan mekaar gestaan. 'n Toneel uit my kinderjare het aan 'n werksmislukking geraak. 'n Sin van my pa het teen 'n vrees oor geld geleun. 'n Liggaamsherinnering het as irritasie opgedaag. 'n Skaamte wat aan 'n ou vertrek behoort het, het 'n nuwe dag binnegekom en probeer voorgee dit is wysheid. Binne-in my kon alles tegelyk praat. Op die bladsy moes dinge hulle beurt af wag.

Een sin: dan nog een en dan 'n pouse. Daardie pouse het genade geword, wanneer 'n man skryf, sit hy nie net woorde neer nie. Hy begin skei wat deurmekaar geraak het. Hy kan na een ding kyk sonder om dit alles te laat word, en hy kan een vertrek, een oomblik, een sin, een wond benoem, en hy kan sê: Dit het gebeur, en hy kan sê: Dit het seergemaak. Hy kan sê: Ek het dit toe nie verstaan nie, en hy kan sê: Ek verstaan nou 'n bietjie meer. Dit is nie klein werk nie.

Vir iemand wat te lank onder gemengde boodskappe geleef het, is benoeming nie 'n stokperdjie nie. Dit is 'n vorm van terugkeer. Ek het baie jare met halfbenoemde dinge geleef. Daar was indrukke, gevoelens, reaksies, skaduwees, druk, en ek het geweet wanneer iets binne-in my styf trek, maar nie altyd waarom nie, en ek het geweet wanneer 'n gewone gesprek skielik gevaarlik voel. Ek het geweet wanneer skaamte die vertrek binnekom voordat iemand my beskuldig het, en ek het geweet wanneer 'n klein fout soos 'n vonnis oor my hele lewe voel.

Maar om te weet iets beweeg binne-in jou, is nie dieselfde as om die naam daarvan te ken nie. Die bladsy het my gehelp benoem, stadig, sonder geskree. Dit het my gehelp sien dat nie elke vrees aan die huidige oomblik behoort nie, maar nie elke swaarte bewys dat God weg is nie, maar nie elke stilte beteken verwerping nie, maar nie elke teregwyding is veroordeling nie, maar nie elke geslote deur is 'n vonnis nie. Nie elke swaakte is mislukking nie. Die bladsy het my nie deur towery genees nie. Dit het my lank genoeg gehou vir die waarheid om sigbaar te word.

Dit is anders. Daar is 'n soort skryfwerk wat optree vir 'n gehoor, en dit trek slim klere vir pyn aan en hoop iemand sal hande klap, en dit was nie die soort skryfwerk wat my gered het nie. Ek het nie applous nodig gehad nie, en ek het 'n getuie nodig gehad, en ek het 'n plek nodig gehad waar die waarheid kon staan sonder om in 'n wapen verander te word. 'n Boek kan 'n hofsaal word as 'n man nie versigtig is nie. Ek het daardie gevaar geken.

Ek wou nie net skryf om te beskuldig nie, en ek wou nie elke mens uit my verlede in 'n karakter verander op wie geen genade meer rus nie, en ek wou nie 'n man word wat waarheid gebruik om te straf nie. Waarheid sonder genade word 'n ander soort klap. Genade sonder waarheid word 'n ander soort stilte. Dus moes die bladsy my selfbeheersing leer, maar nie wegsteek nie, selfbeheersing. Wegsteek sê: Moenie die waarheid vertel nie. Selfbeheersing sê: Vertel die waarheid op 'n manier wat nie vernietig wat jy probeer genees nie. Dit het tyd geneem.

Party sinne het aanvanklik te hard uitgekom, party te sag. Party was nie werklik sinne nie, net druk wat na 'n deur gesoek het. Ek moes leer om by hulle te wag. Om te vra wat hulle dra. Om te vra of die wond praat, of die man onder genade. Soms was albei teenwoordig, en ek moes versigtig luister. Die bladsy het nie net my pyn gehou nie. Dit het my gehou terwyl my verhouding met pyn verander het. Pyn was bewys.

Vir 'n lang tyd het ek gedink pyn is die bewys dat ek reg is, of die bewys dat ek beskadig is, of die bewys dat die lewe verkeerd geloop het op 'n manier wat nooit herstel kon word nie, maar pyn is nie altyd 'n kaart nie. Soms is dit net 'n sein. Soms wys dit na iets wat gesien moet word, maar dit mag nie toegelaat word om die hele motor te bestuur nie. Die bladsy het my gehelp om langs die pyn te sit sonder om die stuurwiel vir hom te gee.

Dit is 'n stiller wonderwerk as wat mense verwag. 'n Man onder druk wil dikwels 'n dramatiese redding hê. Hy wil hê die hele storie moet in een dag verander, en hy wil 'n oproep, 'n werk, 'n betaling, 'n verskoning, 'n deurbraak, 'n teken hê, en hy wil hê die pad moet wyd oopgaan sodat hy kan ophou vasgekeer voel. Maar baie van my genesing het in kleiner vorm gekom: 'n paragraaf en 'n sin. 'n Reël wat uiteindelik die waarheid vertel het sonder om te skree.

Ek het daar met die skootrekenaar gesit, onder die boom of binne die huis, en een deel van my lewe 'n plek op die bladsy gegee. Die bladsy het 'n tafel geword waarop herinneringe neergelê en bekyk kon word, maar nie aanbid nie, maar nie ontken nie, bekyk. Dit het saak gemaak omdat dinge waarna nie gekyk word nie, nie verdwyn nie. Hulle wag. Hulle wag in die liggaam. Hulle wag in die stemtoon. Hulle wag in die senuweestelsel. Hulle wag in die manier waarop 'n man terugdeins voor geldelike druk, en hulle wag in die manier waarop hy wegtrek wanneer hy misverstaan voel. Hulle wag in die manier waarop hy te hard probeer om homself te verduidelik omdat hy, iewers diep binne, steeds probeer om nie verkeerd geles te word deur die vertrek wat hom eerste verkeerd geles het nie.

Die bladsy het vir daardie wagtende dinge 'n afspraak gegee: stadig en een vir een. Ek dink dit is waarom skryf vir my meer as skryf geword het. Dit het 'n manier geword om by myself te bly sonder om in myself te verdrink, en dit het 'n manier geword om orde te bring in 'n innerlike huis wat te lank met vertrekke geleef het wat van binne af gesluit was. Ek het nie die deure afgebreek nie, en ek het hulle stadig oopgemaak. Party deure het na my kinderjare oopgegaan. Party het na werk oopgegaan.

Party het na my vrou en die huis wat ons probeer beskerm het, oopgegaan. Party het na geloof oopgegaan. Party het na die liggaam oopgegaan. Party het oopgegaan na 'n stilte wat ek vir leegheid aangesien het, maar wat eintlik God was wat my ruimte gegee het om te hoor. Die bladsy het my gehelp ontdek dat stilte nie altyd verlatenheid is nie. Soms is stilte 'n vertrek waar die siel kan ophou optree.

Dit was nie maklik vir my nie. Ek het 'n groot deel van my lewe probeer om die reëls van die vertrek te verstaan. Wat word verwag, en wat is veilig? Wat sal gebeur as ek die verkeerde ding sê, wie moet kalm gehou word, wat moet gedra word en wat mag nie genoem word nie? Op die bladsy het daardie reëls van hulle krag begin verloor. Die bladsy het nie vereis dat ek nuttig moes wees voordat ek eerlik kon wees nie. Dit het nie van my vereis om 'n oplossing te hê voordat ek 'n wond kon erken nie, en dit het my nie gevra om sterk te klink nie, en dit het my toegelaat om aan te kom soos ek was.

Dit is naby aan genade, maar nie dieselfde as God nie, maar naby genoeg om my iets te leer oor hoe genade 'n man ontvang. Genade het nie nodig dat 'n man afgerond aankom nie: genade ontvang hom eerlik, dit vlei hom nie en dit verskoon nie alles nie. Dit sê nie die wond maak nie saak nie, en dit sê: Kom in die lig. Ons sal saam hierna kyk. Die bladsy het een van die plekke geword waar ek in die lig gekom het.

Daar was sinne wat ek geskryf het en toe lank mee gesit het, maar nie omdat hulle volmaak was nie, maar omdat hulle uiteindelik waar was. Hulle het nie alles verduidelik nie. Hulle het nie alles opgelos nie, maar hulle het opgehou voorgee. 'n Waaragtige sin kan 'n klein deur wees. Jy stap daardeur, en die hele vertrek verander. Ek het dit geleer terwyl ek Die Man Wat Gebly Het geskryf het.

Daardie eerste boek was nie net 'n boek nie. Dit was bewys dat ek nie verdwyn het nie. Dit was 'n klip wat op die grond neergesit is om te sê: Ek was hier. Ek het gebly. Ek het genoeg gesien om dit neer te skryf, en ek het nie toegelaat dat stilte die laaste woord kry nie, maar ná 'n eerste boek kom 'n ander waarheid. 'n Man kan nie vir altyd leef van die feit dat hy gebly het nie. Bly is heilig, maar bly is nie die hele storie nie. Ná bly moet daar sien wees. Ná sien moet daar bou wees.

Daarom moes hierdie tweede boek kom, maar nie om die eerste een te herhaal nie. Om dieper te gaan. Die eerste boek het die feit van oorlewing gedra. Hierdie boek dra die werk van sien. Dit vra wat binne die man gebeur het wat gebly het, en dit vra wat hy onder die boom gedra het. Dit vra wat hy begin raaksien het oor

God, oor die huis, oor sy liggaam, oor die huwelik, oor woorde, oor vaderskap, oor werk, oor vrees, oor genade. Hierdie boek vra nie net: Wat het met my gebeur nie, en dit vra: Wat is nou in my hande. Daardie vraag is moeiliker.

Ek kan die storie vertel van wat met my gebeur het en steeds die verantwoordelikheid vermy van wat nou deur my moet gebeur. Die bladsy sou my nie vir altyd toelaat om dit te vermy nie. Dit het my laat treur. Dit het my laat benoem. Dit het my die waarheid laat vertel, maar toe, stadig, het dit ook gehoorsaamheid begin vra. Skryf skoner. Praat skoner. Kies skoner. Hou op om die ou huis die skrywer van elke nuwe sin te maak. Daardie reël maak vir my saak. Die ou huis mag nie die skrywer van elke nuwe sin bly nie.

Dit het my gevorm, ja, en dit het my verwar, ja, en dit het my gewond op plekke wat ek steeds leer verstaan, maar dit kry nie die reg om die einde te skryf nie. Die bladsy het my gehelp om die pen terug te neem, maar nie met arrogansie nie: met bewing en met genade. Soms dink mense skryf is sagte werk. Hulle sien 'n man met 'n skootrekenaar sit en dink hy tik net, maar daar is dae wanneer skryf meer moed vra as liggaamlike arbeid. Daar is dae wanneer een sin van 'n man vra om in 'n vertrek te staan wat hy veertig jaar lank vermy het, en daar is dae wanneer die uitvee van 'n wrede sin 'n daad van genade is. Daar is dae wanneer die behoud van 'n waaragtige sin 'n daad van moed is.

Skryf kan arbeid wees, skoon arbeid. Dit kan werk wees wat meer as die liggaam voed. Dit kan orde bring. Dit kan vorm gee. Dit kan 'n man weer nuttig maak op 'n manier wat nie sy siel verrai nie, en dit kan 'n tafel word waar ander mense later taal kan vind vir wat hulle stil gedra het. Daarom het die bladsy my gedra, maar nie omdat dit papier was nie. Nie omdat dit 'n skerm was nie, omdat dit 'n plek geword het waar waarheid, genade, herinnering, dissipline en God sonder geraas kon ontmoet.

Daar is steeds dae wanneer ek nie weet wat om te skryf nie, en daar is steeds dae wanneer die bladsy te wit, te leeg, te geduldig voel. Daar is steeds dae wanneer ek dit eerder wil vermy omdat ek weet dit kan my weer vra om eerlik te wees, maar ek het iets geleer. Die leë bladsy is nie my vyand nie. Dit is nie bewys dat ek niks oor het nie. Dit is 'n uitnodiging. 'n Bladsy het nie die hele man tegelyk nodig nie, net die volgende eerlike sin. Dit is ook genade.

Wanneer die lewe te groot is, skryf die sin, wanneer die hartseer te wyd is, skryf die beeld, wanneer die vrees te hard is, skryf die volgende ware ding, wanneer die verlede te verstrengel is, skryf een vertrek. Wanneer die toekomst te donker is, skryf genoeg lig vir die volgende bladsy. Só het die bladsy my gedra. Dit

het nie my hele lewe namens my gedra nie, en dit het my 'n plek gegee om een stuk daarvan op 'n slag neer te sit, en toe ek weer opkyk, was ek steeds daar, maar nie reggemaak nie.

Nie klaar nie: maar teenwoordig en 'n man met woorde in sy hande. 'n Man met 'n huis om te beskerm. 'n Man met 'n vrou om beter lief te hê. 'n Man met 'n verlede wat nie meer harder as genade hoef te praat nie. 'n Man wat stadig leer dat die sin nie meer 'n tronk is nie. Dit kan 'n deur wees.

HOOFSTUK TWEE-EN-TWINTIG

Die Gewone Dissipline om Standvastig te Word

Standvastigheid kom nie altyd as 'n gevoel nie. Party oggende kom dit as 'n besluit wat geneem word voordat die liggaam saamstem: ek ken die trekkrag van ou gewoontes en die sigaret in die oggend. Die beweging na die deur voordat ek die dag behoorlik binnegekom het. Die liggaam wat iets bekends soek, iets wat sê: hier, vat dit, raak vir 'n oomblik kalm. Vir 'n lang tyd het ek dit nie as 'n gesprek gesien nie. Ek het dit as 'n gewoonte gesien, en nou hoor ek die vraag daaronder. Wat het jy nodig voordat jy in die dag verdwyn?

Daardie vraag verander die stryd. Dit hou op om die gewoonte in 'n vyand te verander en begin die waarheid vertel oor wat die gewoonte probeer dra het. Soms is die sigaret nie net 'n sigaret nie. Soms is dit 'n pouse. Soms is dit vertroosting. Soms is dit rebellie. Soms is dit 'n klein private vertrek waarheen die liggaam gaan omdat die siel nog nie 'n ander deur geleer het nie. Dit maak dit nie goed vir my nie, en dit maak dit verstaanbaar. Begrip is nie toestemming nie, en dit is 'n skoner beginpunt.

As ek myself aanval, keer ek terug na die ou stem. Die stem wat sê ek misluk weer. Die stem wat een sigaret in 'n vonnis verander, een swak oggend in bewys dat die hele man nie kan verander nie. Daardie stem klink streng, maar dit maak my nie standvastig nie. Dit maak my skaam. Skaamte is 'n swak leermeester. Dit kan 'n man vir 'n ruk deur vrees tot gedrag dwing, maar dit bou nie vrede in hom nie, en dit leer nie die liggaam veiligheid nie, en dit leer nie die hande wat om te doen wanneer druk styg nie. Dit voeg net nog 'n wond by die plek wat reeds om sorg vra.

Dus begin ek kleiner. Sit eers. Maak eers die skootrekenaar oop: drink eers water en asem voordat jy buitentoe stap. Wag tien minute. Tien minute kan na niks klink vir iemand wat 'n dramatiese oorwinning wil hê, maar tien minute is nie niks wanneer die ou bevel altyd onmiddellik was nie. Tien minute is 'n hek. Dit sê die drang mag praat, maar dit regeer nie. Só begin standvastigheid vir my, maar nie met heldhaftige beloftes nie, met 'n uitstel.

Met een sigaret wat nie onmiddellik gehoorsaam word nie. Een antwoord wat nie uit paniek gestuur word nie. Een lys wat gemaak word voordat vrees die atmosfeer word. Een klein weiering om die liggaam die huis te laat bestuur omdat dit moeg, bang of deur ou druk opgelei is. Die gewone dissipline om standvastig te word, is nie glansryk nie. Dit is byna onsigbaar. Dit gebeur in die kombuis, by die tafel, langs die skootrekenaar, naby die deur, in die pouse voor die eerste beweging van die dag. Niemand klap hande vir 'n man wat iets tien minute lank nie doen nie.

Maar die hemel sien dalk meer as wat applous sien, want 'n pouse kan heilig wees wanneer dit 'n ou patroon onderbreek. Neem waar, wat gebeur binne-in my? Dink: waarvoor vra hierdie drang en tree op. Wat is die volgende skoon ding wat ek kan doen? Dit is eenvoudig genoeg om te onthou wanneer die lewe nie eenvoudig is nie, en dit gee die gedagtes 'n plek om te staan, en dit keer dat dissipline nog 'n straf word, en dit laat genade die gewone plekke binnekom waar verandering werklik gebeur. Ek sal nie voorgee dat ek dit altyd regkry nie.

Party dae rook ek steeds vroeër as wat ek wou. Party dae dra ek steeds bekommernis in my bors totdat dit soos deel van my asemhaling voel. Party dae antwoord ek steeds te vinnig, dink te ver vooruit, of laat een mislukking te hard praat, maar mislukking is nie die naam nie. Terugkeer is die praktyk. Dit is die genade wat ek leer. 'n Man kan terugkeer sonder om voor te gee hy het nie geval nie. Hy kan terugkom na die stoel, die bladsy, die asem, die gebed, die volgende regte ding, en hy kan sê: Ek het dit nie goed gedoen nie, en steeds nie die hele dag aan skaamte oorhandig nie.

Standvastigheid word deur terugkeer gebou. Stadig leer die liggaam. Stadig verander die vertrek, stadig verloor die ou bevel van sy gesag. Stadig begin 'n man vertrou dat hy druk kan voel sonder om elke ontsnapping wat dit hom aanbied, te gehoorsaam. Ek wil daardie soort standvastigheid hê, maar nie die koue soort nie, maar nie die harde, afgeslote, geklemde-kakebeen-weergawe wat ek eens met krag verwar het nie. Ek wil die soort hê wat kan asemhaal. Die soort wat sonder haat nee kan sê. Die soort wat koffie kan maak, 'n sin kan skryf, na die syfers kan kyk, my vrou kan liefhê, die hek net kan oopmaak wanneer dit wys is, en ná mislukking kan terugkeer sonder om mislukking 'n troon te maak.

Dit is gewone werk, maar gewone werk kan 'n lewe een oggend op 'n slag red.

HOOFSTUK DRIE-EN-TWINTIG

Dit Moet By My Stop

'n Man kan 'n patroon vir baie jare sien en steeds nie weet hoe om dit te stop nie. Sien is nie dieselfde as vryheid nie. Sien is die begin. Vir 'n lang tyd het ek gedink die verlede is agter my omdat die jare aangegaan het. Ek het in ander dorpe gewoon. Ek het op ander plekke gewerk. Ek het in ander vertrekke geslaap, ander paaie gery, ander verantwoordelikhede gedra en in ander seisoene van my lewe op ander name geantwoord, maar tyd is nie dieselfde as genesing nie. 'n Wond kan stilweg saamreis.

Dit kan binne-in 'n sin sit, en dit kan in 'n stemtoon wegkruip. Dit kan agter 'n reaksie wag wat normaal voel totdat die oomblik verby is en 'n man daar staan en wonder waarom hy so skerp geantwoord het, waarom hy so vinnig onttrek het, waarom hy aangeval gevoel het toe niemand hom aangeval het nie, waarom hy skielik weer 'n seun binne 'n volwasse man se liggaam geword het. Só oorleef patrone. Hulle kom nie altyd met drama nie. Soms kom hulle deur die gewone deur. 'n Kyk: 'n rekening, 'n telefoonoproep en 'n stilte in die huis.

'n Moeë vrou, 'n herinnering sonder waarskuwing. 'n Liggaam wat gevaar voel voordat die verstand dit kan verduidelik, en dan wil die ou ding weer die stuurwiel oorneem: verdedig jouself en verdwyn. Word hard: verduidelik te veel en rook. Raak paniekerig. Dra alles. Maak vrede teen enige koste. Sê ja omdat nee gevaarlik voel. Sê niks omdat praat eens te veel gekos het: aanvanklik lyk hierdie dinge nie soos erfenis nie, hulle lyk soos persoonlikheid, hulle lyk soos buie, hulle lyk soos slegte dae en hulle lyk soos spanning, maar party van hulle is ouer as die dag.

Party van hulle is eggo's, en 'n man kan nie verander wat hy weier om te benoem nie. Onder die boom het ek begin verstaan dat daar 'n verskil is tussen pyn onthou en pyn herhaal. Ek het baie onthou, maar ek het ook meer herhaal as wat ek wou erken, maar nie altyd op groot maniere nie. Nie altyd op maniere wat iemand anders maklik sou raaksien nie. Soms was die herhaling binne-in my weggesteek. Dit was hoe skaamte gepraat het voordat waarheid 'n kans gekry het, en dit was hoe vrees besluite in die huis geneem het, en dit was hoe ou woorde my steeds geoordeel het voordat ek die dag voltooi het. Dit was hoe ek na binne kon

draai en myself straf omdat ek mens is, asof wreedheid my uiteindelik standvastig sou maak.

Dit was nie genesing nie, en dit was die ou huis wat steeds gepraat het, en ek kon nie langer voorgee ek hoor dit nie, en dit is een van die moeilike genades van gesien word. Wanneer genade 'n man se oë oopmaak, wys dit hom nie net wat aan hom gedoen is nie. Dit wys hom ook waarvoor hy nou verantwoordelik is, en dit is nie veroordeling nie, en dit is genade met 'n ruggraat.

Vir baie jare wou ek hê iemand moes verstaan waar ek vandaan kom. Ek wou hê die verborge dinge moes gesien word. Ek wou hê iemand moes weet dat ek nie verward gebore is nie, dat ek nie sonder rede moeg geword het nie, dat die liggaam nie uit die niet ineengestort het nie, dat die vrees in my 'n geskiedenis gehad het. Dit was waar, en dit is steeds waar, maar waarheid is nie voltooi voordat dit ook vra nie: Wat gaan jy doen met wat jy nou sien. Daardie vraag skree nie. Dit wag.

Dit wag langs die bladsy, en dit wag by die hek, en dit wag in die kombuis, en dit wag voor 'n sigaret, en dit wag in die paar sekondes voor 'n antwoord aan my vrou. Dit wag wanneer die telefoon lui en die ou familiepatroon weer die vertrek probeer binnekom. Wat gaan jy doen met wat jy nou sien? Nie wat gaan hulle doen nie, maar nie wat moes gebeur het nie, maar nie wie dit uiteindelik behoort te erken nie. Daardie vrae het hulle plek, maar hulle kan nie die hele huis word nie.

Daar kom 'n punt waar 'n man binne sy eie lewe moet staan en sê: Dit het na my gekom, maar dit sal nie sommeer deur my gaan sonder dat dit bevraagteken word nie. Dit is waar die sin binne-in my begin vorm het, en dit moet by my stop, maar nie omdat ek sterker is as dié voor my nie, maar nie omdat ek alles verstaan nie. Nie omdat ek geen woede, hartseer, verwarring, swakheid of ou reaksies meer in my liggaam dra nie. Dit moet by my stop omdat ek nie meer kan sê ek sien dit nie.

Daar is 'n verantwoordelikheid wat saam met sig kom. 'n Blinde man kan teen meubels vasloop en nie weet waarom hy gekneus is nie, maar wanneer die lig aangaan, moet hy die vertrek leer ken. Hy kan steeds teen dinge stamp. Hy kan steeds versigtig beweeg, en hy kan steeds in die donker vergeet waar die stoel staan, maar hy kan nie meer donkerte sy enigste waarheid noem nie. Vir my het om dit te stop nie beteken om 'n openbare toespraak teen almal te lewer wat my in die steek gelaat het nie.

Dit het nie beteken om elke wortel af te kap asof oorsprong self boos is nie, en dit het nie beteken om koud te word nie, en dit het nie beteken om voor te gee ek

het geen ouers, geen familie, geen geskiedenis, geen hartseer nie. My pa en ma is deel van my oorsprong, maar hulle is nie my identiteit nie. Ek kom van hulle af. Ek hoef nie deur hulle keuses, hulle wonde, hulle stiltes, hulle onvoltooide lewens of die verwarring wat die huis waarin ek grootgeword het gevorm het, gedefinieer te word nie. Dit is nie haat nie.

Dit is orde. 'n Man wat oorsprong nie verstaan nie, sal dit óf aanbid óf daarvan wegvlug, maar 'n man wat duidelik sien, kan dit plaas waar dit hoort, agter hom, maar nie uitgewis nie, maar nie op 'n troon nie, agter hom. Die verlede mag van die pad verduidelik, maar dit mag nie die motorsleutels kry nie. Dit was die werk voor my. Om die sleutels terug te neem: van vrees, van skaamte en van ou woorde. Van die behoefte om myself te verduidelik aan mense wat dalk nooit sal verstaan nie. Van die geloof dat liefde beteken om alles sonder 'n hek te dra.

Van die gewoonte om my eie senuweestelsel in 'n brug te verander sodat ander gemaklik kan oorstop. Dit moet by my stop. Daardie sin is nie 'n wapen nie. Dit is 'n grens met asem daarin. Dit is 'n lyn wat nie teen mense getrek word nie, maar teen die patroon self. Die patroon wat sê 'n kind moet volwasse word voordat sy tyd kom. Die patroon wat sê stilte is veiliger as waarheid. Die patroon wat sê vrees mag die vertrek regeer as dit eerste opgedaag het.

Die patroon wat sê 'n man moet aanhou volgens die reëls speel selfs wanneer die reëls hom breek. Die patroon wat sê die gewonde een moet almal anders se ongemak dra. Die patroon wat sê liefde mag geen hek hê nie, nee. Dit moet by my stop, en om dit te stop is nie een heldhaftige daad nie. Dit is daaglikse werk, en dit is die klein weiering om uit paniek te antwoord, en dit is die besluit om my vrou nie te laat betaal vir 'n wond wat sy nie veroorsaak het nie.

Dit is om raak te sien wanneer my stem skerp wil word omdat my skaamte vasgekeer voel, en dit is om te erken wanneer ek bang is in plaas daarvan om vrees as irritasie te vermom. Dit is om 'n syfer op 'n bladsy 'n syfer te laat wees, nie 'n vonnis oor my waarde nie, en dit is om vir werk aansoek te doen sonder om verwerping my naam te laat word. Dit is om die waarheid te skryf sonder om die bladsy in 'n plek van wraak te verander.

Dit is om my pa met eerlikheid en genade te onthou, nie met ontkenning en nie met haat nie, en dit is om my ma te sien sonder om my vrede aan die ou verwarring terug te gee, en dit is om die hek te hou. Dit is om mens te bly. Daar is dae wanneer die ou lewe steeds klop, en dit is ook deel van die waarheid. 'n Man kan besluit en steeds sukkel. Hy kan 'n lyn trek en steeds voel hoe sy hand bewe,

en hy kan in genade glo en steeds deur 'n oggend moet asemhaal, en hy kan sê: Dit moet by my stop, en dan ontdek hoe diep die patroon loop.

Dit maak die sin nie onwaar nie, en dit maak dit noodsaaklik. Die ou patroon wil hê 'n man moet moed opgee wanneer hy nie alles tegelyk kan verander nie. Dit wil hê hy moet sê: Sien, jy is steeds dieselfde, en dit wil hê hy moet 'n struikeling met 'n terugkeer verwar, maar genade leer 'n ander taal. Keer terug, herstel. Begin weer: vertel die waarheid vroeër en vra skoner om verskoning. Wag vroeër. Kies die volgende regte ding voordat die ou stem sy toespraak voltooi.

'n Patroon wat dekades lank geleef het, sal nie altyd verdwyn omdat 'n man een sterk stelling gemaak het nie, maar dit kan gesag verloor. Dit kan bevraagteken word. Dit kan onderbreek word. Dit kan van gehoorsaamheid verhongers word. Só stop party dinge: stadig, maar werklik. 'n Man staan by die hek en sê: Jy het so ver saam met my gekom. Jy kom nie verder nie. Hy sal dit dalk môre weer moet sê. Dan sê hy dit weer, en weer. Totdat die huis 'n nuwe geluid begin ken. Totdat vrees nie meer aanneem die stoel behoort aan hom nie.

Totdat skaamte nie meer die eerste sin van die dag skryf nie. Totdat liefde nie meer verwar word met beskikbaar wees vir elke ou eis nie. Totdat vrede nie net iets is wat hy onder 'n boom besoek nie, maar iets wat hy binne die huis beskerm. Dit is die werk van 'n man wat gesien is, maar nie om volmaak te word nie. Om verantwoordelik te word. Genade het my nie aan die lewe gehou sodat ek meganies kon word nie. Dit het my nie so ver gebring sodat ek bloot kon funksioneer, rekeninge betaal, stillbly, deur die druk rook en dit lewe noem nie.

Genade het ruimte gemaak vir 'n man om heel te word, en heelheid vereis waarheid. Waarheid oor wat gebeur het. Waarheid oor wat seergemaak het. Waarheid oor wat ek steeds dra. Waarheid oor waar ek herhaal het wat ek nooit wou word nie. Waarheid oor wat nou moet stop. Daar, onder die boom, met die skootrekenaar oop en die huis wat anderkant die dag gewag het, het ek begin verstaan dat die verbreking van 'n patroon ook 'n vorm van liefde is. Dit is liefde vir die vrou binne die huis, en dit is liefde vir die seun wat eens geen taal gehad het nie.

Dit is liefde vir die liggaam wat die waarheid vertel het, en dit is liefde vir die toekoms wat nog nie aangebreek het nie, en dit is selfs, op 'n vreemde en heilige manier, liefde vir die familielyn self. Want 'n patroon wat gestop word, word nie net geweier nie. Dit word verlos van voortgaan. Die pyn kry nie die reg om vir altyd wet te word nie. Die wond kry nie die reg om homself as koning aan te stel

nie. Die ou huis kry nie die reg om homself sonder my toestemming binne die nuwe een te herbou nie.

Ek kan nie ongedaan maak wat my gevorm het nie, en ek kan nie na die seun terugkeer en tussen hom en elke hou, elke stilte, elke gemengde boodskap, elke sin wat te swaar geland het, gaan staan nie, maar ek kan nou hier staan. Ek kan in hierdie huis staan, ek kan by hierdie hek staan en ek kan voor hierdie bladsy staan, en ek kan met oop hande voor God staan en sê: Ek sien dit nou. Help my om dit nie aan te gee nie. Help my om nie hard te word nie. Help my om vrees nie wysheid te noem nie. Help my om oorlewing nie met gehoorsaamheid te verwar nie. Help my bou wat waar, goed, reg en mooi is.

Daardie gebed is nie swakheid nie. Dit is die begin van 'n ander erfenis, maar nie geld nie, maar nie eiendom nie, maar nie 'n naam sonder pyn nie: 'n ander erfenis, 'n kalmer vertrek, 'n skoner sin en 'n beskermde huwelik. 'n Man wat wag voordat hy herhaal. 'n Huis waar waarheid en genade aan dieselfde tafel sit. 'n Bladsy waar die seun nie meer onsigbaar is nie. 'n Lewe waar die verlede geëer word deur dit nie meer blindelings te gehoorsaam nie. Dit is nie maklike werk nie, maar dit is moontlike werk, maar nie maklik nie, maar moontlik.

En party dae is dit genoeg. Dit moet by my stop, maar nie omdat ek die werk alleen kan voltooi nie, maar nie omdat ek geen vrees meer het nie, maar nie omdat die verlede klein geword het nie, maar omdat ek deur genade steeds hier is. Omdat ek gesien is, omdat die Vader, deur die Seun, my nie behandel het soos 'n masjien wat herstel moet word nie, maar soos 'n seun wat herstel moet word. Omdat die man onder die boom uiteindelik begin verstaan het dat oorlewing nie die einde van sy roeping was nie. Dit moet by my stop.

En deur genade moet iets anders begin.

DEEL SEWE

Gesien

*Nie 'n voltooide lewe nie, maar 'n lewe wat nie meer vir homself verborge is
nie — en genoeg lig vir die volgende bladsy.*

HOOFSTUK VIER-EN-TWINTIG

Gesien

Daar is 'n soort sien wat te laat gebeur om die kind van die eerste wond te red, maar nie te laat om die man daarvan te red om dit blindelings te dra nie. Vir 'n lang tyd het ek gedink om gesien te word beteken om raakgesien te word. Ek het gedink dit beteken iemand kyk in my rigting, hoor my woorde, ken my naam, onthou dat ek in die vertrek is, maar 'n man kan raakgesien word en steeds verborge bly. 'n Kind kan in die middel van 'n huis staan en steeds voel soos 'n vraag wat niemand wil beantwoord nie.

Om gesien te word is dieper as om waargeneem te word. Om gesien te word is wanneer die waarheid van 'n mens toegelaat word om te bestaan sonder dat dit vinnig reggehelp, bestuur, wegverduidelik of teen hom gebruik word. Daardie soort sien kyk nie net na gedrag nie. Dit kyk daaronder, dit vra wat die stilte vashou. Dit vra waarom die woede gekom het. Dit vra waarom die kind so hard probeer het, waarom die man aanhou beweeg het, waarom die liggaam uiteindelik gepraat het toe die mond nie kon nie. Ek het nie altyd geweet dat ek gesien wou word nie.

Soms het ek net geweet dat ek moeg was: moeg om myself te verduidelik en moeg om die pyn te verdedig. Moeg om dinge sonder name te dra. Moeg om sterk te probeer wees in vertrekke waar krag nog 'n tronk geword het. Moeg om gemeet te word aan wat ek kon regmaak, dra, verdien, verduur of oor stilbly. Onder die boom het daardie moegheid van vorm begin verander. Dit het nie verdwyn nie. Dit het nie 'n netjiese getuienis met 'n skoon einde geword nie. Dit het sigbaar geword. Dit was die begin van Gesien.

Nie bewonder nie, maar nie toegejuig nie, maar nie van elke gevolg gered nie. Gesien. Die woord het vir my belangrik geword omdat dit meer as vertroosting gedra het. Dit het erkenning gedra. Dit het waarheid gedra. Dit het die vreemde genade gedra om uiteindelik die volle storie toe te laat om in die lig te staan. Ek het die seun in die huis begin sien, maar nie as 'n swak seun nie, maar nie as 'n dramatiese seun nie, maar nie as 'n probleem nie. 'n Seun wat probeer oorleef het in 'n vertrek wat gemengde boodskappe gestuur het. 'n Seun wat gesigte leer lees het voordat hy die lewe kon lees. 'n Seun wat die gewig van skoene gevoel het wat

te groot vir hom was. 'n Seun wat voor iemand anders geklap is en moes aanhou leef asof niks oor sy gesig geskryf is nie.

Vir baie jare het ek nie geweet hoeveel van daardie seun ek die man binnegedra het nie. Ek het hom werk toe gedra. Ek het hom druk binnegedra. Ek het hom stilte binnegedra. Ek het hom die huwelik binnegedra, nie omdat ek my vrou nie liefgehad het nie, maar omdat 'n man nie ophou om die ongesiene dele van homself te dra bloot omdat hy geliefd is nie. Liefde help. Liefde maak saak. Liefde gee skuiling, maar liefde benoem nie outomaties wat nog nooit benoem is nie. Iets moes gesien word. Iets moes uitgespreek word. Iets moes uit die donker kom sonder om wreed te word.

Daarom het waarheid met genade noodsaaklik geword. Ek kon nie genees deur te lieg nie. Ek kon nie genees deur voor te gee dat die wonde kleiner was as wat hulle was nie, maar ek kon ook nie vry word deur elke herinnering in 'n wapen te verander nie. Waarheid sonder genade word nog 'n klap. Genade sonder waarheid word nog 'n stilte. Ek het albei nodig gehad. Ek moes my pa sien sonder om hom net die hand te maak wat my seergemaak het, en ek moes my ma sien sonder om haar net die druk te maak wat ek gevoel het. Ek moes die huis sien sonder om die liefde wat daar bestaan het te ontken, en sonder om die verwarring wat ook daar bestaan het te ontken.

Dit is nie maklike werk nie, en dit is makliker om een kant te kies: blaam of ontkenning, woede of stilte en oordeel of voorgee, maar 'n werklike lewe pas nie in een netjiese boks nie. 'n Werklike lewe het liefde en mislukking in dieselfde vertrek. Dit het sorg en verwarring in dieselfde herinnering. Dit het 'n kind wat op sommige maniere geliefd was en op ander maniere misgekyk is. Gesien beteken ek hoef nie meer die storie plat te druk om dit te oorleef nie. Ek kan sê: Dit het gebeur. Ek kan sê: Dit het seergemaak.

Ek kan sê: Hulle was menslik, ek kan sê: Ek is nie hulle onvoltooide lewens nie en ek kan sê: Ek kom van hulle af, maar ek word nie gedefinieer deur die patrone wat deur hulle gekom het nie. Dit is nie rebellie nie, en dit is verantwoordelikheid. Hoe meer ek deur genade gesien is, hoe minder het ek nodig gehad om my pyn te bewys deur hard te word, en dit het my verras.

Ek het gedink om gesien te word sou my harder laat praat, en ek het gedink dit sou my dalk kwaad maak op 'n manier wat uiteindelik genoeg bewys gehad het, maar die dieper sien het my nie alles laat wil vernietig nie. Dit het my dinge korrek laat plaas. My pa was nie my identiteit nie. My ma was nie my identiteit nie. Die huis was nie my identiteit nie. Die klap was nie my identiteit nie. Die

stilte was nie my identiteit nie. Die ineenstorting van my liggaam was nie my identiteit nie.

Die skuld, die werksdruk, die laat herbou, die vrees dat ek nie genoeg is nie — nie een van hierdie dinge het die reg gehad om my heeltemal te benoem nie. Hulle was deel van die storie. Hulle was nie die hele man nie. Onder die boom het ek dinge weer in verhouding begin sien. Pyn het party dinge te groot gemaak. Skaamte het party dinge te finaal gemaak. Vrees het party vertrekke soos die hele wêreld laat voel, maar wanneer genade 'n man sien, vertroos dit hom nie net nie, dit herstel grootte. Dit plaas die wond terug in die storie in plaas daarvan om die wond die skrywer te laat word.

Daarom het die Vader deur die Seun so diep saak gemaak, as ek net na aardse vaderskap gekyk het, kon die woord vader vir altyd ingewikkeld bly. Dit kon afwesigheid, verwarring, verwagting, vrees, verlange en onvoltooide vrae dra, maar in die Seun het ek die Vader anders gesien. Ek het 'n Vader gesien wat nie 'n man hoef te verneder om hom reg te help nie. 'n Vader wat stilte nie met heiligheid verwar nie. 'n Vader wat die verborge kind en die moeë man in dieselfde mens sien.

'n Vader wat waarheid in die lig bring sonder om die lig te gebruik om te verbrand wat reeds gekneus is. Om deur daardie Vader gesien te word, beteken nie dat 'n mens verskoon word van verantwoordelik word nie. Dit beteken om veilig genoeg te word om die waarheid te vertel, en wanneer 'n man die waarheid kan vertel, kan hy begin verander. Stadig het ek my vrou ook duideliker begin sien, maar nie as die een wat alles moet verstaan voordat ek vrede kan hê nie, maar nie as die een wat my vrees moet dra omdat ek te veel gedra het nie.

Nie as die een wat elke keer wanneer die ou pyn wakker word, moet bewys dat ek gesien word nie. Sy is my vrou: 'n werklike vrou, soms moeg, soms sterk en ook met 'n behoefte aan vrede. Met 'n behoefte aan 'n huis waar vrees nie regeer nie. Met 'n behoefte aan 'n man wat leer om homself te sien sodat hy haar kan liefhê sonder om haar verantwoordelik te maak vir elke onvoltooide vertrek binne-in hom. Gesien moet verander hoe 'n man liefhet. Anders word dit nog 'n selfsugtige woord, as ek gesien word, moet ek leer om te sien.

Sien my vrou. Sien die huis. Sien die begroting sonder paniek. Sien die sigaret voordat dit 'n bevel word. Sien die ou patroon voordat dit my toon binnekom. Sien die hek voordat ek dit te vinnig oopmaak. Sien die bladsy voordat ek in my eie gedagtes verdwyn. Sien die volgende regte ding voordat vrees die hele toekoms

eis. Om gesien te word is nie die einde van dissipline nie. Dit is die begin van skoner dissipline.

Daar is 'n verskil tussen dissipline wat uit skaamte kom en dissipline wat uit genade kom. Skaamte sê: Maak jouself reg sodat jy aanvaarbaar kan wees. Genade sê: Jy word gesien. Wandel nou in die waarheid van wat gewys is: die een verpletter 'n man en die ander roep hom vorentoe. Ek wil nie 'n masjien wees nie. Ek het te veel van my lewe probeer funksioneer. Funksioneer is nie dieselfde as leef nie. Funksioneer kan 'n man deur 'n dag kry terwyl dit sy siel buite die deur laat. Ek wil heel word.

Nie volmaak nie, maar nie indrukwekkend in elke vertrek nie: heel genoeg om teenwoordig te wees en heel genoeg om die waarheid vroeër te vertel. Heel genoeg om ou patrone by die hek te stop. Heel genoeg om skoon brood te bou. Heel genoeg om in vrede saam met my vrou te sit sonder dat ek die volgende krisis nodig het om te bewys dat ek nuttig is. Gesien is nie 'n sagte woord nie. Dit is 'n heilige onderbreking. Dit onderbreek die leuen dat ek onsigbaar was, en dit onderbreek die leuen dat die wond die laaste woord kry.

Dit onderbreek die leuen dat oorlewing die hoogste vorm van lewe is, en dit onderbreek die leuen dat ek verwarring moet voortsit omdat ek daaruit kom, en dit onderbreek die leuen dat 'n man net is wat hy verdien, regmaak, dra of verduur. Ek het gebly. Dit was die eerste boek, en ek het gesien. Dit is die tweede, en wat ná sien kom, kan nie gejaag word nie. 'n Man wat gesien is, moet nie dadelik uitstorm en nog 'n huis uit die ou materiaal bou nie. Hy moet eers leer wat in sy hande verander het, en hy moet leer watter gereedskap hom steeds dien en watter net oorlewingsgewoontes was. Hy moet leer dat nie elke oop deur 'n roeping is nie, nie elke stem toegang verdien nie, nie elke vrees 'n profesie is nie, en nie elke dringende ding heilig is nie.

Hy moet leer om uit vrede te bou. Dit sal 'n ander boek wees, maar hier, onder die boom, bou ek nog nie die hele huis nie. Ek leer om in die lig te staan sonder om weg te kruip vir wat dit wys, en ek leer om die seun te sien, en ek leer om die man te sien, en ek leer om my vrou te sien. Ek leer om God te sien sonder dat die wond van aardse vaders Sy gesig bedek, en ek leer om werk te sien sonder om dit my waarde te maak.

Ek leer om my verlede as materiaal te sien, nie as meester nie, en dalk is dit genoeg vir hierdie deel van die reis, maar nie voltooi nie, maar nie reggemaak nie. Gesien. Genoeg gesien om op te hou lig. Genoeg gesien om op te hou weggkruip. Genoeg gesien om weer te begin.

HOOFSTUK VYF-EN-TWINTIG

Die Stadige Werk van Bou

'n Man wat gesien is, moet versigtig wees hoe hy bou, wanneer 'n man jare lank onder druk geleef het, kan hy beweging met bou verwar. Hy kan bedrywigheid met rigting verwar. Hy kan paniek met verantwoordelikheid verwar. Hy kan wakker word, die gewig van geld, ouderdom, werk, huwelik, liggaam, familie, skuld, spyt en tyd voel, en onmiddellik na iets gryp om te doen, enigiets. Net iets wat hom minder hulpeloos laat voel, maar nie alles wat beweeg, bou nie. Sommige beweging is net vrees in werkklere.

Ek ken daardie soort beweging, en ek het dit geleef, en ek het gejaag omdat ek bang was, en ek het beplan omdat ek bang was, en ek het die hele pad in een sitting probeer oplos omdat ek nie die gedagte kon verdra dat ek agter is nie. Ek het 'n lys gemaak wat soos dissipline gelyk het, maar soos straf gevoel het, en ek het met my skootrekenaar oop gesit, my bors styf, my gedagtes voor my uit gehardloop, en 'n toekoms probeer bou terwyl my senuweestelsel steeds in 'n ou huis gestaan het. Dit is nie bou nie.

Dit is oorlewing wat 'n boukontrakteur probeer word, en oorlewing is nuttig in 'n storm, maar dit is nie 'n goeie argitek nie. Oorlewing weet hoe om deur 'n dag te kom. Dit weet hoe om die vertrek dop te hou. Dit weet hoe om gesigte te ondersoek, stilte te lees, gevaar te meet en vinnige planne te maak, en dit weet hoe om 'n man aan die lewe te hou wanneer die grond beweeg: ek eer daardie deel van my en ek verag dit nie meer nie. Dit het my gehelp om te bly.

Maar die deel van my wat oorleef het, kan nie die enigste deel van my wees wat bou nie. 'n Huis wat uit vrees gebou is, sal vrees in die mure hê. 'n Huwelik wat uit paniek gebou is, sal soos paniek voel selfs wanneer die woorde reg is. Werk wat uit skaamte gebou is, sal nie skoon voel nie, selfs wanneer geld inkom. Geloof wat uit druk gebou is, sal nog 'n gewig word in plaas van 'n plek om asem te haal. Dus begin die stadige werk van bou met 'n ander vraag.

Nie: Wat kan ek regmaak voordat ek veilig voel nie? Maar: Wat kan ek uit vrede bou, selfs terwyl alles nog nie reggemaak is nie? Daardie vraag verander die pas. Dit verwyder nie dringendheid nie. Huur bly huur. Kos bly kos. Skuld bly skuld. Die maand het steeds datums. Die liggaam het steeds grense. Die huis het steeds beskerming nodig. My vrou het steeds 'n man nodig wat teenwoordig is,

nie net 'n man met verduidelikings nie. Ek kan nie voorgee dat praktiese dinge nie saak maak nie. Hulle maak baie saak, maar daar is 'n verskil tussen verantwoordelikheid neem en deur vrees aangedryf word.

Verantwoordelikheid staan op, vrees hardloop rond. Verantwoordelikheid kyk na die waarheid. Vrees vermenigvuldig die waarheid totdat dit 'n monster word. Verantwoordelikheid vra: Wat is die volgende regte ding? Vrees vra: Hoe herstel ek my hele lewe teen vanaand? Vir 'n lang tyd het ek nie die verskil geken nie. Ek het gedink druk bewys dat ek omgee. Ek het gedink angs is dieselfde as erns, en ek het gedink as ek nie bekommerd is nie, is ek nalatig. Die ou huis het my geleer om te glo dat kalmte gevaarlik is, dat vrede beteken ek mis iets, dat iets uitmekaar sal val as ek ontspan.

Maar vrede is nie nalatigheid nie. Vrede is 'n beter fondament. Onder die boom het ek begin leer dat stadig bou nie mislukking is nie. Dit is wysheid. 'n Boom jaag nie sy wortels omdat die wind op pad is nie. 'n Boom groei verborge voordat hy wyd staan. Die deel wat mense sien, is nie die eerste deel wat saak maak nie. Voor skadu is daar wortels. Voor vrug is daar verborge werk. Voor krag is daar stil vashou. 'n Man moet ook wortels groei.

Nie indrukwekkende wortels nie, maar nie wortels wat geplaas, verduidelik of in bewys verander kan word nie, gewone wortels. Die manier waarop hy in die oggend praat. Die manier waarop hy wag voordat hy antwoord. Die manier waarop hy die syfers neerskryf in plaas daarvan om hulle mis te laat word. Die manier waarop hy vir een skoon stuk werk aansoek doen in plaas daarvan om tien vorme van chaos te jaag. Die manier waarop hy sy vrou die waarheid vertel sonder om haar die hele paniek van sy bors te laat dra. Die manier waarop hy die hek toemaak wanneer ou patrone as verpligting aangetrek aankom.

Dit is wortels, verborge, gewone, heilige wortels, en hulle maak saak. Daar was 'n tyd wanneer ek die hele struktuur onmiddellik wou hê. Ek wou hê die voltooië weergawe van myself moes opdaag en oorneem, en ek wou die man hê wat kalm, standvastig, verdienend, skrywend, gedissiplineerd, gesond, sterk in geloof, sag met my vrou, wys met familie, vry van ou vrees en gereed vir die toekoms is. Ek wou hê hy moes deur die deur stap en my verlos van die man wat moeg was, maar die man wat ek word, kom nie as 'n vreemdeling aan nie.

Hy word gebou: een keuse op 'n slag, een sin op 'n slag, een eerlike dag op 'n slag en party dae klink dit te klein. Party dae wil ek meer hê. Ek wil die groot deurbraak hê. Ek wil die antwoord hê wat bewys alles sal regkom, en ek wil die oproep, die betaling, die werk, die skoon maand, die opgeloste rekening, die

herstelde liggaam, die voltooide boek, die standvastige roetine hê, en ek wil bewys hê dat dit alles êrens heen gaan. Maar genade gee dikwels materiaal voordat dit die voltooide huis gee, en ek het materiaal.

Ek het woorde, en ek het ervaring, en ek het 'n vrou langs my, en ek het 'n huis om te beskerm, en ek het 'n liggaam wat die waarheid vertel het, en ek het 'n bladsy wat my steeds ontvang. Ek het werkskennis uit jare van terreine, stelsels, veiligheid, risiko, mense, fabriek, dokumente en druk, en ek het die vermoë om patrone te sien, en ek het die vermoë om orde te bring waar daar verwarring is, en ek het die vermoë om te skryf wat ander net voel. Ek het geloof, nie as geraas nie, maar as Teenwoordigheid.

Ek het genoeg om te begin bou, selfs al het ek nog nie genoeg om die volle vorm te sien nie. Dit is moeilik vir 'n man wat sekerheid wil hê, maar sekerheid is nie altyd die eerste geskenk nie. Soms is die eerste geskenk 'n klip in die hand, maar nie die hele muur nie: 'n klip, 'n skoon handeling, 'n waaragtige sin en 'n klein herstel. 'n Grens wat gehou word. 'n Sigaret wat uitgestel word. 'n Dokument wat gestuur word. 'n Paragraaf wat geskryf word. 'n Syfer wat in die oë gekyk word. 'n Gebed wat sonder vertoon uitgeblaas word.

'n Sagte antwoord wanneer die ou toon wou opstyg. Só begin bou, maar nie met applous nie. Met materiaal wat reg geplaas word. Boek Twee is nie die storie van 'n voltooide man nie. Ek moet daarvoor eerlik wees, as hierdie boek voorgee dat sien voltooiing beteken, word dit nog 'n leuen. Sien is nie dieselfde as klaar wees nie. Om gesien te word beteken nie die skuld verdwyn nie. Dit beteken nie die senuweestelsel word vir altyd stil nie, en dit beteken nie familieleed hou op om te klop nie, en dit beteken nie die liggaam vergeet nie, en dit beteken nie 'n man vrees nooit weer nie.

Om gesien te word beteken hy kan ophou bou in die donker, wanneer 'n man in die donker bou, gebruik hy wat sy hand ook al vind: ou skaamte, ou woede, ou dringendheid, ou geloftes en ou vrees. Ou sinne wat oor hom uitgespreek is. Hy bou vinnig omdat hy nie kan sien wat hy gebruik nie. Later wonder hy waarom die nuwe plek soos die ou een voel, maar wanneer lig kom, selfs 'n bietjie lig, kan hy sy materiaal kies. Dit is nie myne nie, en dit is vrees, en dit is skaamte, en dit is beheer.

Dit is paniek, en dit is liefde, en dit is waarheid, en dit is genade, en dit is werk wat ek kan doen, en dit is werk wat ek moet los, en dit is myne om te dra, en dit is nie myne om te dra nie. Dit is stadige werk, en dit is nie dramatiese nie, en dit lyk nie altyd van buite soos vordering nie. 'n Man kan 'n hele oggend deurbring

sonder om in 'n ou patroon te val, en niemand sal hande klap nie. Hy kan een keer sy tong hou, een keer asemhaal, een eerlike bladsy skryf, een sorgvuldige aansoek stuur, een besluit wat deur vrees gedryf word weier, en vir die wêreld lyk dit asof niks gebeur het nie.

Maar iets het gebeur. 'n Klip is neergesit, en die muur het nie skeef begin leun nie. Ek het daardie soort vordering begin respekteer, maar nie omdat dit maklik is nie, maar omdat dit werklik is. Daar is dae wanneer ek steeds wil jaag, en daar is dae wanneer ek steeds agter voel. Een-en-vyftig is nie vyf-en-twintig nie. Die liggaam voel nie meer dieselfde nie. Die wêreld van werk het verander. Die huis het geld nodig. Die toekoms wag nie vriendelik vir 'n man om gereed te voel nie. Hierdie waarhede is nie klein nie. Ek wil hulle nie met mooi taal wegskryf nie.

Maar ek wil ook nie hê skaamte moet die bouer van die res van my lewe wees nie. Skaamte bou vinnig en swak. Genade bou stadig en waar. Vrees eis bewys voordat dit begin. Geloof begin met gehoorsaamheid voordat dit die hele pad sien. Ek leer dat bou nie net oor inkomste gaan nie, hoewel inkomste saak maak. Dit gaan nie net oor 'n boek nie, hoewel die boek saak maak, en dit gaan nie net oor gewoontes nie, hoewel gewoontes saak maak, en dit gaan daaroor om 'n man te word wie se innerlike huis kan hou wat God steeds gee.

As die binnekant chaoties bly, sal die buitekant my nie red nie, as die binnekant standvastig word, selfs stadig, het die buitekant 'n plek om te land. Daarom is die werk stadig. 'n Man bou nie net 'n toekoms nie. Hy word die soort man wat daarin kan leef, en daardie word is nie glansryk nie. Dit is daaglik. Dit is gewoon. Dit is soms vervelig. Dit is soms pynlik. Dit is dikwels onsigbaar, en dit is nie die soort werk wat 'n harde storie maak nie, maar dit is die soort werk wat die einde van een kan verander.

Ek dink weer aan die boom. Hy het nie sterk geword deur vir die grond te skree nie. Hy het gestaan. Hy het lig ontvang. Hy het weer verduur. Hy het gegroei waar hy geplant is. Hy het skadu gehou vir 'n man wat nog nie geweet het hoe om homself te hou nie. Dalk is dit deel van wat bou nou vir my beteken, maar nie om indrukwekkend te word nie. Om gewortel te word. Om eerlik te word. Om standvastig genoeg te word dat liefde sonder vrees naby my kan rus. Om gedissiplineerd te word sonder om wreed te word.

Om verantwoordelik te word sonder om waansinnig gejaag te word. Om 'n man te word wat kan werk, skryf, liefhê, bid, wag en weer begin. Boek Drie kan dalk Gebou genoem word. Gebou, maar boek Twee moet nie daardie woord te vinnig steel nie. Hierdie boek is Gesien. Gesien. Sien. Leer om die seun, die wond,

die huis, die vrou, die liggaam, die werk, die hek, die Teenwoordigheid van God en die materiaal wat steeds in my hande oorbly, te sien. Net 'n man wat gesien is, kan skoon bou. Dus verag ek nie meer die stadige werk nie.

Ek hou nie altyd daarvan nie, maar ek respekteer dit. Vandag is die hele muur nie in my hande nie. Die hele huis is nie in my hande nie. Die hele toekoms is nie in my hande nie, maar daar is 'n klip. Daar is 'n sin. Daar is 'n volgende regte ding, en deur genade kan ek dit neersit.

HOOFSTUK SES-EN-TWINTIG

Die Man Wat Ek Word

Vir baie jare het ek 'n beeld gedra van die man wat ek gedink het ek moes word. Hy was nie altyd duidelik nie, maar hy het my altyd dopgehou, en hy het êrens voor my gestaan, stil en teleurgesteld, en hy was sterker as ek: kalmer as ek, meer suksesvol en meer seker. Sy energie het nooit opgeraak nie. Hy het nie bang geword nie. Hy het nie klein gevoel wanneer geld min was nie. Hy het nie gerusstelling nodig gehad nie. Hy het nie ou vertrekke in sy bors gedra nie, en hy het nie wakker geword met die gewig van gister wat reeds langs hom gewag het nie.

Daardie man was onmoontlik, maar ek het dit lank nie geweet nie. Ek het gedink hy was die maatstaf. Ek het myself aan hom gemeet en telkens tekortgeskiet, en ek het na my ouderdom, my werk, my liggaam, my huwelik, my onvoltooide dinge, my verliese, my foute, my stadige herstel gekyk, en die ou vraag gehoor: Waarom is jy nog nie daar nie? Dit was nie 'n sachte vraag nie, en dit het nie gekom om my te help heel word nie, en dit het gekom om my te beskuldig, skaamte vermom hom dikwels as 'n lewensafrigter.

Dit praat in die taal van verbetering, maar die vrug daarvan is swaarte, en dit sê: Jy moet beter doen, maar dit betoon geen genade aan die man wat probeer nie. Dit wys na die gaping tussen waar 'n man is en waar hy wens hy was, en gebruik daardie gaping dan as bewys teen hom, en dit sê: Kyk hoe ver moet jy nog gaan. Kyk hoe laat is dit. Kyk hoeveel het jy misluk. Kyk hoeveel het ander gebou. Kyk hoe min kan jy wys. Vir 'n man soos ek kan daardie stem bekend klink.

Te bekend. Dit kan soos ou gesag klink, soos die vertrek wat gemeet maar nie gesien het nie, soos woorde wat 'n vonnis geword het, soos die hand wat geslaan het, soos die stilte wat gevolg het. Soos die reël wat gesê het 'n man moet funksioneer voordat hy toegelaat word om verstaan te word, maar God verneder nie 'n man tot heelheid nie: skaamte doen dit en genade doen iets anders.

Genade vertel die waarheid, maar dit verpletter nie die mens wat dit moet hoor nie, genade vlei nie. Dit gee nie voor nie. Dit maak swakheid nie heilig deur dit onaangeraak te laat nie, maar genade gebruik waarheid nooit as 'n wapen teen die gewonde nie. Genade gee 'n man genoeg lig om te sien, en genoeg barmhartigheid om te bly staan terwyl hy sien. Dit is die verskil wat ek leer. Die

man wat ek word, is nie die onmoontlike man wat ek vroeër verbeel het nie. Hy is nie onaangeraak deur vrees nie.

Hy is nie volmaak kalm nie, en hy is nie 'n man met elke antwoord netjies op die lessenaar gerangskik nie, en hy is nie die man wat die hele toekoms voor ontbyt opgelos het nie. Hy is nie die man wat nooit die trek van 'n ou gewoonte, die steek van 'n ou herinnering of die druk van 'n onvultooide maand voel nie, en hy is 'n eerliker man as dit, en hy is 'n man wat vinniger sien as vroeër. Dit klink dalk nie na veel nie, maar dit is.

Om vinniger te sien, is om minder blind te leef. Dit is om te herken wanneer vrees die vertrek binnegekom het voordat dit die meubels herrangskik, en dit is om te weet wanneer die ou stem praat voordat dit die enigste stem word. Dit is om die styfheid in die bors raak te sien en te vra wat dit probeer sê, en dit is om 'n skerp toon in die mond te hoor vorm en te wag voordat dit iemand naby verwond. Dit is om te weet dat 'n lys 'n werktuig of 'n sweep kan wees, en dit is om te weet wanneer werk skoon is en wanneer werk net paniek in 'n ander hemp is.

Dit is word, maar nie volmaaktheid nie, herkenning. Daar was 'n tyd wanneer ek gedink het verandering sou meer dramaties voel. Ek het gedink as 'n man verander, sou almal dit onmiddellik kon sien. Iets sou homself aankondig. 'n Deur sou oopgaan. 'n Nuwe weergawe sou opdaag. Die stryd sou eindig. Die ou patrone sou opstaan en die toekoms salueer, maar die werklike veranderinge was dikwels stil. 'n Sin wat nie uitgespreek is nie. 'n Verskoning wat vroeër aangebied is. 'n Sigaret wat uitgestel is. 'n Vrees wat neergeskryf is in plaas daarvan om uitgeleef te word.

'n Syfer wat in die oë gekyk is. 'n Gebed wat sonder vertoon uitgeblaas is. 'n Grens wat sonder haat gehou is. 'n Bladsy wat geskryf is toe die gedagtes wou verdwyn. 'n Sagte antwoord aan my vrou toe die ou druk homself wou verdedig. Hierdie dinge lyk nie altyd van buite soos verandering nie, maar binne-in 'n man is hulle nie klein nie. Hulle is bewys dat 'n ander bouer die terrein betree het.

Die oorlewende in my het geweet hoe om aan die lewe te bly: ek eer hom en ek bespot hom nie. Hy het my deur vertrekke gedra waarvoor ek nog nie taal gehad het nie, en hy het gekyk, en hy het aangepas, en hy het verduur, en hy het die reëls geleer voordat iemand die spel verduidelik het, en hy het nuttig, versigtig, wakker en verantwoordelik geword. Hy het aangehou beweeg toe stilhou gevaarlik gevoel het, maar die oorlewende kan nie vir altyd die hele man wees nie, as oorlewing die sleutels hou, bly die lewe nou.

Die oorlewende beskerm, maar hy verwag ook oral gevaar. Hy kan liefde in 'n risiko-ontleding verander. Hy kan die huwelik in 'n plek verander waar hy vir teleurstelling soek, en hy kan werk in bewys van waarde verander, en hy kan geloof in vertoon verander, en hy kan rus in skuldgevoel verander, en hy kan een moeilike dag in 'n profesie oor die toekoms verander. Ek verstaan hom, maar ek kan hom nie alles laat regeer nie. Die man wat ek word, moet die oorlewende bedank en dan die sleutels sagkens uit sy hand neem, maar nie gewelddadig nie, maar nie met minagting nie.

Ferm. Jy het my gehelp om te bly, en nou moet ek leer om te leef. Daardie sin is nie maklik vir my nie. Leef klink eenvoudig totdat 'n man besef hoe lank hy homself reeds skrap gehou het. Om te leef beteken ek moet ophou om elke stil oomblik as 'n lokval te behandel. Ek moet leer dat vrede nie nalatigheid is nie, en ek moet leer dat vreugde nie om verskoning hoef te vra nie, en ek moet leer dat werk die huis kan dien sonder om my identiteit te word. Ek moet leer dat my vrou nie die vyand van my skaamte is nie, en ek moet leer dat God nie met 'n opgehewe hand vir my wag nie.

Ek moet die Vader deur die Seun leer ken, weer en weer, want as ek deur vrees na God kyk, word selfs geloof 'n vertrek waarin ek nie kan asemhaal nie, maar wanneer ek deur Christus na die Vader kyk, verander iets, en ek sien teregwyding sonder wreedheid. Ek sien waarheid sonder minagting, en ek sien heiligheid wat nie hoef te verneder nie, en ek sien 'n teenwoordigheid wat my ten volle ken en my nie verlaat nie. Daardie Teenwoordigheid verander die vorm van die man binne-in my, stadig, maar nie as 'n slagspreuk nie, as 'n ritme.

Oggend vir oggend: bladsy vir bladsy, gesprek vir gesprek en asemteug vir asemteug. Die man wat ek word, probeer nie die man wat ek was uitwis nie, hy versamel hom. Dalk is dit die beter woord, versamel. Daar is stukke van my wat op verskillende plekke agtergelaat is, 'n Seun in 'n huis van gemengde boodskappe. 'n Kind wat nie gesien is nie. 'n Jong man wat woorde wat oor hom uitgespreek is probeer verstaan, 'n man op paaie ver van die huis. 'n Liggaam wat uiteindelik die waarheid vertel het. 'n Eggenoot wat soms vrees die vertrek binnegedra het voordat hy geweet het wat hy dra. 'n Skrywer onder 'n boom met 'n skootrekenaar en 'n lewe wat te swaar geword het om naamloos te hou.

Vir 'n lang tyd het ek gedink word beteken om dele van myself af te sny, maar genade het dit nie gedoen nie. Genade het die verstrooide dele in die lig ingebring, maar nie om elke deel te laat lei nie, maar nie om elke wond as waarheid te laat praat nie, maar om hulle onder die heerskappy van barmhartigheid huis toe te

bring. Die seun hoef nie meer weg te kruip nie. Die oorlewende hoef nie die hele nag wag te staan nie. Die gewonde man hoef nie pyn as bewys te gebruik dat hy werklik is nie.

Die eggenoot hoef homself nie te verdedig voordat hy luister nie. Die skrywer hoef nie elke sin in 'n hofsaal te verander nie. Die seun hoef nie deur die onvoltooide lewens van sy pa en ma gedefinieer te word nie. Die man hoef oorsprong nie met identiteit te verwar nie. Ek kom van hulle af. Ek is nie deur hulle gevangene gehou nie. Daardie waarheid het jare geneem om my te bereik. Dit is nou maklik om te sê, maar dit was nie maklik om te sien nie. Bloed is kragtig. Familie is kragtig. Vroeë woorde is kragtig. 'n Kind stap nie eenvoudig uit 'n atmosfeer omdat hy 'n volwassene word nie. Die atmosfeer volg hom totdat dit benoem, betreur, vergewe waar vergifnis moontlik is, en omhein is waar 'n heining nodig is.

Ek wil nie 'n harde man word om vry te word nie. Dit is nog 'n lokval. Hardheid kan van ver soos krag lyk, maar van naby lê daar dikwels vrees onder. 'n Harde man huil dalk nie meer nie, maar hy luister dalk ook nie meer nie. Hy word dalk nie meer maklik seergemaak nie, maar hy word ook nie meer maklik bereik nie, en hy dink dalk hy het pyn ontsnap, terwyl hy eintlik net pyn in wapenrusting verander het. Ek wil nie hê wapenrusting moet my finale vorm wees nie, en ek wil waarheid met vel aan hê.

Ek wil krag hê wat steeds sag kan wees, en ek wil grense sonder bitterheid hê, en ek wil geloof sonder vertoon hê, en ek wil dissipline sonder wreedheid hê, en ek wil werk sonder paniek hê. Ek wil liefde hê wat nie op eierskale rondom my vrees hoef te loop nie, en ek wil standvastig genoeg word dat my vrou my teenwoordigheid as skuiling kan ervaar, nie as weer nie. Dit is nie 'n klein sin nie.

'n Man se teenwoordigheid kan die weer in 'n huis word. Sy angs kan die vertrek vul. Sy skaamte kan elke gesprek swaarder maak as wat nodig is, en sy stilte kan 'n muur word, en sy verdediging kan meubels word waarom almal moet loop. Ek weet dit omdat ek my eie storms ingebring het in vertrekke waarvoor ek lief was, en ek sê dit nie om myself te veroordeel nie, en ek sê dit omdat ek dit sien, en sien gee my verantwoordelikheid.

Die man wat ek word, kry dit nie altyd reg nie. Party dae word hy steeds met ou druk wakker. Party dae reik hy steeds na die bekende gewoonte. Party dae wil hy steeds verduidelik voordat hy luister. Party dae voel hy steeds die ou vrees dat daar nie genoeg sal wees nie. Party dae lyk die toekoms steeds tegelyk te ver en te naby, maar hy keer vinniger terug. Dit maak saak. Hy keer terug na die bladsy. Hy

keer terug na die volgende regte ding, en hy keer terug na die huis, en hy keer terug na my vrou.

Hy keer terug na God sonder om te wag totdat hy waardig voel, en hy keer terug na die waarheid sonder om dit as 'n sweep te gebruik, en hy keer terug. Dalk gaan word nie net daaroor om vorentoe te beweeg nie. Dalk is word ook die genade om gouer terug te keer: gouer uit paniek, gouer uit skaamte, gouer uit ou sinne, gouer uit stilte en gouer uit die valse vrede van vermyding. Gouer uit die geloof dat een moeilike dag die gesag het om die hele lewe te benoem. Onder die boom het ek nie alles tegelyk 'n ander man geword nie.

Ek het meer sigbaar vir myself geword. Dit was genoeg om te begin, en ek het die seun gesien, en ek het die wond gesien, en ek het die huis gesien, en ek het die vrou langs my gesien, en ek het die werk gesien wat steeds moontlik is. Ek het die liggaam gesien wat my die waarheid probeer vertel het, en ek het God nie as 'n idee gesien wat verdedig moet word nie, maar as Teenwoordigheid wat naby was selfs toe ek te moeg was om Hom te voel. En ek het gesien dat word nie 'n ontsnapping uit my storie was nie.

Dit was om te leer hoe om eerlik daarin te leef. Die man wat ek word, is nie op elke manier indrukwekkend nie, maar hy is werklik. Hy leer om te staan sonder om voor te gee hy was nooit op die grond nie, en hy leer om lief te hê sonder om liefde vir ou wonde te laat betaal, en hy leer om te werk sonder om sy vrede aan paniek te verkoop. Hy leer om te skryf sonder om agter mooi woorde weg te kruip, en hy leer om te onthou sonder om 'n gevangene van herinnering te word.

Hy leer om verantwoordelikheid te dra sonder om te dra wat nooit syne was nie, en hy leer dat barmhartigheid nie swakheid is nie, en dat grense nie haat is nie, en hy leer dat God met onvoltooide dinge vertrou kan word. Hy leer dat 'n man laat kan wees en steeds kan lewe, en hy leer dat die volgende bladsy nie 'n straf is nie. Dit is 'n geskenk. Dus wag ek nie meer vir die onmoontlike man nie. Ek laat hom gaan, en ek laat die beskuldiging saam met hom gaan.

Ek seën wat waar was in die verlange, en ek wou heel wees, en ek wou standvastig wees, en ek wou nuttig wees, en ek wou goed wees. Daar was niks verkeerd met daardie begeerte nie, maar ek laat skaamte nie meer die een wees wat vir my sê hoe om daar te kom nie. Die man wat ek word, sal anders gebou word: deur waarheid, deur genade en deur gewone dissipline. Deur skoon werk, deur 'n beskermde huis. Deur 'n bladsy wat kan hou wat my bors nie kan nie. Deur die Vader wat deur die Seun sigbaar gemaak is.

Deur die moed om terug te keer. Deur die nederigheid om weer te begin. Dit is nie die einde van die werk nie. Dit is die begin van 'n man wat uiteindelik kan sien watter soort werk dit is, maar nie die werk om iemand anders te word nie. Die werk om heel te word.

HOOFSTUK SEWE-EN-TWINTIG

Net Ons Is Genoeg

Daar is verliese wat 'n man nie kan verduidelik sonder om eers stil te word nie. Hulle kom nie altyd met geraas nie. Sommige verliese is nie 'n gebeurtenis op 'n kalender nie. Hulle is nie 'n begrafnis, nie 'n telefoonoproep, nie 'n deur wat toemaak nie. Hulle versamel met verloop van tyd langs gewone oomblikke: 'n kind wat uit 'n ander vertrek roep, 'n klein hand wat na 'n groter een reik, 'n skooluniform in die straat, 'n foto wat iets in die bors oopmaak voordat die verstand woorde het. Vir my is een van daardie stille hartseer hierdie:

Ek sal nooit weet wat dit beteken om 'n kind my pa te hoor noem nie. Dit is nie 'n maklike sin om te skryf nie. Selfs nou wag die bladsy daaromheen. Ek het baie soorte verantwoordelikheid geken. Ek het werk, druk, vrees, huwelik, familiegeskiedenis, skuld, siekte, herinnering en stilte gedra, en ek het dinge te vroeg en dinge te lank gedra, maar daar is 'n soort dra wat ek nie sal ken nie.

Ek sal nie die gewig ken van my eie kind wat teen my bors slaap nie. Ek sal nie skoologgende van binne vaderskap ken nie, vrae uit die agtersitplek, skoene by die deur, 'n hand wat opreik, die geluid van 'n kind wat my naam sê op 'n manier waarop niemand anders dit kan sê nie. 'n Man kan 'n waarheid aanvaar en dit steeds voel. Aanvaarding is nie gevoelloosheid nie. Dit is nie om voor te gee dat die pyn nie bestaan nie. Dit is die oomblik wanneer 'n man ophou stry met die lewe wat aan hom gegee is, maar hy hoef nie te lieg oor wat die stryd hom gekos het nie.

Daar was 'n tyd wanneer hierdie hartseer bitterheid kon geword het. Dit kon 'n beskuldiging teen die lewe, teen God, teen tyd, teen myself, selfs teen my vrou geword het. Hartseer kan dit doen wanneer dit alleen in die donker gelaat word. Dit begin huise, tafels, families en toekoms vergelyk. Dit begin liefde meet aan wat nie gebeur het nie, maar liefde kan nie net gemeet word aan wat deur bloed gekom het nie, en vaderskap kan nie tot biologie gereduseer word nie. Tog is die verlies werklik. Albei waarhede moet saam bly staan. Ek en my vrou het nie kinders nie.

Dit is net ons, vir sommige mense klink dit dalk klein, maar dit is nie vir my klein nie, en dit is 'n huis, en dit is 'n huwelik, en dit is 'n verbond wat meer oorleef het as wat die meeste mense gesien het. Dit is oggendkoffie, honde wat

deur die vertrekke beweeg, 'n gedeelde begroting, 'n tafel, 'n bed, onvoltooide dinge, gewone etes, verskonings, klein laggies wat steeds 'n weg vind, en die genade van nog 'n dag. Net ons is nie niks nie. Net ons is 'n lewe.

My vrou het meer gedra as wat ek altyd kon sien. Vir jare het sy klaskamers, ander mense se kinders, verantwoordelikheid, uitputting, haar eie teleurstellings en die druk van 'n huis wat moes bly staan, gedra. Sy het moederlikheid gegee op maniere wat nie altyd haar naam gedra het nie, en sy het haarself uitgestort in kinders wat nie uit haar liggaam gebore is nie, maar steeds iets uit haar hande, haar stem, haar geduld, haar dissipline en haar teenwoordigheid ontvang het.

Ek dink aan haar wat huis toe kom met die skooldag nog op haar skouers: die sleutels, die sak en die moegheid wat sy nie altyd aankondig nie. Die manier waarop 'n vrou die hele dag kan aanhou gee en dan steeds 'n huis binnekom wat haar kalmte nodig het. Dit maak saak. God sien die stille gee. Ek moet dit ook sien. My vrou is nie net die vrou langs my storie nie. Sy is 'n mens met haar eie storie, haar eie koste, haar eie moed, haar eie moegheid, haar eie genade, as ek oor ons lewe skryf, mag ek haar nie net 'n simbool van die huis maak nie.

Sy is my vrou, en sy is my vrou, en die huis wat ons het, moet beskerm word omdat sy daarin is. Daar was seisoene wanneer ek wou hê die lewe moes iets aan my bewys voordat ek kon rus. Ek wou hê werk moes bewys dat ek steeds nuttig is, en ek wou hê geld moes bewys dat ek nie 'n mislukking is nie, en ek wou hê die toekoms moes bewys dat die verlede nie te veel geneem het nie, en ek wou bewys hê. Maar liefde word nie altyd deur uitbreiding bewys nie. Soms word liefde deur aandaag bewys.

Deur te sien wat oorbly. Deur nie die lewe voor my te verag omdat dit nie die lewe is wat ek eens verbeel het nie. 'n Man kan sy lewe mis terwyl hy treur oor die lewe wat hy nie gehad het nie. Ek wil dit nie doen nie. Ek wil nie in die deur van ons huis staan en verby my vrou kyk na 'n verbeelde lewe wat nooit gekom het nie, en ek wil nie die afwesigheid van kinders harder maak as die teenwoordigheid van die vrou wat gebly het nie. Ek wil nie hê hartseer moet van dankbaarheid steel nie, en ek wil nie hê die pyn van vaderskap moet my blind maak vir die verbond in my hande nie.

Geld kan nie liefde koop nie. Geld is nie vaderskap nie. 'n Banksaldo kan 'n man nie Pa noem nie. 'n Beter werk kan nie 'n kind vervang nie. 'n Afgeloste skuld kan nie 'n stille hartseer ongedaan maak nie. Werk maak saak. Inkomste maak saak. Stabiliteit maak saak, ek vergeestelik nie onbetaalde rekeninge nie. Maar geld kan nie gevra word om te genees wat net God kan dra nie.

Skoon brood is anders. Skoon brood is werk wat die huis binnekom sonder om dit te vergiftig. Dit is voorsiening wat liefde dien, nie skaamte nie, en dit is die gewone waardigheid om te doen wat in my hande is omdat liefde struktuur verdien. Só moet ek oor ons toekoms dink, maar nie as 'n man wat probeer vervang wat ontbreek nie. As 'n man wat probeer eer wat teenwoordig is. Net ons is genoeg beteken nie niks maak seer nie. Dit beteken die seer kry nie die reg om die huis te regeer nie.

Dit beteken ons huwelik is nie 'n troosprys nie, en dit beteken ons tafel is nie leeg omdat daar geen kinders rondom dit is nie. Dit beteken die honde, die boeke, die bladsye, die stil gebede, die etes, die herstelwerk, die moeë aande, die geloof wat steeds asemhaal — dit alles tel, en dit tel omdat dit ons s'n is, en dit tel omdat God hier teenwoordig is. Nie net in die lewe wat ons verbeel het nie: hier en in hierdie een.

Daar is 'n versoeking om te glo dat 'n nalatenskap 'n bloedlyn moet hê, maar 'n nalatenskap is wyer as bloed. 'n Sin kan 'n nalatenskap wees. 'n Veiliger vertrek kan 'n nalatenskap wees. 'n Lewe wat weier om skade verder te dra, kan 'n nalatenskap wees. 'n Boek kan 'n nalatenskap wees. 'n Huwelik wat leer om minder bang te word, kan 'n nalatenskap wees. Dalk kan 'n huis sonder kinders steeds 'n getuienis word. Dalk kan vrede wat hier beoefen word, steeds saak maak. Dalk kan die woorde wat hier geskryf word, steeds ruimte maak vir iemand anders om asem te haal.

Daardie gedagte help my, dit verwyder nie die pyn nie, maar dit gee die pyn 'n skoon plek om te staan. Dus hou ek albei. Ek treur oor wat nie gekom het nie, en ek sien wat oorbly, en ek vertel die waarheid oor die kind wat my nooit pa genoem het nie, en ek vertel die waarheid oor die vrou wat hier is. Ek vertel die waarheid oor die huis wat steeds beskerming nodig het, en dan keer ek terug na die volgende regte ding.

Daar is aande wanneer net ons stil voel op 'n manier wat die ou pyn oopmaak. Die huis raak rustig, 'n hond skuif op die vloer. My vrou beweeg deur die vertrek, moeg van haar eie lang dra. Ek sit met die wete dat daar name is wat ek nooit sal roep nie, skoolverslae wat ek nooit sal lees nie, kinders wat ek nooit sal leer hoe om in die wêreld te staan nie, en dan kyk ek weer, maar nie weg van die pyn nie. Daardeur. Ek sien my vrou. Ek sien die huis. Ek sien die bladsy.

Ek sien dat liefde nie vertrek het omdat die lewe nie die vorm aangeneem het wat ek eens gedink het dit sou nie, en ek sien dat net ons nie 'n mislukking is nie. Dit is 'n roeping. 'n Kleiner tafel kan steeds heilig wees. 'n Stil huis kan steeds vol

wees. 'n Huwelik sonder kinders kan steeds teerheid, dissipline, vergifnis, lag, herinnering en genade dra. 'n Man sonder 'n kind kan steeds vaderlik word in die manier waarop hy beskerm, seën, skryf, herstel, lei en weier om skade deur hom te laat voortgaan.

Hy sal dalk nooit die woord Pa deur sy eie kind hoor uitspreek nie, maar hy kan steeds die soort man word wat 'n kind nie bang sou maak nie. Dit maak vir my saak: veilig vir my vrou en veilig vir die huis. Veilig vir my eie jonger self wanneer hy op die bladsy verskyn. Veilig vir die leser wat dalk in hierdie woorde 'n plek vind om te rus. Veilig genoeg dat waarheid naby kan kom sonder om weggeklap te word. Veilig genoeg dat genade kan binnekom sonder om vir ruimte te veg. Dit is ook 'n soort vaderskap.

Nie dieselfde nie. Ek sal nie voorgee dit is dieselfde nie, maar dit is nie niks nie. Net ons is genoeg, maar nie omdat niks ontbreek nie, omdat wat oorbly, werklik is, omdat liefde hier is, omdat God hier is. Omdat dit die lewe is wat aan ons gegee is om heilig te maak.

HOOFSTUK AGT-EN-TWINTIG

Wat in My Hande Oorbly

Daar is 'n soort boekhouding wat die siel doen wanneer 'n man moeg is. Dit tel wat weg is, die jare. Die werk wat nie gehou het nie. Die geld wat anders gebruik moes word. Die liggaam voordat dit gely het. Die selfvertroue voordat dit geskud is. Die huis wat teen hierdie tyd makliker kon gevoel het. Die toekoms wat eens van 'n afstand groter gelyk het. Skaamte is vinnig met syfers. Dit weet hoe om 'n man na sy hande te laat kyk en net te sien wat hulle nie kon vashou nie. Ek het dit gedoen.

Ek het na my hande gekyk asof hulle bewys teen my was. Hande wat gewerk, gedra, geskryf, herstel, gepak, aansoek gedoen, gereedskap vasgehou, bladsye vasgehou, aan geloof vasgehou, aan my vrou vasgehou het — en steeds kon ek die beskuldiging voel: Waarom is daar teen hierdie tyd nie meer hier nie? Daardie vraag kan wreed word as dit toegelaat word om alleen te praat. Dus leer ek 'n ander soort boekhouding, maar nie ontkenning nie, maar nie om voor te gee verlies is nie verlies nie, maar nie om werklike druk met geestelike taal toe te maak nie. Net 'n stadiger telling.

Wat bly oor? My hande is nie leeg nie. Hulle is moeg, ja. Ouer as wat hulle was. Gemerkt deur werk, spanning, sigarette, bladsye en die lang poging om te bly, maar hulle is nie leeg nie. Daar is steeds woorde in hulle. Daar is steeds orde in hulle. Daar is steeds die vermoë om 'n lys te maak, 'n paragraaf skoon te maak, 'n dokument te vorm, 'n sin reg te maak, stil 'n koppie koffie vas te hou, aan my vrou se hand te raak, die honde kos te gee, die skootrekenaar oop te maak, die hek toe te maak en met minder geraas as gister weer te begin.

Daardie dinge lyk dalk nie groot nie, maar hulle bly oor. Ek dink aan 'n man ná 'n storm. Aanvanklik sien hy net skade, takke op die grond. Water waar dit nie hoort nie. Stukke van dinge wat eens 'n plek gehad het. Die eerste kyk is hartseer, en hartseer moet nie gejaag word nie, maar uiteindelik buk hy af. Hy tel op wat steeds gebruik kan word: 'n plank, 'n werktuig, 'n skarnier, 'n foto, iets droog, iets heel en iets gebreek maar herstelbaar. Herstel begin nie met die hele huis wat reeds reggemaak is nie.

Dit begin met wat steeds in sy hande is, en dit is waar ek is, maar nie waar ek my verbeel het ek sou wees nie, maar nie waar trots verkies om te staan nie: hier en

met wat oorbly. Ek het ervaring wat nie verdwyn het toe die werk geëindig het nie, en ek het genoeg gereis om te weet vrede word nie gevind deur vinniger weg te hardloop nie, en ek het genoeg oorleef om te weet 'n liggaam moet gehoor word voordat dit harder breek. Ek het genoeg foute gemaak om klein gehoorsaamheid te respekteer, en ek het genoeg verwarring geken om duidelikheid te waardeer, en ek het my vrou lank genoeg liefgehad om te weet 'n huwelik word nie net deur goeie bedoelings beskerm nie.

Ek het bladsy. Dit is nie klein nie. 'n Bladsy kan hou wat die mond nie kon nie. 'n Bladsy kan die verstrooide stukke versamel en sê: Kyk weer. Hier is steeds vorm. Ek het geloof, maar nie die lawaaierige soort wat voorgee nie, en nou 'n stiller geloof. Een wat stadig geleer het dat teenwoordigheid soms brood, asem, pouse, verskoning, werk, barmhartigheid, oggend is. Ek het my vrou. Daardie sin mag nie haastig verbygegaan word nie.

Sy is nie 'n item op 'n dankbaarheidslys nie, en sy is die vrou in die huis saam met my. Die een wie se moegheid saak maak. Die een wie se vrede saak maak. Die een van wie nie verwag mag word om vir altyd binne my vrees te leef nie, as sy in my hande bly, dan is wat oorbly reeds heilig. Ek het 'n lewe wat nie klaar is nie. Laat is nie dieselfde as verby nie.

Dit het vir my belangrik geword. Ouderdom kan bitterheid word as ek net tel wat nie gebeur het nie, maar ouderdom kan ook fokus word. 'n Jonger man kan jare mors om vertrekke te probeer beïndruk wat hom nie liefhet nie. 'n Ouer man kan uiteindelik vra wat waar is, wat skoon is, wat steeds moontlik is, wat beskerm moet word. Wat in my hande oorbly, is nie genoeg vir trots nie. Dit is dalk genoeg vir gehoorsaamheid.

Genoeg om die volgende bladsy te skryf, genoeg om skoon brood te soek. Genoen om die hek te hou. Genoen om saam met my vrou te sit en gewone liefde nie minder te noem omdat dit gewoon is nie. Genoen om op te hou om die sakrekenaar vir skaamte te gee. Dus maak ek nou my hande oop, nie om te bewys hoeveel ek het nie, en nie om weg te steek hoeveel verloor is nie. Ek maak hulle oop omdat genade net met hande kan werk wat ophou voorgee. Dit is wat oorbly. Dit is nie niks nie.

HOOFSTUK NEGE-EN-TWINTIG

Die Man Onder die Boom Keer Terug

'n Man keer nie as dieselfde man na dieselfde plek terug nie, die boom mag steeds daar wees. Die skadu mag in dieselfde rigting val, die skootrekenaar mag op dieselfde oppervlak oopgaan. Die bladsy mag met dieselfde wit stilte wag, maar die man is nie dieselfde nie. Toe ek die eerste keer by die boom gekom het, het baie van wat ek gedra het geen skoon naam gehad nie. Dit was druk: moegheid, verwarring, 'n swaarte in die liggaam en ou vrees in nuwe klere. Die gevoel dat ek baie vertrekke oorleef het terwyl party van daardie vertrekke steeds binne-in my geleef het.

Nou keer ek terug met name. Die huis wat gemengde boodskappe gestuur het. Skoene wat te groot was. Die kind wat nie gesien is nie, die klap. Woorde wat 'n vonnis geword het, die eerste sigbare kraak. Afstand wat nie vrede was nie. Die liggaam wat die waarheid vertel het. My vrou en die huis wat ons moet beskerm: die Vader deur die Seun, skoon brood, die hek, die bladsy en die gewone dissipline. Gesien. Dit is nie net hoofstuktitels nie. Dit is plekke waar lig stadig binnegekom het.

Aanvanklik het ek gedink ek skryf 'n boek. Toe het ek begin verstaan dat die boek ook 'n pad deur my oopgesny het, maar nie 'n volmaakte pad nie, maar nie 'n reguit een nie, maar 'n manier om te stap sonder om te verdwyn. 'n Manier om die waarheid te vertel sonder om hard te word. 'n Manier om genade te eer sonder om skade weg te steek. Daarom maak die boom saak.

Dit het my nie deur towery genees nie, en dit het my nie geld, volmaakte gesondheid, 'n nuwe kinderjare of 'n toekoms sonder druk gegee nie, en dit het my 'n plek gegee om lank genoeg stil te bly om te sien. Soms is dit genade. Ek het baie dinge in my lewe voorgegee, en ek het voorgegee ek is sterker as wat ek was, en ek het voorgegee sekere woorde het nie by my gebly nie, en ek het voorgegee afstand kon vrede word as ek net aanhou beweeg. Ek het voorgegee nuttigheid is dieselfde as heelheid, en ek het voorgegee dat, as ek net genoeg kon verstaan, orden en regmaak, ek nie die volle gewig hoef te voel van wat gebeur het nie.

Onder die boom het voorgee te duur geword. Stilte het ruimte vir waarheid gemaak, maar nie die waarheid wat 'n vertrek binnekom om 'n mens kleiner te maak nie. Ek het daardie soort geken: teregwysing sonder teerheid en oordeel sonder hulp. Die waarheid wat my hier gevind het, was anders. Dit het nie gelieg om my te beskerm nie, maar dit het ook nie gekom om my te vernietig nie, en dit het gekom om my terug te vind.

Dit is die waarheid wat ek nodig gehad het: nie blaam sonder genade nie, nie vergifnis deur weg te steek wat gebeur het nie, maar iets terselfdertyd skoner, moeiliker en vriendeliker. Ek is nie klaar nie. 'n Boek kan 'n lewe vollediger laat lyk as wat dit is. Dit gee vorm aan chaos en kan die leser laat dink die skrywer het op 'n finale plek aangekom. Ek weet beter. Ek word steeds met druk wakker. Ek staar steeds geld, werk, gewoontes, gesondheid, huwelik, ou boodskappe en die gewone werk om standvastig te word in die gesig.

Ek moet steeds my toon kies, en ek moet steeds die huis beskerm, en ek moet steeds onthou dat my vrou nie 'n drukpunt in my lewe is nie, maar 'n mens wat met skoon oë liefgehê moet word. Sien verwyder nie dissipline nie. Dit gee dissipline 'n rede. 'n Kalmer lys kan liefde wees. 'n Skoner begroting kan liefde wees. 'n Hek kan liefde wees. 'n Uitgestelde sigaret kan liefde wees. 'n Waaragtige sin kan liefde wees. 'n Stil verskoning kan liefde wees. Werk wat sonder paniek gedoen word, kan liefde wees. Die boom stuur my nie weg van die huis nie.

Dit stuur my beter terug, terug na my vrou. Terug na werk wat skoon moet wees. Terug na die hek wat moet hou. Terug na die liggaam wat met geduld behandel moet word. Terug na die God wat nie net in kerkwoorde gevind word nie, maar in Teenwoordigheid, asem, barmhartigheid, oggend en die volgende regte ding. 'n Boom het wortels. Vir jare het ek wortels met oorsprong verwar. Ek het gedink wortels beteken net waar ek vandaan kom: pa, ma, huis, ou sinne, patrone, wonde, familienaam, maar oorsprong is nie identiteit nie. Ek kom van hulle af.

Ek word nie deur hulle gedefinieer nie. Daardie waarheid het nie as 'n slagspreuk gekom nie. Dit moes van die bladsy na die liggaam reis, en dit moes die manier binnekom waarop ek 'n telefoon beantwoord, 'n gesprek onthou, oor my pa praat, genade vir my ma hou, my huis beskerm en ophou om die sleutels van my toekoms vir die verlede te gee. Wortels kan dieper as 'n wond gaan. Dit is wat genade my gewys het.

'n Wond kan diep wees. 'n Sin wat oor 'n kind uitgespreek is, kan diep wees. 'n Stilte kan diep wees, maar God is dieper. Barmhartigheid is dieper.

Teenwoordigheid is dieper. Die beeld van God in 'n man is dieper as die verwarring wat dit probeer bedek het. Dit is nie maklike geloof nie. Maklike geloof praat te vinnig. Dit gee antwoorde voordat dit geluister het: dit jaag hartseer en dit haal aan voordat dit kniel. Ek kan nie meer deur daardie soort geloof leef nie, en ek het geloof nodig wat onder 'n boom saam met 'n moeë man kan sit, en dan saam met hom terugstap na 'n huis waar geld min is en liefde prakties moet word.

Dit is wat oorbly: 'n ritme en asem. Sien: vertel die waarheid en doen die volgende regte ding. Beskerm die huis. Skryf die bladsy. Hou die hek, ontvang genade. Begin weer. Party dae is dit al. Party dae is dit genoeg, wanneer ek nou terugkyk, sien ek nie 'n netjiese pad nie. Ek sien verstrooide grond wat genade nie vermors het nie, en ek sien die kind, die skoene, die klap, die paaie, die liggaam, die bladsy, my vrou, die hek, die huis, die Vader deur die Seun, en ek sien 'n oorlewende wat meer as oorlewing word: die boom was nooit die bestemming nie.

Dit was 'n plek van sien. 'n Man kan nie vir altyd onder die boom bly nadat hy genoeg lig ontvang het om te staan nie. Hy moet opstaan. Hy moet die bladsy saamneem. Hy moet hom na die huis draai. Dus versamel hy wat oorbly. Hy neem die volgende bladsy, en hy sê wat genade hom die hele tyd geleer het. Ek het gebly. Ek het gesien, en nou, stadig, is ek gereed om te bou.

HOOFSTUK DERTIG

Genoeg Lig vir die Volgende Bladsy

'n Man wil die hele pad hê. Hy wil weet waar die pyn sal eindig, waar die geld vandaan sal kom, waar die werk tot rus sal kom, waar die liggaam weer betroubaar sal word, waar die huis uiteindelik sal asemhaal sonder dat vrees in die deur staan. Hy wil weet of hy te veel tyd verloor het, en hy wil weet of die jare wat hom gebreek het, steeds materiaal vir iets goeds kan word, en hy wil die hele pad hê, maar meestal gee God genoeg lig vir die volgende bladsy, maar nie die hele boek nie.

Nie die hele toekoms nie, genoeg lig vir die volgende bladsy. Dit is nie altyd waarvoor ek vra nie, maar dit is dikwels wat my red. Die hele pad kan nog 'n gewig word. Die gedagtes hardloop vooruit en probeer oplos wat nog nie aangebreek het nie. Hulle bou brûe oor riviere wat hulle dalk nooit hoef oor te steek nie, en hulle leen hartseer by maande wat nog nie gegee is nie, en hulle verander môre in 'n hofsak en vra dan die liggaam om stil te sit terwyl die uitspraak gelewer word. Ek ken daardie plek.

Ek het al 'n oggend voor ontbyt in 'n leeftyd verander. Die bladsy leer 'n ander ritme: 'n bladsy vra nie die hele lewe nie, dit vra die volgende sin en 'n sin vra nie die hele man nie. Dit vra hom om teenwoordig genoeg te wees om een ware ding neer te sit. Só het hierdie boek gekom: een herinnering en een beeld. Een pyn wat taal gekry het. Een waarheid wat sonder haat gehou is. Een paragraaf wat nie die lewe reggemaak het nie, maar my gehelp het om eerlik daarby te bly. Ek het gedink ek moes alles verstaan voordat ek kon skryf.

Soms is skryf die manier waarop begrip kom, en selfs op die laaste bladsy lei die pad terug deur die huis: na my vrou, na die geluid van haar wat deur 'n gewone aand beweeg, na die lewe wat liefgehê moet word terwyl dit steeds onvoltooid is. Die man onder die boom het nie 'n kaart van die res van sy lewe ontvang nie. Hy het skadu, stilte, 'n skootrekenaar, 'n bladsy, die herinnering aan 'n seun wat te veel gedra het, die teenwoordigheid van 'n vrou wat hy duideliker moes sien, en die moeilike genade ontvang om te weet wat by hom moes stop.

Hy het genoeg ontvang. Genoeg om op te hou om oorlewing die hele opdrag te noem. Dit is wat ek gesien het: die huis kan aanhou praat lank nadat die kind dit verlaat het. Liefde en verwarring kan in dieselfde vertrekke leef. 'n Pa kan liefgehê word en steeds versuim het om te beskerm. 'n Ma kan sterk wees en steeds vrees die vertrek ingebring het. Afstand is nie vrede nie. Die liggaam lieg nie vir altyd nie. My vrou is nie 'n bykarakter in my herstel nie. Die Vader word deur die Seun vir my helder gemaak. Die volgende regte ding is dikwels heiliger as die groot oplossing. Skoon brood maak saak. 'n Hek kan liefde wees. Die bladsy kan hou wat die liggaam nie alleen kan dra nie. Standvastigheid is 'n praktyk. Net ons kan genoeg wees. My hande is nie leeg nie.

En ek het gesien dat die boom nooit bedoel was om my vir altyd te laat sit nie. Dit was bedoel om my te help opstaan. Daarom maak die volgende bladsy saak. 'n Bladsy is klein genoeg vir 'n bang man om in die oë te kyk, en dit is ook wyd genoeg vir genade om binne te kom. God ontmoet 'n man nie altyd eerste op dramatiese plekke nie. Soms ontmoet Hy hom in die uitstel voor die sigaret: in die pouse voor die harde antwoord, in die klein verskoning en in die skoon aansoek. In die begroting wat sonder paniek neergeskryf word. In die hond wat naby die stoel lê. In die vrou wat steeds in die huis is. In die oggend wat aanbreek sonder om te vra of gister opgelos is.

Teenwoordigheid word ritme, asem. Sien. Skryf, bid. Werk. Wag: vertel die waarheid en doen die volgende regte ding. Keer terug wanneer jy misluk. Begin weer sonder om mislukking jou naam te maak. Vir 'n lang tyd het ek gedink krag beteken om meer te dra sonder om dit te wys. Ek het gedink dit beteken om te funksioneer terwyl die innerlike vertrek met rook vul, en ek het gedink as ek kon bly staan, was ek reg, maar staan is nie altyd leef nie.

Genade leer my 'n ander soort krag. 'n Krag wat kan sit. 'n Krag wat die waarheid kan vertel sonder om te skree. 'n Krag wat 'n huis kan beskerm sonder om elke mens daarbuite te probeer beheer. 'n Krag wat vir skoon brood kan werk sonder om homself aan chaos terug te verkoop. 'n Krag wat kan sê: Ek ken nie die hele pad nie, maar ek ken die volgende bladsy. Dit is genoeg vir vandag.

'n Lewe verander nie net deur groot besluite nie. Dit verander deur herhaalde klein terugkerings: terugkeer na die bladsy, terugkeer na die huis en terugkeer na gebed, selfs met min woorde. Terugkeer na waarheid voordat verwarring weer bekend word. Ek leer dit stadig: party dae met dankbaarheid en party dae met weerstand. Party dae met rook steeds aan my hande en druk steeds in my bors, maar stadig is nie niks nie.

Stadig is hoe wortels groei. Stadig is hoe 'n huis veilig word. Stadig is hoe 'n senuweestelsel leer dat nie elke geluid gevaar is nie. Stadig is hoe 'n huwelik weer asemhaal. Stadig is hoe ou woorde hulle gesag verloor. Hierdie boek eindig nie met alles reggemaak nie. Dit kan nie. Die skuld verdwyn nie omdat 'n hoofstuk afsluit nie. Werk daag nie op omdat 'n sin mooi is nie. Die liggaam vergeet nie pyn omdat 'n paragraaf dit benoem nie. 'n Huwelik word nie net deur goeie bedoelings beskerm nie. Geloof word nie ritme sonder beoefening nie.

Die lewe bly die lewe, maar iets het verander. Ek staan nie meer sonder taal in dieselfde donkerte nie. Ek het nou name. Ek het bladsy. Ek het 'n huis om te beskerm. Ek het 'n vrou om skoner lief te hê, en ek het werk om met waardigheid te herbou, en ek het 'n hek om te hou, en ek het 'n liggaam om na te luister. Ek het 'n seun binne-in my wat nie meer alleen in die vertrek hoef te bly nie, en ek het 'n Vader wat deur die Seun sigbaar gemaak is, en ek het genoeg lig vir die volgende bladsy.

Dit is nie klein nie. Dalk is dit hoe genade dikwels kom na 'n man wat te veel gedra het. Nie as 'n vloed wat hy nie kan oorleef nie, maar as genoeg lig om een skoon keuse te maak, een ou patroon te weier, saam met my vrou te sit sonder om vrees die derde persoon in die vertrek te maak, en te sê: Ek is hier, met meer waarheid as voorheen. Die man wat gebly het, het gesien, en die man wat gesien het, moet nou leer bou, maar hy moet nie jaag nie.

Bouwerk wat uit paniek gebore word, word nog 'n tronk. Bouwerk wat uit skaamte gebore word, word nog 'n vertoning. Bouwerk wat uit vrees gebore word, word nog 'n huis van gemengde boodskappe. Die volgende bouwerk moet anders wees: stadiger, skoner, meer waar en vriendeliker. Gewortel in wat waar, goed, reg en mooi is. Gebou met hande wat hartseer en barmhartigheid ken. Gebou met werk wat voed sonder om te vergiftig. Gebou met grense wat beskerm sonder haat. Gebou met geloof wat in gewone vertrekke asemhaal. Gebou met liefde wat nie van my vrou verwag om te dra wat net God kan hou nie.

Dit is vir die volgende boek. Hierdie boek was die sien. Hierdie boek was die boom. Hierdie boek was die lang draai van die gesig na die waarheid. Ek ken nie die hele pad van hier af nie. Ek sal nie voorgee dat ek dit ken nie, maar ek weet dít, en ek is nie meer onsigbaar nie, en ek is nie net die kind van 'n verwarrende huis nie, en ek is nie net die man wat gebreek het nie. Ek is nie net die man wat gebly het nie, en ek is die man wat genoeg gesien het om weer te begin.

Soms lyk weer begin soos om die skootrekenaar oop te maak. Soms lyk dit soos om die hek toe te maak. Soms lyk dit soos om minder te sê. Soms lyk dit soos

om die waarheid vroeër te vertel. Soms lyk dit soos om skoon brood te kies. Soms lyk dit soos om my vrou se hand vas te hou in die gewone lewe wat ons het, en te weier om dit minder te noem omdat dit nie soos iemand anders s'n lyk nie. Die lig is nie genoeg vir elke kilometer nie. Dit is genoeg vir die volgende bladsy.

En die volgende bladsy is genoeg vir 'n man wat nie meer wegkruip nie. Dus sluit ek hierdie deel van die storie met dankbaarheid af, maar nie met voorgee nie. Ek sluit dit af met wonde wat benoem is en genade wat steeds groter is, en ek sluit dit af met die seun wat gesien is, die man wat staan, die huis voor hom en die toekoms wat nog nie voltooi is nie. Party vrae bly oor. God het ook gebly, en dit is vir nou genoeg lig. Hy het gebly. Hy het gesien.

En nou, met genoeg lig vir die volgende bladsy, draai hy na wat gebou moet word.

ERKENNINGS

Erkennings

Aan my vrou, my eerste dankie. Jy is nie 'n simbool in hierdie storie nie. Jy is my vrou, die vrou in die huis saam met my. Jy het langs die druk, die stilte, die herbou, die skryfwerk, die gewone dae en die lang werk om standvastiger te word, geleef. Dankie dat jy gebly, gewerk, gedra en gelag het wanneer lag steeds 'n weg gevind het, en dat jy werklike liefde in 'n werklike huis was.

Aan elke leser van Die Man Wat Gebly Het wat ruimte gemaak het vir die eerste deel van hierdie reis: dankie. 'n Boek word lewendiger wanneer iemand dit met sorg ontvang. Aan die mense wat langs die pad vriendelikheid, hulp, skuiling, gesprek, werk, kos, gebed, geduld of klein genades gegee het: party van julle weet dalk nie wat julle vriendelikheid gedra het nie. Dit het saak gemaak. Aan die boom, gewoon en stil, omdat dit 'n plek geword het waar die waarheid kon gaan sit.

En aan God, die Vader wat deur die Seun sigbaar gemaak is: deur genade alleen is ek steeds hier. Elke bladsy wat lig dra, dra dit omdat U nie toegelaat het dat die donkerte die laaste woord kry nie.

WERKSKOPIE

Agterbladteks

(Vir omslagontwerp / agterbladkopie) 'n man wat oorleef het, moet eendag lank genoeg stil sit om te sien. Boek 1 het oor bly gegaan. Boek 2 gaan oor sien. In Die Man Onder die Boom — Gesien keer AL terug na die ou vertrekke wat hom gevorm het: 'n huis van gemengde boodskappe, kinderonwonde, woorde wat 'n vonnis geword het, paaie wat nie vrede geword het nie, en 'n liggaam wat uiteindelik die waarheid vertel het. Maar dit is nie 'n boek van blaam nie. Dit is 'n boek van waarheid met genade.

Onder 'n boom, met 'n skootrekenaar, 'n moeë liggaam, 'n vrou vir wie hy lief is en 'n huis wat hy wil beskerm, begin AL oorsprong van identiteit skei. Sy pa en ma is deel van waar hy vandaan kom, maar hulle is nie die finale definisie van wie hy is nie. Om gesien te word, ontdek hy, is nie dieselfde as om waargeneem te word nie. Dit is die genade om ten volle geken en nie verlaat te word nie.

Hierdie tweede boek ná Die Man Wat Gebly Het beweeg van oorlewing na sien: die seun, die wond, my vrou, skoon brood, die hek, die bladsy, die Vader deur die Seun en die volgende regte ding. Die Man Onder die Boom is 'n stil, eerlike memoir oor geloof, huwelik, herinnering, grense, genesing en die stadige werk om heel te word. Hy het gebly. Hy het gesien, en nou draai hy na wat gebou moet word.